

ספרות אוטמטית חדשה

קטל

חוברת מו

חורף תש"ל 1970

קשת

ק ש ת

העורך:

אהרן אמיר

חברי המערכת:

אברהם ב. יהושע

בועז עברון

יהושע קנז

קשת מוסיע אחת לרבע־שנה בהוצאת עם־הספר בע"מ, רח' ביאליק 9, תל־אביב, טל. 53040. דמי חתימה לשנה: 15 ל"י; בחוץ־לארץ: \$7.00. חוברת בודדת: 5.00 ל"י; בחוץ־לארץ: \$2.00. מחיר המודעות: 300 ל"י לעמוד שלם; 175 ל"י לחצי עמוד; 100 ל"י לרבע עמוד. כתבי־יד לא יוחזרו אלא אם כן תצורף אליהם מעטפה מבוילת ועליה כתובת השולח. המערכת אינה נושאת באחריות לכתבי־יד שלא הוזמנו. כל הזכויות שמורות להוצאת עם־הספר בע"מ.

שנה שתיים־עשרה, חוברת ב, חורף 1970
נסדר ונדפס בדפוס דבר בע"מ, תל־אביב

ספרות
אוסטרית
חדשה

התוכן :

בשער החוברת	6
רוברט מוזיל : אדם בלא אופי	7
כריסטינה לאוואנט : שני שירים	12
הרמן ברוך : בלדה על הסרסורית	14
פרידריקה מאירקר : שיר מוות ואהבה	23
יוסף רוט : עורך־הלילה	24
אנדריאס אוקופנקו : מותו של בן־גיל (שיר)	27
אלברט פ. גיטרסלו : גיבור זמנו	28
גרהארד אמאנסהאוזר : מחלל־המצבות (שיר)	41
פראנץ ת. צ'וקור : מתוך "3 בנובמבר 1918"	42
כריסטינה בוסטה : ארבעה שירים	49
פריץ האבק : פברואר 1934	50
ברטראנד אלפרד אגר : מות הקאנצלר	54
פראנץ ת. צ'וקור : הקריאה למתיאוס (שיר)	57
פרידריך טורברג : החוזה עם השטן	58
אריך פריד : הדרך לאידיליה (שירים)	61
גיאורג סאיקו : ההסתערות	64
אינגבורג בכמן : אחרי המבול הזה (שירים)	71
אריך פריד : החיפור	74
תומאס ברנהארד : האיטלקי	80
פאול צלאן : מכתב ושעון (שירים)	86

הנס וייגל : בראשית היתה אילזה אייכניגר	89
אילזה אייכניגר : סיפור-ראי	92
אינגבורג בכמן : ילדות בעיר אוסטריית	98
גרהארד פריטש : ידעתי (שירים)	104
קונראד באייר : ניצני פשיעה	106
וולפגאנג באואר : השער והמוות	111
הרברט אייזנרייך : ממקומו במשרדו	119
יעקב לינד : גילוי הגרמנים	126
פטר פון-טראמין : הכלבים	128
פטר האנדקה : השטפון	131
הנס קרל ארטמן : מתוך ספר-החלומות	134
מילו דור : דרכים	138
הילדה שפיל : המתבודדים בחברותה	142
ואלטר טומן : בית משותף	145
גיני אבנר : החוטים	148
מרלן האוזהופר : דיוקן מר של איש זקן	152
ג. פ. יונקה : הערה למצב הכללי מס. אחד : הכפר	156
גרהארד אמאנסהאוזר : הערות לספרות	162
בקרות קצרות	165
המשתתפים בחוברת	188

בשער החוברת

חוברת זו של חורף 1970 מוקדשת לספרות האוסטרית החדשה, בעיקר ממחצית-היובל האחרונה. בכך היא מצטרפת לשורה של חוברות שיחדנו מדי-פעם לספרויות לאומיות שונות, וזאת מתוך אמונה שחשוב הוא לה לספרות העברית—וכוונתנו ליוצרים ולקוראים כאחד—לתת לפרקים מבט מרוכז באיזו מאחיותיה בעולם. עשוי הדבר לסייע בהכרת-עצמה; אולי גם בהערכת-עצמה.

כללנו בחוברת זו תרגומים מיצירותיהם של שלושים-וארבעה משוררים ופרוזהאים—קצתם ישישים שראשית פעלם עוד בימי בית-הבאסבורג, קצתם אפרוחים שעתה-זה בקעו מקליפתם, ורובם בני אותו דור-ביניים שבעשור שלאחר מלחמת-העולם השניה הקים את ספרות ארצו מחורבנה-בחינת רמזי-רקע, הבאנו גם משהו מיצירתם של שלושה מן החשובים באישי הספרות האוסטרית העשירה מן התקופה שבין המלחמותיים; הרמן ברוך, רוברט מוזיל ויוסף רוט. המקורות שמתוכם בחרנו היו אנתולוגיות, כתבי-עת ואסופות-יחיד שיצאו באוסטריה בשנות ה-60.

בהכנתה של חוברת זו הסתייענו בשירותיה הטובים של שגרירות אוסטריה בישראל, ובפרט במי שהיה בה מזכיר-ראשון, ד"ר פאול לייפר, שעמל וטרח לפנינו משורת חובותיו הרשמיות לסייענו בקשירת הקשרים הדרושים, באיסוף החומר ובהרכבת מבחר מיצג ומאוזן ככל האפשר. בעצה ובהדרכה עזרונו גם עורכי הירחון הספרותי הווינאי המרכזי, "ליטראטור אונד קריטיק", הלא הם ג'יני אבנר וה"ה אוטו ברייכה והמנוח גרהארד פריטש. לכל אלה נתונה תודתנו.

ועוד עלינו להחזיק טובה למתרגמי הפרוזה והשירה—בראש-וראשונה לאברהם ברטורא, שתירגם את הרוב הגדול של יצירות הפרוזה שבחוברת, וכן לחברינו אברהם חוס, תיאודור התלגי, פסח מילין ודוד רוקח.

דוברט נוזיל: אדם בלא אופי

אפיים יש לחפש כיום בנרות, כנראה; ומן-הסתם עוד תשים עצמך לצחוק כשתסובב לאור-היום ונר דולק בידך. רוצה אני אפוא לספר את סיפורו של אדם שתמיד היו לו בעיות באופי שלו, ובלשון פשוטה יותר—שלא היה לו בכלל אופי מעולם; אך דאגה תכרסמני שמא לא תפסתי את ערכו בעוד מועד ולבסוף אולי היה מעין חלוץ או ראשון-מסוגו.

היינו ילדי-שכנים. כשהיה עושה אחת מאותן זוטות שהן נאות כל-כך עד שאין מספרים עליהן ברצון, היתה אמו נאנחת, משום שנלאית היתה מן המכות בהן היתה מכבדתו. "בן", היתה מקוננת, "אין לך שמץ של אופי; וכי איזה עתיד ייצא ממך?!". במקרים קשים יותר היתה נדרשת עצת האב, ואז היה להן למלקות אופי חגיגי וחדר של ממש, בערך כמו מסיבה של בית-ספר. לפני ההתחלה חייב היה ידידי להביא לארון יועץ-הכספים הראשי את המחבט, שעיקר תפקידו לשמש בחיבוט בגדים ושהיה שמור עם המשרתת; ואילו אחר הסיום היה הבן צריך לנשק את ידו של האב, להודות לו על תוכחת-המוסר ולבקש מחילה על הטרדות שהוא גורם להוריו האהובים. רעי נהג להיפך. קודם ההתחלה היה מילל ומתחנן שיסולח לו ובכך היה ממשיך ממלקה למלקה; אך כשנסתיים הכל לא עלה עוד הגה על שפתותיו, פניו היו אדומים-כחולים, הוא היה בולע רוק ודמעות ומנסה בשיפשוף נמרץ לסלק את עקבות רגשותיו. "אינני יודע", היה אביו אומר אז, "מה עוד יהיה על הנער; התכשיט אין לו שום אופי כלל!"

כך היה האופי בנערותנו משהו שבגללו מקבלים מלקות, אף-על-פי שאין לך כמות. בעינינו היה בכך אי-צדק מסוים. הוריו של חברי, כשהיו דורשים ממנו אופי, ונאותים היו, שלא כמנהגם, להסביר הסברות, טוענים היו שאופי הוא הניגוד המשמעותי של תעודות גרועות, של שעות-לימודים נחסרות, של סיריפח קשורים לזנבות-כלבים, של פיטפוט ומישחקי-חשאי בשעת-הלימודים, של תירוצי-הבל גפשעים, של חולשת-הזכרון ושל ציפרים מסכנות שקלע מנוול צד במקלעו. אבל ההיפך הטבעי של כל אלה הרי כבר היו אימי-העונש, פחד ההתגלות וייסורי-המצפון המענים את הנפש באותה חרטה שעתידיים לחוש אם ישל הענין. היה זה הכל-בפל-מפל; לאופי לא נותרו כאן עוד לא מקום ולא שדה-פעולה, הוא היה מיותר לחלוטים. אף-על-פי-כן דרשוהו מאתנו.

אולי אמורים היינו למצוא איזו נקודת-אחיזה במה שנאמר לפעמים לידידי בשעת ענשו, כגון: "כלום אין לך לגמרי טיפת גאונה, בן?!". — או: "איך יכולים רק לשקר שקר-גבלה כזה?!". — אבל חייב אני לומר שגם היום עוד קשה לי לדמות לעצמי שיהיה מישוה גאה כשהוא חוטף סטירת-לחי, או איך יראה את גאוותו כשהוא מושכב על הברכיים; ועם עוד יכול אני לתאר לעצמי, אך דווקא זה

אסור היה עלינו! והוא הדין באשר לשקר; וכי איך לשקר אם לא שקר של נבלה? שמה שקר מטומטם? כשאני מהרהר בדבר נדמה לי עוד היום כאילו דרשו מאתנו הנערים שנשקר בכנות. אך היתה זו מעין דרישת-כפל: אל תשקר, אך אם כבר משקר אתה, לפחות אל תשקר שקר משוקר. אפשר שפושעים מבוגרים אנוסים להיות מסוגלים להבחנה כזו, לפי שתמיד זוקפים להם בבתיהמשפט לחובתם רעה מיוחדת אם עשו רעתם בקור-רוח, בדיקדוק מדוקדק ובראש צלול; אך לדרוש כזאת מנערים, הרי זה יותר מדי. חושש אני שלא הראיתי אף אני חולשות-אופי בולטות כשל רעי רק משום שעל חינוכי הקפידו פחות.

אפשר לומר, משכנעות יותר מכל אמרות ההורים שטיפלו באופי שלנו היו אלו שקשרו את היעדרו המצער אל האזהרה שפעם נזדקק לו, לעתיד לבוא. "ונער כזה רוצה להיות פעם גבר!" היו אומרים בערך. אם להתעלם מענין הרצייה, שלא היתה מחזורת כל-כך, הרי כל השאר היה פירושו לפחות שאופי הוא משהו שנהיה זקוקים לו רק במאוחר יותר; למה אפוא כבר עכשיו כל ההכנות החפזות הללו? הוא שסברנו גם אנחנו.

ובכן, אף-על-פי שלא היה לו לרעי אז שום אופי, לא חש כלל בחסרונו. הרגשה זו נולדה במאוחר יותר, היא התחילה בין שנת-חינו השש-עשרה לשבע-עשרה. אז התחלנו ללכת לתיאטרון ולקראו רומנים, על מוחו של ידידי, שספג את פיתויי-השטן של האמנות ביתר-עוז ממני, השתלטו התכנן של תיאטרוני-העיר, האב הרחמימאי, האהבן הגיבור, בעל התפקיד הקומי, ואף נחש-הטרקלין השטני והתמימה המקסימה. הוא לא היה מדבר עוד אלא בצלילים מזויפים, אבל פתאום היה רווי אופי מכל מה שמופיע על הבמה הגרמנית. כשהיה מבטיח משהו, מעולם לא יכולת לדעת אם בידך דיברת-הכבוד שלו כגיבור או כנוכל; קורה היה שיפתח במזימה ויסיים בצדקה, או להיפך; מקבל היה אותנו, הידידים, ברעש-הדיוטות גדול ועובר פתאום ומגיש לנו בחיוך של בעל-גינונים כיסא לשבת וסוכריות-שוקולד, או מחבק אותנו חיבוק אבהי וגונב אגב כך את הסיגריות מפסינו.

אך כל זה היה גלוי לעין וענין של מה-בכך בהשוואה לקריאה ברומנים. ברומנים מוצא אתה את ההנחיות הנפלאות ביותר איך לנהוג במצבי-חיים מכל המינים. אבל הקושי הגדול הוא שמצבי-החיים בהם אתה שרוי לעולם אינם הולמים בדיוק את אלה שהרומנים פוסקים מה לעשות ומה לומר בהם. ספרות-העולם הריהי מחסן עצום, שבו מולבשות מיליוני נפשות אצילות, זעם, גאווה, אהבה, בוז, קנאה, אבירות ושפליות. כשרומסת האשה הנערצת את רגשותינו ברגליה, יודעים אנו שעלינו להטיל בה מבט-תוכחה שפולו נשמה; כשמתעלל בן-בליעל ביתומה עלובה, יודעים אנו שעלינו להפילו ארצה במחי אחד. אך מה עלינו לעשות כשהאשה הנערצת, מיד לאחר שרמסה ברגליה את רגשותינו, טורקת אחריה את הדלת לחדרה, ומבט-הנשמה שלנו אינו משיג אותה? או אם בין אותו בליעל המתעלז ביתומה לבינינו עומד שולחן עמוס גביעים יקרי-ערך? כלום ננפץ את הדלת, כדי להטיל מבעד לפריצה את המבט הרך? וכלום נרחיק תחילה בזהירות מעל השולחן

את הכוסות היקרות, בטרם נשלח ידנו למכת־הזעם? במקרים כאלה, החשובים באמת, מכזיבה אותנו הספרות המיד; אולי ישתפר המצב בעוד כמה מאות־שנים, לאחר שעוד יוסיפו כתוב.

אך לגבי אופי המוד־קריאה נוצר בינתיים מצב בלתי־נעים ממש כל־אימת כשהוא שרוי במשהו הדומה למצב־מן־החיים. חומרים בקרבו תריסרי התחלות של משפטים, גבות־עיניים זקופות־למחצה או אגרופים קמוצים, גבות מופנים לאחור וחזות פועמים, שכולם אינם מתאימים כל־כך לעילה ובכל־זאת אינם כה בלתי־מתאימים; זוויות־הפה נמתחות כאחת למעלן ולמטן, המצח מתקמט קדורנית אך גם בוהק־וזהר, המבט מבקש בעת־ובעונה־אחת לפרוץ בתוכחה ולהתכנס פנימה מבויש; והרי זה בלתי־נעים מאד, שהרי כביכול אדם מכאיב לעצמו הדדית. כתוצאה מכך מתהווה אז פעמים רבות אותה עווית בולענית התוקפת שפתיים, עיניים, ידיים וגרון, ופעמים אפילו אותות היא בגוף כולו בעצמה כה רבה עד שהוא מתפתל כבורג שאבד לו האום שלו.

אראז גילה חברי עד כמה יהיה זה נוח יותר להיות בעל אופי יחיד, משלוג, והוא החל לחפש אחריו.

אלא שכאן הסתבך בהרפתקות חדשות. פגשתיו אחרי שנים, לאחר ששלח ידו באומנות הפרקליטות. מרכיב היה משקפיים, את זקנו גילח, והיה מדבר בקול־לחש. "אתה מסתכל בי?" העיר. לא יכולתי להכחיש זאת, משהו הניעני לחפש בארשתו את התשובה. "האם אני נראה כעורך־דין?" שאל. לא היתה לי סיבה לחלוק על כך. הוא הסביר לי: "יש להם לעורכי־דין דרך מיוחדת־במינה להביט מבעד לזוגיות מצבטי־העיניים שלהם, והיא שונה, למשל, מזו של הרופאים. אפשר גם לומר שפל תנועותיהם ודבריהם חדים ודוקרניים יותר מאלה המעוגלים או המסוקסים של תיאולוגים. הם נבדלים מאלה כהיבדל פיליטון מדרשה של יום־א'— קיצורו של דבר, מה דג אינו פורח מאילן לאילן כך התקננו עורכי־דין במימצע ששוב אין הם יוצאים ממנו לעולם".

"אופי־של־מקצוע!" אמרתי. ידידי היה מרוצה בי. "לא היה זה פשוט כל־כך", העיר. "כשהתחלתי, היה לי זקן־ישן; אבל מעבידי אסר עלי זאת, לפי שאין הדבר מתאים לאִפיו של עורך־דין. אז התהלכתי כצייר, וכשנאסר עלי דבר זה— כמלח־בחופשה". "מדוע, למען־השם?" שאלתי. "כי מובן שביקשתי להתנגד לכך שיהיה לי אופי־של־מקצוע", השיב. "הגרוע ביותר הוא שאי־אפשר להימלט ממנו. יש, כמובן, עורכי־דין הנראים כמשוררים, וכן פייטנים שחזותם כשל מוכרי־ירקות, וירקנים בעלי גולגולות של הוגי־דעות. אבל כל אלה יש בהם משום עין־שלי־זכוכית או משום זקן מודבק או משום פצע שלא הגליד כל־צרכו; איני מבין מדוע, אבל עובדה היא, לא?" הוא חייך על־פי דרכו והוסיף כנכנע: "כידוע לך, אין לי אפילו אופי משלי..."

הזכרתי לו את אפיי־השחקנים הרבים. "והרי היה זה רק בימי־הנעורים!" השלים באנחה. "כשמתבגרים, עוד נוספים עליהם אופי מיני, אופי לאומי, אופי מדינתי,

אופי מעמדי ואופי גיאוגרפי, ועוד יש לך אופי־של־כתב־יד, של קווי־יד, של דמות־גולגולת, ואולי עוד אחד המוקנה ממעמד המזלות ברגע הלידה. בשבילי הרי זה יותר מדי. לעולם איני יודע איזה מהם עלי להצדיק. שוב נגלה חיוכו החרשי. "למזלי יש לי ארוסה, האומרת עלי שבכלל אין לי אופי, לפי שעדיין לא קיימתי את הבטחתי לשאתה לי לאשה. דווקא משום כך אקח לי אותה, כי שיפוטה הבריא הוא חיוני בשבילי." "מי היא ארוסתך?"

"על־פי איזה אופי? אבל יודע אתה", סטה מן הענין, "בכל־זאת תמיד היא יודעת מה רצונה! מעיקרה היתה נערה קטנה חמודה, חסרת־ישע—זה ימים רבים אני מכיר אותה—אבל היא למדה ממני הרבה. כשאני משקר, הדבר נורא בעיניה; כשאני מאחר בבוקר למשרדי, היא טוענת שלעולם לא אוכל לפרנס משפחה; כשאני יכול להחליט לקיים הבטחה שהבטחתי, יודעת היא שרק נבל נוהג כך".

שוב חייך חברי. איש חביב היה אז, והכל הביטו עליו מגבוה בחיוך של ידידות. איש לא סבר ברצינות שגיגע למשהו. די היה בהופעתו החיצונית ללמדך שכל־אימת שהוא פותח בדיבור כל אבר מאברי גופו לובש תנוחה אחרת; העיניים סרו לצדדים, הזרועות והידיים נעו בכיוונים שונים, ולפחות אחת מן הברכיים היתה מתעיינת כאילו היתה מאזני־מכתבים. הוא היה אז אדם חביב, כאמור, צנוע, מבויש, בעל דרך־ארץ; ולפעמים גם היה ההיפך מכל זה, אך התיחסו אליו, בחיבה, ולו מחמת סקרנות.

כאשר ראיתיו שוב, היו לו מכונית, אותה אשה שעכשיו היתה לצלו, ומעמד מכובד ורבי־השפעה. איך התחיל בענין, איני יודע; אך השערתני היא שכל הסוד הוא בכך שהשמיץ האיש. פניו הכנועים, העירניים לא היו לו עוד. ליתר־דיוק, היו עדיין אלא שמוסתרם היו מאחרי מעטה עבה של בשר. עיניו, שלפנים לאחר שעשה איזה מעשה, ניבטו נוגות כשל קיפוץ עצוב, לא קיפחו למעשה את ברקן היונק מעומקו, אבל בין הלחיים המרופדות כהלכה עמלו הרבה כשביקשו לסוב הצדה, ולכן ניבטו היישר במבטי־והרה רבי־גוע. תנועותיו עדיין נתפזרו, בפנימו, לכאן ולכאן, אך כלפי־חוץ, במיפיקי־האברים ובשחייהם, נבלעו על־ידי רפידות בולמות של שומן, והדבר שבקע לעיניך היה בבחינת ניב־קצרות ולשון־נגידות. כך אפוא נעשה גם האיש. רוחו התועה הצמיחה חומות עומדות והשקפות שמנות. פעמים עדיין הבזיק בו משהו; אך זה לא הפיץ עוד שום בהירות באיש גופו אלא משול היה כמין ירייה שירה כדי לעשות רושם או להשיג מטרה מסוימת. בעצם, הפסיד הרבה לעומת מה שהיה. כל שהוציא מפיו היו דברים של שיגרה, אף אם היתה זו שיגרה עוברת־לטוחר. ובעברו נהג כך כדרך שאדם מעלה בזכרונו שיגונות־נעורים.

פעם אחת עלה בידי להטותו שוב אל נושא שיחותינו משכבר, האופי. "אני משוכנע שהתפתחות האופי קשורה בלוחמות", הסביר לי בלשון חפזוה, "וכי לכן מצוי הוא עוד כיום רק אצל פראים־למחצה. שהרי זה כורח בשביל מי שנלחם בסכין וברומח

לבל יפול. כי איזה אופי, ויהיה חסון וחזק ככל שיהיה, יכול לעמוד בפני שריון, להביור ואדי-רעל? הדרוש לנו כיום הוא אפוא לא אופי אלא משמעת? לא חלקתי על דבריו. אך המשונה היה—ולפיכך גם מרשה אני לעצמי לרשום זכרון זה—שפל אותה שעה שדיבר כך, ואני מסתכל בו, היתה בי הרגשה שהאדם הקודם עדיין מצוי בקרבנו. הוא עמד בתוכו, סגור בדמות-המשנה שלו. מבטו נעוץ היה במבטה של זו, דברו בדברה. היה זה מזוויע כמעט. מאז ראיתיו עוד מספר פעמים, ובכל פעם חזר רושם זה ונשנה. ניכר היה לעין שרוצה היה, אם ניתן לומר כך, לשוב ולהופיע בחלון-עצמו; אך משהו עצר בו.

(א. ב.)

כריסטינה לאוואנט: שני שירים

אם כאוב לפקדני תרצה
צק־נא ספלון קלב
אל קצר תבנית לבי.
כי שוכן שם קפוד נרגז.
הרעב הטריף את דעתו.

אם כאוב לפקדני תרצה,
העלה טבעת של אש
מסביב לקלפת מחי,
שם מוליך עקרב ארסי
את משרצת־צפיעיו לטיל.

אם כאוב לפקדני תרצה,
מלמל־נא פסוק מקדש
אל לשון האבן שלי
כי תשע פעמים ביום תסב
גיהנמה, לשרף שם מלה.

אם עשית כל אלה כחק,
יקדמוך מצח ופה,
יצפה לך הרף בלבבות
בסימן הצלב.

עֲזוּב, אֲדוֹן, הֲרִפָּה, כִּי לֹא תוּכַל
 אֶת הַרְצוֹן שֶׁלְךָ לְכַפּוֹת בְּכֶחַ,
 הַשֶּׁלֶךְ אוֹתוֹ מִן הַסֶּפֶן אֶל הַחֶלֶל,
 וְגַם אֶת הַיּוֹנָה—יוֹנִים יוֹדְעוֹת לְפָרֵחַ.
 רְאֵה, הֵן הַסְּפִינָה שְׁלִי הִיא, כַּמּוֹבָן,
 אִף אִם תֵּאבֵד וְתִטְרַף בְּרוּחַ,
 סוּר מִן הַהֶגְהָ, הוּא אֵינְנוּ מְכוּן,
 לֶךְ לְשַׁחֵק, חֲלוּק שֶׁל צַר שְׁטוּחַ
 הַקַּפֵּץ, כְּיֵלֵד, עַל מְרֵאת־הַיָּם.
 לֶךְ בְּלֵבֶד אֲסוּר לְשַׁקֵּעַ בְּעֲצָבוֹת,
 אֹרֵחַ לִי יִקְרֶה, הֲרִי אֲנַחְנוּ יַחַד
 נִטְבַּע בְּטָרָם חוֹשׁ תְּחוּשׁ בַּפְחַד,
 אֶת הַטּוֹבָה שֶׁבַיּוֹנִים לֶךְ אֲצוּד
 וְעַל כְּנַפְיָהּ זֹהַר הַחֹתָם.
 רַק אֶת לְבִי עֲזוּב, עַל כִּי כָבֵד,
 אֵין הוּא סִיר־הַהֲצֵלָה, וְכִבֵּר
 מִזְמַן אֵינְנוּ רִיק, וּמִסְתַּיֵּד
 לֹא מוֹת בּוֹ, נְכַרֵּי־לֶךְ וְזֵר.

הרמן ברוך: בלדה על הסרטורית

מְלִיסָה קיבלה מאיש צעיר מתנה. כזאת עוד לא היתה בחייה. נערי־שליח הביא אותה. מסר אותה אצלה. זהו ארנקיד קטן מעור־כרום לבן־אפור. מזדהר בגון כחלחל רך; הסגר מבריק בזהוב, וכן הארכוף הצר. עיבודו עדין מאד ונחמד. היא ממששתו מכל עבריו; חדוות ראשי־האצבעות רבה כחדוות העיניים. כמעט אינה מעיזה לפתוח את הסגר. בפנים הוא מרופד, כל־כולו משי לבן, ועליד חריט־המעות, עליד קופסת־הפודרה הקטנה, שבמכסה שלה חרוטה אות מ גדולה, עליד עפרון־הזהב המצנץ ופנסון־הרשימות (—אך מה הם "פרטים אישיים?"—) מונחת איגרת, שבה שואל האיש הצעיר אם ומתי רשאי הוא לראותה שוב. גם זה נישא שמעולם עוד לא אירע לה.

רוצה היא לענות לו מיד, אבל לכך זקוקה היא לנייר־כתיבה יפה מאד. בגלויות־הדואר, שבהן היא מודיעה לסבא בעתות היעדרו התכופות, הארוכות־מדי, שהיא תודה־לא ל בריאה, אין אתה יכול לכתוב דברי־תודה, אין אתה יכול בכלל לכתוב משהו של ממש, וכך יורדת היא במרוצה אל חנות הסמוכה לצרכי־כתיבה, להביא משהו נכבד. כמוכן, עכשיו שהגליון הנאה פרוס לפניו, אין בו כל תועלת. וכי איך צריך לפתוח? מבקשת היא לומר לו שהיא רוצה לראותו מיד— או שמא מוטב מחר או מחרתיים? מבקשת היא לומר לו שפלי־כך טוב יהיה אם הוא יהיה לה פה, אלא שסבא אולי לא יהיה מרוצה—ובעצם מדוע?—אם בשובו ממסעותיו הארוכים ימצא אורח בדירה; מבקשת היא לומר לו, לזה שאינו רשאי להיות אורח, לומר לו ויהי־מה, שהרי אינו אורח סתם, ושכל־זאת היא מוכרחה לפגוש אותו במקום אחר כלשהו, במקום כלשהו, אם למעלה ליד הארמון ואם למטה ליד תחנת־הרכבת. בכל מקום שיבקש. אבל איך אפשר להכניס דברים רבים כל־כך לתוך סדר כלשהו? ואיך אפשר לומר זאת, שגם ירגיש, לבטח, מה שהיא חושבת ומה שברצונה לומר? הה, מן הלב עד לעט ארוכה־ארוכה הדרך, ועל־אחת־כמה־יכמה אם את כובסנית קטנה ואת נבהלת מכל עסק־שלי־כתיבה. ככל שהיא פותחת, זה אינו זה.

הבוקר עובר בייאוש קשה. המכתב שהחלה בו מונח על הארנקון שעל השולחן ולובש מראה אימתני יותר ויותר. בשום־פנים אינה רוצה עוד להביט אליו. אבל אחר־הצהריים מנצנץ בה הרעיון המושיע, ולא עוד אלא שכבר היא מגשימה אותו עוד בטרם יוולד בה. כי פתאום התחילה להחליף את כל בגדיה, מכ־רגל ועד ראש. וכך מתברר לה שפשוט אין לה אלא להביא את התשובה בעצמה, ושעליה לעשות זאת מיד. בבגדי־יוס־א' שלה, שערה עוד לח ומשוך בקפידה, ארנקון־היד לזרועה, כך היא עומדת ברחוב. אילו, כאשר חשה אל חנות צרכי־הכתיבה, לא היתה כה שקועה בענין של נייר המכתב, היתה כבר נותנת אז דעתה עלמה שהיא מגלה עכשיו: הרי זה יום־ספטמבר היפה ביותר שנודמן לה אי־פעם בחייה. רוח־הערב של השנה, משב־ספטמבר הקריר, הגיע, ומתחת לשמיים שקיי־שמש, בעודם בקיצט, חולפת הקרי־

רות, בהירות, מבעד לרחוב, מתרפקת אל הזיתות-הבתים, מתלטפת על הבריות. הרף-עין אחד פוסחת מליטה על השעיפים—שתסע בחשמלית כדי להגיע לכיכר תחנת-הרכבת? שם הוא גר, שם הוא גר, ואם תסע בחשמלית, תגיע מהר. אבל הרי יש גם מתיקות זו של התהססות-מעט, ישנה החריפות הזאת התלויה מעל לסף-המתיקות, אם רק אין הענין מתמשך למעלה מן המידה. והיא מחליטה לעשות את הדרך ברגל.

כמעט לכל ארכה חוצה הדרך את רובע-העסקים, שאמנם לעולם, פרט לימי-א' בשבוע, אינו ריק מאדם, אלא היום הוא נראה הומה יותר מכפי מנהגו, ובעיקר מלא חיים של עליונות. כמעט נדמה שכל הבריות כאן נתכבדו אי-ככה במתנת ארנקון-של-יד, כאלה שאתה רואה בידם וכאלה שאינך רואה בידם, ועכשיו הם בדרכם להביא את תודתם לנותנייה-מתנה. מליטה, בהתהלכה לה כך, מנענעת ומנפנת את שלה, לא רק כדי להפגין שהנה אף היא שייכת לכל האחרים אלא גם, ובעיקר, כדי שיוכלו הכל לראות כי שלה המפואר מכולם. יש שהיא נעצרת לפני חלון-ראנה, במיוחד כשמאחרי מראות שבהן יכולה היא להסתכל בה בעצמה ובארנקון שלה, ואם בכלל היא מגיעה אל חלון שמוצגים בו ארנקי-יד הכרח לה להשוותם, כפי שהם מוצגים כאן קבוצות-קבוצות או כל אחד ביחידותו. עם שלה, העולה על כולם, אף שהענין גוזל זמן, וחריפות-הציפייה עוברת כמעט את גבול הרצוי. וכשהיא נמצאת כבר בכיכר תחנת-הרכבת השקטה קם בה חשק לשוב ולהתחיל בכל המשחק מבראשית, כל-כך היה זה יפה. אלא שכאן מתוח הגבול העליון-הנוזל שבין מתיקות-הציפייה ובין מרירות-הציפיים; אילו חזרה כדי להתחיל מחדש במשחק-חלונות-הראנה כי אז היתה החריפות גוברת עד לבלי נשוא, ולכן מליטה מוותרת על כך.

הבית, על-יפי המספר הנקוב באיגרת, אותר עדי-מהרה. מליטה מאוכזבת מעט שבשולט-הדלת רשום שם אחר לגמרי ולא שמו שלו, והיא נבוכה לחלוטים כשלא הוא עצמו פותח אלא אחת אשה זקנה, שבת-שער, שמתחת לשביס-החדרנית שלה המעומלן הלבן אין מבט-עיניה חביב ביותר אלא חוקרת היא בנעימה של חריפות רבה למבוקשה, ובעקבות שאלתה המהוססת למר א' כבר אומרת זו לשוב ולנעול את הדלת: "מר א' יחזור רק בערב הביתה".

"אה", מפטירה מליטה ודמעות חמות עולות בעיניה.

"וכי במה הדבר?" זה כבר נאמר ברפות יותר, ומליטה שוב מתאוששת. "אני צריכה להביא לו תשובה".

"תשובה? ממי?"

"ממני".

ראש-השיבה בפתח פורץ בצחוק חסוך-שיניים: "מי שולח את מי? את נשאת בינתיים בבית שלך?"

מליטה מסתכלת בה בלא להבין דבר, והדמעות שוב קרובות להתפרץ. עליצותה של הזקנה לובשת חיוכים: "ובכן, מה בענין התשובה? עדיין אינני מבינה".

מליטה מבקשת להסביר, אך אינה מצליחה. אף־על־פי־כן הרי מוכרחים להסביר, היא הרי מוכרחה להצדיק את עצמה, ולפי שהדבר הכרחי כל־כך עולה בה רעיון: היא פותחת את ארנקון־היד, היא פותחתו אפילו במופגן מאד—וכי למה־זה תעלים דבר שהיא גאה בו כל־כך?—ומגישה לוקנה את האיגרת.

”רגע”, אומרת זו, ובקחתה את המכתב סרה היא, לפי שצריך אדם למשקפיים כדי לקרוא, אל המטבח הניבט מאחרי חדר־הכניסה. מליטה, המבקשת שלא להפקיר את האיגרת שלה, הולכת בעקבותיה, ועכשיו עליה לשמוע, מופתעת קימעה, שפך־תרעומת מהול בקוצר־רוח: ”נא, והיכן הן עכשיו המשקפיים הללו... הרי שמתי אותן במגירת־השולחן במטבח... נו, אולי תגידי כבר, איפה הן תקועות עכשיו המשקפיים הללו, ואל תעמדי לך ככה כמו גולם... לא, סגרי קודם את הדלת של הדירה שם בחוץ... כנראה לא לימדו אותך לסגור דלתות של דירות... אלוהים־שבשמיים, המש־קפיים הללו... ובכן, הרי אמרתי לך שהן במגירה של השולחן, ובאמת כאן הן”.

והיא קוראת, הזקנה, את המכתב, מעומדת אל החלון, בתשומת־לב ובאטיות רבה, אפילו שתי פעמים, ובסיימה היא מנענעת בראשה כמסכימה: ”נה, ככה זה אפוא... ובכן, כך הוא הענין... את גם יכולה לסגור פעם את דלת המטבח”. ואז היא מתחילה להתעסק ליד הכיריים במטבח: ”תחילה רוצים אנו—את ואני, זאת־אומרת—לשתות ספל אחד קפה. היום ודאי עוד לא בא אוכל אל פיד”. לא, על אכילה עדיין לא חשבה מליטה היום. ”נא, רואה את, צרלינה הזקנה הרי יודעת איך זה... כי אני, את יודעת, אני היא צרלינה זאת, את מבינה?.. הוציאי פה שני ספלים מן הארון”.

כך ישבו יחד אל הקפה; הרבה חלב נותנות הן במשקה הריחני מאד, טובלות הן בו את הלחם הלבן, כדי לשוב ולמשות אותו, מוספג יפה בשחום־השחום, כפי שצריך, ומשך רבע־השעה שלאחר־כך נידע לה לצרלינה כל מה שביקשה לדעת ומה שניתן היה לדעת.

”או את רוצה עוד היום לראות אותו?”

מליטה ניענעה ראשה בשקידה: הן.

”אני משאירה אותך פה לארוחת־ערב... העלמה שלנו אולי לא תהיה מרוצה כל־כך—היא גיחכה לעצמה, אפילו במעט רוע־לב—”אבל ממילא היא מוזמנת היום לארוחת־ערב מחוץ לבית, ואם הגברת הבארונית אולי תבוא למטבח, אין דבר... אז את קרובה שלי, פשוט... מבינה?”

ואחר־כך הדיחו יחד וניגבו את הכלים: ”את עושה את זה לא־רע”, שיבחה צרלינה, ”היית רוצה גם לבשל כך את הקפה בשבילו...?”

מליטה הסמיקה. כן, היתה רוצה.

”בכלל”, צרלינה זקפה באצבע קלה את סנטרה של הנערה, כדי שתוכל להסתכל היטב בפרצופה—”את, חי־אלוהים, לגמרי לא־רעה... רק בתספורת הזאת אסור לך להסתובב...”

”למה? אני מכווערת?”

”למה... עזוב לא היית מעולם בקולנוע? הרי צריכה היית לראות איך נראים...”

"סבא אף פעם לא הולך לקולנוע".

"אל תיאשי אותי... מי הולכת עם סבא לקולנוע, בגילך...? נו, אל תפערי לי כך עיניים מבוהלות; הרי לא אמרתי שום דבר רע. מוטב שתבואי איתי לחדר שלי; אני אעשה לך פעם תספורת כהלכה, שתהיי יפה בשבילו הערב".

בגינה מתחת לחלון־המטבח משקה מישהו את הערוגות לאור שמש נוטה־לערוב, ובאלומה המתנצנצת ניתזים פעם־בפעם זיקים בצבעי קשת. נוגעת האלומה בדשא, מוריק הוא בחריף; פוגעת היא בעפרורית־הערוגות, מקווה היא לרגע שלוליות קטנות הנספות מיד, ויחד עם הדשא הם נודפים לחלוחית וקרירות. "מותר יהיה לי לשבת אתו שם למטה?" שואלת מליטה.

"מדוע לא? אבל עכשיו הבה נסדר לך את השערות". ובמשכה את הקטנה אל חדר־המשרתות שליד המטבח, המרווח־הנחמד—גם כאן נשקף הגן בעד החלון הפתוח—מושיבה היא אותה אל מול הראי הקטן. עוטפת את כתפיה בחלוק־תספורת ישן. כנראה משל הבארונית, ומפתחת את קוצותיה המתגלשות בין אצבעותיה הבוחנות בחביבה: "יש לך שערות חזקות. טובות... את אחת מאלו שיכולות לקצר אותן".

"סבא לא אוהב את זה".

"תמיד סבא... וכי מה אומרים על כך הגברים האחרים שלך?"

מליטה מהרהרת: "אני חושבת שאינני מכירה אף אחד".

"מה? אז עכשיו הייתי רוצה לדעת בת כמה את".

"תשע־עשרה".

"תשע־עשרה, תשע־עשרה...—באצבעות־הדרנית זריות־מיומנות סודרת צרלינה

את השערות—תשע־עשרה... ובאמת עוד לא שכבת עם אף אחד..."

אין מענה. מליטה, כשהיא בוחנת את דמותה בראי, חשה בעצמה איך היא מחוירה. מדוע הזקנה שואלת דברים כאלה?

אך זו ממשיכה, בלי רחם, בלי התרפך: "נערות אחרות הן בנות־חיל יותר; הן מתחילות מוקדם יותר, מוקדם הרבה יותר... על צרלינה זו ועל נעוריה כלל לא לדבר... אבל עם אנדריאס שלך, עמו תשכבי?... תיכף גמרנו; עכשיו רק אנסה עוד לראות אם אני יכולה לסדר לך את התלתלים במצח... אלי, וכי מה שוב קרה?" מעיני מליטה באמת פרץ עכשיו זרם הדמעות, בל־ייעצר בשום־פנים, והיא כובשת פניה בידיה.

צרלינה ניצבת מאחריה, מנשקת לה על קדקדה, מלטפת את ראשה ואת לחייה: "זכי כל־כך רע הדבר, קטנתי? פוחדת שלא תצליחי?... לא. קטנה, כל אחת הצליחה". היבבה גוברת. מכורבלת היא יושבת כך, מליטה, ובימינה היא רומזת לה לזקנה שתשתוק.

הזקנה מתייכת: "חדלי, אל תהיי כזאת־מין... את אשה מגודלת".

"היה היום יפה כל־כך, ועכשיו הוא מקולקל; עכשיו שוב לא יהיה יפה אף פעם".

אז אומרת צרלינה בחומרה, ואגב כך נראית דמותה המכוערת מזדקרת ומתגבהת: "עשי זאת יפה, ויהיה יפה; עשי לו יפה, שיהי גם לך יפה... לך נולדת, לך תלדי".

ובאמרה זאת נתהדהד בדברים עוד משהו, בל־יובע לגביה, ואף שנשאר בלתי מובע היה חזק יותר מכל מה שהוגד, וכוחו היה מוחש; היתה דעתה נתונה אל בלתי האמצעי כשל עצמו. נתונה היתה דעתה אל הנכונות בלתי־האמצעית לחיים ואל הנכונות למיתה בעולם הארצי, אל קדושת הנצחיות הארצית, המוטלת על כל הנשיות והמחוננת כל נשיות, אל כבודו ואל רוממותו של הכאן בגורליותו הבלתי־נמנעת, בפשטותו הנוראה. אל כל אלה היתה דעתה של צרלינה מכוונת, ומליטה חשה בכך עמה ובאמצעותה.

"יהיו לי ילדים?"

"כן, אם יהיה יפה, יהיו לך... אבל עכשיו שוב בילבלת לי את כל התספורת." מבעד לראי הנערה נושאת מבטה אל הזקנה, בכובד־ראש, ועם זאת כבר מחייכת אף היא: "אף אחד לא יכול להבין את זה." "את מה? התספורת שלך? לידת הילדים?" "לא. הכל."

"נכון", מסכימה צרלינה, "אף אחד לא יכול להבין את זה. מי ששוכבת עם יותר מדי, זה לא טוב; מי ששוכבת עם פחות מדי, גם זה רע; ומי שאינה שוכבת עם אף אחד, זה עוד יותר גרוע. ומדוע צריכים לקבל את הילדים דווקא מן האחד ולא מן האחר, הרי זה כל־כך רע־לבלי־האמין עד שזה יכול להוציא מן הדעת. ואף־על־פי־כן מוכרחים לקבל את זה, ואף־על־פי־כן את מוכרחה לקבל את זה עליך, אף־על־פי־כן מוכרחים לעשות להם את זה יפה. כי בשביל זה האשה היא אשה." "אני לא רוצה להיות מוכרחה לחשוב על כך", אמרה מליטה ומחתה את שארית דמעותיה.

"כן, לא לחשוב, ורק לעשות. זה מתאים לך; כך הן עושות כולן, לעשות ולא לחשוב... כך... ואל תשחיתי לי את התספורת עוד הפעם... רדי עכשיו לגינה, ואני אחר־כך אקרא לך, כשרק תתנדף העלמה שלנו מכאן. אז את עוזרת לי בהכנות לארוחת־הערב."

מליטה יורדת, אבל היא נרתעת מלהיכנס לגן, שאפרורית־שלי־דמדומים כבר שרויה בו. שם בגינה ביקשה לשבת עמו, יד־ביד, אלא שחוסר־המצרים של האיווי, שבל־עדיה אין הוא כלל איווי, הושחת מחמת תביעותיה החמורות של צרלינה. חוסר־מצרים אחר עלה בינתיים לבלי להתחמק ממנו, חדש, קשה יותר וכן יותר, חוסר־הפרטיות לא־י־שיעור של חיי־אנוש. כלום אין היא יכולה להבין בזה, כלום לא לנסח, אך היא חשה שארנקון־היד היפה קיפת את ערכו הראשון, לא רק משום שמה שאירע בינתיים אין עוד להשיבו אלא, יתר על כך, על שום שפלל אין זה מן הדין להשיבו. כל היום כולו נכספה אל אותו אנדריאס, והרי נדחית היתה אותה כסיפה כאילו אינה אלא מעין משחק בלתי־מחייב. ללא היכוס, ואפילו ללא הפסד, נדחית ומורחקת, אילו היה נדחק לכאן משהו, כגון שובו של סבא, למשל; עכשיו הגה חלפו הכיסופים, אך עמהם גם אפשרות הוויתור. אהה, התוחלת שמילאה את כל היום טבולה היתה בעליצות ללא־שיעור, קוצר־הרוח שלה זוהר ומשעשע; עכשיו קוצר־הרוח, שניטל

ממנו הכוסף, מכוון אל האפל. קוצר־רוח כמעט ללא מגמה, אי־סבלנות לשמה, ועם זאת בל־תרוסן. חוסר־הריסון של האין! ומליטה, שאמנם ברצון היתה הולכת אל הספסלים בירכתי הגינה, שמה, למקום שמבקשת היתה לשבת עמו, אלא שלא העזה להגיע אלא עד לספסל הנמצא מיד מאחרי הבית, מביטה אל דימדומי־הסתיו המצ־טעפים־והולכים, המקדירים לאט, לאט מאד, לאט יותר מדי, אל עבר צללי חשכת־הלילה, וכל מה שהיא יודעת ומהרהרת הרי זו ידיעת קוצר־הרוח שלה, הרי אלה שרעפי אי־סבלנותה הריקנית. ולסוף, האה, לבסוף־לבסוף, מופסקת הציפייה הריקה: מאחריה נשמעות פסיעות יורדות בבית; זו ודאי אינה אלא העלמה, ומתיחותה הריקה של מליטה מפשרת קימעה, כי עכשיו הנה עוד־מעט תקרא לה צרלינה.

ונכון, הנה יורדת גם צרלינה במדרגות. היא אוחזת בידה מספריים של פרחים והיא מביעה תרעומת על שהעלמה התמהמהה־והתמהמהה ואי־אפשר היה להרחיקה מן הבית. "אבל הריחו הוא שלך", היא אומרת, "שעכשיו כבר כל העבודה שם למעלה עשויה, ואין לך אלא לשבת לארוחה, תמורת זאת באמת יכולת בינתיים לקטוף לי כאן פרחים אחדים". אבל את הצעתה של מליטה, שתעשה זאת עכשיו, היא דוחה. חשה היא אל הערוגות, ובאור־הערפל האפור־המדומדם רואים איך היא משתרכת שם, מלווה רחישת המספריים, שחוחה מערוגה לערוגה, ומלקטת את הפרחים; כשאגודה קטנה בזרועה, היא חוזרת מרוצה: "נלך".

במטבח ערוך השולחן לשתיים. גם יין יש. וצרלינה גוררת ומביאה אגרטל־בדולח גדול ומציבה אותו במקומו. הצינייות ערוכות בו כהלכה, ובטרם תשבנה, היא מווגת: "תעשי את זה כהלכה, ילדה, וסימן־טוב ומזל־טוב לך", אומרת היא בהתרגשות, ומשיקה כוס אל כוס עם מליטה. ולפי ששילי הסינר לא נותרו אלא לשם כך, מעבירה היא אותם על עיניה.

מליטה, שאינה מורגלת ביין, שוכחת את קדרות השעה האחרונה. ולאחר שידול־מה אף מחליטה היא לאכול, הגם שהיתה משוכנעת מאד כי לעולם לא תוכל עוד לבלוע אף טיפ־טיפת אוכל. אך כבר מהר מאד מוכרחה היא להודות בעצמה שטעים לה, שמעולם עוד לא אכלה אוכל כה נפלא, וצרלינה המשבחת גומלת לה ומטביעה נשיקה במצחה: "הכי יפה זו אכילה־של־חתונה בלי חתן... מותר לך לשתות עוד כוס; כמובן... וכי מתי אם לא היום...". עכשיו אין מליטה מתפנקת עוד. השתייה גורמת לה עונג, והכוסף העליו, הכיסוף בלא קוצר־הרוח, שב־מתגלע.

לאות מאכילה, לאות משיח, מוסיפות הן לשבת עוד שעה קלה, עד שצרלינה, בהעפת־עין אל שעון־המטבח, קובעת את הסעיף־הבא בתכנית: "הגיעה זמן שתלכי להתרחץ, ושתעשי זאת כהלכה... או אולי גם זה אני צריכה ללמד אותך?" היא מראה לנערה את חדר־הרחצה ואת בית־הכבוד. אין ספק, כבר היתה השעה לכך.

וכשהיא מבקשת לחזור אל המטבח, נקראת מליטה מקצה חדר־הכניסה: הנה, מליטה! כשהיא נענית לקריאה אין לה צורך בהירהורים יתירים כדי להבין שצר־לינה עסוקה בחדרו של א'. בדפיקות־לב נכנסת מליטה, חוצה את החדר הקדמי ומוצאת באחורי את צרלינה, העוסקת בריפוד המיטה בלבנים רעננים. יש אפלוּלית

מעט, שפן דולקת רק המנורה של שולחן-הלילה, ואגרטה-הבדולח שבו הציניות עומד על השידה. אף שכה רגיל כל זה הוא מצר עליך את העולם, אלא שצרות-עולם זו מסולקת מעל מליטה מהר מאד, כי עוד בטרם תספיק להביט סביבה כהלכה יורדת עליה קשיותה הבדוחה של צרלינה: "עדיין את לא יכולה לסגור דלת מאחריך... לא, לא זאת—החיצונה, שאַל הפרודור". אכן, שכחה, ובעצם לא ברצון היא עושה זאת. אבל היא עושה זאת.

בינתיים גמרה צרלינה להציע את המיטה, והיא מצטלעת אליה:

"התפשטי".

"אני?"

צרלינה צוחקת: "וכי מי?"

"אבל..."

"נו כן, עליך להתפשט". ולפי שהנערה מהססת עדיין, מתירה היא את חולצתה. בכך אכן נשבר הקרח; מליטה מתישבת כנועה על הכיסא ליד המיטה, ומתחילה, כמו היתה זו עת עלייה על משכב, להתפשט כסדרה. אלא שבבואה לפשוט את הכותונת, שוב היא נעצרת: "הרי אין לי כתונת-לילה..." "נא, המשיכי", דוחקת בה צרלינה, "בשביל מה את צריכה הפעם כתונת-לילה... אבל תהיה לך אחת, מיד אביא לך אותה, תיכף... נא. עוד לא? השילי סוף-סוף את הכותונת הטיפשית הזאת!"

עכשיו היא עומדת, מליטה, עירומה. כה עירומה עוד לא היתה מעולם. צרלינה מתבוננת בה מעשה-מבינות וטופחת קלות על גופה. "הכל בסדר גמור", היא אומרת, והיא זוקפת קצת את שדי הנערה. "מעט רכים הם וכבדים; שלי היו קלים יותר בגילך, אבל את כבר בסדר ככה. גברים רבים רוצים אותם בדיוק כך. הם משתגעים לזה, ופטימות ורודות כמו אלו שלך הן כמו דבש-בחלב בשבילם". היא מתבוננת בשער הסבוב מעט יותר מדי בבתי-השחי, וכן בפלומת-החיק, ומביעה קורת-רוחה גם על כך: "לא ייאמן שמשוהו כזה עדיין בתולה היא... הביטי-נא בראי, את יכולה להיות מרוצה מעצמך וממי שברא אותך". כן, מליטה מרוצה, וזוהי שביעות-רצון חדשה לגמרי, המוקרנת לה כאן מדמות-הראי שלה, עד שאינה נלָאָה מלהביט, ועד שאין לה כלל חשק להינתק מזה: פתע היא יודעת איך היא תאוותו של גבר, ומה הוא חומד, והיא שמחה על חמודותיה. "היכן ארנקי-היד שלי?" שואלת היא פתאום, מודאגת.

"חכי, אני מביאה לך אותו, ואני גם מביאה לך את כתונת-הלילה, אחת יפה, משל העלמה שלנו".

בשובה היא מביאה עמה לא רק את ארנקון-היד ואת כתונת-הלילה אלא גם בקבוק גדול של מי-בושם, וסָגָר לו דמוי-כתר, ובפתחה את תברוגת-הכתר, שתוכל מליטה לרחרח בהם, מתבדחת היא על התלהבותה של זו שאינה מורגלת במיני-בושם. "צרפתי... הגברת הבארונית קיבלה אותם מאנדריאס שלך; ובכן, יש לך זכות עליהם".

אך הנה היא רואה שהנערה עדיין עונדת את הענק הדק, שתצלום-חריטינה של סבא תלוי בקצהו, לְבָן-זָקָן, ובחיוך היא מסירה מעליה את השרשרת.

"אין לו לסבא מה לעשות אצלך היום; אין זה לפי הנימוס".

מליטה אינה יכולה שלא להסכים; מגלישה היא את סבא אל תוך הארנקון. מביטה אחריו, למשך שניה, אל האפלולית, ובארשת של מתאבלת הפורשת מאצל קבר רענן סוגרת היא אז את הארנקון מעליו. נעשה הדבר בצורה מובנה-מאליה ונאה, שהיא תולדת ההכרח, ובתוקף כך אינה נטולה מידה של קשיחות. ולפי שנעשה הדבר חשות שתי הנשים שכל בלתי-אמצעי הוא צו וגזירה, ועוד, שהקדושה, העוטה כהילה את אי-האמצעות המוחלטת, לעולם אינה יכולה להיות בלי חומרה וקשיות. כי אכזרית היא קדושת הקורבה בלתי-האמצעית, נטויה אל כל מרחק ומרחק, על-אף היותה מעוגנת בארצי, במהות האינסופיות הארצית הנתונה לכל שהיא אשה והמוטלת על כל שהיא אשה, המקיפה בדמות הקדושה בלתי-האמצעית, המוחלטת של סדר-הדורות את תפקיד האנושות כשל-עצמו. את התפקיד לאנושיות מוחלטת. ומליטה כצרלינה הרצינו מאד.

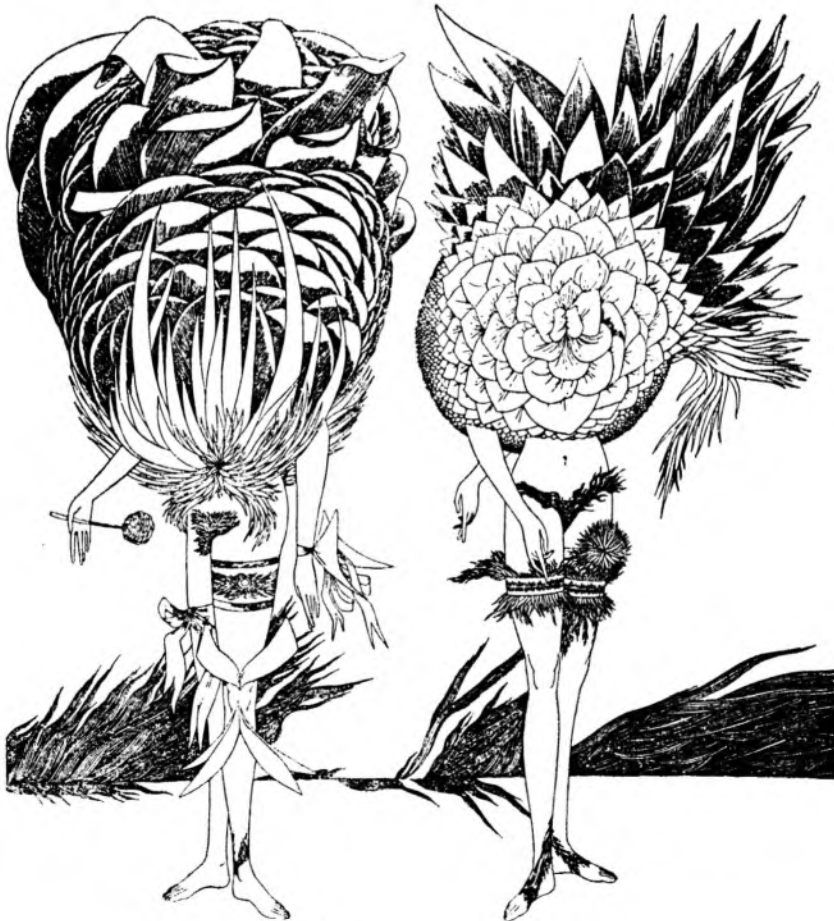
כמעט אין מליטה מעיזה עוד להביט בראי, והיא עוצמת עיניה, היא עוצמתן עצימה עמוקה מאוד כאשר צרלינה מתחילה לשפשף את עור גופה במי-הבושם, שפשף היטב בלטה-משיחה החל בשוליה-שער מאחרי האזניים, בלא לפסוח אף על קורט-עור, עד למטה אל הברכיים, ודבר זה הצמיח תחושה נעימה, קריה-אפלולית, שכמוה לא חשה עדיין מעולם. אבל את כתונת-הלילה ששמה עליה צרלינה לאחור-מכן מוכרחה היא לראות, ואכן אי-אפשר לראותה עד-שבעה: ארוכה היא מאד-מאד, משיית מאד-מאד, מחשוף לה, על אף התחרה העדינה מעל לחזה, עמוק מאד-מאד, המשייר את הזרועות ואת הכתפיים חשופות לגמרי. "כלה ממש, כלה נאה", אומרת צרלינה, שעה שהיא מסתכלת בה, יחד עמה, בראי, אך מהרה, מהר מדי לגבי מליטה, די לה בכך, והיא פוסקת: "כך, עכשיו למיטה". ומשנעשה הדבר מנשקת היא לה שוב, מכבה את האור ויוצאת מן החדר, בהשאירה את הדלת אל החדר הסמוך פתוחה, רק את החיצוניה, זו שמוליכה אל הפרוזדור, היא סוגרת בנחת.

מליטה שוכבת במיטה. הדבר נעים כמעט, כעין-לאות כמעט, כעין-נימוס כמעט. כל קוצר-הרוח סר, רק התשוקה גוברת, והחדר האפלולי הפך חלום. אולי באמת התנמנמה. ואין היא יודעת כמה זמן ארך הדבר כשלפתע, להפסיק את היעדר-הזמן, בחוץ-אף כי במרחק רב-נשמע קולה של צרלינה: "כך-כן, סוד, אדון א', כך-כן, הפתעה אמיתית בשבילי; נו, שרק ייכנס-וכי אין הוא רוצה כלל להאמין לצרלינה הזקנה? ובכן, שיילך כבר, ושלא יעשה לי יותר מדי רעש שם בלילה-מובן?"

אז-עם קראור בחדר הסמוך-נפתחה בחוץ הדלת, ולהפתעתה של מליטה עצמה נעשות זרועותיה כביכול עצמאיות, מתרוממות, כביכול מנותקות ממנה עצמה, לקראתה, אה, נטויות אליו, להפתעתו, כן, להפתעתו. בלובן, בלובן מדמדם בזהקות הזרועות באפלולית הרכה. זהו אחרון המראות שראות עיני מליטה בזה הלילה. כי יורדת פתיעת הנשיקה הראשונה, פגישת-האני הראשונה, המתמשכת עד-איך-קץ, מכיון שמתיקות המיפגש מתעמקת-והולכת. ובאה (אחר עמלימה שמחוסר-זרירות ושמץ-יכאב, ועם זאת באורח מובן-מאליו שבכובד-ראש) הפתעת-הקדומים, הפתעת-

הנצח, שהיא—גם כשאין זה מתארע כמו כאן, לראשונה, אלא הופך שיגרה רגילה ומיומנת—נשארת תמיד זהורה בזהר־בראשית, שתמיד ותמיד היא, ומוכרחה לשוב ולהיות הפתעה: ההתיחדות, ההתאחדות של שני גופי־אדם.

(א. ב.)

פרידריקה נואירקר: שיר נוות ואהבה

בא אנהגך אלוה אליך אקח אותך עמדי
אל חרשת-הלגשים אל עינה המוצלת של סיאנה
אל יער-הצבעונים הקצור אל מערות-הקברים של הכבי
אל כחל-שמים שלנו מונף כדגל באשמורות יגעות
אל בשורת שעת השש-עשרה (בקריאות רכות
נעימות ארגמן

פרצופי זכוכית יצוקה, הרהורים מעלפים בדיקרי)

בא אנהגך אלוה אליך אקח אותך עמדי
אל שפת-כאב שלי אל התנומה אל הפנים של פנים-לבבי
בא אנהגך גהלך דרכים גפולות
אלוה אליך דמעות למכביר תוריד
אקח אותך עמדי אילנות אפלים מסתירים את האור
בא אנהגך אלוה אליך אקח אותך עמדי
אל נא תירא אנכי אהיה עמך
בא אקח אותך עמדי (פ'רה אנגליקו בוטיצ'לי פרימאורה
יער-האשוחים

ביד: פנים גפולות)

עמך אל כל מקום עלי אדמות

אינני פוחדת

עמך אל כל מקום עלי אדמות אל כל מקום עלי אדמות

יוסף רוט: עורך-הלילה

העתון הופיע מדי-בוקר בשלש. בכל לילה באחת-עשרה-ושלושים הופיע עורך-הלילה. מגולח, רחוף, ניחות, מעלה ריח של סבון ושל מנתול. חלק-מקדמה של בוקר-המחר. דומה לא הבין את עייפותם של האחרים. מרוענן לאחר טיול-שחרית בחוצות-הלילה היה נכנס, תם ותמים, אל חבורת העייפים, טופח על שכמי העומדים, על ברכי היוש-בים, והתפלא שהללו מתמוטטים, פיגומים רקבים.

בעיניו היה בריא-אולם יותר מכולם. אכן נראה כאילו מדי-לילה הוא מפגין במתכוון מחדש את חסנו שלו, להכחיש בכך את מראהו החלוש, את אבריו הצנומים, את פניו הצהובים-חחורים. לאחר שתיים היה גם הוא אחר. תוך ששים דקות כפול שנים היה מחסל יום-עבודה.

בפרצופו הרוזה נתמזגו צללי הדאגות עם העקבות השמנים של צבע-הדפוס, שטבעה בו באקראי אצבע בלתי-זהירה. השערות השחורות, הדקות, הפסוקות, זקורות היו כחטי-ברזל וכפינים זעירים. שולי הציפרניים היו פתאום גוזזים במעוקם, על-כל-פנים נראה היה שהכתמים הסגולים של עפרונות-ההעתקה המתחדדים בלי הרף מבליטים את צורתן הלא-ישרה של הציפרניים. כאילו היתה העבודה ליד השולחן תכשיר יעיל להצמחת שערות, התחיל זקנו של עורך-הלילה, בתוך פחות משעה לאחר שגולח, לצמח בשפע מנקבוביות-הלחיים, משחיר-מאפיר. השרווליות הלבנות דבקו בפרק-היד, נמחה ברקן המעומלן-למחצה. קשר-העניבה נתרופף, נדחק אל בין דשי הצווארון "הזקוף-המתקפל", וחשף כפתרון-זהב נוצץ, שבו נראו תלויים לא רק הצווארון והחולצה אלא כל לבושו של האיש, ואפילו האיש עצמו. כשהיה גוסטאב ק' קם מפורסותו נראה פתאום גב-המילוא גולש מחור ריפוד-העור שלה—ובלהיטות כל-כך עד שאפשר היה לחשוב שהחור לא היה כאן קודם אלא עמוד-שדרתו של עורך-הלילה הוא שקדחו. הוא עצמו עלה בגוף נטוי קדימה וברגליים משוטטות לצדדים במדרגות אל המסדרה. משול היה כחיגר שאיבד את משענותיו. למעלה במסדרה השעין עצמו באחד ממרפקיו אל אחד השולחנות הארוכים מצופי-המתכת, בין שפתותיו עפרון-העתקה, שהיה מגלישו לכאן ולכאן, כאילו זה המשכה הטבעי של הלשון. העיפרון ליוה כך את תנועות העיניים, שהיו קוראות עלי-הגהה. במקום זה או אחר היו נעצרות, וגם העיפרון עמד מנוע. לפעמים היתה ניתקת מן הלחי, המרפק מן השולחן. גוסטאב ק' נטל פיסת-נייר, קיפלה אותה לאט, צר ממנה כדור, ובמפתיע הטיח אותו באחד הסדרים, שזע מבוהל. זו היתה בדיחה. היה זה כאילו ביקש עורך-הלילה להיכח שעדיין מיטיב הוא לקלוע. רק הרף-עין אחד לבשו פניו ארשת של נער שקוע במשחקו. אז אפשר היה לראותו כפלוני צעיר בשלושים שנה יותר, במכנסיים קצרות, על שפת-מים, מטיל צרורות-אבנים לתוך הגלים.

מיד חזר והרציץ. אף רגע לא שכח שהוא נושא בכל "מלוא האחריות" ל"עתון", ושכל

הזמן אורבת לו הסכנה שתתחלף לו ידיעה בלתי-נכונה בנכונה, ידיעה נכונה בלא-נכונה, ידיעה חשובה בנטולת-חשיבות. ענין של מה-בכך בדבר של חשיבות. הוא ידע את כל העולם, אף שלא ראה אלא חלק מועט ממנו. כשהיה מברק מפירו מודיע על גשר שהתמוטט מדומה היה גוסטאב ק', לפי שפכו-בית היה בפירו, שהתמוטטות הגשר חשובה כדי-כך שצריך לסדרה באותיות עבות. הגיעה ידיעה על ארבה בקוקאז, רוצה היה מאד, לפי שהיטב הכיר את מיני הארבה ואת הקוקאז, להזמין מאמר מאת חוקר-טבע. מרחק גיאוגרפי לא היה קיים לגביו. הוא גדש את "העתון" בחמשים ידיעות מיותרות. למחר בערב אם היה העורך הראשי מוכיחו שהידיעה על הגנרל קורירה במקסיקו אינה מעניינת שום איש, היה גוסטאב ק' משיב: "אתה טועה! לגנרל קורירה פרשת-חיים בלתי-רגילה! גולד בשנת 1874 וכבר ב-1894 הוא מפקד היחידות בוויירה-קרוס, ולאחר המהפכה הבאה נעשה הוא מפקד הכוחות בבירה. אפילו אויביו מכבדים אותו. ועכשיו לקה בדלקת-הסרעפת...!" אם כבר מן הנמנע הוא להביא את דלק-הסרעפת בפטיט, הרי הופיע לפחות בנונפאריי * בין "שוונות". ידיעה על כלבת בקושטא הצדיקה עשר שורות בעמוד ג, למעלה משמאל, לפי שכלבי קושטא עלולים להיות סכנה לכל האנושות "במסיבות מסוימות".— "במסיבות מסור ימות"—אומר היה גוסטאב ק'—"יכולה כלבת כזו לנגע את המלחים שבספינות הגדר לות". אין אפוא שום דבר "בלתי-חשוב". כשהיה עורך-הלילה משליך ידיעה על איזה מאורע קטן באיזו ארץ רחוקה, היה מתכופף אחר חמש דקות, שולה את הנייר המקומט, מגהצו וחוזר ומביאו, בדרך מלאכותית, למצב של ידיעה עתה-זה-הגיעה, עדיין-בלתי-גודעת. הוא אילץ את עצמו לשכחה כדי לשוב ולהידוע עליה. שוב צפו ועלו הנימוקים הישנים נגד פירסומה; ושוב השליך אותה.

אך מן-הסתם עוד עוררה בו רחמים שעה ארוכה. וכשהיה פוגשה למחר בעתון אחר, היה חש מוסר-כליות על שוויון-נפשו כלפי העת ומאורעותיה, והיה מקנא בעמיתו שהכניס את הידיעה בעתון. אכן, אפשר לשער שברגעים כאלה היה מחליט לשוב ולהיזהר יותר בשעת ה"ניפוי" לגליון הבא, בידיעות הקטנות ובשוונות. אך כאשר שוב היה יושב לפני "החומר" שנצטבר, קורא את הפתבות על הסכיבה הקרובה, היה זוכר נחרדה דואבת את המציאות האכזרית של עולם המחולק לאומות, למדינות, לארצות ולערים, ואת העובדה שהוא עצמו הריהו עורך עתון של עם מסוים, היוצא לאור בעיר מסוימת. שיש אפוא גבולות בין מאורעות קרובים לרחוקים, וש"הקורא" אינו קוסמופוליט, שכדור-הארץ אינו מעורר בו מידה שווה של ענין, אלא שהוא אדם מיושב ששכנו מעניין אותו יותר מהתפרצות הוויזוב, והוא מייז את המאורעות, כפי חובתו, לקרובים ולרחוקים, לאותיות "עבות" ו"דקות", גדולות וזעירות, והעניינים הקרובים קיבלו את הגדולות ביותר.

בשעה שלש לערך היה נוטל ידיו כפיור שבמסדרה, לאט, ביסודיות, בחול-רחצה ובסבון חריף. אז עוד היה מטיל מבט בראי המצומא-למחצה, מעביר אצבעותיו בין

* אותיות-פטיט ("8 פונקט") הן קטנות מן הרגילות; נונפאריי—שלושת-רבעי פטיט (6 נקודות).

שערותיו ומוחה בממחטה את הכתמים השחורים מפניו. הוא הזכיר שחקן המעביר את האיפור מעל פניו. בקיץ כבר בהירים היו השמיים, בצאתו אל הרחוב. ראשוני הפלבלים כבר פצחו רינה. עגלות-החלב טירטרו. נערי-הלחמניות ריחפו צחורים מבית לבית. גוסטאב ק' טילטל רגליו אל בית-קפה בקירבת השוק הגדול. הלה פתח את דלתותיו במקדם מאד, בשל התגרנים. מעל לדלפק-המשקאות מצהיבה המנורה בעמום, אור-של-אתמול שכבר נפטר. העורך, שליל-אמש היה לו כבר בוקר-של-היום, הזכיר בבקרו של יום את לילו של אתמול. יושב היה בין הנשים ובין הגברים הכפריים, העירניים, שהדיפו ריח של סלקים ושל גורים, הוא חויר-כפליים, בודד-עשרת-מונים, נציגו האינטלקטואלי של הכרך, העירוני-שבעירונים: עורך. היה פותח את ראשון העתונים, ובאחת דחה ריחו של שחור-הדפוס את ריח הסלק והגור. היה זה ריחה של עיר. הוא העלה זכר ריחות של אספאלט מותך ושל טרפנטין ושל זפת, שבהם משפצים את כבישי העיר. גוסטאב ק' המתין לשאר העתונים, מצא בהם ידיעות קטנות שהוא עצמו לא "נתן", ומדוכדך פנה אל תחנת-החשמלית. בקרון הראשון, שיצא רחוק ורענן מן המוסך, נסע אל ביתו.

רק פעם בחודש, בשלושים בו, היה בא בעצם הצהריים למערכת כדי לחכות למעטפה הלבנה, שבה נמצאה היתרה הדלה של המשפורת. על המעטפה כתוב היה השם גוסטאב ק' ללא-פגם ליד הסכום הפצוע-קשה, פועל-יוצא של ניפויים. גוסטאב ק' היה נקי, מגולח, לחמסורק, כבחצות-ליל. אבל רציני ואינו נוטה לבדיחות-של-חול. רוח-מרי ממלאה אותו. כלום אותה שעה בלתי-רגילה בה ירד ממשכבו היא שגרמה? — בחצות-יום מדי שלושים-בחודש הכריז גוסטאב ק' עקרונות קומוניסטיים. הוא ארר את רוחו הדמוקרטית של העתון. הוא כינה את העורך הראשי "משרתו של עולם-הכספים". הוא נשבע להטיל להבא "ביצי-קוקיה" סוציאליסטיות בעתון. ואחרי חודש להתפטר. הוא אף נכנס, המעטפה הלבנה בידו, אל חדר-השיבות, שבו ישבו עורכים אחדים, ואמר: "אני מתפטר, רבותי!" — איש לא שעה אליו. הכל כבר שמעו זאת עשרים פעם. "אינני עובד עוד בדיר-חזירים זה!" הוסיף גוסטאב ק'.

אז קורה היה לפעמים שיאמר מי: "קראת איך הסוציאלי-דמוקרטים מתקפים אותנו היום?"

"איפה זה כתוב?" אמר עורך-הלילה. "הכנופיה הזאת! אתם רואים איך הם עורכים את העתון, גרוע כל-כך! שבכלל מישוהו קורא את העתון הזה! אלה אינם עתונאים! אלה הם..." וגוסטאב ק' חיפש שעה ארוכה איזה ביטוי עולב עד שסוף-סוף מצא את הפוגע שבפיטויים: "אלה פוליטיקאים מפלגתיים!" ותחב את המעטפה לכיסו.

אנדריאס אוקופנקו: מותו של בוגיל

בין שְנתי ה־13 לבין ה־37
חִיתִי לְאֵהוּבָתִי.
הַזֹּנוֹת הִתְהַלְכוּ בְּגַן־הַחֶרֶף,
יָנִיעַן מִנְגִּנוֹן שֶׁל אוֹרְלוֹג מִנְגֵן.
אֲנִי הַעֲדַפְתִּי אוֹנְנוֹת לְבִנְה־כְּתֻלָּה עַל הַפְּנִסִים הַכְּחִלִים־הָאֲדָמִים,
הַתְּגַבְּרִתִי־עֲבַרְתִּי עַל הַנְּיוֹאֲנֵס הָאִישִׁי בְּלִי מִשְׁבֵּר.

בין שְנתי ה־13 לבין ה־37
חִיתִי לְפָרוֹשׁ עַל חִי.
חֲדָשֵׁי־יוֹנֵי הַמְּבַקְשִׁים, תְּרַנְּגוֹלוֹת־נְיָר הַתְּהַפְּכוּ
יָנִיעַן מִנְגִּנוֹן הַלִּיחַ הַמְּתַדְּפֵדֵף שְׁלִי,
עִם תִּזְמֵן הַחִלּוֹתִי לְהַעֲדִיף הַשְּׂמֵכָרוֹת עַל הַתְּבוֹנָנוֹת בִּי־עֲצָמִי,
הַתְּגַבְּרִתִי־עֲבַרְתִּי עַל הַנְּיוֹאֲנֵס הָאִישִׁי בְּלִי נֶזֶק.

בין שְנתי ה־13 וְשְנתי ה־37
נָעָה רְצִיפוֹת, שְׁלֵא עַל־נְקֻלָּה אֲשַׁכְּחֶנָּה.
מֵעוֹלָם לֹא הִיִּיתִי לְהוֹט לְאֲרוֹנוֹת־מֵתִים, הַמָּוֶת הָיָה לִי אַחֲרוֹן בְּאַחֲרוֹנִים.
מִנֵּעַ עַל־יָדַי מִנְּגִנוֹנוֹ שֶׁל גּוֹסִי,
מֵעֲדִיף אֲנִי יִצְאָה מִן הָעוֹלָם בְּלִי הַבְּנָה עַל צְדוּק־תֵּדִין,
מִתְּגַבֵּר בְּמוֹתִי עַל הַנְּיוֹאֲנֵס הָאִישִׁי בְּלִי הַדְּגָשָׁה.

(פ. מ.)

אלברט פ. גיטרסלו: גיבור זכנו

ד"ר פרידריך אדלר, בנו של מנהיג תנועת הפועלים ויקטור אדלר, המית ב-21 בספטמבר 1916 בירייה את ראש-המיניסטרים הריון שטירק.

נגף-רוח חזק שיספ את ערפילי-נובמבר. הרחק געשו מפלימים, רחשו יערות-עלן. מהפכת האקלים, שניצניה הוחשו מכבר, הנה היתה. חמימה נישבה רוח-הדרום בקול זימרון דק מבעד לחרפי החלון אל תוך התאים הצוננים. בהבהק מלוא-הירח המת-ערטל-ההולך ראה האסיר, בהקיצו קלות, כל אניץ ואניץ מתקרזל של שמיכת-הסוסים שלו. ללא מעבר היו עכשיו חושיו דרוכים, מושחזים כלהבי-חלפים, המנתחים את הגדל-פרא מן הבריאה-הכרחי בהתבוננות המדקדקת, חריפים כורבוביהן של חיות-טרף, שאף אחת מהן אינה הולכת שולל אחר עקבות-תועי. הוא שמע את הכלבים נובחים ממאה חצרות בסביב, את מאת הכלבים שיללה להם בקבלה ממאה כלבים אחרים, מאלף, מאלפי-אלפים, מכל הכלבים שבין כאן ובין הים. אי-שם, בינות לסלעי הקארסט, או לא הרחק מכאן על-פני מישרי-דרך-המלך, מבעד לחציה-הליל, מהלך עכשיו אחד חשוד או אחד שנתאחר—האסיר מכיר את הדבר—אצה ידיעה לאורך חוטי-טלגרף מחותכים. אבל אותות בנייה-הכלבתות חולפים על פניה בתאוצת שעות אחדות לכל דקה—אף זה ידוע לו לחבוש!

הנה! הנה זה כבר. אותו גאי ממעמקי-הים, לא עברה עוד מחצית-השעה, אותו פחי שבחוד-רוח-הדרום, אותו נבח שעם תהפוכת-מזג-האוויר. המצילה מכה בלשפה הריקה שבקומת-הקרקע.

חמישים בני-אדם כלואים, אנשים, צעירים וישישים, הברכיים חרוגות תחת השמיכה, העיניים פעורות, הפיות קרועים-לרווחה, נעזרו אף הם בזה הרגע, מרוגשים מעל לכל שיעור בכוח נגף-הרוח שמידה ושיעור לו, בדרך הטבע, רגישות צמוחה בתוכם, מחמת הבדילות, כלפי קרינתם המסתורית של אירועים מופלגים, באין להם כמעט תמסורת רגילה; חמישים בעלי אינטליגנציה, מן-הסתם קלושה, אך בעלי אינסטינקט-טים מיומנים-עדיך, חמישים בריות-שבמאסר, רוצחים, גנבים, הורגי-נפש, אַנסיים, המצפים כולם לפלא-השיחורור שנתאפשר—זאת יודעים הם, בזאת מבקשים הם לזכות, אותו משהו אחר שאיש עדיין לא זכה לו אגב ריצויה-עונש, העלייה-לגרדום או קבלת החנינה—חמישים נוטלי-חלק לזהטים בגורל המלחמה, רובצים עכשיו, שורה ארוכה, במארב, אל מול לא-כלום, מול רחש-ליל, מול תהפוכת-מזג-האוויר, אל מול נקישת-פעמון, אל מול שפה-לא-שפה, אל מול דומיית-שפה, ומנתחים, מרכיבים, חשים, מתרגמים. ניסוי הוא. נורא-הוד, אלוהי-כמעט, מוזר, קורע-לבבות.

עכשיו הנה מחריק שערו הקטן של הבית. זוג-נעליים מדשדש על-פני החצר. המפתחות הגדולים בידו של שוער-הלילה, שלגביו אין להם משמעות, מצלצלים באזני הפלואים צילצול בהיר-להכלים. הרי זה כאילו מישוה מלקה אותם ברצועה בה הלכו

הם עצמם. מרובים־מדי החיים בחוץ לגבי הישנים כאן בפנים שינה רעה, מופרשת. המִשֵּׁב הצח החמים מבעד לחרכי־החלונות, הירח הבוקע מן העננים החולפים, טיל־גרופם המתחיל שוב־ושוב של הכלבים, כניסתה הצווחנית של הבשורה הנגרת אל הלשכה הריקה, חריקת הפשפש הקטן, דיִשְׁדוּש הנעליים, קול צילצולם של כלי־פריצה שאינם בהישג. ועכשיו—חמישים בתי־חזה מתרחבים, ואגל־הזיעה הראשון, שנקבובית־העור מנפחתו—זמרת השער הגדול ברצועת־הברזל עמוקת־הצליל.

והנה זה עכשיו מגיע. מתרעש על־פני מרישים עקורים משלוותם, משב־הרוח השני. המים חומרים, יערות־העלֶוה האינסופיים רוחשים, תצלולת־פעמונים מרחפת־על, צפירות־קרן טורפות־בפנים. המולה, מקהלות ורעם מתופפים, דורכים, מזמרים, רוע־מים, מרשרשים, באותו מקום באותה שעה. נקישות כלי־זיון או חריקת בריחים, שעטת סוסים או אוושת שחת־גגות, קולות בני־אדם או שבשבות־רוח: איש מאתנו לא היה מעז להבחין בהם בביטחה את כבי ילדו, את יללת כלב־בחוץ, את חישת צעדי ידידו הקרב, או להיות מובטח מחיקֶוּם. ואילו ידענו על בני־אדם, רצויים או עוינים, שבדרך, על בשורות טובות או שמועות רעות בחלל־העולם, היינו חוזרים ומטילים עצמנו אל תחת כסתות־המיטה, מכניעים עצמנו אל תחת רצון־האל הלא־הידוע, מתאישים או מתפללים, לפי שאת הדלת נעלנו במרדינו, שלא להאזין כלפיי־חוץ למוד למדנו, ושום מאורע כה כביר כגזילת חירותנו לא החזירנו בטלטה אל מימצבים קמאיים ולא השחיו מחדש את כלי־הזיון הבראשיתיים של חושינו.

ואילו הללו הרובצים פה, כנדונים להשתטות, הוסיפו, אגב התנוונות השכל, בינה שתוקף לה רק בקרב פראים או בקרב ברנשים החורשים מעשיהם מאחרי חזית החוק: להבין ברחשים, לחקתם ולהבחין בהם, לקרוא בארשת פני אויביהם ובעקבותיהם, בכל התנאים ובביטחה מוחלטת כמעט.

דרושה רק התאמצות בלתי־רגילה לנתח את הסערה החזקה כמו במכתנת־זכוכית אילמת. האוזן כואבת, כמעט מחריגה היא את פנימה החוצה. השיניים חורקות, נוק־שות זו בזו, ועצמות־הסתות מתעצמות כנגד כל העולם. ציפרני־האצבעות הננעצות בכפות־הידיים. הברכיים המהודקות, המשוכות עד לסנטר, בהונות־הרגליים המעוותות, מאיצות את מחזורי־ההתרכוזות. מקופד ככלי־קלע ברגע־הירי רובץ האדם על קרקעית־התותח, בשעה שבחוץ, מעל לגרמי־הרעש המתגלגלים, מתפוצצים הכדורים הנותבים של חוש־השמע שלו.

עכשיו—מורם מאלף רחשים דומים—נגרר טלף על־פני אבן.

עתה—מוברר מכל ההסתפחויות המתכתיות לקראת חופת־הכלולות—היכתה חרב בדרבן או בארכוף. והנה זה—וצלילו כצליל יללות־רוח בארובה—אינו אלא קול אדם! מלה במלה מקולף מן הבשר החי של הרעש, באפרכסת־האוזן הנוטפת דם.

היתה השעה קרובה לחצות־לילה כשפרצה הסערה.

אך באחד התאים של הקומה השניה עדיין דלק האור. לא הצחור שמאחורי זכוכית־החלב במרומי־התקרה, אלא ממנורה מואהלת־אדום על שולחן־כתיבה מסולסל.

לילה־לילה—זה שנתיים ימים—תכופות עד לשחר־המחר, הכריזה קבל עיני אדמת־

המישור, מתרבות-והולכות, נקודת-רמז-אור זו בינות למערות-כוכים מאפילות על חיים פעומי-רוחניות.

לניהול חיים מסקרנים אלה שימשו, מלבד הפצי-הריהוט הצמודים לחומה, כגון מיטה וכלי-נקיון, כורסה ירוקה בת שלש כרעיים וחצי, מרבד-קיר זול שהוטמן מתחת לאותו שולחן, ותכנון כלב-בתוך-נוף, הדפס-שמן, צבי מתיחם, במסגרת-גבס מוזהבת, עבי-זרוע עביה, גבוה על הקיר, שם במקום שהסדק הסמוך שבין מרצפות-אבן דקות אך גדולות איפשר תקיעת מסמר, שני כיסאות מחוברי-מושב עמוסי ספרים, משל חדר-אוכל של אורחים מבוססים, הדום-פסנתר מושר-ממורק, מגולף גותית, שעליו שם הסהר-הדייל את מגש המאכלים, ומזודה גדולה שכבר הרחיקה נדוד, הממלאת תפקיד של ארון. בערבוביה, כמו שפוכים מתוך כיפה, אך בכיוון תנופת-היד, מונחים היו עתונים, חוברות, כתבי-יד, בכל שנמצא להם מקום, גם על הרצפה האדומה-דהויה, עם בדלי-סיגריות מעוכים, שבבי-עפרון ושירי-בוץ מיובשים מעקבי-נעליים מלוכלכים.

אי-הנוחות היחידה, שאנוס היה חדר זה, כשל מלון-עיירה זול, לחלוק בה עם התאים בלתי-המוזיפים הגובלים מזה ומזה—לפי שתמיד מצליח אלוהים להשיג שוויון כלשהו בין כל הבריות—היה הקור הנודף מפירי-ההסקה המושבתים, המקפיא כפליים עם אבני הכותל והרצפה.

הימים ימי נובמבר אלף-תשע-מאות-שמונה-עשרה, שבהם היה מחיר הפחם כמחיר הזהב, מחיר הזהב כמחיר הלחם, והלחם נדיר כאמונה בנצחון. הקיסר קפא מקור כשהיה חוזר למשך עשרים-וארבע שעות ממדורותיהם של מחנות הצבא שסיר בהם אל מעט החדרים המוסקים-קימעה של מצודת אבותיו רחבת-הידיים, שבהם, מוקפת חמישה תינוקות חביבים, נתיסרה בכבוד אשה עדינה מאד, פיקחת לאי-שיעור, שבעיניים שחורות גדולות, נעדרות שמץ-צל, רואות אסון ומתעלמות מאסון, ומנסה במזג הרוגש מאד של בת-הדרום להציג לעיני בעלה האמיץ והתמים את חוסר-הממשות שבנצחון-הנשק המיוחל נואשות, ושוב ושוב מתמרנת בעזרת איזה רעיון-תככים.

וכך קפא מקור גם איש-ריבו של השליט, ששימשהו בגלוי בכל הנוחיות האפשריות עדיין, איש-הריב שעלה מאשפתות, הוא—מעין אוליסס שני—שפויידון רדוף-האסונות לא הצליח להורידו אל בור-שחת.

אותו ניצול, רגליו עטופות שמיכת-פלויסיס צהובה, מגבעת-עור-ביבר מדובללת כלשהו, דמוית-סיר, כפוייה עמוק על גולגלתו השעירה, גופו עטוף אריג גס משובץ משבצות גדולות, ישוב היה ליד שולחן-הכתיבה, תחת המנורה הסכוכה באדום, הגבה למראשותיו תמונת-החלון המסורגת של מאבק-ירח-וגלים, ומצייר שורות של אותיות זעירות על הנייר. עינו קצרת-הרואי שחה. גדולה וקרובה, על התזעורת הרומשת של המחשבה, השפם הגדול, חום-והוב, דמוי סרחה-העודף של גגיחשות טוב, מכסה על החוד הכותב, שרק פעם-בפעם הוא משתרבב משחיר-מבריק כמתוך פיון זעיר-זעיר.

אותו אסיר, שנדון דין חמור של חיי-בוהימה נטולי-דאגה, היה המרצה שלא-מין-המנין

בפיזיקה, הדוקטור היינריך אָפֶל. הוא גם היה בנוֹבֵכָרוֹ שֶׁל מְנַהֵיגֵי־הַפּוֹעֲלִים הַגְּדוֹלִים אֲבֵל. ומכיוֹן שֶׁפֶךְ—גַּם קִיזוּנִי יוֹתֵר מֵאֲבִיו בְּעַל הַחִינוּךְ הַהוֹמָאנִיסְטִי, בֶּן הַלִּיבֵרְלִיזְם, שְׁעֵדִיין מֵאֲמִין הָיָה בְּרִצּוֹן הַטּוֹב שֶׁל הוֹיִכּוֹחַ הַפְּרֵלֵאֲמֵנְטְרִי. מִתְפִּיסֵת־עוֹלָם נְעֻדְרֵת־סְתִירוֹת זוֹ—שְׁבֵה, לֵאלֹא תִיֵאָרוֹךְ מְדוּיָק, נִקְבֵר הִישָׁן, גּוֹלֵד הַחֹדֶשׁ, וְשִׁלְכָאוּרָה מִתְקַשָּׁה הִיתָה עֵדִיין לְעַכְלֵ סַגְנוֹן שֶׁל הַתְּגַבְרוֹת לֹא־אִישִׁית. אֵף שֶׁהֲצַעִיר, שֶׁגִּדֵּל עַל בְּרִכֵּי מְדַעִי־הַטְּבַע, הִסְתִּיג מִמֶּנָּה בְּתַכְלִית. אֵךְ עֵדִיין הִיתָה מוֹדְעוֹתוֹ הָרַעָה—וְהִיא יֹדְעָה זֹאת—זְקוּקָה לְנִסְיוֹנֹת־חַיִּים רַעִים וְלִנְקוּדַת־מִפְנֵה בְּלִת־רִגְלִיָּה שֶׁלֹּא נוֹלְדָה עֵדִיין כְּדֵי לְהֵת־קוֹמֵם עַל הָאֵב הָאֵהוּב וְהַנְּעֻרָץ וְלַעֲשׂוֹת לְמַעַן מְנַהֵיגוֹת יְרִיבָה, מְנַהֵיגוֹת עֲצֻמוֹ. כֵּךְ אִפּוֹא הַלֵּךְ בְּגוֹלָה לְמִקּוֹם מְסוּיָם, לְרִכּוּשׁ מְעֻמָּד—בְּעֵצֶם רֵק הַעֲמַדֵת־פְּנִים שֶׁל מְעֻמָּד—אֲקַדְמִי. בְּלִת־תְּלוּי, וְלִפִּי־שַׁעָה מוֹאֵס בֵּאֲרֵךְ־הַמּוֹלֵדֵת שֶׁתְּהִיָּה מְעַנִּינָת רֵק בְּעַת מִלְחַמַת־אֲזוּר־חַיִּים. וּמִתּוֹךְ דַּחֵף בְּרִיאָה—לְשֵׁם, מִקּוֹם בּוֹ פִּרְשׁ דִּיז־מְקַלֵּט מִקְדָּם־קֹדְמָתָה אֵת הַשְּׁלֵט הַמְּקוּשָׁט בְּצִלְבֵּ הַשְּׁוִיִצִי מְעַל לִיסוּדוֹת מַחְתֵרֵתִים שֶׁל כָּל אֲרֻצוֹת־אִירוּפָה. שֵׁם, נּוֹכַח סְלֵאֲבִים מֵאֲרִיכֵי־רוּחַ, שֶׁהֵמוּ בְּצִפִּיָּה לְקַצּוֹ שֶׁל מִשְׁטֵר בֶּן אֲלִפֵי שְׁנָה, לְמַד לְמִנֵּן אֵת מִנַּת הַסְּבִלְנוֹת שֶׁאֲפֻשֵׁר עוֹד לְהַקְצִיב לְמַעֲמֻדוֹת הַשְּׁלִיטִים. שֵׁם, בְּמִקּוֹם שׁוֹכוֹת־אֲבוֹת הִיתָה לוֹ הַמְּלָצָה עֲצוּמָה אֵךְ דּוֹר־פִּיפִית, קִרָּא בְּבִהִירוֹת מְעַל שְׁפִתִים זְרוֹת אֵת הַצּוֹ, אֲשֶׁר בּוֹ חֵשׁ תְּכּוּפוֹת כְּלִיכֵךְ בְּלָבוֹ פְּנִימָה, לְצֵאת מִצֵּל־הַהוֹרָה וְלַעֲקוֹר מִכִּיסוֹ שֶׁל הַצֵּל אֵת הַמּוֹרֶשֶׁת. כְּמוֹ טְפִילֵי־הַצֵּגָה מְבִינוֹת לְתַפְאוּרוֹת וּמִבְעַד לְחוֹרִים בְּמַחִיצַת־הַבִּמָּה שֶׁל הַקִּירְקֵס צָרוֹ עַל הַמְּלוּמֵד הַצַּעִיר, שֶׁרַצָּה־וּלֹא־רַצָּה לְהִיֹּת כּוֹזָה, שֶׁמְעַל לְנוֹסַחַה בְּרוּרָה שֶׁלַח מְבַט־כּוֹסֶף לְעֵבֵר חֵיִי־הַחֲבֵרָה הַרְחוּקִים עֵדִיין, וּמִתּוֹךְ הַחִיִּים הַעֲכוּרִים—עֵיךְ־כִּיסוֹר פִּים לְעֵבֵר הַנוֹסַחַה הַבְּרוּרָה, צָרוֹ עֲלָיו בְּלִת־הַמְרוּצִים שֶׁאֵין מוֹצֵאֵם מֵאוֹשֵׁר כְּלִיכֵךְ, בְּנֵי אֲרֻצוֹת שֶׁאֵינֶן רְקוּבוֹת כְּלִיכֵךְ, בְּנֵי כּוֹכְבִים שֶׁאֵינֶם נוֹגֵהִים כְּלִיכֵךְ. שֵׁם, בְּמִקּוֹם שֶׁבְּטָלָה הוֹפְכַת פְּעִילוֹת מְסוֹכְנַת וְהַמְתַּנֶּה לְתַפִּיסֵת־הַשְּׁלֵטוֹן מְקַנָּה זְכוּת מְפּוֹח־הִישִׁיבָה, בְּמִקּוֹם שֶׁמְעוֹת קוֹפוֹת־הַקּוֹדֵשׁ שֶׁל עֲנִיִים וְחִלְכָאִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ בְּבֵית מֵאֲפֻשְׁרוֹת צְמִיחַתָּם שֶׁל נְקֻמָּיִם וּמוֹשִׁיעִים, כִּתְּבוּ מֵאָה מִשְׁכִּילִים נִתְמַכִּים, שֶׁאֲחַת הִיא לָהֶם הֵיכָן נִיצַתָּת אֲבוֹקֵת־הַמְרַד תְּחִילָה, אֵת תְּפִקְדוֹ שֶׁל הַיֵּינְרִיךְ, שֶׁנִּלְחַשׁ לוֹ אֵף כִּי דִימָה לְהַמְצִיאֹ בְּעֲצֻמוֹ.

מִשֵּׁם, כֹּאֲשֶׁר מִשְׁלַשׁ מְדִינוֹת סְמוּכוֹת תִּמְרוּ עֲנֵנֵי אֲבִקֵּת־הַשְּׁרִיפָה אֶל עֵבֵר הַרְרֵי־הַחוּפֵשׁ וְדוֹר חֹדֶשׁ שֶׁל פְּלִיטִים, עֵרִיקֵי־צֵבָא, מוֹשְׁכֵי־הַנְּאֵה־מִן־הַמְּלַחְמָה וּמְרַגְלִים דַּחֵק מִשֵּׁם לְקִרְוֵזוּוּיָת אֵת הַמְּהַרְסִים וְהַמַּחְרִיבִים הִישָׁנִים, בֹּאֲשֶׁר עֵבֵר זִמְנָם, יַחַד עִם עֲמִיתִים מְכַל קִרְנֵי־שׁוֹשְׁנַת־הַרוּחוֹת, עֵקֶר, בְּמִסּוּוֹה שֶׁל חֵיב־גִּיּוֹס, לְשִׁים שׁוֹב רִגְלוֹ עַל אֲדַמַת־הַמּוֹלֵ־דַת, שֶׁעֲשִׂיוּ בְּשִׁלָּה. כֹּאֲלֻמוֹנִים אַחֵרִים עֲמַד גַּם הוּא, פְּשׁוּט־בְּגָדִיו, דְּמוּי־הַנוֹצָרִי, אֶל סִרְגֵּל־הַמְּדִידָה. אֵלֵא שֶׁהַנְּחִיֵת־חֲשָׂאֵי הוֹרִידָה אֵת הַקְּרֵבֵן הַעֲרֻמוֹמִי מִן הַצֵּלָב, שֶׁבְּעֵטְוִי עֲלוּל הָיָה לִיהֵפֵךְ לְסַכְנָה. נִכְלָם הַסְּתִיר עֲצֻמוֹ מְעַנִּי הָאֵב, שֶׁהוֹרִים לְמַלְחָמָה שׁוֹב וְשׁוֹב עוֹד אֲשֵׁרֵאֵי וְקִלְגִּסִים, וְשִׁבּוֹ חֹשֵׁד שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ, בִּיד חֲכֵמָה־מֵאֵד, חֲסֵם לְפָנָי הַבֵּן שֶׁאֵינּוּ נִנְסִי כְּלִיכֵךְ אֵת מְסֻלּוֹל הַצֵּבָא. זִמֵּן רַב נִרְאָה הָיָה שֶׁהֵלָה שׁוֹב מִשְׁקִיעַ עֲצֻמוֹ כְּלִיל בְּמֵד־עִים, וְעַתָּה אוֹלֵי תִמְיֵד. אֵלֵה הִיוּ הַיָּמִים בָּהֶם בֹּא נְצַחוֹן אַחַר נְצַחוֹן, הַדְּגִלִים לֹא הוֹצֵאוּ מִפּוֹת־הַגְּנוֹת, הַמוֹנִיעִים בְּמֵדִים גְּעֵשׁוּ בְּחוֹצוֹת הַעִיר הַמְּדוּלְדֵלֵת מֵאֲזוּרְחָיָה,

בסביבי הערים והעיירות ירו הקלעים המתאמנים, בתי-הכלא העבירו את תושביהם אל קסרקטי-הצבא ופתחו את שעריהם לפני כל המביע ספקות בנצחון ובחובת הטבח ההדדי. המפלגה ליקטה ציונים-לשבח ועיטורים על חזותיהם הגבריים של חבריה, שפך סללו לחופש הסוציאלי מסילה מוזרה, יוצאת-דופן. העניים שבעמלים הקדישו את פרוטות-חסכוניותיהם למדינה, שרק הודות לתקרובת זו נעשתה ראוייה לאשראי, הקיסר הישיש קיבל את אבל הזקן לראיון חגיגי, הודה לו על הפגנת הנאמנות למור-לדת, הבטיח את מילוי הדרישות הדמוקרטיות ביום-השלום הראשון-הראשון. המטרה הושגה אפוא, אם מבחינה צבאית יתנהל הכל למישרים. אבל הזקן וכבשת-הליברליזם שבעור-הזאב ניצבו יחדיו בהור-ההר. דמוית קפיץ חבוי, שרוייה היתה המפלגה מחוץ לחבית אבק-השריפה. שוב דומה היה כאילו הפרלאמנטריוז הקלוקל חוגג את נצחונה. תקופת הבנים נדחתה לדור הנכדים.

מכאן והלאה חי ד"ר אבל הצעיר רק במחשבה המסובכת, שהוסיפה-והלכה סעיפים וסעיפים-סעיפים חדשים-לבקרים, שעליו להכשיל את הזקן כדי להזהיר את המפלגה ולשוב ולהחשיד את המימשל. אך לא נראתה הדרך לכך. להתיצב בפומבי נגד המנהיג האהוב לא עלה כלל על דעת הבן האהוב, שפן ידע כי הפולמוס הקר היומיומי והשמור עות המגיעות אליו על האויב בחיק המשפחה עצמה עשויים ודאי להמית את האב האציל. אולם זעזוע פתאומי, האמין, ימצאהו עמיד—ועם זאת לא יהיה לשווא. היה אפוא צורך למצוא ולהמיט על בית-האב איזו חרפה, שתעורר חשד בלב שוחררי-הטוב, ודרך-ארץ, כדרוש, בלב חורשי-הרע. צריך היה לעשות פשע חביב, מובן בסמליותו רק למקורבים-ביותר. ולפי שמן הנמנע היה להידבר עם האב, צריך היה לפגוע בו באירוע יסודי. בשלב זה של טירופו, שלגביו הצטייר כתבונה עליונה, נעשתה לו ההתמודדות עם האב תכלית כל ההיסטוריה של המדינה, והמלחמה הגדולה נצטמקה ונעשתה אוצרי-הנשק שממנו נטל את זינו. כשהיה שוהה בבית-ההורים, שאותו היה פוקד עכשיו פחות מאשר בעבר, ומבודד—כאילו הסוד שהוא עומס שיחררו מפפיותו של ילד לאביו—מסתכל היה, רכון לאחור בצל האב וכמו מן הצד, בקרבנו זה האמיתי, בהמיית-לב עמוקה. הרי ידוע ידע את הדרך לעקור את האב משורש ולהושיבו בנחת על ספסל. הרי רק שיחק קומדיה עם הדמות הראשית, שתפקידה הוא הקל ביותר, ואילו המשחק שנטל הוא עצמו גדוש מיתה. כאשר במבואה חסוכת-החלונות של הדירה הישנה, בה עמדו חבורים-יחידיו ריחות-מיטבח ומלתחה, דחוסים ואפורים, בני מחצית-מאת-השנים כמעט, לובש היה את מעילו המרופט ומעיף מבט חדש בצעצועים המאובקים, שמקומם, כל כמה שזכרונו מגיע, על-גבי אותה שידה, חש עצמו אמיתי יותר, טוב יותר, עמוק יותר, מאשר קודם, כשעדיין לא היה שוטף כל-כך. אהה, דאב לבו שאנוס הוא להדאיב, אך בלא כך לא יחוש את זיע-לבו.

שהשנאה לבעלי-השלטון, הרחמים עם העניים, הבו לפתרון בדרך של מלחמה, שבעידן של מדע-הטבע עדיין התימר להיות קולע, שהללו זימנו לו את הנשק, שמוהו לפניו על שולחן-כתיבתו, גררו אל מוקד-הראייה את זה האשם כיום; שהיתה הרגשתו

פשוטה מתבוננתו, ושבהסתבכות השכלתנית רק כיסה על הדילמה הפשוטה; שאסור לירות, ועל-כל-פנים אסור לעשות זאת במעוקם—כל אלה לא הביעו את סלעי יוהרתו האינטלקטואלית. כשהוא נתון כולו בתחושת ההשפעה החזויה שעתידי המעשה להשפיע על האב, טובל מראש בחיים הרוחניים החדשים שיולידו הנפילה ממרומי-כס-שלטון אל עמקי-מחילות-קושרים וההכרח לשוב למחתרת, אחוז טירוף כוללני לנוכח פעלול נבוב זה ובו לתוצאות הפוליטיות האפשריות, אפילו הוודאיות, כמו לתהילה בלתי-נדרשת מתנת הציבור הרחב, בו להן מעומק נשמתו של אמן—איבד כל כובד של עיון, כל מודעות של כשלון, ובמחיר ריחוף סהרורי נתן גם את שיווי-משקלו הפיזי.

בין חומות הבתים ששרוולו נגע בהן, מועד אל תוך שלולית-מים, מיפגע לעוברי-ים ושבים ונפגע על-ידי עוברים-ושבים, מהלך היה, מתנווד קימעה, הילוך של לוליינ. שערי-פיו פתוחים היו למלים לא-הגויות. נמנומו התמידי, שגם שינה-של-ממש לא הספיקה להפסיקו, רבוץ היה על פניו, ועל-פי זגוגיות-משקפיו העכורות מאד על-כרחו הבחין כל זר שעניינים אלו כמעט אינן רואות החוצה. רק נקודה בהירה אחת קיימת היתה בישות מדמדמת זו, בעלת הצללית המשוננת של מעוף-העטלף: היה זה הכיס בו מונח היה בחשיכה גמורה ובמצב עוברי האקדה, שנזדרח בלי הרף אל עבר נושאו המביט פנימה.

בלי אוץ והתרגש, כמנהגו של אדון שכאן דווקא קבע פגישה, או שפך דרך עבודתו לבקר באותם מקומות שבהם היה עובר האדם הנדון על-ידיו למיתה, סר באחד מערבי החורף, קפוא לאחר טיול ממושך ורעב לבשר הנדיר כל-כך, אל מסעדת-המלון, שבה כבר ישב פעמים אחדות לשווא ישיבת-מארב. הוא לא הרגיש כלל שהמלצרים ביר-כוהו ביראת-כבוד על-פי שם אביו ותלו את מעילו בשכנות אל עוד אחדים: כמעט לא הביט סביבו, ומדומה היה כי האולם ריק. רק משקינח את זגוגיות המשקפיים ונגער לשאת עיניו אל עולם המציאות בשיעור הדרוש לקריאת התפריט ולקליטת פריטיו ראה עוד מספר צללים, מזומנים לסעודה המתאחרת, היקרה וכמעט בלתי-צודקת, בהתחשב בפריות הרבים במאד שבעבור פת-שחרית לנים היו לפני החנויות תחת כיפת-השמיים הבהירה-הקרה. בין שתי נגיסות בנתח בשר-השור, שמבלי דעת זאת זכה לעדיפות וקיבל ממנו מנה גדולה מן המותר, ושאותה אכל בלא הכרת-טובה, ובין שתי שורות בעתונו של אבא, שהיה קורא באהבה אומללה, חש בצל של ממש אצל השולחן הסמוך.

משולהב מדם-השור ומן המקרא האהוב-השנוא התחיל לעסוק, העמק בשולי-גולגלתו, בציוור מעשה-ההתנקשות. כפעם האלף ראה אותו נופל—הו. לא את הקרבן האמיתי, חסרה-חשיבות, לא—את האב; ראה את האב מופל על-ידי הבן, המפליא-הציל, נעקר משמי-האשליה ובדחף אל עמקי ההכרה הנזנחת; שמע את מקהלת הקולות הפנימיים מריעה בכבשן-האש של מעשה כה נפשע; חש על-פי המיה עצומה של האוון שלימין ולשמאל עומדים נדיהמים של ים-סוף גועשים-ורועשים בעבור צבאות בני-ישראל בחרבה. וכאשר הניע ראשו אנה ואנה, מעשה משה רבנו או אחד בן-אולימפוס, יפה-

תואר, בעל־קומה, אדיר־כוח ומדבר תעצומות־עוז—ולא צרו שפתותיו אלא עוויות־
אָלם של חלל פיו השחור—צדו עיניו ליד השולחן הסמוך את הירוֹי־כבר־פעמים־רבות
ומוצלחות־כל־כך.

הלה מפשיר היה בתנועות מדודות של ידו הישישה את מפית־הנייר המקומטטת,
לשוב ולאסוף בה את שיירי הלחם יקר־הערך שהביא עמו.

עד עכשיו היה היינריך חי בחלום, מחוץ לזמן ובלא שייר־זכר לאתמול או לשלשום,
אף שלא היה עיסוקו אלא בו עצמו, ואילו מעט השניות שמכאן והלאה נשארו חרותות
בתודעתו בבהירות רבה, ואם גם תמיד נכריות ועצמאיות, בתורת פועל־יוצא מחושב
ומתוכנן של מכשיר מותקן־למישרים.

ראה את עצמו קם ממושבו, שולף כהרף־עין את כליו, משחרר את ניצרתו, משקעו
עד חציו בשרוולית־ידו, מכסה באצבע על קנה־הירי, פוסע בשקט את שלש הפסיעות
לעבר השכן, שהיה ממתין, ראשו מושפל, לבוא המלצר, ופותח ארנקו.

ארבעה כדורים, שנשמעו על־פי האמור כאחד, חדרו כלתוך עץ קשה. כמעט לא זע
גופו הגדול־התמיר של האיש, ואין צריך לומר שאף לא ניסה לקום, או שבגדי־הלבן
שלו האדימו באיזה מקום, או שחליפתו השחורה, הנקיה, השחירה עכשיו יותר מחמת
לית. רק ראשו הצמרורי־הצחור שקע אט־אט, כשוקע בשינה, גבו נקמר מאד ושתי
ידיו צנחו כבדות מעל השולחן, מעל שטרי־הכסף המשוכים חצים החוצה. כשנתפס
היינריך בידי המלצרים ושוטרי־החרש מאנשי־לווייתו המוצנעים של מיניסטר־בית־
הקיסר שעת־הזה נרצה, הרוון שטארק, הסתמך, זו פעם ראשונה בחייו, בקול רם
ובהחווית־נצחון לעבר בית־הוריו, על שם אביו. הללו סברו כי ביקש עכשיו את
יראת־הכבוד אשר חלקו לו—תקוותו ההשאית המוסכמת של הפרולטריון במצוקת
המלחמה והרעב הגוברת־ההולכת מכבר—ונזורו אחור.

על האדון הנפטר, שדרכו על בהונות רגליו, לא נתן איש דעתו אותו רגע.
עיניו אותם גורל השושלת החדשה, שבחסד־העם; מות עבדה הנאמן של השושלת
הישנה, שבחסד־האלוהים, לא הובן עוד, לא הוחש עוד, לא הוערך עוד.

כאן מוטלת היתה הממלכה בת אלף השנים, שופכת דמה פנימה, מעל לשולחן־קיפ־
הזיור, באחת המסעדות.

חצי־שעה לאחר־מכך קראו מיליוני עיניים את בשורת הנצחון הנורא בחזית הפני־
מית. אין ספק, החלה הירידה, תודה־לאֵל.

בחזית המלון, שבכל חלונותיו התנפנו כדגלים האורות, גודש את הסמטות סביב,
עמד ההמון, לא עוד מיותם עתה, עד משך שעה ארוכה לחקירה המוקדמת.

כשהופיע היינריך על הסף, בלא כבלים וללא ליווי, מגבעתו בידו האחת והאחרת
מיזחה לכאן ולכאן את משקפיו, נתגעש ההמון. געישה טובה היתה זו. מורגש היה
הדבר. בכך הרגיש גם היינריך. והוא מיהר ושם כובעו על ראשו ומשך אותו עמוק
מעל למצחו ואץ מהר כל־כך אל המכונית כאילו עירום היה, כאילו אפשר היה לו עוד
להימלט מעצמת האהדה שמעתה תהיה חלק־נחלתו, ללא אפשרות מסתור כלשהו.

"חזק־ואמץ, היינריך! אתה תיחלץ! כולם בערך!" שמע מאחריו קול־לחש חריף־

מודגש, סמוך לאזנו, ברגע שהניח רגלו על סף־הרכב וההמון החל להקיף את המכור־נית. היתה זו נערה יהודיה גאה, ארוסת אחיו. "מה שלום אבא?" היתה תשובתו השקטה. "הוא התמוטט, אבל שוב התאושש. עתה־זה צילצלתי".

"מה אתם מדברים פה ביניכם?" צרח אחד מן השוטרים שפרצו עכשיו, בידיהם וברג־ליהם, אל תוך ההמון והניף את זרועי־מינה למעלה. "אני אמרתי לו שהוא רוצח ושיירו בו", צעקה הנערה, ומטרת הביטה אל שעונה הזעיר שעל ידה, נחלצה ונעלמה.

הנערה המעודדת צדקה. היא רק היתה המהירה בלשונות־העם, שמשך הלילה גברו על הפיגור. אכן, אותו רגע כבר היה היינריך מוצל. גלויות, אם גם מאחרי יד־לפה, אמר כל איש לזולתו ברחוב, בקסרקטים, במשרדי המיניסטריונים, שירייה זו. מכיוון זה, צפויה היתה, וכי בכך סוף־סוף הוכן על כנו ה־סדרו של הסוף. ולא עוד אלא מתוך ההרגשה המשונה, שעתה־זה עברו את הסף לתקופה חדשה, התאמרו ונדו בראשיהם על המדינות העוינות. המנצחות. שאינן עוצרות כוח לעזור לעצמן אף הן במאבק המר־לא־פחות, ושאינן מסוגלות להסכים אף הן ללא היסוס לרציחה פוליטית. את הנרצח לא זכר איש. קברו אותו כדרך שקוברים בליל־סילווסטר את השנה ההולכת. לא עלה עוד על דעת איש שידונו את היינריך למיתה. מתוך מיעוט־ההערכה הנועז של משקלה הסגולי של המלחמה הנמשכת כבר זמן רב כל־כך, ושל מנגנון־המדינה, אף ציפו לזיכוי המלא של הרוצח.

והוא—מאז צינן את דמו החומר של הפשע—לא היה מעוניין עוד אלא במדע. אלא ששמע איך מהללים אותו על מעשה שלקראתו לא לומד כלל. ולא עוד אלא חיש־מהר תפס כי משול הוא לנשמה חדשה שנתקננה בו אף החל לשנותו ולעצבו מחדש, מפנימו. היה זה הסיכסוך הרציני הראשון שלו עם עצמו. שורה עם הישות הזרה שהתחילה לצמוח תחת שמו שלו, לא ראה סיכוי־הצלה אלא בבריחה מהירה אל שולחן־הכתיבה, שלידו הניח עצמו אותו ערב. שם, בטרם יגליד מקום־השבר לשוב ולהירפא, נראָה לו הסיכוי הבטוח היחיד להשמדת גרעיני־הזרע שאיים השטן שבו לעוררו. אולם פלא הזיכוי, שבעצם אף לא האמין בו, לא קם, והחקירות, ביקורי הסניגור, האם, האת, והבדידות שבין ביקור לביקור, שנתמלאה בניסוח כתב־סניגוריה רב־היקף, עטפו אותו עיטוף הדוק כל־כך באווירת הישות הזאת עד שנשתנה בלא לחוש בכך.

ואז הגיע היום, כמעט שכת את החובות המלומדות שלו, וכבר הוא מזוהה עם מעשהו, היום בו הפך מצפון־אנוש מאשים; היום בו נקרא להתיצב למשפט. רק זמן קצר קודם־לכן נודע לו שמאד היו מבקשים לבטל את המשפט כליל, שידונו אותו רק למראית־עין, שמעריכים אותו, שבעיקר מבקשים להציל את אביו, הפטריוט הגדול, המרחף בין חיים למוות, ושפסק־דין חמור עשוי להמיתו.

וכך הוא ניצב אפוא, ובכל־זאת צל־אביו עליו, השיגו, ומתוך זיקה למדיניות גבוהה עוד יותר מזו שדימה הוא עצמו לעשות, והנה הוא נאבק ללא יריב מולו, נער נצחי

שהחיים סירבו להכביד עליו אַכפם, ששוב ושוב מילטו גל שאינו ראוי לו מן המפלט שכמעט הגיע אליו והעלה אותו לחוף-מבטחים; כך ניצב אפוא, בלא שהות לשנות את איפורו, שם בחוץ לפני שופטיו, שכמהו מביטים היו כמאחרי מסיכה, ונאלץ לשחק בתפקיד של קושר הנאבק על חייו. וראה איך צרים על אולם בית-הדין— בשלושה ראשים עצומי-מידות—העם, הצבא ואנשי-שלומו שבחוץ-לארץ. ששלשתם לא ידעו, שאסור היה להם לדעת, על המשחק המבויס, שאותו אסור היה לו לגלות בלא שיפסיד את כשירותו לעמוד לדין ויפלא תחת זאת בבית-משוגעים. וכך היה אנוס להפציר בשופטים, שכבר פסק-הדין בכיסם, ושמצוים הם לשבת פה ולהקשיב לדבריו כביכול, שיבינוהו או שידונוהו דין-צדק ויוציאוהו להורג. כך נאלץ היה משך שלושה ימים, ואף האחר אל תוך הלילה—משך זה הקציבו להצגה, ואסור היה לה אף לרגע לאבד ממתחה—לחקות את קולות הנוקם והנביא ואף את קולו הטמיר של פחד מפני המוות, חיקוי אמין, זה אחר זה וזה בתוך זה, ושוב להפרידם ולארגנם ליום-המחר, כאת נימי כלי-הנגינה, לחמו של פושט-היד. לעיני יודעי-הדבר, שהביטו חסרי-בושה בידיו, מוכרח היה לבנות למען העם ולמען העתונים את דמות המנהיג האהוב, על-פי מירשם, שעה שהטבע שרוי בדווי.

היה זה הסיכסוך הרציני השני שלו עם עצמו, ודומה היה כי לא יוכל לצאת ממנו חי. כשקראו את פסק-הדין המוכן-מראש. וכשבאו התשואות התמימות וגמלו לו על משחקו המוצלח, התמוטט בייאושו.

בבואו סוף-סוף אל שערי בית-הסוהר, אם לא לבוא על ענשו הרי לפחות לסבול קצת בשל דבר שנבצר ממנו להתחרט עליו, מצא והנה הללו, עושי-הדין, מקבלים אותו כשהם מקושטים כמו לקראת חג. הם בירכוהו ככרך אורח שהוא רצוי ומביך כאחד, שמחים לשמש את איש-המחר ולעשות לו שירותים חשאיים ומחייבים, ומדוכ-דכים על שמכל-מקום דמיוותיהם והמקום הקודר בו הם עושים עתידים להיחרת על לוח-לבו של המנהיג. בקול חלוש קיבל את אמרי העריקים. הוא רחש מידת-בוז שאינה הולמתו עוד אל באי העולם המהופך, שהוא היה יוצרו. בעיניים שבהן שוטטו קרעי-עננים של אידיאל שנמוג הביט—ידו האחת אוזנת במגבעת והאחרת מזיחה את משפיו לכאן ולכאן—ולמגינת-לבו בלא שיוכל עוד לראות עצמו חולם, כך הביע בקבוצה חדשה זו של אנשים, שפה קל הוא להחליף להם את עורם. מנחש היה בלבו אל-יכונן מה העונש האמיתי שהוא צפוי לו: בשל מעשה-הרב מפוקפק להיות מתענה מרוב-טובה. ומכיון שידע את עצמו כמי שהאושר זר לנשמתו תמיד, כמי שרק מידה מחוקה של אהבה, של בריאות ושל כוח היתה מנת-חלקו, התקומם עכשיו, מחמת פחד עמוק מהתעכרות השקפותיו, הדלות אמנם אך הייחודיות, על הגורל השופך עכשיו לפניו מלוא-חפניים. כבתוך שק שהטילוהו לתוכו היה מתהלך עכשיו. באפולית של הכרה-עצמית, עם כל העמדת-הפנים—עצור ונכלם בכל-זאת, ללא סיכוי ויכולת להס-ביר עצמו מבעד לאריג הגס. כך פעלה תנועת-ידו הרפויה, שבה ביקש למחות על ההיתר האדיב להוסיף וללבוש את בגדי-האזרחות שלו, על לוקסי-הפינכה-מלידה כמחווה של מלך, שברוב חסדו יתיר לחלוק לו כבוד. אראו ראה את אי-ההבנה שאין

הסבר לה, ואת מידת-היגיון האבודה שאין עוד להחזירה, ושוב נועז יותר, כנותן אות לסיום המיפגש הראשון, הרשמי, שנועד לו, עבר את מפתח העול הרך של שערי הבית.

על המדרגות אץ לפניו, מתנצל על הקדימו, הסוהר המובחר, הקרוא לשרתו. עם דישדוש רגלי הפמליה מאחוריו הלך היינריך, שני, בעקבותיו, נשען על מטהו, אורח רם יגע-כוח, הבא אל בית-המרפא.

למעלה, בין דלת למזוזתו של החדר, שרוהט בנאמנות-עבדים, בחוסר-טעם ובדלות ניצב בעמידת-מלצר כנועה עבד-הכלא והפליג בתהילותיו של החדר. היינריך אך נכנס וכבר הובא מטענו, המזוודה שכבר עברה מרחקים. אך היא גראתה צנועה מדי לשהייה ארוכה כל-כך ולא-נוחה כל-כך. אראו עלה בו בהיינריך החשש שמא משטים בו, וכדי להבהיר לעצמו באיזו מידה הוא אסיר ממש ובאיזו מידה אדם פרטי במוגבלותו, נתן לסבלים-שפמדים דמי-שתייה כרגיל בחוץ. הללו הסירו את כובעיהם ואת הדמים נטלו. שמש היינריך זרועותיו אין-אונים, את ראשו השח על חזהו. יגע היה למראהו.

הם שלפו את שעוץ-הכיס, הביטו בשמש השוקעת, ביקשו להאריך רוח מעט לארוחה שעדיין אינה מוכנה עד גמר, איחלו לילה-טוב, ראשון תחת קורת-גג המושמעת ללא הצדקה. שרתי-המשנה חרקו בנעליהם. את המפתח הנבזה סובב הסוהר האדיב בלחש, בלחש, אט-אט, בהתגנב כמעט.

שנתיים כמעט עברו מאז אותה קבלת-פנים מיוחדת-במינה, ועל אותו כיסא—את הכורסה הירוקה פסל מיד ברגע הראשון מלשמש להקופה ממושכת של ייאוש רב-הגות—שעליו התישב אז יושב היה גם עכשיו, בחצות לילה-הסערות, אך לא עוד אותו יצור עצמו. עדיין האמין אמנם שהוא אותו עלם טהור שפל פגיעה במחלט היא לו כמגע יד מלוכלכת. אך הנה כבר חי זמן רב מדי במופרש מן המקרים והמסות של חיי-החופש, ושוב לא היה בטוח בכך. הרי לא חי עוד אלא בהיסטוריה המיושנת ובתוצאותיה, הנעשות מיכניות יותר ויותר, ודומה היה לחיות, מפיון שהתנועע משל הוא יצור חי. כך טיפח את האש במוקדים זנוחים-מכבר, בהתקוממו על זכויות-היתר שנתרבו וירדו עליו עם קרוב סיומה של המלחמה, כצפוי לכל, בהתקוממו יום-יום מחדש, כאילו אותם אמרפלים-מאז עדיין הם מאחרי כל זה. אך את התנינה, שהוצעה לו מטעם הקיסר החדש—הקודם מיהר ללכת לעולמו בעקבות עבדו הנאמן—זה הקיסר שפבל הנחוה-הדריכהו בחכמה, אם גם בחכמה מאוחרת מדי, חנינה זו בארבע עיניים, ללא פומבי, נדחתה על-ידי היינריך: על-ידי אותו היינריך שהעמיד פנים כסובל או שהתאמץ לסבול מן המעמד המועדף הכפוי עליו בין האסירים, ושביקש לקבל את החופש, אשר ישחררו בשני המובנים, רק מידי העם אשר אותו לימד למרוד. כך יושב היה, רווי מורת-רוח על ההעדפות הזוטות של חיי-יומיו, וציפה כלדבר מוכרת, כלדבר המגיע לו, לזכות הגדולה מאד. כי כאשר ישים עצם מעשהו את העטרה על ראשו, אז מתעתה הוא לשוב ולטבול בחיים הפרטיים. זאת, סבור היה, יעשה, יכול הוא לעשות.

אך את חסד-הקיסר, שפתח לפניו, באמת עוד ברגע הנכון, את דרך-החשאים היחידה

שעוד נותרה אל עולם הכוכבים הישנים, אותו דחה, לפי שדרך זו פנתה אל נשמתו, אשר לה התכחש לפי שהקטינה את חשיבות מעשהו, שרק הוא, האמן, רשאי היה לזלזל בו, לפי שסוללת היתה במוחלט ומיד את דרך שיבתו אל הישות הפרטית שלו. וכך עתה-זה הגיע, בעצם לילה-הסערות, אל חוף-המבטחים הישן. בשוטטו כך, ההגה מובטל, לא נתן דעתו על איתני-הסער הנבואיים שעל-פני חצי-כדור-הארץ, האחר, שאליו חתר. ההמולה בחוץ רק מיקדה אותו יותר אל אלומת-האור של המנורה.

ולכן נתמסכה כל-כך השעה עד שחדרה אליו נקישת אצבעות נוקשות על האבן. במיקצב שקול של קצרות וארוכות, מופסקות על-ידי אתנחים, זרמה הנקישת. היינריך שרוי היה בכתובה, אך לבסוף נגעה נקישת חזקה זו במצחו. כמי שנצרבו עיניו בעשן הסיגריה, הטיח עצמו לאחוריו אל משענת-הכיסא. הוא הופרע. הנה גם פרח ממנו הרעיון החומק. האוזן והעין חיפשו את מקום הנקישת, וזעם נעץ בו עינו. תצלום האבן מאחוריו נוקשים. בקצרות ובארוכות מדודות כהלכה, ואתנחים ביניהן. השליך את העט מידו וניתר ממקומו. מיהר אל הדלת, אל מיתקן-האזעקה, לשסות את הסתור בשכן הלא-שקט. משענה לדחף חש פורקן, ולרגע נשרה מעליו מסיכת המלומד שהופרע. הרגיוו הדבר שאותו גנב, אותו רוצח, אותו אנס רואה בו שוה-ל, רואה בו מי ששומע את שפת-הנקישות, מי שיואיל לענות בה. שתי שנים של חיי-מיוחדות, שיום-יום הוכרו עליהם שהם בלתי-נסבלים, עתה מליטות הן את הפרי שהבשיל בחשאי: יוהרה בריאה, כבר זקף אצבעו לעבר המתג המזעיק, והנה עלה על דעתו שאף הוא אינו אלא אסיר, ולא באי-צדק כל-כך, שהרי גם ביקש דווקא להיות כזה. כי אף שקרצה לו החניגה, אכן ביקש להישאר עמיתם של פושעים. שעליו בעצם למאוס גם בהקלה חדשה זו שבחיייו, באותה יכולת ללחוץ על הכפתור הזה, וכי, יהי הדבר נורא ואיום ככל שיהיה, אין גנבים אלה, רוצחים ואנסים אלה, אלא אחיו, המדברים בצלילי-הקשה אל אחים ולכן גם אליו, אל זה שאץ אל מיתקן-הצילצול לשסות בהם את אשר-על-הבית.

במקום שניצב, הלום ברק, ששיסף וחשף פנימיות מזוועה שהחרידה אותו עצמו, שם גם ניסה לחוש כלימה מרה. שהרי לא ייתכן הדבר, ואין זה אלא שעצביו המרופטים הם שזממו לו נסיגה נוראה זו. אך הנסיון נכשל. ממעיין-הדמים לא עלה שום סומק מכפר על לחיי-השכל הצוננות. הלב נשאר אדיש. הלב לא ידע דבר על עיסקת-הרחמן של הראש. משתולל הטיח ברגלו על הרצפה, מעשה חולה-כבוד, שמשכנת-היד האחרונה להשגת התהילה אינה עולה לו יפה. הוא רצה, הוא מוכרח, ולו גם יהיה עליו לסתור את עצמו עד היסוד ומן ההריסות לבנות את עצמו מחדש. להגיע עד לגג השכן. הוא מוכרח להרוס, לסלק את הדייק שבין אוקינוסי הלב והראש. והכרח שאין זו אלא סוללה מטופשת ולא עוד. שאין די כאן בכוח-רצון, זאת לא ידע הפיזיקאי. שלא היה כאן דייק ברי-הריסה, דבר זה לא נתקיים לגביו.

"הכרח לי שאוכל לאהוב אתכם!" ציוה על עצמו בשיניים מהדקות ושפתיים מתפע-רות, ואגרופי-רשע קימץ נגד רעו בתא הסמוך. "אל-אלוהים!" עכשו ביטא מלה זו שתכנה לא היה ברי-משמעות בשבילו, "אני מוכרח לחדור אל תוכם. ויהיה זה

מעשה־שטן אם לא אלמד את האהבה. אני, דווקא אני! למה־זה רק אני לא אהיה מסוגל לכך?"

בין תלישי־העננים הבהיק הירח אל תוך גאותו של הדוקטור, שנאבק על העננה כעל וירטואוזיות. הוא התרוצץ בתאו מקיר אל קיר, הלך ושוב. האגרופים הקמוצים עודם על גבו. הראש, לעולם מכשיר יחיד לכל עשיותיו, נטוי הרחק קדימה אל תוך החומר הטעון הבהר מתוך גביצב מקומר מאד. אולי כמעט לחץ, עשר שניות קודם, על הכפתור של עבר־העולם, הפותח את הדרך אל התהום. לבלוע את הנד ולערכב מים וים זה בזה. ואילו עכשיו שוב היה רודף, עמוק למטה. אחר היסוד הראצינולי, שעל כן נחוצה לו האהבה.

"אין אני יכול להוציאכם מן המרתפים בדרך רצועת־הברד של מכוונת־הירייה בלא לאהוב כל אחד ואחד הנופל למענכם ולמעני. מצפוני רוה מכדי שיעברו בו קרבנות־מאה. הגינותי גדולה מדי, קרה מדי לגבי מנהיג. כאן אני עובר את המידה, שם אין אני מספיק. בואי, האהבה המאזנת! השעה דוחקת! הו, כל קדוש־שוטה נאלח—בכך אני מאמין לאגדות—יודע את נוסחת־האחנה, שאפשר למצות בה את כל הנברא־בצלם. את זרס־הדם המשותף האחד בפוכים המתחלפים של כל הפרצופים, יודע אותו ללא כל מדענות, ללא מאמץ, יודעו מעיקרו! ומה הוא עושה בחכמתו? בחומר האציי־לי, היקר, שבו עולם חדש ניתן להיברא בנקל כל־כך? כלום אין הוא צר אותו בכלי־יוצר לא־יועיל מתוך אוצר מיושן? כלום אין הוא יוצר, אגב עשייה חובבנית, שבבים יותר, נשורת יותר, מגוף־פסל עצמו? לפי שאין הדתות סובלות את אירגון האהבה? לפי שבעזות־מצח נטלו לידיהן את מינהולו של נס־האהבה? נטלו, כדי לסוכך על העוולה השוררת תמיד, שהן אביריה? קדושים עלובים, מקוצצי־המתת שלכם, מסנוורי רים מחמת ניצולה בידי הכנסיות, אך מעל לכל אלה ראויים־לקנאה, לפי שיש לכם! ואנוכי, היודע את מיגבלותיכם, ואת אפשרות חירותכם, את משימתכם הגדולה ואת הדרג הזעיר האחד—הנותר שבגללו אתם מפגרים; אני המכיר אתכם וצר עליכם כאשר יאפפו המים ויניעו את חלוק־האבן המוטל זה שנות־אלף במים אלה המקובלים עליו—אני לא אוכל לבוא לפני־ולפנים של המיכאניזם שלכם! מאחר שהכל הוא ברי־חקר, שהכל ברי־יכולת, שאין מאום מוסתר מאחרי רקיע־השמיים? ודבר איני חסר־ייחוס, כשרון, עמידת־דמים־במבחן, בכך כמעט אין דומה לי, אין עולה עלי—פרט לאותו שרירי זעיר בלב, החש מתוך עירות בלתי־פוסקת, בלא זיקה להפעם־המות, את צוקת הסובל, וזע לקראתה? לא יחסר דבר עוד מלבד הרושם הגדול, העצום. העולמי, של הוות־אדם כדי להעז ולאזור, ללא ייסורי־מצפון, מנה זעירה של שפיות־דמים לעקירתה של הווה זו? לא, לא. בהכרח אין זה אלא ניצמי־ומנות קטן, הניתן להירכש ככל דבר אחר, כוחו של דימוי שלא עוררתיו עדיין, של ייאוש שלא אימצתיו לי עדיין. כן, רוצה אני לאהבכם, מוכרח אני לאהבכם; מצפוני דורש זאת, המשימה דורשת זאת, חיי תלויים בכך!"

הוא שלח תחילה את זרועותיו אל הכותל, אחר הטיל עצמו על הכיסא ואת ראשו על לוח־השולחן. אך בידיו, אותן הידק נואש אל ראשו, כיסה גם על אזניו, שלא לשמוע

אותה נקישה המפריעה להגיגי־האהבה שלו. אילו שמע, אילו למד בעננה שפה עלובה
 זו כדי להבינה עכשיו, שומע היה כאחד הראשונים, והאשמים ביותר, את הרצויה
 בבשורות שנגעה אי־פעם בארץ הזאת.

בקצרות ובארוכות מדודות יפה, מופסקות אתנחים, הקישו מאות אצבעות קשיות,
 רעות וטובות, על כל חומות הבית הקודר הזה אותן מלים עצמן שוב ושוב, שעות
 ארוכות, עד אל תוך הבוקר העולה: המלחמה נגמרה, המלחמה נגמרה, המלחמה
 נגמרה.

(א. ב.)

גרהארד אכאנסהאוזר: נוחלל־הנוצבות

גוש שיש טוב,
מענה בנקישות מפסלת
גלחץ לתוף מסכה
בתור גלגלת מדינאי.

קיר מנזר,
בלבים העריצוהו
מאז אדם יזכר,
עתה יתנוסס עליו "הכאן".

שיש ממיליוני שנים,
גלקסית־בדלח,
דחוקה בקמטים
כמראה שמן.

ינצל ליל־על־טת־הסתו.
קרנס פועל כגואל.
גמזים גבישים חיים.
נוצץ משטח־השכר רענן.

פראנץ ת. צ'וקור: מתוך "3 בנובמבר 1918"

סוף המערכה השלישית

אחרי התאבדותו של האוברסט ראדוויץ, שלא רצה להישאר בחיים אחר התמוטטות המונארכיה הישנה, חוזרים כל שוכני בית־ההבראה הקיסרי־המלכותי שבהרי הקאראוואנקים אל אומותיהם במדינות שהרחיבו גבולותיהן או שנכוננו עכשיו על חשבון אוסטריה המתפוררת. רק שנים, הסלובני בן קרנטיה, האובר־לויטנאנט ציירוביץ, ובן־קרנטיה הגרמני, אובר־לויטנאנט לודולף, שניהם ילודי אותו כפר ועד עכשיו ידידים־בנפש, נשארים בכפר הזה, שכל אחד מהם תובע לעמו שלו.

עדיין יש אדם אחד שאינו יודע דבר על הטראגדיה של אוברסט ראדוויץ—האחות כריסטינה, שיצאה בתחילת המחזה מן המוסד כדי להביא תרופות מווילאך, ועכשיו מצפים לשובה.

סוקאל: (חסר־סבלנות על הסף) ובכן, להתנדף! נוע!

לודולף: נוע מאוסטרן־הונגאריה!

אורוואני: (לוחץ ידו ויד ציירוביץ; ממחר לימין אל הפתח; בהתרגשות, הכבושה בקושי, בשפת־אם שלו) ויסלנטלאטאסרה!

ציירוביץ: (אף הוא כנובע מפנימו) וידטיימו סה!

סוקאל: (אל ואניני) נא--ואיך אומרים זאת אצלכם?

ואניני: א ריוודרצי.

קאמינסקי: (לעצמו) דו וידנייה! אבל אני אינני מאמין בזה--(הולך אחרי סוקאל וואניני)

גריין: (בעקבותיהם, אחרון) אוף וידרין!

לודולף: (נועל אחריהם את הדלת, רגוע) כן--אוף וידרין; בקבר־האחים! (הוא שולח מבט מבעד לחלון, אחר שב אל השולחן, שלידו ישב ציירוביץ) ממלחמה זו ספק אם חוזר אחד מאלה. עוד לפני טארוויסי** ייחנק ואניני מחמת שפך־הדם שלו, סוקאל יהיה קרבן הכדור שחדר בו--ושדוקטור גריין שלנו יביא עוד את הפולני עד לגבול, ודאי אין איש מהם מעלה על דעתו.

ציירוביץ: יותר מכולם יחזיק אורוואני מעמד.

לודולף: אראז "יחסלו אותו" האדומים בהונגריה--נא, וגייטינגר עוד טעום יטעם מידי קאטשיוק מה משמעות הרטינה שלו ומשמעותה של ריבולוציה.

(שתיקה)

* להתראות.

** עיירת־גבול בין אוסטריה לאיטליה.

ציירוביץ : ואנחנו ?

לודולץ : הוצאה מיוחדת. "מסע-המלחמה של החקלאי מקארנטיה נגד סטיבו ציירוביץ, עורך-הדין מקראין, שניהם ילודי פלזקן, בני אותו כפר".

ציירוביץ : למנוע את הטירוף הזה, הרי לכך נשארתי פה !

לודולץ : אם כך, סלק אפוא את אנשיך מן האדמה הזאת. שהיתה תמיד שלנו !

(שתיקה)

ציירוביץ : (בחום) הרי גם אני נולדתי כאן-כמוך ! עוד יכול הייתי לספר לך על מדינתו של סוואטופלוק הגדול כאן, ושאתם הגרמנים הם אלה שדחקונו אל ההרים. ואני רק מבקש ממך : הרהר ! עיין קודם שתתיצב נגדנו ! מאחרינו עומד היום נצחוננו של עולם. מה עומד מאחריך ?

לודולץ : זאת אני יודע בדיוק : עם ששפך את כל דמו, התקוממות-בהחילתה, אולי אפילו התהררובוהו ! כן !—ושכל זה אינו נוגע לי ! לפי שמתיצב אני פה על משמרת למען יותר מכל אלה-ששלי יוסיפו להיות מורשים לדבר ולנאץ ולהתפלל כאוות-נפשנו-ולא על-פי דרככם, לעתיד-לבוא, כפי שיהיה הדבר, אם נהיה כפופים לכם !

ציירוביץ : מרצונך אפוא-אין אתה מהגר מכאן ?

לודולץ : רק ברימונייך תנתקו אותי מכאן. ואף זאת רק חתיכות-חתיכות !

ציירוביץ : אך הרי אינני רוצה במלחמה אתך פה—אינני רוצה !

לודולץ : הרי גם אני אינני רוצה בה, סטיבו ! הכרח היא לי ! וכמו לי כך גם לך תהיה הכרח !

ציירוביץ : (בלחש) כן. עכשיו אנו מאבדים את פנינו.

(שתיקה)

ציירוביץ : (קם) אחת עוד-לפני הסוף ! היום קברנו את האוברסט. שמא נחכה, עד שיירד היום הזה, עד חצות-הלילה-עם המלחמה שלנו ?

לודולץ : כן. בסדר.

ציירוביץ : (בקלות) לפרידה, רוצה אני להתוודות לפניך על משהו, אין הדבר ביש ככל שהינו למשמע-אוזן : הייתי רוצה פעם לשמוע אותך צועק, צווח מזעם או מכאב—ואילו אתה אפילו כשנאלצו לנסר אותך אחרי הפגיעה הישירה בעמדת-החבישה בלי הרדמה—אפילו אז לא צרחת.

לודולץ : (מחייך) אולי אז אני צועק פנימה ? (הוא מביט אל שעון-היד) אבל עכשיו הסתלך מכאן מהר, שאם לא כך תהיה השבוי שלי, או אני השבוי שלך—תלוי מי יהיה זריו יותר.

ציירוביץ : כבר אנו שנינו שבויים עכשיו—כל אחד בידי עמו. (בדרך אל הפתח, מימין, נשאר הוא עומד אל החלון, שמאחוריו ירד השקט) אכן, במדינה הזאת, שאיננה עוד, היתה מידה כלשהי שדי היה בה לכולנו, ולא הטתכלו שם אחורנית תחת להסתכל קדימה.

לודולץ : מה שפעם עבר, לא קשה לו להיות צודק. (כיון שציירוביץ חולק כבוד

מבעד לחלון לעבר הקבר) חולק אתה כבוד לאין ?

ציירוביץ: לאוברסט ראדוזין.

לודולץ: (ברוך) שמע—סטיבו?

ציירוביץ: (פונה אליו) כן?

לודולץ: (חש אליו, מחבק אותו בזרועותיו)

(שתיקה)

ציירוביץ: (מתנתק מלודולץ; בחיך) גם עכשיו—אין אתה זועק?

לודולץ: (מחיך) לא. גם עכשיו לא.

ציירוביץ: (פורש מהר, לימין)

לודולץ: (מביט אחריו) נגמר! (נועל את הדלת, מטיל עצים לאש) ועכשיו לא

הייתי רוצה עוד אף באחד שיוכל להזכיר לי שהייתי אדם. (הוא ניגש אל הטלפון,

מצלצל, קורא) האלו! יחידה אלף־מאתיים־ושתיים—מתנדבים־שבע—כאן לודולץ—

אובר־לויטנאנט לודולץ—כן, לודולץ של כם!—מי שם ליד האפרכסת? זה גייטני

גר?—מה, אתה חוזר, הבן האבוד? למה?—מפני שלא נותנים לך מיד מעבר לווינה,

אין לך שום הנאה מכל הריבולוציה?—ובכן, הקשב! מסור זאת לשלנו! אני נשאר

פה, לבדי!—אם זה יימשך? יכול להיות!—אך אל תשימו לב לווינאים המחורבנים!

שם הם חושבים עוד רק על אתמול ועל מחר, ועל מה שהם יכילים להרוויח מכל זה—

אנו כאן שנות־מאות רובצות על שכמנו, כאן, במקום שהאח מאתמול יהיה האויב

מחר—

כריסטינה: (בחוק, רחוק) שלום! שלום!

לודולץ: (עוצר) לעזאזל! מישהו מריע לנו פה לתוך הקו!

כריסטינה: (כמקודם, קרוב יותר) שלום! שלום!

לודולץ: (לחלון, פותחו בתנופה, קורא החוצה) כן, אבל מהר, בטרם יפוג הקסם!

(בחזרה לטלפון, מביט אל השעון) מחזיקים במקום—אפילו מעל גווייטי! המקלע

שלי יספיק לפי־שעה—אבל לא לירות לפני שאירה אני!

כריסטינה: (קרוב מאד) שלום! שלום!

לודולץ: מי זה שנכנס לקו?—זה לא עסקכם. יונה־של־שלום. אני אטרוף אותה.

לחזור על הפקודה! דרך צלחה, בחורים שלי! סרוס! (מניח את האפרכסת, ניגש

אל הדלת, פותח) הנה עלי, האחות כריסטינה!

כריסטינה: (יגעה, נכנסת בפתח מימין, עקבות שלג ועפר על בגדיה, מגלשיה

על כתפיה, באפס־נשימה) השלום הגיע!

לודולץ: (קצרות) תן־חן! ומה את מחפשת פה?

כריסטינה: (בצחוק, מופתעת) ככה—אתה גומל לי את בשורת־השלום?

לודולץ: השלום שלך יתקיים בקושי עשרים דקות.

כריסטינה: (מסירה את כובע־השלג שלה, עליזה) למי אתה מתנבא כך? אולי

לי?

לודולץ: (מביט בה) את לא תוכלי עוד לשגע אותי כאן. את יודעת מדוע שילחו

אותך מכאן!

כריסטינה: (נמרצת) אני הלכתי מרצוני, שיהיה כאן שקט. וכי מה קרה פה בינתיים? ואתה? למה אתה מביט בי כל־כך? הרי לא פעם ראשונה אתה רואה אותי כאן?

לודולף: (עצור) כך—אולי בכל־זאת. (שוהה) אל תתרעמי! עדיין השרב בעצ־מותי. איך מצאת את הדרך לכאן, בלילה?

כריסטינה: מן השבעונים שלך ניתב אותי מישהו אל גב־הרכס; משם הראה לי האור שלכם את הכיוון. כן, לודולף, נגמרה המלחמה, נגמרה ממש!
לודולף: ומלבד זה לא גודע לך כלום מאנשי־השבע שם למעלה?
כריסטינה: אלוהים אדירים, אין זה די לך?
לודולף: אכן, קמוצי־שפתיים הם אלה. בחורים נפלאים.

כריסטינה: (מביטה סביבה) ואיך שזה נראה כאן! היכן האחרים? כבר הלכו לישון?

לודולף: (רוכן מעליה) הם הלכו—הלכו הביתה—כולם אינם עוד—כל העולם איננו עוד—מלבדנו אנו—

כריסטינה: (מתחייכת; פתאום צוחקת) עכשיו אני מבינה! מסתתרים מפני. כך אתם נוקמים בי שהתחמקתי מפניכם.

לודולף: (כמקודם) אז חפשי! או לא! הישארי! (קרוב־קרוב אליה) שוב יורד שלג? לשערך ריח של שלג—

כריסטינה: (קמה) אדון אובר־לויטנאנט—לא הייתי רוצה לצעוק—

לודולף: (פניו קופאים בחיוך דמוי־מסיכה) אבל אולי אני? סוף־סוף לצעוק! להוציא את הנשמה בצעקותי—שלא אתקרע!

כריסטינה: (פונה אל הדלת משמאל) מה־טוב שאינני לבדי פה אתך!
לודולף: לאן?

כריסטינה: שהרי לא תגיד לי שגם האוברסט הסתלק לו?

לודולף: לא עברת על־פני תלולית—עתה־זה—בחוץ, ליד החלון?

כריסטינה: (מביטה בו נחרדת) אתה רוצה לשגע אותי, לודולף? (ממהרת לחלון, אחר היא שוב מתנוודדת לאחור, אל המיטה) אמא־קדושה! מי אשם בכך? אתה? כן! אתה!

לודולף: שטויות! הוא עצמו! בעצם ידו! הוא לא ראה לפניו עוד שום דרך מאז התפקעה אוסטרו־הונגריה שלו. ואז התפזרו, כל אחד אל האומה שלו, רק ציירוביץ זה מתחפר כאן עם אנשיו מפני שהוא מושרש פה כמוני—ומלחמה עוד תהיה בינינו משום כך—כן, מחצות־הלילה שוב יש מלחמה!

כריסטינה: (חנוקה) לא! לא! (מטיחה את ראשה בידיה; עכשיו היא מרימה את ראשה שוב, עיניה נטריות נכחה) כשסיפרו לי את הכל הפעם, כשראיתי את כל זה בעיני שלי, סוסים מזירעב, נשק מושלך וצבא נטול־מולדת שמתפור—אז הרגשתי רק זאת: נורא בשבילנו, עוד אין להבין! אך השלום הגיע, אחרי ארבע שנים של רציחה, סוף־סוף שלום! ועכשיו שוב אתם מתחילים, אתה וציירוביץ—? אבל, בשביל

מה? בשביל מי?

לודולף: בשביל העולם שמאחור—אצלו כמו אצלנו! עולם ללא קיסר וללא ממלכה! עולם שמורכב עמים!
כריסטינה: איך אבין זאת, אני, אשה? אין זה העולם שלי. העולם שלי מוטל שם מתחת לתל ליד החלון.

לודולף: (עצור) ואם אני הוא הזקוק לך פה עכשיו?
כריסטינה: (קמה) בשביל מה—?

לודולף: (מפגיע בה) לא בשביל למות—רק עוד פעם אחת לחיות לפני כן, ואחר-כך את מסתלקת, את לבדך—

כריסטינה: (נסוגה) הפנים שלך, לודולף?—ישו, איך אתה נראה?
לודולף: (תופסה וגוררה לעבר המיטה המתקפלת) או שמא תחילה את מבקשת ממני וידוֹי־אהבה? אני עוד מעולם לא הודחלתי אל פתחך כמו האחרים, אבל התאוותי אליך יותר מכל האחרים—לגאווהך, לעמידתך, ללבי־הזכוכית שלך! ובכן, אל־נא תעזביני גם את עכשיו! רק מיטתי עוד ביני ובין המוות—
כריסטינה: (בחלחלה רבה) אתה מדבר על מיטה ועל מיתה? כשאני קרבתי אל איזו מיטה, תמיד היה המוות אתי. רק גופות נוטפידים ראיתי, ככל שנשרו בגדים ניבט אלי בשר יריו! כן, מה אני לך, מה אתה לי? פני גוסס הם לי פניך, פיך פצע בואש—

לודולף: (מרפה ממנה; אחר שתיקה קצרה) ואני?—כן, כלום סבורה את שהייתי מעדיף לקשור אל לבי אחת מן הנקבות מאשר את כלי־המשחית שלי? או שפלוגית כלשהי הודתה לפני שמחבבת היא אותי, קודם היותי במלחמה? גלמוד הייתי אז כמו כלב, אולי אף יותר ממך עכשיו—
כריסטינה: (צונחת על אחד הכיסאות ליד השולחן, נהי חרישי מטלטל אותה) (שתיקה)

לודולף: (צרוד) כן, אז היה זה אפוא אי־צדק מצדי, אז הרי אנו כביכול אח־אחות, ואת אומללה עוד יותר ממני, מפני שאינך יודעת כבר למי את שייכת. אך מאיפה בעצם את באה—?

כריסטינה: (מרימה את ראשה, כמדברת אל נפשה) אבי היה קצין—מטירול, אמי היתה מדאלמאציה—עם חילופי־קסרקטים הביאה אותי לעולם—באיזה כפר קטן בבוסניה, בלי רופא—אז מתה אמי. והאב נפל זמן קצר אחרי־כן, בהסתר, באיזו קסטת־גבול על שפת ה־קרִינה, ואסור היה שיוודע הדבר לאיש. שלא תהיה זו עילה למלחמה. ובגיל שנתיים הובאתי לבית־יתומים־של־הקצינים. למה, בעצם, אני מספרת לך זאת?

לודולף: גם אני איני יודע. סיפור־רפאים. אך אנא, המשיכי!

כריסטינה: שם אפוא היה הקיסר אבא שלי. בכל הפרוודורים ובכל החדרים היתה תמונתו תלויה, תמיד ליד המושיע על הצלב. הורי מתו למענו שניהם, וכך הייתי הילדה שלו, וממלכתו היתה הבית שלי, ואני גם מיד התנדבתי לצבא, בדוחק הייתי

אז בת שמונה-עשרה; נאלצת הייתי להגיש בקשה מיוחדת שיסכימו להעביר אותי לחזית—

לודולף: —כמוני. אלא שאני רציתי לירות, לא לחבוש. ועכשיו ששוב אנו מתכוננים, אני כאן והטוב שבידידי שם למטה—עכשיו את מביאה לנו את השלום? חבל!
כריסטינה: כמובן, עכשיו שוב מצאתם משהו חדש למות עליו, אתם הגברים. הפעם זה נקרא אומה! (היא הולכת אל הדלת לימין) לא. כאן אין לי עוד מה לחפש!

לודולף: עצרי, אחות! לאן—?

כריסטינה: אצל כל האומות שוררת המצוקה עכשיו. הכאב הוא זעקה בכל אחת מן הלשונות. שם יהיה מקומי: אצל המיותמים, אצל הפצועים, אצל המרוששים, אצל אותם הזועקים אלי עכשיו באמת, אלי ולשלום שלי.
(שתיקה)

לודולף: (שבפניו מפשירה הקפיאה) האמינייבא, אחות, אילו יכולתי כי אז רציתי בו אף אני, בשלום שלך!

כריסטינה: (במרירות). מאוחר מדי! אין לו עוד אלא שבע דקות.

לודולף: (מודקף פתאום) אחות, הסתלקי! מהרי! במורד המשלט הישן, או את נשארת מחוץ לנתיבי-האש. אך אם את עוברת בקצה שם על-פני יחידות-הווינדישים, מסרי שם לידידי ציירוביץ: בדיוק בשתיים-עשרה אוחו אני בגרונו. (הוא מדליק את האור ופותח את הדלת מימין)

כריסטינה: (קמה בכבודות, חובשת כובעה ומכתיפה את מגלשיה. והולכת אז, לאט מאד, לימין; על הסף היא נעצרת ושמה ידה בכיסה) כן, כמעט שכחתי: דואר צבאי בשבילך, מוולארך. היה מונח שם שבועות רבים. לא מכתב, חפיסת סיגריות. (מושיטה לו חפיסה)

לודולף: (מגחך) שי-אהבה? (מסתכל) בלי "שולח"? כן, אם מישוהו נעדר זמן רב כל-כך כמוני, אז מקמצים בד"שים טיפשיים, הרי לא חושבים אפילו שזה יגיע.

כריסטינה: (אינה מושלת ברוחה) אולי בכל-זאת?

לודולף: (מביט לעברה, ומחזיר לה, מחייך, את החפיסה) אמרי אפוא את תודה לתורם על מקומי, והביאי אותה לציירוביץ! ואמרי לו שיעשה מה שהוא מוכרח! כמוני אני! ושאני לא אצעק, הבטיחי לו זאת!

כריסטינה: (בחיוך דואב) לא. לא אחת. לילה טוב.

לודולף: האחות כריסטינה—

כריסטינה: (שוב מאופקת) כן?

לודולף: עכשיו, רק עכשיו—מת האוברסט באמת.

כריסטינה: מפני שאני הולכת? או מפני שאף אחד מכם אינו יכול עכשיו לחרוג מעמו, ומפני שלפיכך צריכה שוב להיות מלחמה על מלחמה? אינני מאמינה בזה. כי זה שעכשיו אתה כל-כך מהרהר בציירוביץ, זהו כבר האוברסט שבתוכך! האו-ברסט לעולם אינו מת, הוא חוזר.

לודולף: במדינות שאנו מכוננים עכשיו? בדם ובהריסות, שם וכאן?
כריסטינה: במדינה המתיסדת על-ידי בני-אדם ולא על-ידי אומות וגבולות.

(היא משתחה על הסף)

לודולף: לילה-טוב, אחות.

כריסטינה: (ברוך רב) לודולף?

לודולף: (קודר) כן?

כריסטינה: (כמקודם) כלום. (שוב סגורה) לילה טוב. (יוצאת)

לודולף: (נועל אחריה, מכבה את אור-החשמל, מדליק את שארית נר-האשכבה על השולחן. אחר-כך קופץ מבעד לחלון הפתוח ומציב בחוץ את המקלע על הסוללה. שוב מטפס מבעד לחלון פנימה, מתקין כאן את כלי-הירייה כשלועזו כלפי-חוץ, עם שמבעד לפתח השמאלי, שאותו הוא משאיר פתוח, גורר הוא חלקי ריפוד ושקי-תבן, סותם בהם את חלל-החלון מצדו, אך בלא להסתיר את פי הכלי ובלא לגרוע מכושר תנועתו)

פעימת-חצות-ליל של האורלוגין (חודרת עמוקה ומתונה מן האולם מבעד לפתח הפתוח משמאל)

לודולף (חובש את קסדת-הפלדה ומזנה, לאור הנר, על-פי שעון-ידו, עם פעימות האורלוגין, מגביר את קולו מפעימה לפעימה, עד שהוא מתאנק-והולך)... תשע... עשר... אחת-עשרה... (הוא מבקש עוד לומר "שתים-עשרה", אך שוב אינו פולט אלא יפחה חנוקה; הוא דוחף את אגרופיו אל פיו, לחנוק את הזעקה העולה בקרבו)

הפעימה השתים-עשרה (גוועת)

קרן-זרקור (בולשת בחדר מבעד לחלון)

לודולף (מתאושש, מחניק את להבת-הנר, ניגש אל המקלע, פותח בשלש חרי-

קות-ברזל את ניצרתו ומכוון אל מתחת לו)

קרן-הזרקור (פוגעת בכלי-הנשק ובלודולף)

לודולף (מתחיל לירות. רצועת-הכדורים מטרטרת)

מסך

(א.ב.)

כריסטינה בוסטה: ארבעה שירים

★

חיש נגרים המים מן ההרים,
אך למודי־אבנים וקפדנים.
בין הסלעים
בגמישות בוחנים
התנגדות העולם והקשיים.

★

החרף הזדעף וסער
סבל אומר סבל
והשלג הוא שלג ולא אחר
דקר של קרח מבקע לשוננו.
גם המלאך מנחם אנטארקטית.

המורשה

בטרם את דנופה ידעתי,
על שפת ירדן עמדתי.
שנברון גן הדור היה,
אך המלאך לשרש
רק מבעד לעלות הר־הזיתים

מעל גולגתה צפיתי
את נוף האדם
בטרם את וינה מקלנברג אראה.
והחמורים, העוברים חדרי לבי,
עוד המה באים משם,
מן הארץ הקדושה.

ארץ הפקר

הבארות סתומות.
לא אוכל כאברהם קדמך
אינני אלוני־ממרא.

אני ארץ־הפקר שלך.
אם אוהב קוצים אמה,
הרי כל הארץ לפניך
אך המים יבואו רק בחפרך

למה־לך מלאך עזרי־כנגד.
בוא פדשא,
אשר מפדים לא ישטה.
נוריק עד מאד זה את זה.

פריץ האבק: פברואר 1934

בוקר אחד גשום־סגרירי בחודש פברואר נאבק מארטין במדמנת גירושים אחדים. בשתיים־עשרה לערך כבה החשמל פתאום וכה החשיך עד שהכרח היה לדחות את המשפטים. בדרכו אל חדרו פגש מארטין באחד מעמיתיו. "אתה כבר יודע את החדשה האחרונה? שביטה כללית, מפני שדולפוס נטל מראש־העיר זייץ את ענייני־הבטחון! החשמל והגז כבר הופסקו, החשמלית אינה נוסעת עוד. בלינץ יורים". מלחמת־אזרחים באיבה.

מארטין המשיך בדרכו. בקצה הפרוזדור השני עמית אחר. "אתה כבר יודע את החדשה האחרונה?" "כן. שביטה כללית. בלינץ יורים".

"לא. אבל אתה הועברת לבית־המשפט־לעירעורים".

בית־המשפט־לעירעורים! סוף־סוף! סוף־סוף מעבר למטחנת־המריבות! מארטין חש אל הנשיאות. תמיד שתיים־שלוש מדרגות בבת־אחת. זה היה נכון. הסבל בא אל קצו. לא עוד ייאלץ להאזין להשתפכיות־האיבה של בעלי־הדינים—סוף־סוף השיג את הדבר. ובכך גם התקרב לא מעט אל בית־הדין העליון.

את הדרך לביתו אנוס היה לעשות ברגל. בכל מקום משמרות חמושים ברובים ובכיי־דונים, ברחובות ניידות־משטרה גדושות שוטרים, קסדות שחורות לראשיהם, בין ברכיהם המקלעים. פעמים אחדות נעצר ונאלץ ללכת בדרכי־עקיפים. הגיע לביתו במאוחר, ישב אל שולחן־הכתיבה שלו. עיין לאור נרות בתיקים ואחר־כך קרא בספרו של תיאודור לסינג, "ההיסטוריה כמתן משמעות לבלתי־משמעותי", אותו ספר שפה העלה את חמתם של הנאצי־ונל־סוציאליסטים, שרדפו אחר מחברו אף בחוץ־לארץ ורצחוהו. את ארוחת־הערב סעדו לאורה הצהוב של עששית־נפט, שפ'אני הורידה מעליית־הגג. בשמונה שמעו יריות בודדות, מיד לאחר־כך שוב היה פתאום חשמל והראדיו בישר שהוכרו מצב־חירום אך שקט שורר בכל המדינה, גם בווינה. ניגנו את הפתיחה ל"חתונת פיגארו". הם עלו על משכבם.

מארטין הקיץ לקול נבחת מקלעים יבשה. הוא הביט אל הרחוב, נדד אל המטבח, הביט אל החצר, אך לא יכול לגלות דבר. בדרכו בחזרה הציץ בחדרו של אריך. המיטה היתה ריקה.

"אל תעזוב אותי לבדי!" צווחה פאני ונתלתה בצווארו. "קח אותי אתך—אני יוצאת מדעתי אם אתה משאיר אותי פה לבד!"

הוא ניער אותה מעליו. "את נשארתי. את חושבת שאני רוצה אחר־כך לחפש אחר־יך, אם אצליח למצוא את הנער? את נשארתי". הוא לקח עמו את כל המפתחות, דחף מעליו את פאני המתיפחת, פתח את הדלת אל הפרוזדור, יצא ונעל אחריו. את

המפתחות, חוץ משל עצמו, השאיר אצל שוער־הבית. אחר חצה בזהירות את החצר הענקית, חיפש מחסה מאחרי שיחים, ולבסוף הגיע אל השער. אש הרובים בסביבת תחנת־הרכבת העירונית התמידה, מופסקת פעם־בפעם על־ידי נגיחות־מקלע. בתוך השער נתקל בקבוצה קטנה של דמויות אפלות, שהחזיקו רובים בידיהן וכנראה המתינו על המדרגות לקריאה. הוא שאל אותם על לייכטפריד הצעיר.

"אנו אצל שפאלק", אמר אחד האנשים. "אצלנו אין שום לייכטפריד.—שורל, אתה ראית את לייכטפריד?"

"הוא הלך עם טיפט, אל בית־הספר בגרינצינגר־שטראסה".

מארטין פנה לאחוריו, במרוצה חזר ועבר את החצר ומבעד לשער־הגדר שממול יצא אל הייליגנשטטר־שטראסה, ויצא בכיוון נוסדורף. היריות שרקו מימינו, ליד תחנת־הרכבת, שבה נמצאה נקודת־משמר של המשטרה. פעם־בפעם עבר כדור מעליו, אך הם היו כולם גבוהים, ועל־פי נסיון־משפכר ידע שיריות שאתה שומע אינן מסוכנות. שעה שגישש בעזרת מקל בחשיכה, הפיצוץ המוכר באזניה. המתיתחות המסוימת בחלל־הקיבה, היה פתאום שוב בן עשרים־וחמש, לא עוד יועץ־המשפטים של בית־הדין העליון, אלא הלויטנאנט לייכטפריד, המבוסס בביצות ווליניה. תחושה זו אף העמיקה כשפנה שמאלה ומיהר תחילה בין גינות־הפרוורים ואחר על־פני מגרש־פסולת רחב־ידיים, לעבר דרך־גרינצינג.

רק דבר אחד שונה היה. אז הנחו אותו פקודות, תכופות מטומטמות. בתוך הבוץ קדימה ובחזרה, ואילו עכשיו ידע להיכן הוא חותר, והוא עצמו נותן הפקודות: חותר היה אל בנו, אל אריך הקטן. שאמר "אבא טוטי", שהיה הנסיך השליט במדינת־אָריך, שזימר בנגינת־כובסים את שיר חמישה־עשר האנשים על ארגו־האיש־המת, ואשר עתה־זה היה לאיש צעיר מאד. אהבה נוקבת ופחד מתחלחל נתעפו בו לגוש מחניק. מאחוריו טירטרו המקלעים. לפניו היה, תודה־לאל, שקט.

אפלולי השתרע בית־הספר. כשקרב יצאה כיתה של כשבעה אנשים מן השער, מזור ינים ברובים. הוא שאל על לייכטפריד הצעיר, קיבל תשובה שאריך ושטיפט צפויים להגיע עם החוליה הבאה. על כן המתין דקות אהדות, אך פתאום שמע צילול חרישי למעלה בקוגלפארק, המתמשך מול בית־הספר במעלה תלול אל שטיינפלד־גאסה. הצילול לא היה אות לטובה, כך חש בלבו; לא היה זה צילולם של רובים, דומה היה להסחת כלי־משחית בראש סוללה כמו אז. היה זה רחש שאין מקורו יכול להיות במתקוממים אלא בכוחות סדירים. דריכותו גברה.

סמוך לכך שוב יצאו שש־שבע דמויות מבית־הספר, מיד הבחין מארטין שאריך ביניהם. ביקש לגשת אליו, ואז נשמעה למעלה בפארק שריקה וכבר נורו היריות הראשונות, מטווחות בדיוק אל שער בית־הספר. שנים מן הפועלים נפלו.

"בוא!" צעק מארטין, אחז בידו הפגויה בשרולו של אריך וגררו עמו. בכיוון נסלבאך־גאסה, שבקצה היתה חנות־האופניים שאריך היה מוסר בה לפעמים את אופניו לתי־קון. הפארק נתמלא חיים, היו שם לפחות שתי יחידות־משטרה מזוינות במלוא התקן, ששעטו בחיפוי אש מקלע, שהוצב למעלה במורד הגן. היישר אל בית־הספר. מחלר

נות הבית קפצו המתמרדים, מן הקומות העליונות השיבו אש אל תוך אפילת הפארק, מארטין דהר עם אריץ לאורך נסלבאך־גאסה אל מעלה כיכר־הפהונה.

"להישאר! השתנק שטיפט. הרי יש לנו מקלע!"

"שטויות, אנו צריכים שדה־אש!" שאג אליו הלויטנאנט לייכטפריד וחטף מן הנער את הנשק שבידו. היה זה אותו סוג שהכיר עוד ממלחמת־העולם, הוא הבחין שהיה טעון, הביט לאחוריו, כבר ראה את ראשוני השוטרים עוקפים את פינת־הרחוב וקרא לעבר שני הנערים: "בויגוז!" המקל אבד לו כבר קודם, הוא צלע נוראות כשטיפס כשפן במעלה התל, אך הסכנה הגבירה את כוחו, בייחוד כשעברו היריות מעליהם ושטיפס נפל ארצה מתחרחר.

אריץ תפס את ידידו, סחפו עמו, גררו כמו שק מאחוריו.

בלב הכיכר ניצב פסלו של ניפומוק הקדוש. אריץ ביקש להסתתר מאחוריו, אך מארטין נגף בו נגיפה: "הלאה! עד לפינה שם!"

הם שעטו הלאה עד לסימטת־אָרזאיקה, מאחרי הפינה של בית־בטהובן העתיק הציב את המקלע, שיחרר את הניצרה, לחץ על ההדק, כמעט במעין רגש־חמדה חש בהדף המוכר אל כתפו, שוב התמוטט העולם בהמולת הנפצים; הוא ריכו עצמו אחרי היריות הראשונות, שוב ראה היטב את הכיכר לפניו, ראה את השוטרים קרבים, והריץ את האלומה אל תוכם.

הם חיפשו מחסה, שכבו שטוחים.

"למורד סימטת־האמרשמיד!" לחש לאריץ באתנח־של־אש. "אנו הולכים מעל לגדר אל מגרש־הספורט הנוסדורפי! חכה ליד הגדר עד שאני מצטרף!"

אריץ נעלם, גורר עמו את שטיפט.

השוטרים התרוממו במהוסס. מארטין שילח ירי־אש אל מעל לראשיהם.

הם ניסו עוד שלש פעמים. אחר הסתלקו.

מארטין השאיר את הנשק במקום שהיה, אץ בדרך האמרשימד־גאסה אל הגדר. שם השתוחח אריץ מעל לשטיפט המתאנח. מארטין בדק את פצעי הנער, ראה שתי פגיי־עות־חזה, ומשך את אריץ מעליו. "הלאה! הוא אסור לו לנוע, כי אז הוא מחוסל ממילא. אין אנו יכולים לעזור לו. בוא!"

"איך אני יכול להשאירו פה? הוא—"

"אנו מוכרחים! בוא!"

הוא הנחית מכת־אגרוף אל בין צלעותיו של אריץ, בעט בברכּו בגבו של הנער. יחד טיפסרעברו את הגדר אל כיכר־הספורט. נידרדרו וגלשו באחד המורדות, שעטו על־פני מגרש־המשחק, זחלו מעל לגדרות אחרות ולבסוף הגיעו באפס־נשימה לשטיינ־בילדויג, מכאן התגנבו בדרך גינות־הפרורים שוב עד להיילינגשטר־שטראסה. שעה קלה נשתהו שם, אחר פנו דרומה, עד ששוב דחק מארטין את אריץ לתוך משעול צר, ושוב טיפסו במעלה־גבע ולאחר עקיפת כיכר־הספורט הגדולה בראש־המצפה הגיעו בדיוק לאותה נקודה בה היה מארטין עומד אז עם יורה, ולאחרונה שוב עם פאני.

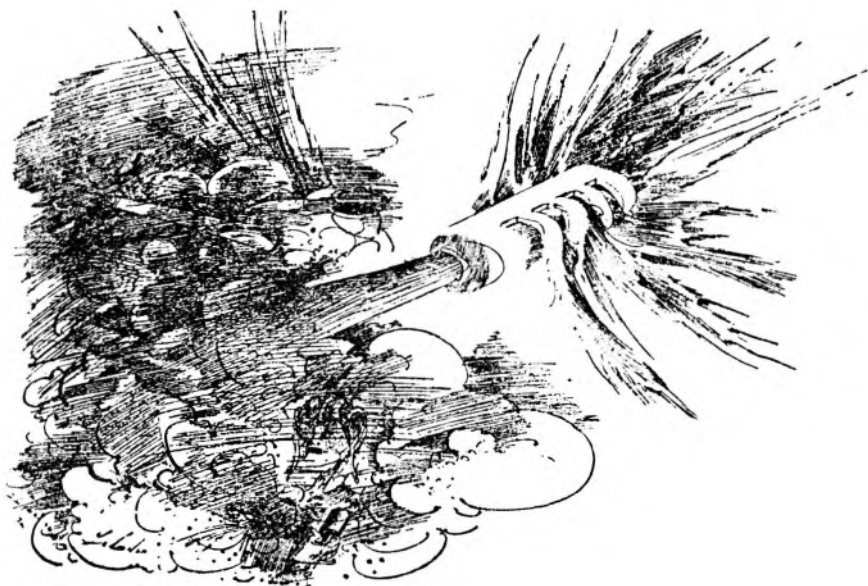
והנה כאן ערוכה היתה סוללה משל הצבא, וכלי ארטילרי עתה זה ירה לעבר חצר־מארקס—הם ראו את קרן־האש הארוכה מבזיקה מן הקנה, שמעו את קול־הילל של הירייה, ראו את חזיז־האור של ההתפוצצות במגדל הכחול שם למטה.

מארטין הצליח והם הגיעו בלא שירגישו בהם, מעל למשעול סבוך־שיחים, אל הרחוב, ממול לשער־הסורג הגדול שממנו יצא אל דרכו. הם שעטו על־פני כביש הרחוב, נבלעו בשער, חצו חיש את החצר, הגיעו אל שער־המדרגות, פתחו—והיו במקום־מבטחים.

הלויטנאנט לייכטפריד נעלם.

יועץ־בית־הדין־העליון נפל בפרוודור ביתו על הארץ, ללא הכרה.

(א. ב.)

ברטראנד אלפרד אגר: כוונת הקאנצלר

לפעמים די בהערה נקלטת, או אף במלה יחידה, כדי שיתעורר בך זמן שרק בזיכרון עשוי הוא עוד להתחיות. היית ילד, עדיין לא ידעת על כך מאומה, וכמעט אף לא בהיותך כבר עלם, רק בעיצומם של ימי־שני־חייך מתחיל הדבר—ספוג קסם פיוטי, מילאנכולי־קימעה. הרי זה גשר אל חוף לעולם־לא־יושג־עוד—גשר של היזכרות ושל הזיה. הרי היה זה מציאות, זה־הרגע, לבוש ומיקצב, נשם ודופק, אורח־חיים, אור, צבע וטעם. עד ללהיט, מושר־עד־זרא, לביטוי־דברים ולניבים, שאיש אינו נזקק להם עוד, עד לזיכרון, סופר־לנראו, של אותו דור שלפנינו.

מקרה היה זה שסר לפונדק זה דווקא, תחנת־שאיבה אלמונית לכוהל ולרעות, אחת מני־אלפים בכרך המשווני, שחיים־ללא־זהות בחיקו. פה שלט עם של מרוגשי־יין—לבלר ואוכל־קיצבה, ושליח־של־עסק ושוער—עם נשים אשר שן־הזמן וחיים־של־שדיפות הרסו בן מאד. ריהוט, שירות, הלוח "לא לירוק על הרצפה!", פרסמות, תקנות־משטרה בדפוס וזעיר מאחרי זגוגית במסגרת, כְּדיחים נוגים מצוירים חֹבֶבֶנִית על כתלים ערומים מסביב לסובאים־בניעם, בצבעים מתועבים, כמעט תמיד אותו דבר.

יגיע־הליכה ואחוז־סרעפים ישב לו בקרן־זווית על ספסל־העץ הפשוט, הזמין בירה התחיל, כדרכו־בשיגרה, לתת את הדעת. כיעורו של הכל פגע בו במלוא הכובד. בחדר־שעל־יד התחילה, שתתמלא הסאה, תיבת־זימרה לצרום, וכבר ניחם בו על הדחף שהוליכו אל התוהו־ורבוהו, והנה נתרחף מן המהומה תליש־של־אמירה, שננעץ בתודעתו: "או, כשדפקו את דולפוס... הנא־א־א־צים..."

די היה בכך להחזיר את הכל. השאר נבלע בתצרת ההתעסקות הנוראית, אלא שזו כבר לא הגיעה עדיו.

בן היה לפקיד זוטרי, בעיר שכבר עברה את גבול מאה־האלף. הם לא היו מה־שקריו "עניים", אם גם אף לא אמידים, אך ודאי היה זה מספיק לקייטנה בשבילו. אלא שאמו היתה אשה יבשה־בחישוביה, "מעשית" ככניויה בפי עצמה, ישותם של קרובי־משפחה אמידים, ערירים, מעולם לא היתה מניחתה בלא לנצלה. אחות בעלה, נשואה למי־שהיה קצין, שבהזדמנויות התעסק בתיווך־מגרשים—תמיד כמרוויה—לא לחינם תהיה מחבבת את אחיינה מאז. בחווילתם שעל שפת־הים, והגינה הגדולה סביבה, היה "די מקום בשביל הנער"—ובאחת התפטרות ממנו למשך שבועות, אמנם ילד היה, שקוע יותר בתוך עצמו, וסבל מתאוות־הבצע של אמו. חש בכך כשהיה למעמסה, והדבר היה שנוא עליו, ואילו אמו, היא לא נוצרה לתחושות שכאלו, היתה נוהגת כל ראשון־של־פגרה לפרוק אותה, מצויד בבגדי־לבוש ובלבוש די־צרכו, אצל הדוד והדודה, ואחרי תוכחת־חינוך ולמד טוב להיפרד בחיפזון חשוד. החווילה בקצה העיר, בשולי־דרום של ההרים העוטרים, שמאחריה השתרעו כרמי־גפנים כמעט

עד גביההר, מוקפים מסבאות וביתניקוט, היתה גן־עדן—ובאשר כך נסך, מן־הסתם, שיעמום על בן־העשר. שני הגדולים, שעת־הזה עברו את גיל החמישים, השתדלו בכל לב, אך זמן רב לא ידעו במה להעסיקו. מותר היה לו להסתכל בדוד בשעת עבודתו בגינה ולהתפעל מן הדודה בעבודת הבישול ובמלאכת־הבית. הוא התחפש בזה אחר זה לתורכי, שדד־ים או אינדיאני. אלא שביחידות לא התענג על כך זמן רב, וההתחברות עם אחרוני ילדי הכפריים שבסביבה המתעיירת־והולכת הכויבה מחמת הסתייגות הדדית, בלתי־מובנת, לבסוף הורשה לעלות, בדרך חדר־הספריה, אל "חדר־האדונים" הקריר, המרוהט עץ־הבגה, שמעל לשולחן־הכתיבה של הדוד תלויה היתה בו תמונת־שמן, דיוקן־הדוד מימי־בחרותו במדי סרן קיסרי־מלכותי— "רב־סרן" היתה הדודה "שוגה" בעת שיחה, ומתוך הנאה. כאן היה קורא את סויון קדין, קארל מאי וגם ספרי־הסברה רפואיים ורומנים אירוטיים, שאת תכנם כנראה לא זכרה עוד הדודה כל־כך, או שהניחה לו מתוך נדיבות־רוח מעיך הסברתית, שכמובן הקדימה את גילו לא מעט. אך עד־מהרה שוב היה נמשך על־כרחו אל השכנים, איכרים זעירים, ונותן יד לעבודה ברפת, במתבן, בקציר בשדה, וכך חוזה את כל סדר־היום החקלאי. הדודה היתה מעקמת את חטמה, כשהיה בא בערב הביתה רעב, מיוזע ומלוכלך—פעם אף החליק ומעד ברפת ונפל מלוא קומתו בתעלת־הביוב—והיתה רוחצתו מתוך חיוך מתעניין על נערותו התמירה, מכף־רגל ועד ראש. ואז היה מעוטף בחלוק־הלילה שלה רב־המידות, מפוטם ומרשכב על ספה, שכל־י מיטה נפרשו עליה, לישון. מכיון שעל־הרוב היה משכים להתעורר—למורת־רוח הדוד והדודה—הורשה עוד להיכנס בשעת בוקר אל חדר־השינה, שהיה ערוך ברהיטי־תולענה. שטיח פרסי גדול היה פרוש בו, ועל הקיר היה תלוי במסגרת־זהב הרחבה "חדר־הכללות" מתוך "לוהנגרין". הניחו לו להחליק אל מתחת לכסת־הנוצות, בין דוד לדודה, והדודה הרכיבה לו את האזניות השחורות, שבהן נשמעו בלחש צלילי מוזיקה ומלל.

מחוברות היו למכשיר־דקטור, שהיה מורכב סליל מצונף חוטים שחורים, מדחס וחתוכת גביש־הרים, שזנב חוט־מתכת נוצץ דבוק אליו. כל זה היה ערוך גלוי על לוחית־עץ, ואפשר היה, אם ידעו איך להשתמש בו (דבר שלא היה קשה ביותר), לקלוט לבטח את המשדר המקומי. כך לא הופרע איש במנוחתו, ואם די היה לך בהאזנה לא הוצרכת אלא להסיר את האזניות—ותכופות היה אדם נרדם בהן ואין בכך כלום.

כך היה הזמן עובר עד לארוחת־הבוקר הדשנה ליד השולחן לבן־המפה במרפסת הקטנה, שבה היו יושבים בכורסות קלועות, שהחולות השחיתות בעת השחות ציפרניהן, ואפשר היה להשקיף הרחק אל המישור המכחיל עד קצות־הארץ.

באחד הבקרים האלה הנה שוב נכנס אל חדר־השינה ומצא את הדוד והדודה בהת־רגשות גדולה. בקושי השיבו על ברכת בוקר־טוב שלו. הדודה אמרה לו בדמעות: "הקאנצלר מת. נרצח בידי הנאצים".

הוא לא הבין כהלכה מה משמעות הדבר, אך דמות האיש הקטן במדי צייד־הקיסר

עם הנוצה על הכובע והמתניה האפורה, עלתה בו, כפי שהכירה מתוך כרזות. אביו ודאי מרוצה מכך, הירהר רגע והוא ראה אותו כנגדו. איך, בפברואר אותה שנה, שולף הוא ממגירת-השולחן את הספרון האדום עם הבולים הצבעוניים הרבים המודבקים בו, ועל גבי הכריכה שתי הידיים האוחזות בידית של פטיש מזדקר, איך הוא מסתכל בו רגעים ארוכים, ולבסוף בעיניים דומעות קורעו לגזרים ושוּרפו בתנור.

בכרמי-היין בחוץ, במעלה המדרון, נקשו גלגלי-הרוח, ה"קלאפּוטיצה" בפי אנשי הסביבה, והדודה בכתה, ופניה הרחבים סמוקים וצבויים. הדוד סובב בשקידה את כפתור-המדחס. חזיר היה והאזין בעיניים עצומות. כשנודחל סוף-סוף אל השנים במיטתם, לחצה אותו הדודה, כמנחמת את עצמה, אל חזה העצום. "פחדנים", נישף הדוד כעבור זמן בזעמו, לאחר שנודעו לו מן האזניות פרטים על מעשה-ההתנקשות. "פוטש" נאמר קודם לכן, והוא לא ידע מה לעשות במלה זו, שמעולם עוד לא שמע, רק שמכוערת היתה באזניו. היא הזכירה לו "פוטש", סוף-פסוק, אלא הפ"ה הדגושה שבראשה עשאתה מרושעת ואיימנית, היא הכאיבה כנגיפת-אגרופ. "אילו אותי הם מוציאים אל המרפסת", כך הדוד, "אפילו פיהרובה אל הגב, אז הרי יש רק דבר אחד... שְלֵמָה אדם הוא קצין...?" והוא נזקף במיטתו ושלח אגרופו הקמוץ אל החלל, כשמיפרקידו הבשרני מזדקר משרוולו: "הסתער! הקאנצלר נפל!" הדודה נתנה בו מבט מעריץ, אך הוסיפה: "אל תתרגש כלכך, אנא, זכור את לחץ-הדם שלך!"

בחוץ עדיין נקשה הקלאפּוטיצה, רגע כמקרוב רגע כמרחוק, הנה במהירות מטורפת והנה שוב לאט-לאט, ככל שתכיפות-הרוח עולה או יורדת, וברמות-צליל משתנות, אך תמיד חורקנית. כמעט כמו רעשן בצום-יוס'ו'. בפרוודור צילצלו גבישי-הזכוכית בנברשת, ברוח-הפרצים.

הדודה הסתלקה בשנת 1943 בבית-החולים. הדוד, שאז שוב היה בכלא-הגיסטאפו, הובל על-ידי איש שירות-הבטחון להלוויה. לא היו נגדו האשמות-של-ממש, וכמי שהיה פעם קצין התיחסו אליו קצת בסלחנות. בשנת 1953 הוכרע גם הוא במחלת-הסרטן. דולפוס מוזכר בספרי לימוד ההיסטוריה, ואם גם במשפטים מעטים בלבד. מכשיר-הדטקטור הקטן הגיע אחרי אותו קיץ רחוק אל עליית-הגג, שם כוסה אבק עם שאר מיני חפצים מסולקים, עד שהשליכו אותו. כבר היו בנמצא מקלטי-המנורות. באחד כזה היה שומע אצל הדוד והדודה, בשנות המלחמה הראשונות. פעמים רבות את ידיעות הבב"ס, עם נקישות-התוף האפייניות, את ראדיו-בירמינסטר או מוסקבה. מחמת כך דחתה אט-אט הידיעה על מות הקאנצלר הקטן.

פראנץ ת. צ'וקור: הקריאה לכותיאוט

(מתי ח, 9)

הו, אַתָּה קומה!
עליך ללכת אַתָּנו!
מִצְפִּים לך.

אַתָּה אוסף רכושך?
מעולם לא היה שלך.
אַתָּה מהלל את מעשיך?
הוציאם מלבך.
אשתך מתבקת אותך?
יחלף מנה כאב העדרך.
ילדך צורח?
במקום שמחכים לך צורחים יותר.

שנה תאחזך?
עורה! הקץ!
התשמח אל שלום?
חובתך האבק.
אשר תבקש?
לסבל נועדת.

אל תשאל, למה?
תבחירים מציתים.
אַתָּה הקרוא!

לא זה שליךך.
בוא!

(פ. מ.)

פרידריך טורברג: החוזה עם השטן

ויגה, תחילת 1939. פסנתרן־בית־קפה חסר־עבודה, אוטו מאייר — מבחינת המוראל והמצב הכספי, בשפלה־המדרגה — מתגורר בחדר־מטבח־ומגורים בליאופולדשטאט. באחד המצודים על היהודים בנובמבר 1938 נתפס אביו והובל לדאכאו — הוא עצמו נחלץ מגורל דומה רק הודות להתערבות בלתי־צפויה של פקיד־גיסטאפו בכיר, ונתברר לו שהיה זה חברו־לשעבר לליימדיים (ואויבו המושבע) פראנץ כאכולט. נסיונותיו לשוב ולבוא במגע עם מאכולט ולבקש את עזרתו לטובת אביו החבוש עלו בתוהו.

היה העשרים בינואר, המש אחר־הצהריים. עת־הזו סיימתי את ארוחת־הפלאיים שלי, פת־שחרית עם פת־ערבית כאחד, והפחתי עוד פעם את האש בפיריים במטבח־המגורים שלי. בחוץ היה היום קור־כלבים, בלתי־רגיל. כאשר נשמע הפעמון בחוץ בפעם הראשונה, לא רציתי כלל לפתוח. לעצם המחשבה על הפרוזודור הצונן עברני גל של קור. רק אחרי הצילצול השלישי עלה על דעתי שמלבדי אין איש בבית. לבשתי את מעילי מעל לפיג'אמה שלי וניגשתי אל הדלת. "מי זה?" "אח־נו, יפתח כבר!" אמר קול של גבר בנעימה של עצה ידידותית אך תקיפה. פתחתי. אדם בעל־בשרים ונמוך־קומה שדמותו התאימה יפה לקולו המתון, עבר על פני אל הפרוזודור ומיצמץ בעיניו מול האור החיוור; בחדר־המדרגות שרר חושך. נשארתי עומד בפתח הפתוח. רוח־הפרצים הקרה, המעופשת, נגעה קשה ברגלי.

"מה בקשתו?"

"אח־נו, יסגור כבר", אמר האיש באותו קול כמקודם. "אדון מאייר?"

"כן". את הדלת סגרתי, אך לא זזתי מן המקום. "מה רצונו?"

"גיסטאפו". הוא הוציא את הסימנית ואחר חזר והבליעה בכיסו.

הרי ידעתי זאת. מובן שידעתי. מי שפך נכנס אין צורך כלל לשאול אותו לרצונו.

"שום סיבה לבהלה, אדון מאייר".

לא עלה בי משהו טוב יותר מלהיתמם כל עוד אפשר הדבר, ועניתי בקול ריק ומשומם: "למה אבהל? המצפון שלי נקי".

"זהו. הרי זה מה שאני אומר. לא רוצה להכניסני?"

החוויתי תנועה חלושה לעבר מטבח־המגורים.

"ובכן אפוא". בניער־ראש מרוצה עקר ממקום־עמדו. בפתח המטבח פנה לאחוריו:

"אה־כן — קק שמי".

"מאייר". הייתי בעיני כאידיוט גמור. מה פירוש כל זה? כלום בסופו של דבר לא בא אותו מר קק לאסור אותי כלל? או שמא מתכוון הוא לעשות זאת בצורה מרושעת ביותר? בקושי עמדתי על רגלי. שעון אל דלת־המטבח, מבעד לצעיפי־אָדים מתמוגגים, ראיתי את מר קק פושט אדרתו וכפפותיו ומחפך ידיו זו בזו מעל ללוח־הכירה.

"חמים לא־רע כאן בפנים אצלר". הוא נשף נינוח. "איזה קור־כלבים שוב היום. לכל הרוחות".

"בבקשה, יאמר־נא לי מה רצונו". נכנסתי לחדר פנימה; ברכי היו סקות כל־כך עד שמוכרח הייתי להישען אל שפת השולחן.

מר קק כנראה לא שמע את דברי. "מותר לי להתרווח קצת?" הוא התישב אל השולחן, סמוך לכירה. "אה—ההתרוצצות הטיפשית הזאת כל היום".

אם הוא ממשיך כך, אמרתי אל נפשי, אם לא יגמור את זה מהר, אני נכנס פשוט לחדר־הרחצה וחוזר מלובש, ככה, אני מוכן, אנו יכולים ללכת.

עיני של מר קק סבבו בחדר ונשארו צמודות אל שיירי ארוחתני; "אה, בבקשה, אדון מאייר—אולי הוא יכול לחמם לי ספלול קפה?"

ולתוך המבט הפעור שלי, אחר שהות־מה, אמר, באמת אמר: "אבל—רק אם אין זה גורם לו טירדה מיותרת".

"לא", מילמלתי. "מובן לא. רגע אחד".

ידי סיימו את מעט הפעולות הדרושות, ואני ישבתי נכהו. הבטתי איך הוא לוגם את גמיעותיו הראשונות, איך הוא מוחה את שפמו ומדליק לו סיגריה, איך הוא נמלך בדעתו ומציע גם לי אחת: הבטתי בו בכל אלה וכל העת לא ידעתי אם עלי לצאת מדעתי מרוב פחד או מחמת תקוה לנס.

"אז־אָה". מהורהר הביט מר קק בסיגריה שבידו. "אז־אָה, כדי להגיד לו בשביל מה אני כאן, אדון מאייר. זה במובן מסוים ענין פרטי. ידיד שלו שלח אותי הנה.

האדון מאכולט. הלא הוא מכיר את האדון מאכולט?"

בקושי יכולתי לנענע בראשי. גם מר קק הינהן.

"האדון מאכולט, כלומר, היה רוצה לדבר אתו, בענין מסוים. והוא ביקש לשאול אותו אם יוכל לבוא אליו למטרופול מחר בין אחת־עשרה לשתיים־עשרה. אני

חושב שזה דחוף. הוא רצה להגיד משהו, אדון מאייר?"

"לא, לא. אחר־כך. יש פנאי לזה".

"אבל למה? בבקשה—הרי לזה אני כאן, שישאל אותי".

"כן—אני חושב—אם אדון מאכולט רוצה לדבר אתי, אז הרי הוא לא צריך—אז הרי הוא יכול תיכף ל—". אילו המשכתי עכשיו: "—אסור אותי" כי אז היה מר קק, דבר

זה נראה לי עכשיו בלתי־נמנע, מגיע ראשו כמסכים ומודיע לי שהרי לשם כך בא.

מר קק התבונן בי והניד בראשו: "אינני יודע למה הוא עצבני כל־כך, אדון מאייר? שום אדם לא רוצה לעשות לו משהו. צר היה לי אם לא היה מאמין לי".

"לא, זה־לא־זה. סליחה. אבל הרי הוא צריך להבין שאני קצת מופתע. מן הגיסטאפו הרי לא מצפים דווקא שהיא מבקשת משהו מאדם".

"אה־כן. מבין בהחלט, אדון מאייר. הרי משום כך גם אמרתי לו תיכף שאין הוא צריך להיבהל. זה גם אני יודע שהאנשים מתבהלים כשהם רק שומעים את השם

גיסטאפו. ממש כאילו היו אומרים: אוכלי־האדם הנה באים. אדון מאייר—יאמין לי: אנו לא אוכלי־אדם. אנחנו סקידים, או אנחנו פוקדים. יכול להיות שאנו

נעשים קצת חמורים כשעושים לנו בעיות—אך זה הרי תמיד היה כך אצל אנשי הפקידות, לא כך?"

"אם-אָה מסתכלים בזה כך—", ניסיתי לחייך.

"כמובן, איך אפשר להסתכל בזה אחרת, אדון מאייר? יסתכל—בשבילי העסקים עם אדון מאכולט אינם מעלים ואינם מורידים. אדון מאכולט הוא הממונה שלי— הוא שולח אותי אליו—אני הולך—אני רואה שהוא אדם חביב מאד—אני אפילו מקבל קפה—אני מוסר לו מה שמבקש מר מאכולט לומר לו—נו, ואז אני שוב הולך לי, בכבוד רב."

הוא שהה מדיבורו. ובהחלט נתקבל רושם שלא היה רוצה שיזכירו לו עכשיו שבעצם צריכה היתה להיות ברכתו לא "בכבוד רב" אלא "הייל היטלר!"

"יכול הוא אולי, מר קק, לומר לי, מה הענין בעצם?"

"כן—אני לא כל-כך בתוך העניינים בזה. אבל, האדון מאכולט דיבר משהו, שיש לו אבא שלו בדאכא, ושיש לו איזו כוונה בדבר שיחרורו."

"אדון קק!" היה עלי לנשום עמוק, שתיים, שלש פעמים. "אדון קק—אין הוא יודע מה הוציא מפיו עכשיו. בבקשה, יזכור-נא אם אמנם כך הוא."

"אם מה באמת כך, אדון מאייר?"

"שהאדון מאכולט רוצה לעשות משהו בענין אבי."

"כן, ולמה לא? אם הוא אומר זאת."

"משום—עליו לדעת—אני כבר רציתי פעמים אחדות לסור בענין זה אל אדון מאכולט. והוא אפילו לא רצה לקבל אותי."

"נז'כן—אז מן-הסתם הוא היה עסוק מאד. או שעדיין לא הגיעה השעה לכך. או עכשיו הוא מבקש להגיד לו שהגיעה השעה. אז אם הוא רוצה לבוא מחר למטרופול

ולשוחח אתו—"

"אם אני רוצה, אדון קק? אם אני רוצה?"

מר קק קם וטפח על שכמי.

"נו, רואה הוא, אדון מאייר", אמר בלבשו את מעילו (ואגב כך דחה את עזרתו). "זה היה כל הבהלה. ובכן—היה נעים מאד."

"נעים לי!" ניצענתי את ידו, ושוב פעם אחת כשפתחתי לו את הדלת. "אין לו הרי מושג כמה אני אסיר-תודה לו, אדון קק!"

"לי? על מה? אני הרי רק מסרתי לו דבר על-פי ההוראה.—תודה רבה על הקפה!" עוד קרא לעברי מן הפרוודור.

זקף את צווארון מעילו ונעלם במורד המדרגות.

הבטתי אחריו. חשבתיו לשליח מן השמיים ואת בשורתו לגמול מן השמיים על שנשארתי איתן בדעתי על-אף פיתויי הבריחה.

ביום-המחר ידעתי שאין לשמיים ולכל זה ולא-כלום. ביום-המחר התחיל הגיהנום.

אריך פריד: הדרך לאידיליה

תכונה לי יש טובה מאד
תוכל לקרא לה
שלוחי הפנימית
ככל שרעים ויהולכים הזמנים
כן תרבה המנוחה בקרבי

לפני שנים עת רק
הסתמנו דברים
המתארכים עתה
לקחתי חבל בכל
התופחתי ומחיתי

אספתי חתימות
אף חתמתי בעצמי
והרבת תצאיי לילות עברו עלי
של רגז אין שנה

אך מאז הולך ורע
עומד לי ההומור שלי
טבעי הטוב

נודע לי על פצצות רחוקות
על גזרות רעות הקרבות לבוא
ואני על גני שמח

או שומע למוזיקה טובה
 ככל שהימים קודר יותר
 כן תשקטנה שמחותי
 ריב משטרי-עולם
 בבייתי אינו נוגע

כך שומר אני על שלומי
 לאיש אינני מרע
 ובנה מוצא אני
 את השלונה
 זכות כל אדם

באשר אשרי
 ישלם כליל
 בת-צחוק שקטה ותמה
 אז שתפל הפפצה
 בייתי מזמן

(פ. מ.)

קִיץ של התישנות

גֶשֶׁם יָרַד

שׁוֹב הֵם

הם אשמים

הַמְדַרְכָּה הַמְכֻסָּה־אֲבָק

שֶׁל רְחוֹב לִיכְטֵנְשְׁטֵין

מְתִיבֶשֶׁת

הם האסון שלנו

רִיחָה

כְּמוֹ לְאַחַר סִיוֹם בֵּית־הַסֵּפֶר

יֵשׁ לְהַשְׁמִידם

בֵּית־הַקְּבֻרוֹת

בְּשַׁעַר הַשְּׁלִישִׁי

עֲזוּב

הם אשמים

הַחֲשָׁמְלִית מְקִיֶּשֶׁה וּמְקִיֶּשֶׁה

הם האסון שלנו

בֵּין הַחֲלוֹנוֹת הַכְּפוּלִים

עַל הַגְּשָׁרִים

יֵשׁ לְהַשְׁמִידם

בְּרוּחַ הָעָרֶב

גְּבָעוֹת כְּחֻלוֹת, אֲפֵרוֹת,

בְּקֶצֶה הָרְחוֹב

הם אשמים

בְּקֶצֶה הַשָּׁנִי

הַכֶּפֶה בִּירֵק הַחֲלָדָה

הם האסון שלנו

אוּ מְגֹדֶל־כְּנֻסִיָּה

קָטוֹם

יֵשׁ לְהַשְׁמִידם

גיאורג סאיקו: ההסתערות

ככביש הופיעו שני אוטובוסים גדולים, גדושים אנשים במדים, מכוונת-ירייה על גגותיהם. אחוז אי-נעימות בעליל, וכמו ביקש לכסות עליה, אמר האיש:

"הוֹ-הו, עכשיו זה נגמר, אותו סדלאק הוא פה!"

הוא ייצב עמידתו, אירגן את חגורו, רכס את כפתורי מעילו, ונדמה היה כאילו עודו עומד וממתין, כמתרחק אל עולם רב-חשיבות יותר, עד ששאל רוברט:

"הממונים עליך?"

האיש חייך במבוכה ניכרת. והתעשת:

"שטויות! בוא ניכנס. סוף-סוף אני המפקד."

רוברט פסע פסיעה לעבר הבית, אך הלז נעץ מבטו, כמהופנט, במכוניות. אולי באמת לא עכשיו הרגע המתאים לו ללגום קימעה. המכוניות נעצרו, האנשים קפצו מתוכן, ובראש כולם אחד, רהב-כתפיים מאד, במדים דומים לשל "אותו אדם", על-כל-פנים היו גם לו חרבי-פרשים ואבומי-פריפה כשל זה, והוא קרב מיד אל הבית. איש בריא, ערמוני, קצר-רגליים כלשהו. בצעדים נמרצים ורוהבים דרך בעשב. החיילי המודגש שבו התבלט מיד לעין.

בתחילה כמו לא חש ברוברט כלל. איש לא היה קיים לגביו חוץ מן הממונה עליו. שלזוכה מנה כה גדושה של משמעת וקשיות עוד חזקה עליו מבוכתו:

"ובכן, תודה, הר לויטנאנט. ראה-נא את זה שם"—והוא הורה בכיוון הכפר.

הסגן לא מצא כי יש בו בכפר מן המיוחד. רוברט וחנה החליפו מבטים ביניהם. אף בלב רוברט נולדה בתוך כך זחיחות-דעת-של-כלום, וכהרף-עין נתחוויר לו שאין זו באה מעומק-הלב. בלי-משים הביטו גם הם לעבר הכפר. שוכן היה בלא-ניע באוויר השמש הכבד של בין-הערביים, כמו מת בו הכל, אפילו תרנגולת לא ניתרה על הדרך. ככל שנסתבר לו לרוברט שמעתה תחול תפנית במאורעות וירצינו קימעה, כך נעשה דימיו זה בלתי-נסבל יותר ויותר. כמו מסיכה חסרת-משמעות, שמאחריה נתעבתה מתיחות, ורחישה עלתה ודריכות, שלא שעתה עוד לאפשרויות הנרצות של הישג נכסף. אף לא הוצרך להסתכל בחנה, חש מאחרי שוויון-נפשה המופגן באותה מידה של התרגשות, כאילו אחזה גם בה דממתו המאויתת של הכפר ואף בה מצפה-ומצפה היא לשעת ההתפרצות.

היכן הגברים? בבוהו רווי-השמש נעשתה ההשערה ודאות כמעט שהגברים נחבאים בבתים. לשווא האשים רוברט את עצמו בכך שמן הדין היה לו להרגיש בכך עוד קודם, על-פי סימנים כלשהם. יותר ויותר נבצר היה להתחמק מן הקרוב לבוא, שעמד לעמת אותם, על-כרחם, אם כידידים אם כאויבים. כלום לא נתממשה כבר בקרב אנשי-המיליציה הפנייה אל העוינות? חישדנית נתגודדו עתה יחדיו. עם זאת נטה רוברט להבחין בפניו של "האדם הזה", שבטחונר-העצמי גובר-והולך. אף העמדת-

פניו החשובה נעשתה עכשיו משהו שלא יכול עוד רוברט לחייך למראָה. בדומה לתכונתו הלא־אנושית, המקוממת ומשניאה, של משהו שעליך להשמידו כדי להתפרק מן המתיחות האיומה.

היה לו לסגן קול רועם, חריף, שבו כמו נתרכזה כל העדיפות החיילית שבכוחו להציג לעין־כל, ודומה כאילו הדבר עומד ביחס מיוחד אל התנהגותו של האחר, כאילו האחר מתגדל בכוח קול זה. לגבי שניהם היתה כנראה חשיבות רבה בכך שיפנו זה אל זה בלי הרף ב"הר לויטנאנט" ו"הר אובר־לויטנאנט".

עכשיו נתן גם הסגן דעתו על הכפר, בלי להיזקק למשקפתו. השקט שם כמו סופי היה, הדמי וכל המוסתר בו—מוחלטים. פרגית אחת, הירהר רוברט, אחת־יחידה מאלו התרנגולות הלבנות, שעוד לפני־הצהריים התקררו המונים־המונים בכל הסביבה! כאילו מסוגלת תרנגולת כזו לפרק את המתיחות, ולשוב ולהחזיר את המתרחש מן המאיים אל הכבוש והרגיל, הסתבר שהסגן על־כל־פנים מסוגל היה למשהו מעין זה. הוא צרח במלוא ריאתו:

"להסתער! אני אומר הסֶת־עֶר!"

"כן, אבל... אם הוא מיושב?"

קולו של הסרן הידרדר יבבנית, עד אפס־קול. המצב נעשה והלך תמהוני והוליד אפשרויות של מה־בכך.

"מובן שהוא מיושב. הרי כאן דגל מתנוסס—הרי שבהכרח הוא מיושב".

ופעם ראשונה הפניית־ראש לעבר רוברט, והשאלה, מכוונת בעליל אל רוברט:

"הגיוני, לא כך? וזה עומד פה ואינו עושה כלום, פשוט אינו זז. לא ייאמן!"

גם הסרן פנה עכשיו אל רוברט, משתפל, מוכן לעשותו עד ומשתף־פעולה:

"אני אינני עושה כלום!"

הוא נשתוחח נואשות בפרץ מעושה של צחוק:

"והרי אני את הסיור... לפני רבע שעה, פחות—האדון היה נוכח, לא כך? כי, זהו,

אני שלחתי סיור!"

"מגוחך", שאג הסגן, "להסתער, להֶסֶת־עֶר!"

האנשים שרבעו עצלים לאורך תעלת־הכביש, דחוקים בצל עצי־השדרה, עמדו על רגליהם, אחדים קרבו ובאו, משוכים לשמע הצווחות. הם עמדו שווי־נפש והקשיבו, כנראה מורגלים היו בהתנצחויות כאלו שבין קציניהם.

הסרן הזדקף מלוא קימתו, הוא אמר בקריצת־עיניים ובקול צרוד אך פתע מאושש־להתמיה:

"אז מישוהו כאן כנראה לא תפס עדיין מהי משמעת ומי כאן באמת המפקד—"

יכול היה הדבר להיות רמו שהשפעתו עמו, כי הסגן לא מצא מענה לכך. מחרישים נעצו רגע עיניהם זה בזה, ועיניו של הסגן נכנעו מעט־מעט. עוד הוא מהדק את שיניו, עד שסנטרו מזדקר לפנים דמוי־יתד, בהבעה אכזרית של חוסר־רחמים ושל זעם, ומבטו קיפח מכוחו, שקע אוכד־עצות בכניעה. הניגוד שבפנים אלה הראה משהו בלתי־מתגשר, מדאיב, וכה חריף היה עד שהסרן נסוג להרף־עין, אך הוא תפס מיד

את נצחוננו וטעמו, ראשו נטוי לפניו, זרועותיו אל מתניו, עיניו נוצצות-ברשע, ושפתותיו מפושקות ברהב. רק עכשיו חש רוברט שהסרן גבוה כדי הציראש לפחות מקומתו של הסרלמשמעו.

כלום צריך היה עוד למלים כדי לאושש את עמידתו, להוכיחה בממש, או שמה חש בסכנה? שפן השליטה בפניו של הסגן נתמעטה והלכה בזרימה המאפילה שגאתה ועלתה בגרונו. עם סומקהשבץ נתפוגגה-והלכה בעליל הכנעת-המבוכה בעיניים: באחת חלק היה להן במרץ רווי-המשטמה של הסנטר. כלום ביקש הסרן להשיב לאחור במלים את התפנית הזאת, כלום היה נצחוננו בלתי-סביר כל-כך בעיני עצמו עד שלא היתה לו דרך אלא להחלישו? הוא פתח פתיחות אחדות בנו אחר זה, ובנסותו לקרוא בקול שקע מיד באפס-קול:

"מחכים! אני אומר מחכים, מובן?" אף שצריך היה לראות מה מתרחש בפנים האלה, או שמא דווקא משום שראה זאת, הוסיף בקירקור פייסני שיכול היה להיחשב לחישה:

"הרי אין אנו מחליטים, מה אנו מספנים אם נחכה?"

במבטו הזועף של האחר, שעתה-זה עוד היה מהסס, ניצתה האש, נוקבת, זועמת. עם זאת היה האיש חיילי ככל שיכול אדם להיות בכלל. בקול חותך:

"אני מודיע בהכנעה, אני הולך לדווח, אל הרב-סרן, יאבול! כן! עדים כאן"—והוא הצביע עכשיו על רוברט:

"האדון הזה שמע כל מלה. אדוני מסרב לפעול. בעצם חייב הייתי במקום ל— ל— ל—"
—הוא אך פתח בתנועה רבת-משמעות את נרתיק-אקדחו—"בפני אינו צריך להצ-
טדק, לא בפני!" פתאום פנה החלטית לאחוריו, שלף חרבו וצרח:

"המחלקה לפקודתי!"

פקודותיו הבהילו את האנשים מיד. דקות אחדות לאחרי-מכן שטפו כולם בכידונים מוטים לעבר הכפר, נפלו מלוא-אפיים ארצה, קפצו, המשיכו בריצתם. המפקד המודח השלים מיד עם המצב. בלי ספק צורך היה לו להסביר את הענין לרוברט:

"סדלאק זה הוא בכלל בלתי-סימפטי למדי. לפניו, זהו, היה במשטרה. אך שם היה לו איזה ענין ולכן העיפו אותו. עכשיו התנדב, והוא רוצה בכל מחיר להצטיין, ששוב יקבלו אותו. הו, סדלאק זה!"

מכל אלה נשתמעה הערצה-שבעל-כרחו יותר מאשר גינוי, לפי שהפעולה רבת-הסיכויים כנראה קלעה ועשתה עליו רושם.

"חצוצרן צריך שיהיה לנו, שיועיק להסתערות!"

רוברט הסכים:

"הליווי המוזיקלי, אם אפשר לומר כך, הוא הדבר היחיד שעוד חסר להתקפה זו".
היתה זו הסתערות שההרמוניה שלה לא נפגמה אלא במעט על-ידי השטח, ושהתאי-
מה מאין כמוה ממש לדימוי ההסתערות שמדמה בנפשו הנוער המתבגר, על-הרוב, בראש כולם רץ המפקד החדש וחרבו שלופה, האקדח מוכן לירי בשמאלו. מאחריהם, בקצב מתון של מסתכלים, הלכו הסרן ורוברט עם חנה, הכביש, לרוע-המזל, מנע את

ההקפדה על התמונה החיילית. הוא נמשך גבוה קצת יותר מן השדות סביב, האנשים הוכרחו לטפס ולעלות בשיפוע, זרזים המתינו למפגרים, וכשהיו כולם למעלה כבר התמידו על הכביש, בפניסה לפפר נדחקו כליל זה אל זה עד שאי־אפשר היה עוד לדבר על הסתערות. אלא שכבר אחרי הבתים הראשונים נעשה המצב מרנין יותר. כיכר־בית־הספר השתרעה נכחם הרקב, ובקצה עמד בית־הקומות היחיד שכבר מרחוק נתגלה שהוא בית־הספר.

דלתות נעולות וחלונות סגורים, ואף לא זכר של נפש־אדם בשום מקום. לא־כלום, פרט לזה שפתאום, וכמענה על פקודת הסגן, התחילו כל הכלבים לנבוח. רעש נורא, הווריאציות המשונות ביותר של זעם נביחות, יללות, יבבות והתיפחות־איך־אונים ובכיות חנוקות עם טילטול השרשרות. לא היה שום אחר של התנגדות זולת רעש זה, שעל אף כל ריבוי צורותיו היה לו לכולו אופי כלבי כל־כך עד שפשוט שלל כל מחשבה על המשך המעשה המלחמתי. האנשים כיתפו בלי־משים את רוביהם, עמדו אובדי־עצות ונבוכים מעט, אחדים הדליקו סיגריות, וכבר עלו ציחקוקים ונשמעו חידודים בקול. אבל קולו של הסגן שטף על פניהם במאמץ מרעים, והוכיח שעדיין אין משימתו אבודה בעיניו. כמעט־רגע קמה דממה, ומיד שוב התחיל הגעש, בזעם־ליל־ויבב כה נואש כאילו ידע כל בן־כלבים במה הענין, והוא סוחט את מאמץ־התמצית מריאתו. הפעם אכן עלה בקולם לגבור על הקול הצורח, שלא נואש מלכוון את האנשים אל בית־הספר של הכפר.

בית־הספר היה ריק לגמרי, רק בגינה שמאחור מצאו את אנשי הסיוור ששלח הסרן עסוקים בקטיפי פירות. אחד עמד על הסולם וקטף את האגסים, ושני האחרים תחבום לילקוטם ולא־שפות־הפדורים שלהם. מבוכת־מה כמו תקפה עכשיו גם את הסגן. אך אז צץ במחו הרעיון שצריך היה לעזור הלאה משם:

“אל בית־הקהל! היכן בית־הקהל?”

אי־אפשר היה להכחיש: המשימה לא נולדה במזל טוב. הבית שבלוח המרושת שלו, שעליו כל מיני הודעות, ניכר כבית־המועצה, שכן בריחוק מכיכר־הכפר ונראָה דל ביותר. באמצע החדר, כמו עתה־זה נעזב, עריבת־החביצה, ולידה קערות אחדות חלב. בענפים הדקים שבחלון זוג חזיות, ולפניהם החתולה, בלא שאפשר יהיה להסיח את דעתה במאומה. מציפייה מתמדת. שוב ושוב הניחה את כפה, בוחנת, על לוח־הזוגית הלא־מובן.

האנשים בעטו בשברי־הכלים הנרמסים. בכלל היו הכלים מעטים כאן מדי, פחות מכדי אכונתם הגוברת. סוף־סוף! בחצר מאחרי שער־האסם הפתוח שתי נשים, שפרקו תלתן מן העגלה אל הגיגית. הסגן תפס מיד בזרועה של הצעירה:

“היכן הגברים?! בלי שום תירוץ, כי אז—”

הגברים! רוברט נאחו מתיחות, ובעיני חנה הבחין זהירות גוברת־פתע, שריגשתה הרועדת התרסנה רק בקושי גם בו. אולי אפילו עכשיו עוד היה הכל עולה לטובה, לולא פרצו־פתחו האנשים את שער־האסם האחורי. השמש זרמה פנימה חשרות־חשרות, ובן־רגע הפכה את הכל לאבק־והב פורת. הנערה הספיקה ליהחלץ וקראה:

"ישו, צחורת־הראש בחוץ!"

הקשישה לא אמרה ולא־כלום אלא יצאה אל האחו בחוץ. צחורת־הראש היתה פרה מעוברת מאד, שפס צהבה־לבן אחד לה על ראשה ואחד על בטנה, אך לבד מזאת כולה שחומה־אדמדמת. לעסה כשהיא רגועה לגמרי ואף לא הסבה ראשה. האשה מיהרה אליה ואחזה בקרני הפרה. הסגן מיהר אחריה.

"ובכן־או, מהר, היכן הגברים?"

פתאום עמדו כולם מסביב לפרה. עינה של האשה גלשה־טיפסה בלי־משים לעבר היער, ועיני הצעירה שוטטו בעקבותיה. שתיהן החרישו.

היער התנשא בשיעור ניכר מעל לשטח עוד בטרם יגיע אל ההר עצמו, אך בין שדות־האחו ובין היער נמשכה רצועה של עצים גדועים, שעיטרה כשׂבל את המורדות. גושי־השורש העצומים, שבחלקם נעקרו מן הקרקע עם הגדיעה, נזדקרו שלש־ארבע שורות אל־על, סוללות כקומת־אדם ועוד, מעפר־אדמה וסבך־שרשים, מחסה מצוין, שמאחריו היתה שליטה מלאה עד אפסי המישור.

"בואי הביתה פנימה!" אמר רוברט וניסה לקחת את חנה הצדה. האחרים עדיין דברו קים היו זה לזה בצניפה אחת. שתי הנשים נראו מוזרות, תמימות־דעים כמו שררה ביניהן. עיניהן העמיקו אלו באלו, שוטטו שוב למעלה אל שולי היער, נמרצות, גלויות.

"בואי!" גרר רוברט את חנה בכוח הצדה. "שבי לפחות כאן, מאחרי ערימת התבן. אני נשאר פה קרוב". הוא הכריע־הושיב אותה, בתנועה שלא התירה שום התנגדות.

אפשר חש הסגן שבנסיונות הפחדה ובגערות אין להשיג הרבה. ידו אחזה עכשיו בכתף הקשישה אך האשה החזיקה מעמד, אף לא ניסתה להשתחרר. היא הידקה את שפתותיה עד שכמעט לא נראו עוד, ומבע מבודח ביצבץ בפניה. הסגן הכביד בכל כוחו, אך האשה לא השמיעה הגה.

פתאום הרפה ממנה והתיצבה מעברה השני של הפרה, שנגסה מן העשב כאילו אין הדבר נוגע לה. האשה והגבר שוב מדדו זה את זה, וכאשר שלף את החרב והסמיכה אל כרסה המעוברת של הפרה כבר חייך בוטח בנצחונו.

פניה הבוטחים והעקשניים של האשה נהפרכמו וחישי־מהר לבשו חרדה מבוהלת:

"ישו־מאריה...."

הדברים גוועו בפיה. אף האשה הצעירה נראתה כמי שאינה יכולה להניע אבר. פיה נפער כבועקה אילמת. אחדים מן האנשים קרבו־ניגשו, אחרים פנו לצדדים. שרר שקט מעיק. הסגן נשתחה עוד רגע, שיהיה נצחונו ברור בתכלית, ואחר פתח ואמר, ומבטו עובר חליפות אל הנשים ואל החרב:

"אם לא תאמרו זאת עכשיו, אני מכה! אני הורג את הפרה ואת העגל גם־כן. בפעם האחרונה: איפה הגברים שלכן? ובכן—"

קול הדממה פשט ומילא את העולם. כלום היה זה מחמת האינוס, מחמת הפשיעה ברכוש זר? כלום היה זה החכמני והמרושע, או שמא היתה כאן נגיעה באותה נקודה

שבה כל החיה־הנותן־חיים־מכותו חייב לערוב זה את זה? שמא היו אלה כל אותם דברים כאחד. הזרוע נעה אט־אט והתרוממה. פתאום קפצה לאחוריה, וכבר תלשה את המטפחת מעל ראשה. רק פעם או פעמיים הניפה אותה לעבר היער, והסגן כרע־נפל ארצה כמו שק.

רבוץ היה מתחת לחרבו לצד הפרה ולא זע. בלא ההד שם למעלה בשולי־היער לא היו רובם מבינים, מן־הסתם, שהיתה זו ירייה. עכשיו התרוצצו מצטווחים, ואפילו הפרה נתקפה אותה התרגשות כללית. היא דידתה כמה פסיעות קדימה. מה שקרה עכשיו נעוץ היה כנראה באי־הבנה. שנים מן האנשים התכוונו לתפוס את הפרה ולהחזירה ורצו אחריה, אחד מימין ואחד משמאל, וכל אחד החזיק ברובהו המכודן. הכל התרחש מהר מדי, שתי היריות באו בזו אחר זו, כאשר כמעט השיגו האנשים את הפרה. זו נשארה עומדת, מרחחת באחד האנשים. היתה הפסקה קלה, בה נסוגו האנשים, ורק נשמע קולו המתקטע של הסרן, שמילמל וחוזר ומילמל:

“לא אמרתי זאת? וכי לא אמרתי? הרי מיד אמרתי זאת, לא כן?”

אף אחד לא העז עוד ליקרב אל הפרה. אז השמיעה הקשישה מלים אחדות לעבר הנערה. זו ניגשה, ותוך שהיא מוליכה את הפרה אל הרפת השמיע מישוה, כנראה איזה סמל, מספר פקודות בצווחה. לקולן התנפלו האנשים על הדשא ולחצו על הדק נשקם, רוברט ישב ליד חנה מאחרי ערימת־התבן.

התחיל ירי פרוע, שמן היער לא ענו עליו. התעורר רושם שהללו יורים כבתחרות, לראות מי יכלה את כדוריו ראשון. רוברט שלף סיגריה, וכאשר זקפה חנה את שפתיה העביר אותה חלפות אל פיה ואל פיו. הכול היה מדכדך מאד, ועם זאת מגוחך עד לכאב. שעה ארוכה לא־י־סוף עברה עד שפילו הזרזים ביותר לפחות את כדוריהם.

בקטע הכביש בין שני גגות נמוכים הופיע עכשיו רב־סרן לודריק. הוא לא בא מן הפלוגה שלו אלא מפכר־הכפר. עוד מרחוק קרא:

“הפסק אש! הקץ לשטויות!”

המעטים שהוסיפו עדיין לירות הפסיקו מיד. ואל הסרן:

“והוא... שיסתלק עם הכנופיה, אבל תיכף־ומיד!”

הסרן קפץ לדום והצדיע. במסיבות אחרות אפשר היה לחייך על כך: כל־אימת שדיבר הרב־סרן עם האנשים נהג כאילו אין כאן עסק עם חיילים, ואילו אנשי־המיליציה הראו מיד עמידה חיילית במופגן.

הרב־סרן יצא אל השדה. סרן־הנוטרים קרא אחריו מיד ברוב־דאגה:

“אבל, אדוני הרב־סרן, הרי זה מסוכן. אני מבקש בהכנעה כי שם, זהו, שם האויב,

זה מאד מסו— — —”

קולו גוע בקרבו. ברור היה שהרב־סרן לא יחזור על עקביו. הוא נעלם למעלה בין הגדעים.

רוברט הביט בסגן־הנוטרים, שהיום ביקש להצטיין ויהי־מה. מבט אחד די היה בו

לקבוע שלעולם לא תהיה לו עוד הזדמנות לכך. גם שני האחרים היו בלא רוח-חיים. היו רק שלש היריות האלו. רב־סרן לודריק חזר כעבור שעה קלה, ורוברט וחנה נספחו עליו. הם הלכו במשעול־שדות מאחרי שורת־הכפר הדלילה. רוברט ביקש לשאול את הרב־סרן מה מצב־העניינים, בעצם. אך עכשיו היה זה מיותר, כנראה לטוף אמרה חנה:

"שלושה הרוגים! זה נורא".

הרב־סרן אמר: "לא בכל מקום עבר הדבר בחסד כלי־כך".

(א. ב.)

אינגבורג בכנון: אחרי המבול הזה

אחרי המבול הזה
את היונה ארצה לראות,
ורק את היונה בלבד
בהנצלה שנית.

הרי אשקע בו, בים הזה!
אלא אם כן תפרח,
בשעה הסופית, להביא
עלה־טָרף.

אל השמש

נאה יותר מן הסהר החשוב ואורו האציל,
נאה מן הכוכבים, אותותיו הנודעים לתהלה של הלילה,
הרבה יותר נאה מהתגלותו הרושפת של שביט
ונוצדת לתפקיד נשגב יותר מכל שאר גרמי־השמים,
משום שחיי וחייו תלויים בה כל יום, היא השמש.

שמש נאה, הזורחת, אשר את מלאכתה לא תזנח
עד סימה אותה, ובדרך הנאה ביותר בקיץ,
כשהיום מתאדה בחופים, ומפרשים, משקפים
בבואתם ללא מאמץ, חולפים ועוברים על
פני עיניך, עד כי תלאי ותמהרי לפסק סוף־פסוק.

באין שמש חזרת האמנות ומתעטפת בצעירי,
את אינך מתגלה לי עוד, והים והחול,
מצלפי־צללים, נסים אל מתחת לעפעפי.

אור נאה, מחמם ומושיע ומפליא בדאגתו
לכך כי שוב אראה וכי אותך שוב אראה.

הדבר הנאה מכל מתחת לשמש הוא להמצא
מתחת לשמש.

אין נאָה ממראה מטה במים וצפור למעלה,
מחשבת את מעופה, ולמטה דגים בלהק.

בשפע גון וצורה, שבאו לעולם נושאי שליחות האור,
ולראות את הסביבה, רבע־שָׂדֶה, אלפית־של־מולדת
ואת השמלה שלבשת, ושמלתך פעמונית וכחלה!
כחל יפה, אשר בתוכו מטילים טוסים ומשתחוים אפים,
כחול־המרחבים, אזורי־האשר עם מזגי־האור
התואמים את רגשותי מקרה כחול באפק. ועיני
המתלהבות, מתרחבות, ממצמצות ונצרבות עד פניה.

שמש נאה, אכן צריך האבק לך לרחש הערצה מרבית,
לכן לא בגלל הירח וצבא־הכוכבים ולא משום
שהלילה משתבח בשביטיו ומנסה לשטות בי,
כי אם בגללך ועוד־מעט ללא תכלית וכמו רק משום כך
אשא קינה על האבדן בלתי־הנמנע של עיני.

שעת צהרים מוקדמת

בדממה תוריק התרווה בקיץ הנפתח,
מסע הרחק אל מעבר לערים, מרפרף
בזהר עמום, ירח־של־יום, שעת־צהרים הגיעה,
הנה כבר זעה קרן אור בבאר,
כבר מתרוממת מתחת לחרסים
כנף עוף־האגדות החבולה,
והיד המעומת מזריקת־אבן
צונחת לדגן המתעורר.

במקום אשר בו שמי־גרמניה משחירים את פני האדמה
מחפש מלאכם הערוף אתונת־קבר לשנאה
ומושיט לך את קצרת־לבו.

חפן־כאב תועה ואובד על הנבעה.

לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים
 נִזְכָּר אֶתְּךָ שׁוֹב,
 עַל פִּי־בָּאָר לֵיד שְׁעָר,
 אֶל תַּעֲמִיק לְהַבִּיט בָּהּ,
 עֵינֶיךָ עֹלֹת עַל גְּדוּחֶיהֶן.

לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים,
 בְּבֵית־הַמְּתִים,
 מְרִיקִים תְּלִיגֵי־הָאֶתְמוֹל
 גְּבִיעַ זֶהָב עַד תָּם.
 עֵינֶיךָ מְשַׁפְּלוֹת מִבֶּט.

שַׁעַת־צְהָרִים, וּבָאָפֶר
 מִתְפַּתֵּל הַבְּרֹזֶל, עַל הָאֶטֶר
 מוֹנֵף הַדְּגָל, אֶל סְלַעוֹ
 שֶׁל חֲלוֹם עֲתִיק, נִכְבֵּל
 לְעַד הַנְּשָׁר.

רַק הַתְּקוּהָ גוֹהֶרֶת עוֹרֶת בָּאוֹר.
 נִתַּק אֶת כְּבֻלֶיהָ, הוֹבֵל
 אוֹתָהּ בַּמוֹרֵד, הַנַּח
 יָד עַל עֵינָהּ, לְבַל
 יִצְרַכְנָה הַצֵּל.

בְּמִקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ שְׁמֵי־גְרַמְנִיָּה מְשַׁחֲרִים אֶת פְּנֵי הָאֲדָמָה
 מִחֶפֶז הָעֵנָן מְלִים, וּמְמַלֵּא אֶת לוֹעֵי־הַנְּעֵשׂ
 בְּשִׁתְּיָקָה,
 עוֹד בְּטָרָם יִקְלַט אוֹתָם קִיץ בְּנֹרִזִּיפֵי הַגָּשָׁם הַקָּל.

וְאֲשֶׁר־לֹא־נִתֵּן לְהֵאמֵר מִהֶלֶד, נִלְחַשׁ חֲרָשׁ, בְּרַחֲבֵי־אָרֶץ.
 שַׁעַת־הַצְּהָרִים הַגִּיעָה.

אריך פריד: החיפוף

מתוך הרומן "החייל והנערה"

דרקונים במערות שחורות; חריצים ברצפה שאסור לדרוך בהם, מפני שאז אתה נהפך לקרפדה; בטרם תירדם—האותות החשאיים, למגן מן הרוחות הרעות... בכל אלה לא האמנתי עוד; ימים ארוכים, יותר מדי, הפחידיני הדבר. גם היות מת הוא ממין הענין הזה.

לא הפטירה. למות אפשר באמת. ראיתי את ארנה נפטרת, וידעתי שסבתי הזקנה נפטרה. גם אבי נפטר, עוד לפני, אפילו באותו חלק-עיר בו התרוצצתי אובד-עצות, אלא שאסור היה לי ללכת אליו בשעותיו האחרונות. למות, כן, זה אפשר, אבל אין זה נורא כל-כך. אותי הפחיד להיות-מת, רק להיות-מת. למות בלי להיות מת, אין זה נורא כל-כך. גם להיות שוכב באדמה אינו דבר נורא כל-כך. קודם המלחמה, כשעדיין היה לנו טוב, היינו בקיץ פעמים רבות עלי-יד הים. שם היינו אוהבים לשכב כך, מחופרים לגמרי בחול החם, רק הפנים חשופים, לנשום, מי שנפטר אינו צריך עוד לנשום, אז יכול הוא להיות עמוק עוד יותר. בחול על שפת-הים היו המתים-כבר מנצחים תמיד. רק משום כך התאפקו ולא השתתפו במשחק. זה היה אי-צדק; המתים-כבר תמיד היו מנצחים אותנו הילדים.

אך בהתמקמות, בהתפוררות למים ולמי-סחי ולעפר ולאבק-סיד, לא האמנתי עוד. זה שייך למערות-הדרקונים ולסדקי-הקרפדות, למחולות-המכשפות ולרוחות-הליל. אני אפילו התביישתי לפעמים שאי-פעם האמנתי בכך. היה זה מגוחך כמעט כמו הבדוהה על החסידה, ומלבד זאת גם מכוער, הבה-לתינוקות ביש. רק טוב שעמדתי על כך בעיד-מועד.

פרט-לפרט, כמו משחק-של-סבלנות. ליקטתי את הידיעות שלי, מנסיון-עצמי, מספר-רים, כי הקדמתי להתחיל לקרוא, ומדיבורי-פחזות שנפלטו מפיות המבוגרים; פרט-לפרט, אך כל פרט חבר לחבר, עד שלא נותר עוד מקום כלל לאמונה התפלה. החל הדבר בעבודות-העפר בבית-העולם הישן. המפונה, שכבר אז היה גן ובו מגרש מישחקים לילדים. עדיין אני רואה זאת ברור לנגד עיני. האנשים חיפרו-פיקחו משהו קשה מן התהום. מלא טיט, הגנן ניגש, מסוקרן מאד, וכיון את זרנוקו אל המציאה. אלומת-מים מרופזת, חזקה דייה לעקם את חרבות-הצעצועים שלנו. הטיט נשטף. זרוע לבנה, ויד דקה, יפה-להפליא, זה היה זה. תחילה עמדתי שקט מאד, אחר התחלתי למחוא כפיים, לצחוק ולקפוף.

"לא מת-כבר!" קראתי, "לא מת-כבר!" האנשים הסתכלו בי וצחקו. אחד אפילו ליטף את שער ראשי, ואף שהיו לו ידיים מטויטות ואני אז עודי ילד-מבית-טוב, לא היה שערי המטופח איכפת לי כל-עיקר. חשק היה בי לקפוף ולחבק את צווארו. "אתה רואה", אמר לבסוף, "זאת היא הזרוע של כרוב-השיש הלבן שם בשער. שום דבר אינו הולך לאיבוד באדמה".

כך דיברו המבוגרים. אני לא עניתי והלכתי משם. על אחותי היתה סבתי תמיד אומרת לי: "היא עכשיו מלאך". ובאיזה ספר־סיפורים היה כתוב משהו על ילדה שמתה והיא שוכבת אז לבנה־כשיש בטרם תשוב ותתעורר. ושום דבר אינו הולך לאיבוד באדמה, אמר הגנן.

בלילות שלאחר־כך אמנם היו לי חלומות רעים עוד יותר מאשר קודם, אבל היו אלה האחרונים. ואז נגמר הדבר. שאין מתים־כבר לא ידעתי אז עדיין, כמובן, אך על־כל־פנים אמונתי במוות כבר היתה מעורערת.

כך חלפו שנים. באתי אל הגימנסיה וראיתי את התמונות ואת העתקי־הגבס של הפסלים היווניים והרומיים. המורה המשונה והזקן שלנו נעשה תמיד פאתיטי וצק בקול רם כשהביא עצמו לכלל התרגשות. הוא סיפר לנו על החפירות בימי ליאונארדו ומיכאל־אנג'לו. "וכך העלו אותם מקברותיהם. בלתי־מושחתים! בלתי־נשחתים! יופי־חי כולם!" שאג. "זהו רנסנס: תחייה!" הכיתה צחקה.

גם אני הייתי צוחק, אך מעט־מעט נתחוויר לי שאלה באמת, בהכרח, המתים־כבר, מיוון ומאיטליה. מימצאים עתיקים על־נקלה אתה יכול לפרש שלא־כהלכה, ותחיית־מתים הרי היתה מושג ידוע. טוב היה כך. בלא דיכדוך יכולתי להיות בחשכה לבד. אז נגמלת מן ההרגל של גר־הלילה. אבל בכך תמה אז הבעיה לגבי, לפי־שעה. מה שהייתי צריך לדעת ידעתי, ובעצם לא היה זה עוד מַרְגֵש כלי־כך. להיפך. מרגיע, מאד מרגיע. מלבד זאת הכרתי זמו קצר לאחר־מכן, בחופש־הקיץ, את אַרְנֶה, והיינו מאושרים מפדי להרהר הירהורים כאלה. מזג־האוויר היה נהדר, אגם־ההרים חמים באופן בלתי־ריגילי, כי השמש זרחה בלי הפסק. כך אפשר היה לשחות הרחק, ואנו שוטטנו במים שעות ארוכות, כמו הדלפינים. סבתא הזקנה שלי, שיצאה על מקום אמי אֶתְנו לכפר, נתחשדה אולי. גם אמה של אַרְנֶה הפליגה, מן־הסתם, בהירהוריה. אך אנו בנינו לנו קן מקש, גבוה על הצוק, בנקיק־סלע. שם לא יכול אדם לראות אותנו, ואילו טיפס מישוהו אל הצוק היתה הדרוֹרֶת מתחת לרגליו מסגירה אותו עוד ממרחקים.

חטא? שטויות! לא עשינו רע לשום אדם, ומאושרים היינו. ואולי, אני חושב, יכול להיות... הרי יכול היה להיות שאַרְנֶה היתה בדרך אחרת, שהרי כמעט לא עברו למעלה משנתיים... שבדרך אחרת היתה נפטרת, שנפטרת היתה, בלי... הרי מוכרח אתה לחיות קודם שתמות!

שנתיים, ושוב בעיר. אף אחד לא מת עלי עדיין. אבל הדגלים שעליהם הסמל הערוף הוטחו בסערת־הגשם אל החומות, ומאריג־הדגלים הזול נטפו טיפות אדומות אל הריצפה. אז שוב הכחילו השמיים, והשמש זרחה. ביום ההוא היה אחד החגים הרבים שלהם, אשר לנו לא היה חלק בהם וגם שנואים היו עלינו. אף־על־פי־כן נאה היה המראה משום־מה: המוזיקה ופני הילדים במדיהם, וצחוקם המרוגש. יופי כזה אין לו ולא־כלום עם עילתו. וגם הסוסים של משטרת־הפרשים, כן הסוסים, אחד מאותם סוסים...

עומדים היינו קדימה יותר מדי. מובן שאנו שנינו לא ענדנו את הסמל, ואני לא

נראיתי כמי ששייך אליהם. פתאום תפס אותי אחד, אחד כזה ארוך. ארנה התערבה, ניגפה, הורתעה ונפלה לאחוריה, בדיוק כשהסוסים...

בעצם, לא היה אחד הגרועים שבהם. אפילו נחרד. הרפה ממני, הזעיק כמה אחרים והוא עצמו נתן יד. ארנה הובאה לביתה. היא גרה מרחק פסיעות אחדות מן המקום. הנערים עמדו כהרזכה בפרצופים מטופשים, אחר קפצו לדום ופנו רעשנית לאחוריהם. כעבור זמן היתה מבוכתם מתנדפת. אך זה היה עוד הרבה קודם המלחמה.

היא לא שבה עוד להכרתה, אמרו. אך אני מעולם לא האמנתי בזה כל־כך. לפחות באחרונה, כשנודקפה. הרי בהכרח הבחינה בי. שלולא כן לא היתה תנועה יחידה זו מלשון־האותות שלנו מובנת כלל. אך חשוב יותר היה אחר־כך הרושם, כשהתגנבתי כעבור חמש שעות אל חדרה.

לא היתה פצועה. על־כל־פנים אי־אפשר היה לראות זאת משום שלא הדמימה, ושערה החום היפה כיסה על הכל... לבנה־כשיש היתה. אין ביטוי אחר, נגעתי בה, רק ברפרוף, רק בנורועה. זו היתה קשה וקרירה, קרירה וקשה, שקטה מאד. אי־כה

כבודה, בוטחת. מוצקה כאדמה הנושאת אותנו ומחזיקה בנו ואינה מאבדת אותנו. חזרתי ויצאתי. לא הייתי עצוב כלל. משהו בתוכי היה רדום, שקט, בלא הזיות. מעולם עוד לא האמנתי במוות פחות מאשר הפעם. קשה ומוצק ולבן אתה נעשה עם פטירתך. אבן. וכי תמצא משמעות בכך שאתה נעשה קשה ומוצק ולבן, אם חובה עליך להתפורר? לא. החיים נוחים לנפול הרבה יותר. המתים־כבר בטוחים. ואני גם לא הייתי עוד ילד. קשים היו הימים למדי, ושוב לא הייתי מניח להפחידני ללא צורך.

ואחר־כך מת אבי. רמסוהו כמעט. ואחר־כך היגרתי. ואחר־כך באה המלחמה. ואחר־כך, קימעה־קימעה, המכתבים הקצרים משם, מיסמכים, ידיעות, תעודות־מוות. פלוני הוגלה, פלונית נעלמה, מוחזרים מכתבי־הצלב־האדום, לא־השיגור־את־המרוען, הערת־הדואר "המוען נפטר". הטוב שבידידי, התאבדות; סבתי, נפטרה; כולם באדמה, אף אחד איננו עוד. שלש שנים, ארבע שנים, חמש שנים. ידוע חיי־יומיום מהם: הידיעה הראשונה נראתה, חרף הבהלה, מובנת־מאליה. בימים כאלה לא יכולת לצפות למשהו אחר. הידיעה השניה לא הפתיעתני לפי שאת הראשונה קיבלתי זמן קצר לפני כן; ואחר־כך, עם השלישית, הרביעית, העשירית, לא הייתי צריך עוד לפתוח את המעטפה. התרגלתי לכך; וסוף־סוף היו כולם רחוקים מאד, ואני הייתי עסוק מאד, ובכרך אין אתה מגיע לכלל רגיעה.

בחלום הייתי לפעמים מעין כורה, פוצצתי מחילות מקבר לקבר, וראיתי איך אלה שם מתפוררים. אך עם יקיצה, כמובן, שוב שקע הכל באדמה. לא נשאר אף רגש של דיכודן. גם היה הדבר מן הנמנע; אני—כורה! כבר בבית־הספר הייתי מן המפגרים החלשים ביותר. והמחילות מן הדין שתהיינה ארוכות, כי אנשי מתו פזורים על־פני הצי־תבל! במינכן ובטרזיינשטאט, בפולין ובאוסטרליה, ידיד אחד גם באפריקה־קור; ורבים מהם אף לא ידעתי היכן. באיזה כיוון היה עלי לחפור את מחילתי? ובתוך הקברות עצמם, שביניהם צריך הייתי לחפור את המחילות, הרי אין העניינים, תודה

לאל, כפי שהיינו מתארים זאת לעצמנו, כילדים. בחלומות־הפחדים: רקבון והתפורר-רות. ילדים נוח להם שיספרו כל מיני בדיות באזניהם, ורגישות־יתר להם כלפי ריחות ורשמים שלא מן השיגרה. עודי זוכר היטב את זרועה הקשה, הקרירה, הלבנה־כשיש של אַרְנֶה. סילון עז של מים קרים לפרצוף, לפני שכבד לישון ואחרי קומך משנתך—אין טוב ממנו כסגולה נגד הזיות־זוועה משתקות.

ואחר־כך התגייסתי לצבא. שיפשוּפּים, הפלגה לאירופה. עבודות־משרד, ערים הרר סות, קנטינה, חופשה. פעם אחת ניתקתי את עצמי. גירה אותי הכפרי.

היה זה כפר אבהי. נקיים ושלווים הכפרים בסביבה ההיא. זמן רב מדי לא יצאתי מצניפות־אדם רועשות ומחדרי־כתיבה, הפעם ייטיב לי הדבר הזה. חופשה: פגרה; המלה גורעת שנות־חיים. צוקי־הרים ומדרוני־סלע אמנם אין בסביבה זו. זכרונותי לא היה להם במה להיתלות, ונשארו מרחפים באוויר.

בערב עברתי במקרה על־פני בית־העולם ונשארת עומד לפני שומר־הקברות הנאה העשוי אבן, כבד־הכנפיים. מרחוק היה תחילה כאדם בעיני. הזרוע האחת היתה תלושה ומוטלת למרגלותיו; רסיס־רימון, אמרו לי. אייכה הרגשתי עצמי ככתוך שלי.

בלילה קמתי אנו. איש לא נקרה לי בסמטות העתיקות; בלי רוח־חיים עמדו כאן הבתים, בית־העולם היה ריק. אל־נכון היתה תקועה האָת באדמה התחוּחה, לא היה עלי אלא להמשיך בחפירה. קריר היה, אך העבודה שאיננה רגילה החמה לי. פשטתי את מעילי, ואחר שעה קלה אף את כותנתי, וחפרתי ערום־למחצה, כמו פועל־החוף שחומי־הגוף בימות־החמה. ודאי נראה הדבר משונה, אלא שאין העבודה גנות לו לאדם, כל־שכן עבודת־אדמה שכבוד היא מוסיפה.

כשהגעתי אל הגוויה הראשונה נצטלצלה האָת בבהירות. עד כדי כך קשה היתה ההיתקלות. היתה זו אשה זקנה כבודה, קרה־כקרח, לבושה בלבוש ימים רחוקים־רחוקים. נזקפתי והוספתי לעבוד במעומד. זקנים וצעירים פיקחתי, אנשים ונשים, קבורים־משפבר ושוכני קברים טריים. אם זה גבר או אשה, אדם צעיר או בא־בימים, בכך כבר הבחנתי במהרה על־פי צליל האָת. אמנם לא היו אפילו שתי גוויות שצליליהן שווים, שהרי כל אחת היה לה גוֹן־קול משלה. ובכל־זאת רב היה כאן הדמיון. כדרך בני־האדם. נעשיתי רגוע מאד. תואם זה של עבודת־מחשבת השתלט על תנועותי. ודאות שבי באה על אישורה: באדמה אין שום דבר הולך לאיבוד.

מעדתי; היה זה פי המחילה העליונה. כמעט נפלתי לתוכה. ביקשתי שלא לקלקל כלום, ונטיתי קצת הצדה. צריך לתת להם שהות. כשחזרתי והנפתי את האת ראיתי שצדקתי. אַרְנֶה שכבה כאן. אחר־כך חיפרתי את אבי, את סבתי הזקנה, הרבה דחים ודודות שכוחים־למחצה, כמה ידידים; אחד לא נעדר. מצאתי עוד פיות־מוצא, אך לא היה בי חשק לזחול למטה. את מטרתם השיגו.

אין זה אלא שהייתי נבון מאד, שכן לא עלה על דעתי שאולי לא יהיה לי פנאי עד עולם. נעתי לאטי, שקט, והירהרתי.

או הרמתי תחילה את סבתי. שפתותיה חתומות־הדוקות היו והיא לא זעה. אלא

שלהטוט זה כבר ידעתי מילדותי. לא אחת היתה מבהילה אותי בכך, לענשני, כשהייתי ילד רע בערב הקודם. עשיתי כמו אז. כשנגעתי בקצה חטמה עיזתה את פניה מעט. אני כמעט פרצתי בצחוק רם. לה לא הייתי צריך עוד לדאוג.

עכשיו הגיע תורו של ידידי. כאן נהגתי פחות עדינות. התגנבתי אליו ואחר טפחתי בכל כוחי על שכמו. עלי לומר. יפה שלט בעצמו. מכל־מקום לא נעל ממני. שכאשר פגעה בו מכתי פנה אלי בזיע קל.

בדומה לכך עשיתי לרבים אחרים. אלה לוטפו ואלה טולטלו. את אבי רק קראתי בקול; לגעת בו לא העזתי, לפי שידעתי שלפני כן עוד התעמרו בו קשה. אך גם קריאתי כבר הספיקה, כנראה. בתנועת־הרגל שלו הושיט ידו אל סיגריה שאיננה בנמצא. בדיוק כביומו האחרון. אף ואת הפעם לא יכולתי לכפדו בסיגריה. אינני מעשן.

כשקרבותי אל ארנה כבר חשתי עצמי אדון למצב, פחות או יותר. שנתם לא היתה עמוקה מאד. דבר זה כבר נתגלה לי. שחזתי מעליה ונשקתי לה. חרש שאפה נשימתי לתוכה, ובתוך כך געשתה קרה וקשוחה פחות. שכבתי לצדה על האדמה התיחוחתי, ליטפתי ודיברתי על לבה. הצלחתי אצלה אף למעלה מהצלחתי אצל אחרים. חוזה עלה־דירד. זרועותיה התחילו לזוע. מן הצד יכולתי לחוש ברטט שוקיה הצרות, הארוזות. שריריה התמתחו; במאמץ עליון נכמר משהו בקרבה לקראת נקודת־שיא. אל עבר פסגת־תנועה שצריכה היתה להיות ההתגשמות המלאה. הגאולה הסופית מן הקפיאה.

אך לא היה בכוחי להוסיף ולצפות. בכוח משכתיא אלי, בלי שים לב לכל שמסביב, והמטרתי עליה את כל הנשיקות, הגיפופים ומלות־החיבה שמקננו שם בנקיק־הסלע, את כל העינוגים הזכורים והמשומרים מאז ואת כל החדשים שלימדוני פרידה ורוחק, ימים ולילות של רוב השנים, שאילפוני מיתות וחיים.

דבר ראשון שעלה בהכרתי היה הזעקה. מן־הסתם היתה זו ארנה, אך לעולם לא אדע מדוע זעקה. שום דבר לא עברני ככה, לא חילחל כך בעצמותי. זעקת־מיתה היתה זו. כי אין שום דבר יכול לדמות לכך. והיא לא פסקה. כה גדולה היתה עד שנתקרעו ערפילי־הדימדומים וכטל קר ירדו וכיסו את הכל; כה רמה היתה עד שלא שמעתי את צעדיהם וקולותיהם של האנשים הבאים במרוצה, עד שכיתרונני. אז נאלמה ארנה. יגעה היתה אחוזה בזרועותי, פניה געונית, מושחתים־להחריד, כמי שהתענתה שנים כאן מתחת לאדמה בידי אחד לא־אדם. נטולת־חיים היתה יותר מאי־פעם.

תחת זאת נמלא עכשיו הכל מסביב חיים. שוטרים קרבו אלי, נשים זקנות סקרניות, איכרים בקלשונים ובמוטות. מספר פוחזים צעירים שגיחכו נואלים ופחדניים ודרכו זה על רגלי זה. רגע הייתי כאבן.

מכה איומה שוב עוררה אותי לחיים. היה כאילו עוד מעט זורועי האחת תיתלש ממני. לא היררתתי. זו פעם ראשונה הועיל לי אימוני הצבאי. משקל אתי היה לתנופה חיה, ולו אף תהיה היד האחת משותקת ונטולת־חיים—האָת עמסתה. קדקוד לקדקוד שיסף. כאילו צמחו לי זרועות אלף. דם זב. הנסוגים נפלו על המחפירים או שנבלעו

במחילות־העפר; העקשנים, שלא נסו מיד, נתפסו ברגליהם על־ידי הפצועים־קשה והופלו. פה־ושם בעפר התחוח נשמעו אנקות־חוסה־נא, אך האת הוסיפה להכות עד שהיו כולם מתים.

או שכבתי עייף על־יד ארנה והבטחתי לה שאהיה סובלני יותר, לא עוד סוער כל־כך. היא לא סירהבה ונשארה ללא תנועה. המומתים מסביב כיסו את המפוקחים עד שלא נראה עוד דבר מאלה, ולעיני התפוררו לעפר, למים עכורים ולאבק פורח.

מן הנמנע הוא שנשאר עוד מי בכפר, כה דמום היה כולו. הרוח באה והביאה זרע־בר שבן־רגע הציצו והצמיחו גבעולים. אט־אט גם התחילה הגומחה שבה קלוטים היינו, ארנה ואני, להתמלא אבק ועפר. נוח מאד היה זה, כמו הקן שלנו בהרים, או כבילדות בחול על שפת־הים.

(א. ב.)

אדולף פרוגר

תונואס ברנהארד: האיטלקי

אחר ארוחת־הערב התהלכתי עם האיטלקי לפני בית־ההצגות. הוא הצליח הרבה, אמר, פירנצה זו של אחר־המלחמה וגם מות בני־משפחתו זה אחר זה העשירוהו, לפי המושגים שלו. כבר לפני־הצהריים מנה לפני ארבעה־עשר מפעל־עסק שבר־שותו, שתי חוות חקלאיות, שתי טחנות, בית־חרושת אחד לשימורים, כל אלה בחבל טוסקאנה, בית בפירנצה, אחוזה אחת קטנה מעל לסילוואפלאנה, "ביקתה להתבוד־דוּתִי". ברווחים מתקצרים־והולכים אמר בין הדברים שדיבר שוב ושוב "פי־אֶזולה", נווה־שמש. בשעה שמבית־ההצגות הפתוח—שבו, כפי שהבחנתי עכשיו, הושם אבי בארון על־ידי אחיותי הרבה יותר מדי גבוה—זרם אלינו האוויר, מרתיע ולפעמים אף קטלני, תיאר הוא את מצבו, את השקפותיו על ענייני־עסקים, ואילו אני עדיין שרוי הייתי במחשבותי עם קינטאל ועם צימרוואלד, עם השפעתו של קארל ליבקנטס. בלי הרף הירהרתי בעבודתי, מעל לכל בדבר תכנית־היידלברג. מחמת הנימוס, וכדי שלא להדהים את האיטלקי, אמרתי שכבר זמן רב מתכנן אני מסע לדרום־איטליה. "בדעתי להצטרף לגיאולוג אחד, העומד לרדת בסתיו לסיציליה", אמרתי. האיטלקי הזהיר אותי מנסיעה מוקדמת מדי לסיציליה, "לא לפני סוף אוקטובר". נקודת־היציאה שלנו תהיה קאלטאניסטה, אמרתי, חקירותיו של ידידי מצטמצמות באזור שבין קאלטאניסטה ובין אָנה. האיטלקי יעץ לי לערוך טיול לאגריגנטום ("בזה אתה חוסך לך את יוון!"), לפאלרמו ולציפאלו. הוא חשש, גיליתי, שמא אזמינו פתאום להיכנס לבית־ההצגות, אל אבי הנפטר, או שמא אשאל אותו אם כבר היה, כפי שמת־חייב, אצל אבי הנפטר, אצל "האדון הזקן"; כל האורחים־המנחמים כבר ערכו בינ־תיים אותו ביקור־אבל של סלידה, רק האיטלקי לא. התבוננתי בו כל אותו יום, מבין כולם נראה לי המעניין ביותר, גם האינטליגנטי ביותר מכל החבורה. אדם לא דברן, נשאר מאז בואו תמיד לבדו. האחיות לא התעניינו בו עוד מאז שהקבילו את פניו. אך הוא גם לא חיפש קשר. אני מיד ניצלתי את ההזדמנות, להתחמק לשעה קלה עם האיטלקי אל הבוסתן, כדי להימלט מן האווירה המתוחה שבפית, מרוב האנשים, מהתרגשויותיהן של אחיותי וממהומת־האָבל שבפל. הוא ביקש שאגיד לו משהו על ההיסטוריה של הבית שלנו, ובחוץ דווקא, וזאת גם עשיתי, בעצמי סקרן, אם גם מתוך מאמץ־מחשבה רב. עכשיו אפוא מהלכים היינו כה־זכה, וכנענה לדחף פתאומי, בלתי־צפוי לגמרי, להראות לאיטלקי, כדי להרחיקו מן הנפטר, שכמעט לא היה ידוע לו כלל, הוא אבי, אשר להלווייתו נשלח לכאן ע"י משפחתו, את ערימת תלבשות־התיאטרון וכלי־הנגינה, מקטרנים, מעילים, מכנסיים, חצוצרות, כלי־הקשה וחלילים, בצריף־המחסן שאל קיר־בית־ההצגות. מחמת ההתרגשות פינו האחיות את בית־ההצגות, בטרם יספיקו לשים את האב בארון בבית־ההצגות, ואילו את התלבשות ואת הכלים, שהיו מונחים משך שנים בבית־ההצגות, לערימה בצריף־המחסן. חשבתי שהתלבשות

הכלים, כולם עתיקים-עתיקים ויקרים, אפשר שיעניינו את האיטלקי. הסברתי לו שכל אחד מן הדברים האלה יש לו לגבי משמעות עמוקה מיוחדת, ערך רב ביותר. "זכרונות", אמרתי על דרך דיבורו של האיטלקי. כשם שנראה לי, על-פי אופן-התבטאותו בענין זה, נבדל על-פי דרכו מן האחרים, ומחונך מאד, כך גם נראה לי מתעניין בדבריי-אמנות. ברובם עוד כפי שנתפרו והותקנו על-ידי סבתי הזקנה ואחיותיה, או שנרכשו עוד על-ידי סבי הזקן ואחיו, הגה הם היפים ביותר שראיתי וששמעתי אי-פעם, וידועים לי אוצרותיהם של רבים מגדולי התיאטרונים שבכל אירופה. הצריף היה מואר, מבעד לסדק שבין הנסרים, על-ידי שני נרות-המת שבבית-ההצגות. אמרתי לאיטלקי שלא יתלכלך, כי הצריף היה מלוכלך, מלא קורי-עכביש, מלא אבק. תחילה הראיתי לו את תלבשות העשירים. אחר-כך את תלבשות העניים. אחר-כך את תלבשות המהוללים. אחר-כך את תלבשות המגוחכים. בגד אחר בגד הוצאתי מן הערימה לנגד עיניו והחזקתים אל מול האור. האיטלקי ביקש לדעת מי כתב את המחזה שהתעתדו ילדי אחותי להציג בדיוק בערב הזה "בין שמונה-וחצי לעשר- וחצי בתוך בית-ההצגות ובקרבתו", לולא מת אבי בשעת החזרה האחרונה, לולא ירה בעצמו, כפי שכבר סיפרתי באריכות, בחדרו באורח הזוועתי הידוע. "אסון", אמר האיטלקי מקודם. אם המחזה הוא עליו או עצוב, או שהוא טראגי ועליו כאחד, מאד רצה לדעת. עניתי שבנה-בכורה של אחותי הצעירה, בן השלש-עשרה, הוא מחבר המחזה, ואני, מכיון שנועד להיות הפתעה לכל, פרט למשתתפים, לא קראתי אותו, "אפילו לא שורה אחת", אמרתי, "אני אפילו לא ידע את שמו". זהו, אמרתי, רעיון יפה, לבקש את המחזה מיד כשנחזור הביתה, "כי הרי לא יוצג עוד", כדי לקרוא עוד הלילה, על שינה אין מה לדבר, ושמא יסיח את דעתי, גם מן הכתיבה המטרידה אותי כרגע. מכיון שאפיו של מי שכתב אותו ידוע לי יפה, "אופי עדין מאד", אמרתי, ודאי ימצא המחזה חן בעיני ויעורר בי הירהורים רצויים. זה למעלה ממאה שנה, אמרתי, נכתב שנה-שנה על-ידי אחד הילדים שלנו, על-הרוב בידי אחד הבנים, מחזה לבית-ההצגות, ולערב-אוגוסט האחרון דווקא, מפליא הוא מה-מאד טובים תמיד המחזות האלה, מה-טובה כתיבתם והצגתם. עוד מצויים במכתבתה של אחותי הקשישה כשלושה תריס-רים; הקדומים ביותר מן המצויים הם משל סבי-סבתי, אחד מהם עדיין זכור לי מן הקריאה, "הנץ" שמו. כל המחזות האלה, שלאחר שנלמדו באופן יסודי הוצגו רק פעם יחידה, בבית-ההצגות, הם אוצר בלום ללומדי תיטראות ולחוקריה, לכל שחקן בעל-רמה. אני עצמי, אמרתי, יש לי חשק לעשותם פעם מוקד לחיבור, אולי בשם "מחזות-הקיץ שלנו". כל המחזות האלה, קומדיות כטראגדיות כמחזורים, נתחברו בכל פעם ביום אחד, בלילה אחד, אני עצמי חיברתי כזה כבר בגיל אחת-עשרה, "בחשפת בית-ההצגות", אמרתי. האיטלקיות שבנו היתה לנו השראה לעיסוק במשחק, אמרתי, ושמחתי על-ידי-כך למצוא באיטלקי, שעד לרגע הזה הרי היה גם כלפי מאופק אף עד להכאיב לפעמים. בן-שיחה חביב, מקשיב ואפילו בעל-דברים. הוא אמר עכשיו שגם משפחתו שיחקה בכל שנה בביתו שבפירנצה תיאטרון, "תמיד מאחרי מסיכות", אמר, "ותמיד בחורף", ומעולם לא חיבור עצמי, אלא, משונה בארץ-המח-

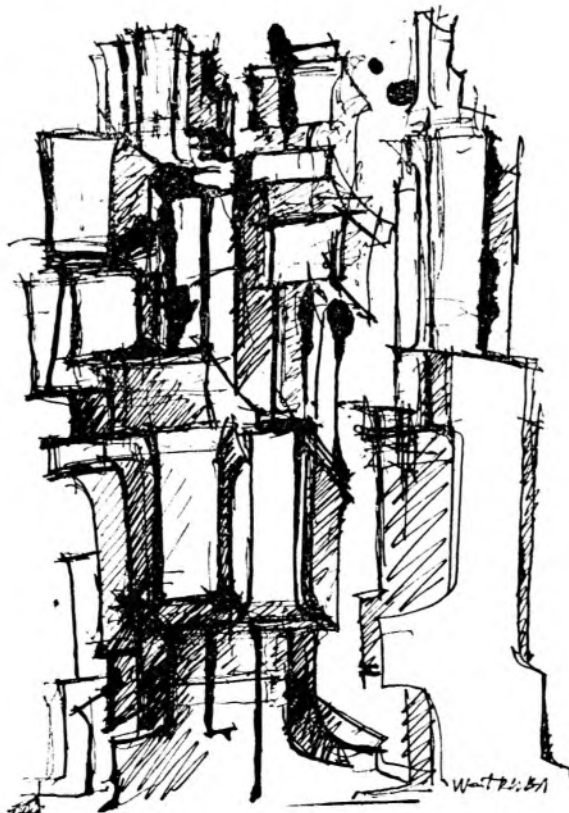
זוהי, רק מחזות ממקור אנגלי או צרפתי, "שקספיר, מולייר..." אצלם היו תמיד משתתפים גם המבוגרים. אם בית-ההצגות, שאל, נבנה רק למטרה יחידה זו, להציג בו. "להצגות ולשעשועים", אמרתי. את המלה "שעשועים" לא הבין. ואני ניסיתי להסביר לו אותה, בהצלחה, כפי שנדמה לי. הוא דיבר, צריך אני לומר זאת, בכל פעם גרמנית טובה כל-כך עד שבראשית היכרותי אותו הייתי נבוך. האוויר, שחדר עכשיו אל הצריף, היה חריף בשל קירבתו של פלג-המים, שאחרי הגשמים העזים האחרונים התמיד להשמיע בקול את שיכשוכו והירבה להשתפך ולעלות על גדותיו, בשולי היער. עדיין לא גמרתי להראות לאיטלקי את כל התלבשות, אך עכשיו חשבתי שמא משתעמם האיטלקי עמי, כי מה ענין לו, שלא היה לו כלום פה, לו האיטלקי מפירנצה, שבא רק ליומיים לקבורתו של אבינו. בתלבשות, בכלי-הנגינה, מה לו ולכל אלה? הצעתי לו להיכנס לבית, כי שם, אם גם רעש בו, על-כל-פנים חמים הוא, שמא גם רוצה הוא משקה חם, "תמיד חם", אמרתי, ששתה האיטלקי בשעת-מנחה-מוקדמת בעונג רב, כפי שיכולתי להיוכח. אך האיטלקי ביקש לראות את כל התלבשות. הסברתי לו, על-פי הזכרון, את כל התפקידים שבקשר אליהן, גם מי שיחק בכל אחד מהם, שיכול היה לשחק בכל אחד מהם. בכך חלפה כמעט שעה. התלבשות שלמחזה החדש אינן בין אלו, אמרתי, הן נשארו מונחות, מכיון שלא הושלמו, בחדרה של אחותי הצעירה, על הרצפה בחדרה. גם כלי-הנגינה כנראה מצאו חן בעיניו. פעם, אמר, נמלט עם אמו, בפאדואה, שבה למד, מבית-אופירה בוער, ומחמת ההלם מתה אמו, ארבעה שבועות לאחר-מכך, בבית-חולים פלורנטיני. מאז לא דרכו רגליו בבנין של תיאטרון. אך לבית-ההצגות שלנו בכל-זאת נכנס. החרשנו, ואחר-כך אמר: "אנו אף פעם לא מתכתבים". שמתי לב מה-מהורהר היה באמרו את הדברים, ואותה שעה הצטערתי שאיני שומע מלה איטלקית; אבי צדק באמירתו ששפות אי-אפשר כלל לדעת יותר מדי. עלוב הייתי בעיני. ומה-היטיב האיטלקי לדבר גרמנית! אמרתי, מה-מאושר אני להיות עמו כאן בחוץ. כלום לא הביכו או אפילו שיעממו כל אותו עיסוק, כל הזמן הזה, בצריף-המחסן, כל אותה הצגה שלי עם התלבשות ועם הכלים? בשבילי היה כל זה, אמרתי מתנצל, הסחת-דעת רצויה מזוועת האסון, "ובכלל ממני עצמי", אמרתי. "גם יש לי", אמרתי, "תירוץ לא להיות בבית, ששם הם מחפשים אותי ודאי בכל מקום"; הם אינם משערים שאני בבוסתן. הם חשים בהיעדרנו. "מאורח", אמרתי, "איני יכול למנוע את הסיוע, אם הוא מבקש". האיטלקי שאל אותי באותו רגע בו נכנסנו אל היער אם ידועה לי הספרות האיטלקית. שאלתו זו של איש-עסקים הפתיעה אותי, אך האמת היא ששוב ושוב יכולתי לקבוע שדווקא סוחרים שואלים שאלות כאלו. עניתי שלא. אבל, אמרתי, כבר בגיל שלש-עשרה קראתי את הסוגיות של מיכאל-אנג'לו ואת השירים של פטרארקה. מן הספרות החדשה יותר איני מכיר אלא את פאוזינה, אונגארטי ולאמפידוזה, חוץ מפתבים פוליטיים איטלקיים, שבשביל עבודתי אני נאלץ פעם-בפעם להיוקק להם. הזכרתי את השם סיראטי, אך האיטלקי לא שמע אותו מעולם. גם עם קאמפאנילה לא הצלחתי, גם מאסיני הליברל וכן מודיליאני האפורטוניסט עוררו אצל האיטלקי רק נענוע-יראש. עכשיו שאל אם

אוהב אני לנסוע ואם אני מרבה לנסוע. אמרתי הן. מה מספר שנותי, "עדיין סטור דנט?" שאל. אמרתי לא. הקושי שוודאי היה הדבר גורם לי הניע אותי שלא להוסיף ולספר עוד לאיטלקי אף על מה שנוגע בהחלט רק לפרטים האישיים שלי. הוא אמר— בהסיטו ענף־אורן מפניו ובהיעצרו לרגע, ואני אז הסחובבתי, כנראה ללא כל טעם— שהוא עצמו קשה לו לפתוח בשיחה עם האנשים שבפית, מנחמי־האבלים, "עם אנשי־ הבית אפילו", כפי שהתבטא דרך־חירות, לגבי רבים מהם ("כולם רק זרים"), אמר, אין הוא יודע אפילו את שמותיהם, אף שהוא הרי קרוב־משפחה לכולם, ובכואו מיד הוצג לפני כולם. עכשיו חש הוא עצמו שייך אלי, אמר, "זה שאומר לך את מלות־ החיבה הראשונות, לו אתה שייך בחברה זרה". אני הוא האיש הזה, "צעיר־לימים, מסתורין ממש". לאחר שכל אותו זמן לא מצאתי לנכון לשאול לגילו, אמר הוא, שעכשיו הלך לפני, פתאום, שהוא בן ארבעים־ושמונה. עכשיו נראה לי צעיר עוד יותר מפפי שנראָה עוד אותו בוקר. שאני מתהלך "תחת האסון" "חפשי" כלי־כך, שלא כאחרים, מוצא חן בעיניו. דבר זה פעל את פעולתו גם עליו. מן הבית שמענו עכשיו שנינו את אחיותי מתוכחות ברגש, מלים בודדות ואף משפטים שלמים אפשר היה, ודאי מחמת זרימת־האוויר הנוחה לכך, לשמוע יפה עד ליער פנימה. ויפוחן של השתים הגיע מן המטבח שאליו פרשו, כנראה כדי שתוכלנה לדון באין מפריע באחת הנחיצויות הבטלות שלזון. גם האיטלקי נהנה לקלוט את חילופי־הדברים של האחיות. במרכז השיחה, בקולגיותה הגוברת־והולכת—שהתנהלה, כפי שנתברר לי, וכפי שתפס גם האיטלקי, מול חלונות פתוחים, מן־הסתם משום שהאחיות סבורות היו שבשעה כזו ובקור כזה אין שום אדם מצוי בבוסתן כלי־שפן ביער—נשמעו שוב ושוב המלים "תחילה" ו"מאחור". הסיבות את דעתו של האיטלקי שהמדובר הוא במסע־הלוויה, ומי צריך ללכת בו אחרי מי. אחת עוד שילחה מהר אל עבר האחרת את המלה "בישוף", ושקט השתרר. רק עכשיו חשתי מה־נוראים היו קולותיהן. ממקום מְעֵר־היער אפשר היה לראות את בית־ההצגות. הירהרתי שבדיוק בשעה זו אמורים היו הילדים להציג את המחזה. המון־עם כמו של עכשיו, אלא רק מן הסביבה הקרובה ביותר, במצב־רוח אחר, בבגדים אחרים, שונים משל עכשיו, פחות קרובי־ משפחה ויותר שכנים וידידים, היו אז מכונסים עכשיו בבית ובבוסתן ולפני בית־ ההצגות. הירהרתי בהבדל שבין "אורחי־הצגה" ובין "מנחמי־אבלים", שעה שכבר עמדתי על קברי־האחים. לאיטלקי לא היה מושג על כך. מסופק הייתי אם עלי לומר לו שהוא ואני עומדים על שני תריסרי גוויות טמונות. "כאן במער הזה", אמרתי, עוד ברגע האחרון כבשתי את עצמי. "היינו כילדים מרבים לשחק תופסת", ואני הסברתי לו את משחק־תופסת שלנו. הוא אמר שילדי פירנצה משחקים אותו משחק־ תופסת. אפילו באפולולית יכולתי לראות את מיתאר קברי־האחים, את "הגלאי הבהיר" בעשב. למעלה מעשר שנים, כמדומה, לא הייתי במער, ועכשיו זו כבר הפעם הרבי־ עית תוך שלושה ימים; גם עם האיטלקי. אמרתי, ומהר בלעתי את הנורא־עודי־יותר: "אבי ביקש להיות מושם בארון בבית־ההצגות". גם אביו שלו הושם, כצוואתו, בארון בבית־ההצגות. ואחר־כך: "הוא כינה אותו פעמים רבות 'בית־המטבחיים'". זו פעם

רביעית תוך שלושה ימים, היריהרתי. וכדי בכל־זאת—וזה נראה לי חשוב מכמה וכמה טעמים—להסביר גם לאיטלקי את ענין קבר־האחים, מיהרתי להתרחק; עשינו, ואני בראש, דרך־עקיפים, מעל לגשר. האיטלקי השתומם, כשאמרתי, ברגע שהיינו על הגשר: "יש כאן קבר־אחים, והמקום הוא מחשוף־היער, שעתה־זה הסתלקנו ממנו. במער קבורים שני תריסרים פולנים. הושלכו לבור", אמרתי. במשפטים קצרים סיפרתי, כמו לכל אחד מקודמיו, סיפרתי לאיטלקי את הסיפור בשם אבי, שבמחשוף טמונים שני תריסרי פולנים, "חיילים פשוטים", אמרתי, "שני קצינים". עוד יכול אני, אף שבתום המלחמה הייתי רק בן שתיים־עשרה שנה, לזכור את הפולנים, "הם היו משופנים בבית־ההצגות, הם המתינו בבית־ההצגות לסיום המלחמה, הם ביקשו מפלט בבית־ההצגות". מסיפורי אבי ידעתי ששבועיים לפני גמר המלחמה נורו פת־אום בלילה בידי גרמנים, שבאו מן היער. הגויות, סופר, היו מוטלות ארבעה־עשר יום בבית־ההצגות והפיצו "סרחון איום", על אנשי־הבית נאסר להיכנס לבית־ההצגות. על אבי, סופר, אימו הגרמנים שיירו בו, גם על כל האחרים, שביקשו להרציא את הגויות מבית־ההצגות ולקברן. "נערים", אמרתי, "בני חמש־עשרה, שש־עשרה". את הסיפור כבר סיפרתי הפעם שלש פעמים מאז בואי. "בעליל ראה את הירוים רק אבי". האיטלקי הביט אל בית־ההצגות ואמר: "בית־המטבחיים". אני אמרתי שביום הרצח שמעתי את זעקות הפולנים מבית־ההצגות עד חדרי. שנים שמעתי בקירבת בית־ההצגות ובכל מקום בעולם, בלילות, את הזעקה הזאת. נגד זעקה זו, שבכל פעם היא מתגברת אוטומטית כשאני קרב אל בית־ההצגות, נאבק אני זה שתי עשרות־שנים. עד היום הזה. "כל ימי־חי", אמרתי, "האמנתי תמיד, לא אוכל עוד להשתחרר מקול זעקתם של הפולנים שהועמדו אל הקיר". האיטלקי פנה לאחוריו. "בין הנרצחים, אומרים, היה אחד פוטוצקי", אמרתי. האיטלקי האזין לסיפורי מחירש. זמן רב, אמרתי, ידע רק אבי את דבר קבר־האחים, ואף אחד לא מלבדו; וה־כבר זה־כבר ניתנה הודעה על כך לרשות הנוגעת־בדבר, אך עד היום עדיין לא התעניין איש בקבר־האחים, ב"קבר־הפולנים", ככינויו בפי אחיותי. "אנו גם לא הולכים אף פעם אל המער", אמרתי, "אתך, מוזר, הלכתי למחשוף. גם עם פרייטשטר. ההונגרי". "תועבה", אמר האיטלקי, ושאל אותי אם הביטוי הזה הולם. הנהגתי. "הפולנים", אמרתי, "נכנסו לבית־ההצגות כמו למלכודת". ועכשיו שוב בנוגע לאבי, אמר האיטלקי "ירו", והביט אל בית־ההצגות. שוב היריהרתי: כלום מוטל מתאבד וכדור בראשו בבית־ההצגות? "פנים כה מושחתים, זוועה", אמר האיטלקי. כדי להסיח את הדעת, שאלתי שוב למצב הפוליטי באיטליה. "הפוליטי", אמר, "מעניין אותי למעשה רק במידה שזה מועיל לעסקים שלי; אפשר שגילוי־הלב מפתיע". בכך סיים שיחה שלא נעמה לו, כפי שנסתבר לי. "ברומא", אמר, כמי שמבקש לפשט את הדברים, "יושבים תמיד האנשים הלא־נכונים. בכל מדינה תמיד יושבים, בכל בירה, בכל בית־נבחרים וממשלה, האנשים הלא־נכונים". ברגע זה היריהרתי בתנועת חסידי־הכרטה שבאנגליה, ובצימרוואלד, שהעסיקו אותי ללא הרף, אף שהדחקתי אותם תכופות בכוח. והנה עכשיו שוב חבורת־ספארטקוס, ומשטר־

המועצות, רוזה לוקסמבורג וקלארה צטקין. משך השעתיים שכחתי כל מה שגרם לי, משך חדשים, כאבראש גדול, שכחתי את כל עבודתי. רק עוד פעם יחידה נמלטתי מהירהורי, כשהאיטלקי, שכבר לאחר שעה קלה הזמינני אליו לפירנצה, אמר לאחר שעברנו את הגשר: "האפלה, השורת כאן...", ולא יסף. אין, אמר, שום אמצעי "להימלט מעצמו". מה, ברגע זה, כוונתו, לא ידעתי, עומדים היינו בשעה זו מול החלון, בדיוק נוכח הנפטר. רק פעם אחת, אמר האיטלקי, בהביטו בשני הנרות הענקיים, שהביאה עמה אמי מביקור בשארטר שבצפון-צרפת, ראה את אבי, "ברומא", אמר, "הולכתי אותו אל הגנים בוותיקן".

(א. ב.)

9. ווטרוובה : שתי דמויות

פאול צלאן: מכתב ושעון

שְׁעוּה
לְחַתֵּם עַל הַלֵּא-כָּתוּב
שְׁעוּה אֲשֶׁר פִּעְנָחָה
אֶת שְׁמִךְ
אֲשֶׁר כָּלָאָה אֶת שְׁמִךְ

הַתּוֹפִיעַ, עִתָּה, אֶתָּה, הָאוֹר הַצָּף ?

אֲצַבְעוֹת אֲזוּקוֹת
אֶל טַבְעוֹת נְכָרִיּוֹת,
מְכַאֲבוֹת,
מִשְׁעוּה אַף הֵן.
קְצוֹתֶיהֶן מוֹג נְמוּגוֹ

הַתּוֹפִיעַ אֶתָּה, הָאוֹר הַצָּף ?

יַעֲרֹזֵת-הַשְּׁעוֹן אֲזוֹלוֹת-זְמַן
דְּבוּרֵי-הָאֵלֶף בְּמִזַּל דוֹדִים
שְׁשׁוֹת לְדֶרֶךְ

הוֹפֵע־נָא, הָאוֹר הַצָּף

מי שפל

מִי־שָׁפַל. רְאִינוּ
 אֶת אֲבָעוּבֹעַת הַיָּם, רְאִינוּ
 אֶת חִלּוּן־הַפְּנֵקָה, רְאִינוּ
 אֶת הַצְּפָרְנִים בְּיָדֵינוּ שְׁלָנוּ.
 אִישׁ לֹא גָזַר לְמַעַנְנוּ אֶת הַמֶּלֶךְ
 מִדָּפֶן הַלֵּב.

(עַקְבוֹת סָרְטֵן הַחוּף, מִתָּר,
 חֲרִיצֵי־זְחִילָה, מַעֲבְרֵי־דְיוֹר, שְׂרָטוּטֵי־רוּחַ
 בְּבֶץ אָפֶר, חוּל דָק, חוּל עָבָה, הַמִּתְפָּרֵק
 מִן הַדְּפָנִים, לֵיד חֲלָקִיקִים
 קָשִׁים אַחֲרֵינוּ, בֵּין שְׂרִידֵי קוֹנְקִיּוֹת)

הַיּוֹם, עֵינַי אַחַת הַעֲבִירָה אוֹתָם
 לְשִׁנְיָה, שְׁתִּיהֵן עֲצוּמוֹת,
 בְּעַקֵּב הַזְּרִימָה אֶל אֲלֵנוּ,
 פָּרְקוּ מִסָּעָן
 (אִישׁ לֹא גָזַר לְמַעַנְנוּ אֶת הַמֶּלֶךְ
 מ...)
 אֲנָקְלוּ לְשׁוֹן שֶׁל יְבֶשֶׁת—
 לְפָנַי שְׁתִּיקָה זְעִירָה שְׁאִין עָלֶיהָ דוֹרְכִים

Tenebrae

אָנוּ קְרוֹבִים, אֱלֹהִים,
קְרוֹבִים וּבִהְשִׁגֵּד

וּכְבֹּר בְּמַגֵּעַ
אֲחוּזִים זֶה בְּזֶה, כִּהְיוֹת
גּוֹפוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵאֲתָנוּ
גּוֹפֵךְ, אֱלֹהִים

הַעֲתֵר
הַעֲתֵר אֵלֵינוּ, אֱלֹהִים
אָנוּ קְרוֹבִים

שְׁסוּפִי־רוּחַ הַלְכְנוּ לְשֵׁם
הַלְכְנוּ לְשֵׁם לְהַשְׁתַּחֲחֵת
כְּלָפֵי שׁוֹחָה וּמְכַתֵּשׁ

לְמִקּוֹם בּוֹ מְשַׁקִּים אֶת הַצֵּאֵן הַלְכְנוּ

זֶה הָיָה דָם, זֶה הָיָה
אֲשֶׁר שָׁפַכְתָּ, אֱלֹהִים

זֶה זָהַר
וְזָרַק אֶת צִלְמֶךָ לְחוּף הַעֵינִים
עֵינִים וְפֶה פְעוּרִים וְרִיקִים

שְׁתִּינּוּ אֱלֹהִים
אֶת הַדָּם וְאֶת הַצֶּלֶם שֶׁהָיָה בְּדָם

הַעֲתֵר, אֱלֹהִים
אָנוּ קְרוֹבִים

הנס וייגל: בראשית היתה אילזה אייכניגר

קטעי זכרונות משעות תחייתה של הספרות האוסטרית אחרי 1945

פעם, בחורף 1945-46, קראתי ב"וינר קורייר" מסה עזת-רושם מאד (או רשימה, וכמעט אפשר לומר: פליטון) בשם "בבקשה, סטיפן צוייג". שמה של המחברת נראה לי מוכר, אך לא ידעתי מאיין.

לאחר-מכן זכרתי שקודם-לכן קראתי בכתב-העת "פלאן" קטע פרוזה, ראוי אף הוא לתשומת-לב מרובה, בשם "קריאה לאי-אמון". האמנם מדובר באותה מחברת? בדקתי ב"פלאן": כן, גם תחת רשימה זו התנוסס השם אילזה אייכניגר.

בכך ניתנה לי הדחיפה הראשונה לדבר שאמור היה להעסיקני כעשר שנים באורח פעיל מאד ואשר הייתי מבקש לכנותו: הדאגה היוצרת לספרות האוסטרית החדשה. ביקשתי מעורבו הספרותי של "וינר קורייר" באותם ימים, זנו פון-ליבל, שימסור לגברת הצעירה שלא הכרתיה דרישת-שלום ממני ויאמר לה כי דרך כתיבתה עשה עלי רושם רב—ואנא, תכתוב הגברת בהקדם האפשרי רומן.

לא יצאו ימים רבים ואילזה אייכניגר, צעירה מאד, ביישנית מאד וכולה מעצורים, ישבה מולי. היא אמרה לי כי הצעתי שתכתוב רומן נגעה מאד ללבה, משום שאמנם התחילה בכתיבת רומן ונתקפה היסוסים.

היסוסיה נמשכו, אך היא הוסיפה לכתוב תוך כדי לבטים רבים, מהם פנימיים ומהם חיצוניים, מהם אמיתיים ומהם שיצרה היא עצמה. מקץ שבועות אחדים בא לווינה, לביקור קצר, גוטפריד ברמן. אלפרד איבאך, ידיד גדול ובלתי-נשכח, רוחו הטובה של תיאטרון-יוזפוטאט עד למותו בטרם-עת בקיץ 1948, ביקש להזמין אותי לביתו יחד עם הזוג ברמן. לא הייתי מעוניין כלל בזוג ברמן, אך נענית להזמנה בשל ידידי.

השיחה נסבה על הספרות שלאחר המלחמה. שאלתי אם בגרמניה נמצאו כבר מחברים חדשים וצעירים. ד"ר ברמן אמר שלא. ענית, לא בלי גאנה לאומית אוסטריית, כי יודע אני על רומן העשוי לעניין אותה. עלה בידי לגלגל את הדברים שתגיש לנו אילזה אייכניגר עוד באותו יום עצמו פרקים אחדים מן הרומן שלה. שעדיין לא היה גמור. כעבור יומיים היה בידה חווה עם הוצאת-ספרים פישר לפירסום "התקוה הגדולה יותר".

מעשה זה עשוי היה לשמש סיפור מעודד בספר-מקראות אילו הגיע בכך לקצו. אולם יש לציין כי לא אילזה אייכניגר ולא הוצאת-פישר (בדומה למחברים ולמו"לים אחרים) לא קיימו את אשר הבטיחו מיד אחר המלחמה.

"התקוה הגדולה יותר" הופיע בדצמבר 1947 ולא עורר אף רושם קל-שבקלים. היה כאן רומן בעל עצמה וראוי להערכה רבה, אף כי חסר שלמות פנימית: אותו "רומן של-תקופה", כפי שתובעים אותו מאז ועד היום ללא הרף, בעל רמה פיוטית ולשונית גבוהה. אולם הוצאת-הספרים לא שקדה די-הצורך לטפל בספר. ודעת-הקהל נשארה אדישה.

מישהו (היה זה, כמדומה, ירג מאוֹתָה) דיבר פעם בשנים ההן על "קשר־שתיקה" כלפי המחברים הצעירים מן התקופה שלאחר מלחמת־העולם השנייה. אולם המונח "קשר" הוא מכובד מדי לגבי העולם הספרותי האוסטרי מאותם ימים. קשר דורש יזמה ופעילות. רק הממשי עשוי לשמש נושא לקשר, לא משהו נטול־צורה, ואילו אוסטריה הספרותית שלאחר 1945 היתה חדלת־תואר.

יסדו ארגון־סופרים, שהפריזו בהבלטת ההשקפות המדיניות, הקימו לתחייה את הפן־קלוב האוסטרי, שעד 1956 נטה (אם להגדיר זאת בעדינות) לקומוניסטים. סילקו מפס־המלכות את הדגולים של עידן־אלף־השנים החולף (חלק ניכר של הדגולים מן העידן־שמלפני־1938 היגרו); לא עשו דבר להחזרת המהגרים (להיפך: אחד מדגולי התקופה שלאחר־המלחמה התפאר פעם בנוכחותי במאמציו למנוע את הענקת פרס־העירוינה להרמן ברוך, ונדמה לי שאכן הצליח בכך, שהרי הרמן ברוך לא קיבל את פרס־העירוינה). לא נעשה גם דבר למען דור־ההמשך. הנה כך היו אחר 1945 אלה שסולקו ואלה שהיגרו ואלה שנספו ואיש לא דאג לעתודות והגיע תורה של בינוניות.

נמנעו או בווינה מכל מעשה שאפשר היה לעשותו למען הספרות: למען הספרות האוסטרית כלמען הספרות בשפה הגרמנית בכלל. בקצה השמאל היתה פעלתנות וניכר מאמץ ליצור עמדות ולפתחן. אולם שתי המפלגות הגדולות חברו יחדיו בקר אליציה של אדישות. "פלאן" ניסה כוחו בהוצאת קובץ אוואנגארדי; אצל אולשטיין הופיעה אנתולוגיה בשם "האוסף" בעריכת האנס לב, ומחוץ לכל אלה חיו ופעלו מתבירים שיצרו בלא־יודעים את הספרות האוסטרית החדשה. לעתים רחוקות עודדו אותם, לפרקים השמיצום.

עם שובי לאוסטריה ביולי 1945 היו בלבי חשש אחד ושתי הנחיות. החשש: כבר בשנים האומללות שבין המלחמות היו החיים הספרותיים באוסטריה רדודים, אובדי־דרך ובלתי־משמחים עד מאד. ההתפתחות הבריאה כמו נפסקה. כמעט ולא צמח שוב דבר חדש, קבוצת סופרים צעירים דרוכי־מנוח (או לא נקראו עדיין זועמים) ירדה ב־1933 אל מרתפי הקברט הספרותי. מה שהופסק ב־1938 לא היה "ספרות" אלא מפעל מתפורר, רעוע. מפוצל. כיצד חייבים היו לאחר שבע שנים (ושנים כאלו!) להתחיל משהו חדש? מאיין חייב היה לצמוח דור חדש ללא קשר אל מה שקדם לו, ללא מופת, אחר שעבר את סף הגיהנום מ־1933 עד 1938 ואת גיהנום המלחמה? עשה שלא נותר עוד מנין מבוגרים כשרים־לחיים? חששתי ששוב לא תקום ספרות אוסטריה חדשה ושכתוצאה מכך יהיה קיומה הרוחני והתרבותי של אוסטריה נתון בסכנה והמדינה הקמה שוב לתחייה תהיה נדונה לכליה. שפן יכולה מדינה להתקיים בלי מלחינים ובלוי ציירים ובלוי פסלים, אך לא בלי סופרים החשים בקיומה ונוקטים עמדה כלפיה.

הנחייתי הראשונה: לזכור את אשר נמנע ממני כשהייתי אני עצמי "מחבר צעיר", כלומר להיזהר מחטאי האבות מן הדור האחרון, ואם יכירו בי כסופר לנהוג כלפי הצעירים כדרך שיחלתי בנעורי שינהגו בי אלה שהיו מופרים כבר כסופרים. הנחייתי השנייה: לא לשכוח שכל הנראה כיום הווה יהיה מזר להיסטוריה של הספ־

רות וכי אין לקבול על מחדלי העבר כשם שצריך להימנע מחזרה על מחדלים אלה כלפי בני־זמננו.

שתי הנחיות אלו פירושו, למעשה, אחד: להיות בעל־דמיון.

חיפשתי את הספרות האוסטרית הצעירה, ומצאתי דור.

כיום קשה לי לומר איך מצאו אנשיו איש את רעהו ואותי, זכרונני העז ביותר הוא ערב שנתן לי את הדחיפה השניה, המכרעת. הלכתי לערב־קריאה בקונצרט־האוס־תיאטר. מספר המשתתפים עלה על מספר השומעים. רמת הדברים שנקראו היתה רבת־רושם (מאירקר, אייזנרייך, ואוורה ואחרים). נדהמתי מחוסר היחס בין הטוב להדו. למחרת הלכתי אל מר קארל, עורכו הראשי של ה"וורלד־פרס" הבריטי, ודיברתי על לבו עד שהסכים להעמיד עמוד אחד (חד־פעמית) לרשות "השירה הצעיר־רה". היה זה, כמדומה, בשנת 1947. אז היכרתי כבר את אינגבורג בכמן או הרטה קרפטנר, את ואלטר טומן, את כריסטינה בוסטה, את הרברט אייזנרייך ואחרים. מתוך חוג "פלאן" באו מילו דור וריינהרד פדרמן. בזה אחר זה באו פריטש, אגר, האוזהופר, פרידל, צאנד, ברגר, האגל, אוקופנקו, גיני אבנר (הסדר אינו חשוב). נוצר קשר מכתבים עם קורט קלינגר (שישב אז בלינץ) ועם כריסטינה לאוואנט הגאונית בעמק שלה בקארינטיה.

פתחתי במרץ, ולא בלי דימגוגיה, בפעלתנות פובליציסטית ופולמוסית בעידודה של תחנת־השידור (האמריקאית) "אדום־לבן־אדום". "תיאטרון־הקוסמוס" (האמריקאי) העמיד לרשותי אחת לחודש את אולמו ואף קצב שכר אגדי־ביחס לעריכת "ערבים אוסטרניים". הצלחת כל הפעלתנות הזאת היתה תלויה בספק רב, אך מכל־מקום הביני־אה לידי כך שחברות וחברים צעירים יצאו מבדידותם הקודמת.

ב־1950 הופיעה האנתולוגיה "קולות ההווה"־1951, שפירסומה נתאפשר הודות לצירי־הפרלמנט הסוציאליסטי הצעיר פטר שטראסר. בשנים שלאחר־כך הופיעו "קולות ההווה" של 1952, 1953, 1954, 1956. בית־הקפה "ריימונד" היה לשם־דבר כמרכז החיים הספרותיים. אמנם לא היה שם שום דבר מאורגן, אפילו לא שולחנות קבועים למבקרים הקבועים, והסופרים מצאו שם איש את עמיתו לעתים בלתי־מוזמנות ובאקראי. כלי־אימת שאורח או צלם מבחוץ ביקש להיפגש עם הספרות האוסטרית צריך היה להביאה במהירות ובדי־עמל בטלפון.

"המחברים הצעירים" משכבר־הימים התבגרו מומן, "הסופרת הצעירה המבוגרת ביותר" מימי "ריימונד" היא כיום בת 50 ומעלה, "הסופר הצעיר הצעיר ביותר" עבר כבר את גיל ה־35. קפה "ריימונד" הוא אגדה מן העבר הרחוק. לפני שנים אחדות גמלה בלבי החלטה כי מעתה והלאה אקדיש יותר מחשבה לכתב־ידי שלי מאשר לכתב־ידיים של חברותי וחברי הצעירים. הנה עומדים לכתוב היסטוריה של דור ה"ריימונד"... אך אותי מעניינת במיוחד השאלה: היכן נמצאים כיום, בעצם, המחבר־רים הצעירים, בני העשרים עד שלושים־והמש? נדמה לי שהגיע הזמן למהדורה חדשה של "קולות ההווה".

(ת.ה.)

אילזה אייכנגר: סיפור־דאי

כשמסיע מישהו את ארונו, מוציאו מן המקום, כשאת רואה את השמיים מוריקים וכשאת מבקשת לחסוך מן הכוהן את נאום־ההספד שלו, הרי אז שעתך לקום, חרש, כפי שקמים ילדים, בחדור האור בבוקר מבעד לחרפי־התריס, במתגנב, שהאחות לא תראה—ומהר!!!

אך הנה כבר התחיל הכוהן, ואת שומעת את קולו, צעיר ושקוד ובל־ייעצר, כבר את שומעת אותו מדבר. הניחי לזה! הניחי להם למידברותיו הטובים שישקעו בתהום הגשם הסומא. קברך פתוח. הניחי לה לתוחלתו החפזוה שיאבד סברה קודם שתצמח לה הישועה. אם את מניחה לו לא יידע עוד בסוף אם כבר התחיל, ולפי שאינו יודע זאת, נותן הוא לנושאי־המיטה את האות. והנושאים אינם מרבים בשאלות, וחוזרים ונושאים את מיטתך למעלה. ונוטלים את הזר מעל המכסה, ומחזירים אותו לצעיר העומד שחוח לפני הקבר. האיש הצעיר נוטל את זר, ומחליק מהורהר את כל הסרטים, זוקף לרגע את מצחו, והגשם מטיח אגלי־דמעות אחדים על לחייו. אז נע המסע לאורך החומה בדרך החזרה. שוב נדלקים, מחדש, הנרות בקאפילה הקטנה, המכוערת, והכוהן אומר את תפילות־האשכבה, כדי שתוכלי לחיות. הוא מנענע בחזקה את ידו של הצעיר ומאחל לו, מחמת המבוכה, מזל וברכה. קבורתו הראשונה היא זו. והוא מסמיק עד עומק צווארו. ועוד קודם שיספיק לתקן את עצמו, כבר האיש הצעיר איננו. מה נותר עוד לעשות? אם איחל מישהו מזל וברכה למתאבל, לא נותר לו אלא להשיב את הנפטר אל ביתו.

וכבר חזרת העגלה, וארונוך בה, ונוסעת במעלה הרחוב הארוך. משמאל ומימין עומדים בתים, ובכל החלונות נרקיסים צהובים. כפי שהם גם שזורים בכל הזרים, ואין את יכולה לעשות כנגד זה ולא־כלום. ילדים לוחצים את פניהם אל זגוגיות סגורות. גשם יורד, אבל אחד מהם בכל־זאת ירוץ אל מחוץ לשער הבית. נתלה הוא באחוריה של עגלת־המתים, מופל ממנה, ונשאר מאחור. הילד שם שתי ידיו מעל עיניו ומביט אחריכם בכעס, וכי היכן ייתלה אדם, אם הוא גר ברחוב־בית־הקברות? בצומת־רחובות עגלתך מחכה לאור הירוק. הגשם נחלש. הטיפות טופפות על גג המרכבה. המספוא נותן ריחו מרחוק. הרחובות רחוצים, והרקיע מניח כפו על כל הגגות. עגלתך נוסעת, מפני הנימוס בלבד, שעה־שלושה ליד החשמלית. שני ילדים קטנים מתערבים על כבודם. אך זה ששם על החשמלית, יפסיד. יכולת להזהיר אותה, אך בשל כבוד כזה עדיין לא יצא אדם מארונו.

האריכי רוחך. הרי הימים ימי ראשית־קיץ. והבוקר אז עוד אחוז שעה ארוכה בלילו. ובטרם יחשיך, וכל הפעוטות נעלמים משולי הרחוב, כבר נכנסת העגלה אל חצר בית־החולים, גם פס־שלי־ירח נמשח על הכניסה. ועגלת־המתים נוסעת, עליזה, הביתה.

נושאים הם את ארונוך בדרך הכניסה האחרת אל בית-הדגל. שם ממתין הסדן הריק, שחור ומוגבה-במשופע, והם שמים עליו את הארון וחוזרים ופותחים אותו, ואחד מהם מקלל מפני שהמסמרים דפוקים חזק מדי. יסודיות ארוורה זו! מיד אחר-כך בא גם האיש הצעיר ומביא בחזרה את הזר, וזה הרגע האחרון ממש. האנשים מסדרים את הלולאות, ומניחים אותו למראשות, תנוח דעתך: הזר כאן במקומו הנכון. עד מחר מתרעננים הפרחים הנבולים, וייסגרו לפקעות. הלילה את נשארת לבדך, הצלב בין הידיים, גם במשך היום תהיה לך מנוחה הרבה. לאחר-מכן לא תצליחי עוד לשכב שקטה כל-כך.

ביום האחר חוזר האיש הצעיר ובא. ולפי שאין הגשם תורם לו דמעות, מביט הוא אל הריק ומסובב את הכובע בין אצבעותיו. רק קודם שישומו שוב את הארון על הלוח, טופח הוא את ידיו אל פניו. הוא בוכה. אין את נשארת זמן רב בבית-הדגל. מדוע הוא בוכה? מכסה-הארון מונח רופף, והבוקר אור. האנקורים צווחים שמחים. אין הם יודעים שאסור להעיר את המתים. האיש הצעיר מתהלך לפני ארונוך כמי שצלוחיות-של-זכוכית בין פסיעותיו. הרוח קריר והזוי, תינוק לא-בגיר.

נושאים הם אותך לתוך הבית ובמעלה-המדרגות. את מוצאת מן הארון. מיטתך מוצעת, רעננה. האיש הצעיר מביט מבעד לחלון אל החצר למטה, זוג יונים מזדווגים כאן והומים בקול, בשאט-נפט סר הוא משם.

והנה כבר החזיר-השכיבו אותך במיטה: ושוב קשרו לך את המטפחת על הפה, והמטפחת כה מנכרת אותך. האיש מתחיל לצעוק ונופל עליך. הם מסלקים אותך, מעדנות. "שקט!" כתוב על הקירות, בתי-החולים מלאים עכשיו, אסור להם למתים להתעורר במקדם מדי.

מן הנמל עולה יללת הספינות. להפלגה או לשיבה? מי יודע? של המתים. אך האניות מוסיפות לילל. וקצת לאחר-מכך יאלצו להסיר את המטפחת מעל ראשך, בין ירצו ובין לא ירצו. והם ירחצו אותך ויחליפו את כתנותיך, ואחד מהם ישתוחח בחפזו מעל לבך, מהרה, כל עוד מתה הינך. אין עוד פנאי הרבה, ובכך אשמות האניות. הבוקר כבר מקדיר. הם פותחים את עיניך, והן נוצצות בלובן. גם אין אומרים עוד עכשיו, כי את שלוה למראה, התודה לשמי-מרום. המלים גוועות בפיהם. חכי-עוד! מיד הסתלקו. איש אינו רוצה להיות עד, כי על כך עוד עולים היום על המוקד.

עוזבים הם אותך יחידה-לנפשך. כה יחידה הם משאירים אותך עד שאת פוקחת עיניים ורואה את השמיים הירוקים, כה יחידה הם משאירים אותך עד שאת מתחילה לנשום, כבדות, מתחררת, ועמוק, מקרקשת כשרשרת-של-עוגן בהינתקה. את מיטלטלת-מזדעקת, קוראת לאמך. מה-ירוקים השמיים!

"דימדומי-החום מתמעטים", אומר קול, "הגסיסה מתחילה!"

הו, הללו! מה הם יודעים.

עכשיו לכי! זה הרגע! כולם הוזעקו מכאן. לכי, בטרם ישובו ובטרם תשובנה לחישר תיהם, לכי-רדי במדרגות, עברי על-פני השוער, מבעד לבוקר, המתלייל. בעלי-הכנף

צווחים בחשיכה כאילו פצחו מכאוביך ברננה. לכי הביתה! ושובי־שכבי במיטתך שלך עצמך, אף שהיא מתפכרת על ציריה, והיא מטורפת. כאן תמהרי־תחלימי! כאן תסוערי רק שלושה ימים על עצמך, ואת מרווה עצמך בשמיים הירוקים, כאן רק שלושה ימים תסלקי מעל פניך את המרק, שמביאה לך האשה מלמעלה, וביום הרביעי את גוסלת את הברֶיה.

וביום השביעי, שהוא יום־המנוחה, בשביעי את יוצאת. הכאבים מרדפים אותך, את הדרך הרי תמצאי. קודם שמאלה, אחר ימינה ושוב שמאלה, חוצה את סמטות־הנמל, העלובות כלי־ך, עד שאין להן ברירה אלא להוליך אל הים. אילו רק האיש הצעיר בקירבתך, אך האיש הצעיר איננו על־ידך. בארון היית יפה הרבה יותר. ואילו עכשיו פניך נעווים מרוב הכאבים, חדלו הכאבים לרנן. והזיעה שוב על מצחך, מלוא כל הדרך, לא—בארון יפיפית בהרבה!

הילדים משחקים בגולות בדרך. את רצה אל ביניהם, את רצה כאילו את רצה וגבך לפניך, ואף אחד אינו ילדך שלך. וכי כיצד יהיה אחד מאלה ילדך שלך אם אל הזקנה את חשה, זו שגרה ליד המסבאה? הרי זה ידוע לכל הנמל מהיכן הזקנה משלמת דמי־י"ש שלה.

כבר היא עומדת בפתח. הדלת פתוחה, והיא מושיטה לקראתך את ידה, זו המלוכלכת. הכל שם מלוכלך. על אדן־התנור עומדים הפרחים הצהובים, ואלה אותם שהם שזורים בְּנִיִּים, ושוב הם אותם. והזקנה חביבה יותר מדי. והמדרגות חורקות גם כאן. והאניות מיללות, בכל אשר תלכי, בכל מקום הן מיללות. והכאבים מטלטלים אותך, אבל אסור לך לצעוק. להן לאניות מותר לילל, אבל את אסור לך שתצעקי. הבי לזקנה את הכסף ליי"ש! אם נתת לה את הכסף בשביל היי"ש תסתום לך את הפה בשתי ידיה. מפוכחת מרוב היי"ש, הזקנה. היא אינה חולמת על הלא־נולדים. הילדים הצדיקים אינם מהינים לתבוע את עלבונם מלפני הקדושים, והלא־צדיקים גם הם לא. אבל את—את מהינה!

"השיבי לי לחיים את הילד שלי!"

זאת לא תבעה עוד אף אחת מן הזקנה. אבל את דורשת זאת. הראי גותן לך את הכוח לכך. הראי הסומא עם כתמי־הזכובים מעוררך לדרוש מה שלא דרשה עדיין אף אחת.

"החיי אותי, שאם לא כן מפילה אני את הפרחים הצהובים שלך. שאם לא כן עוקרת אני את עינייך, שאם לא כן קורעת אני את החלונות שלך וצועקת אל תוך הסימטה, שישמעו מה שהם יודעים, אני צועקת —"

הזקנה נבהלת. ובבהלה הגדולה, בראי הסומא, עושה היא כבקשתך. אין היא יודעת מה היא עושה, אך בראי הסומא עולה הדבר בידה. האימה נוראה יותר ויותר, והכאבים שוב מתחילים סוף־סוף לרנן. ובטרם תצעקי יודעת את שיר־הערש: ישן, ינוק, ישן! ובטרם תצעקי מפיל אותך הראי שוב מכל המדרגות ומניח לך ללכת, מניח לך לרוץ. אל תרוצי מהר מדי!

מוטב שאי עיניך מן הארץ, שאם לא כן שמה יקרה שכאן למטה ליד הלווחים שמסביב

למגרש־הבנייה הריק תהיה פולשת אל זרועות איש. זרועות איש צעיר, שמסובב את כובעו. בזה את מכירה אותו. זהו שלאחרונה סובב את כובעו ליד הארון. הרי הוא שוב כאן! הנה הוא עומד כאילו מעולם לא נעדר, הנה נשען הוא אל הלוחים, את נופלת לתוך זרועותיו. שוב אין לו דמעות, תני לו משלך. והיפרדי בטרם תיתלי בזרועו. היפרדי מעליו! את לא תשכחי, אף אם הוא שוכח: בראשית נפרדים. קודם שיילכו שנים יחד מכאן, הלוחים שסביב מגרש־הבנייה הריק כופים פרידה לעולם. ואז אתם ממשיכים והולכים, יש כאן שביל שמוליך על־פני מחסני־הפחמים אל הים. אתם מחרישים. את מחכה למלה הראשונה, את משאירה אותה לו, לבל תהיה לך המלה האחרונה. הוא מה יאמר? מהר, בטרם תהיו על שפת־הים, הגונבת את הוהי־רות! מה הוא אומר? מהי המלה הראשונה? וכי אפשר שתהיה קשה כל־כך עד שהיא מגמימה אותו, מאלצתו להשפיל מבטו? או שמא אלו ערימות־הפחם, הזקורות מעל ללוחים ומושכות צללים מתחת לעיניו ומסנוורות אותו בשחרורית שלהן? המלה הראשונה—עכשיו אומר אותה: זהו שמה של סימטה. כך נקראת הסימטה שבה גרה הזקנה. כלום אפשר הדבר? בטרם יידע שאת מצפה לוולד כבר הוא קורא לך בשם הזקנה, בטרם יאמר שהוא אוהב אותך קורא הוא בשם הזקנה. הירגע! אין הוא יודע דבר על הראי אך הנה רק אמר זאת וכבר שכח. בראי אומרים הכל, כדי שיהיה שכוח. והנה רק אמרת שאת מצפה לוולד וכבר גם לא אמרת זאת. הראי מחזיר הכל. ערימות־הפחמים נסוגות מפניכם, הרי אתם על שפת־הים וראים את הסירות הלבנות כאילו הן סימני־שאלה בבול מבטיכם, הירגעו, הים מעביר את תשובתכם מעל פיכם, הים בולע מה שעוד ביקשתם לומר.

מכאן והלאה עולים אתם פעמים רבות במעלה שפת־הים, כאילו אתם יורדים בו, הביתה, כאילו אתם יוצאים, ומסתלקים כאילו הביתה, אתם הולכים.

מה מלחשות הללו בשביסיהן הלבנים? "זוהי הגסיסה!" תדברנה־להן!

באחד הימים יהיו השמיים חורים דיים, כה חורים עד שחורונם יזהיר. כלום יש זוהר שאינו זה של תכלית החורון?

ביום זה משקף הראי הסומא את הבית הנדון, נדון קוראים האנשים לבית שסותרים, הם קוראים לזה נדון, אינם יודעים כינוי טוב מזה. אל יבהיל אתכם הדבר, השמיים עכשיו חורים דיים, וכמו השמיים בחורונם כך גם מצפה הבית בגמר גזר־הדין לזיו העולם־הבא. מרוב הצחוק זולגות הדמעות על־נקלה. בכית דייך, השיבי לך את עטרתך. עכשיו עוד מעט שוב תוכלי להתיר את צמותיך. הכל בראי. ומאחרי כל מה שאתם עושים שרוע ירוק ים־המים, כשאתם יוצאים מן הבית, פרוש הוא לפניכם. בשובכם להתחרג בעד החלונות המשוקעים, והנה שוב שכחתם.

בראי עושים הכל, שיהיה מחול.

מכאן והלאה מפציר הוא בכ להיכנס עמו. אך בלהיטות מתרחקים אתם מכאן וסרים מן החוף. אינכם פונים לאחור. והבית הנדון נשאר מאחריכם. עולים אתם במעלה הנהר, וחוס־הקדחת שלכם עצמכם זורם לקראתכם, עובר על פניכם. הנה־הנה ירפה שידולו. ובוה הרגע שוב אין את מוכנה, אתם מסתגרים—והולכים. הרי זה השפל

הגורר את הים מכל חופיו. אפילו הנהרות מתמעטים בעת השפל. ומעבר משם, בעבר האחר, מסירים האמירים סוף־סוף את החופה. גגות־קש לבנים רדומים תחתיה. שימי לב. עכשיו הנה הוא מתחיל לדבר על העתיד, על הילדים הרבים ועל החיים הארוכים, ולחיי קודחות מלהט. הן מדליקות גם את שלך. דברים יהיו ביניכם, אם רוצים אתם בבנים או בבנות, ואת מעדיפה בנים. הוא מעדיף לעשות גגו רעפים, ואת מעדיפה — — — אך הנה כבר הרחקתם מדי במעלה הנהר. החרדה אוחזתכם. גגות־הקש שבעבר השני נעלמו. עכשיו אין שם עוד אלא שדות וכרים טחבוביים. וכאן? תנו דעתכם על הדרך. מדמדם—כה בהיסוס, כדרך שידמדם רק הבוקר. העתיד חלף־עבר. העתיד הוא שביל על חוף־הנהר, שמשפתך בפרים הירוקים. שובו!
מה יהיה עכשיו?

עוד שלושה ימים אין הוא מעז עוד לשים ידו על כתפיך. שוב עוד שלושה ימים שואל הוא מה שמך, ואת שואלת אותו. ועכשיו אין אתם יודעים עוד זה את שמו של זה. גם אינכם שואלים עוד. כך יפה יותר. וכי לא נעשיתם סוד?
עכשיו שוב הולכים אתם, סוף־סוף, מחרישים זה אצל זה. אם עודו שואלך דבר של כלום, שואל הוא אם יירד גשם. מי יכול לדעת זאת? אתם מתנכרים־ההולכים זה לזה. על העתיד זה־כבר חדלתם מדבר. רק לעתים רחוקות עודכם מתראים, אבל אין אתם זרים זה לזה דיי־הצורך. המתנינו. האריכו רוח. באחד הימים יקרה הדבר. באחד הימים יהיה זר לך כל־כך עד שבאיזו סימטה חשוכה, אצל אחד השערים הפתוחים, תתחילי לאהוב אותו. לכל זמן ועת לכל חפץ. עתה היא העת.
“זה לא יארך עוד הרבה”, אומרים הללו מאחריך. “הולך לקראת הסוף!”
מה אלה יודעים! וכי אין הכל מתחיל עכשיו?

יום יבוא, שאת רואה אותו זו פעם ראשונה. והוא רואה אותך. הפעם הראשונה, כלומר: לא עוד לעולם. אך אל תיבהלו! אין אתם צריכים להיפרד זה מזה, זאת עשי־תם מכבר. מה־טוב שכבר עשיתם זאת.

יום־סתיו יהיה, מלא ציפייה לכך ששוב יהיו כל הפירות ניצנים. הסתיו, עם זה העשן הבהיר ועם הצללים המוטלים כרסיסים בין הפסיעות, כדי־כך שתוכלי לפצוע את רגליך בחודיהם, שאת נופלת עליהם כשאת נשלחת לשוק, לתפוחים, מתקוה ומעלי־צות את נופלת. איש צעיר קרב לעזור לך. המעיל עטוי עליו ברפיון, והוא מחייך ומסובב את הכובע ואינו יודע לומר מלה. אבל אתם עליזים מאד באור הזה האחרון. את מודה לו ומשילה מעט את ראשך לאחוריק, ואז צמותיך ניתקות, הכבונות, ומשתלשלות. “אח”, אומר הוא. “עדיין את לא הולכת לבית־הספר?” הוא פונה עורף והולך ושורק לו מין זמר. כך אתם נפרדים, בלי הסתכל עוד זה בזה, לגמרי בלא כאב, ובלי דעת שאתם נפרדים. עכשיו שוב מותר לך לשחק עם אֶחֶיך הקטנים, ומותר לך ללכת אתם לאורך הנהר, בדרך שפת־הנהר תחת לאלנוסים, ושם מעבר לגגות־הקש הלבנים, כמו תמיד, בינות לאמירים. מה יביא העתיד? שום בנים. אחים הביא לך, צמות—להרקידן, כדורים להפריחן. אל תכעסי עליו, הרי זה מיטב אשר לו. בית־הספר, הוא יכול להתחיל.

עדיין גדולה את מעט, עדיין את חייבת ללכת בחצר בטורים וללחשש ולהסמיק ולצחקק מבעד לאצבעות. אך חפי עוד שנה אחת ושוב מותר לך לנתר מעל לחבלים ולתפוס את קצות-הענפים התלויים מעל לחומות. את הלשונות הזרות כבר למדת. אך אין זה נשאר קל כל-כך. שפתך שלך עצמך קשה הרבה יותר. קשה עוד יותר יהיה ללמוד קרוא-וכתוב, אך הקשה מכל הוא לשכוח את הכל. ואם חייבת היית במיבחן הראשון לדעת הכל, מותר לך בכל-זאת בסוף לא לדעת הכל. כלום תעמדי בכך? כלום תהיי שתקנית די-הצורך? כשתתיראי דיך ולא תפתחי עוד את פיה, יהיה הכל בסדר.

את תולה את הכובע הכחול, שפמותו חובשים כל ילדי בית-הספר, שוב על הקולב ואת יוצאת מבית-הספר. שוב סתיו. מכבר נעשו הפרחים ניצנים ופקעות, הפקעות—לא-כלום, והלא-כלום שוב פירות. בכל מקום הולכים הביתה פעוטות, שעמדו במיבחן שלהם, כמוך. אתם כולכם אינכם יודעים עוד ולא-כלום. את הולכת הביתה, אביך מצפה לך, והאחים הקטנים צווחים בקול ככל אשר יוכלו ומורטים בשערותיך. את משתיקה אותם ומנחמת את אביך.

עוד-מעט בא הקיץ והימים הארוכים. עוד מעט נפטרת אמך. את ואביך מביאים אותה מבית-הקברות. שלושה ימים עודה מוטלת בין הנרות הדולקים, כמוך אז. פבו את כל הנרות בטרם תקיץ! אך היא מריחה את השענה ומתרוממת על זרועותיה ומקוננת חרש על הביבון. ואז היא קמה ומחליפה את בגדיה.

טוב שמתה אמך, כי שוב לא היית יכולה להסתדר לבדך עם אחיך הפעוטים. אבל עכשיו היא כאן. עכשיו היא עושה הכל, ומלמדת אותך לשחק היטב עוד יותר, לעולם אינך יודעת זאת די-הצורך. זוהי אמנות לא קלה. אך עדיין אין זה הקשה ביותר. הקשה ביותר הרי זה בכל-זאת לשכוח את הדיבור ולא לדעת עוד ללכת, ללמלם חסרת-אונים ולזחול על הארץ כדי לשוב ולהתחלל בחיתולים. הקשה מכל הוא לשאת את כל החיבות ורק להביט עוד. האריכי רוח! עוד-מעט-קט והכל יהיה טוב. אלוהים יודע את היום בו את נרפית.

זהו יום-הולדתך. את באה לעולם ופוקחת עיניך וחוזרת ועוצמתן מחמת האור המרור בה. האור מחמם את אבריך, את זעה בחמה. את כאן, את חיה. אביך שח מעליך. "זה הסוף—" אומרים אלה מאחריך, "היא מתה!" שקט! הניחי להם לדבר.

אינגבורג בכנון: ילדות בעיר אוסטרית

בימי־אוקטובר נאים אפשר, כשאתה בא מרחוב־ראדצקי, לראות ליד התיאטרון העירוני חבורה של אילנות באור־חמה. האילן הראשון, העומד לפני אותם עצי־דובדבן אדומים־כהים, שאינם טעונים פירות, כה משולהב מן הסתיו, כתם זהוב כה יוצא־דופן, עד שהוא נראה כאילו הוא אבוקה שאיזה מלאך השיל לארץ. והנה הוא בוער, ורוח־סתיו והקרה אין בכוחם לכבותו.

מי אפוא רוצה לדבר אלי על שלכת־עלֶן ועל המוות הלבן, לנוכח זה האילן, מי רוצה לעצרני מלהחזיק בו בעיניי ולהאמין שיאיר לי תמיד כמו בזו השעה, וכי חוקי־עולם אינם שולטים בו?

לאורו אפשר עכשיו גם לחזור ולהכיר את העיר, על בטיה החיורים המחלימים מתחת למחלפות־רעפים כהות, והתעלה, המביאה מן הים פעם־בפעם איזו סירה, העוגנת בסבורה.

אמנם מת הנמל, מאז מובאים המטענים אל העיר מהר יותר ברכבות ובמשאיות, אך מן הרציף הגבוה עדיין נושרים ניצנים ופירות על המים שהפכו שלוליות, השלג נופל מן הבדים, מִי־המסיסה אצים־יורדים בהמיה, ואז מתחזקת היא עוד פעם אחת לגאות, והיא מַנְבֶּהת גל, ועם הגל ספינות שמפרשה הסגונוני נמתח עם בּוֹאָנוּ.

בנדיר עברו אל העיר הזאת מעיר אחרת, לפי שפיתויה מעטים היו מדי; עברו אליה מן הכפרים, לפי שהחצרות נעשו צרות מדי, וביקשו בשוליה־העיר מחסה, שהוא כאן הזול ביותר. שם גם היו עדיין שדות וגומות־חצץ, הגינות הגדולות ומגרשי־הבנייה, שבהם נאספו שנים רבות סלקים, כרוביות ושעועיות, לחמם של העניים שבמשתפנים. משתפנים אלה חפרו את מרתפיהם בעצמם. עומדים היו במי־היסוד. בעצמם ניסרו את קורות־התקרה, אף בערבים הקצרים שבין סתיו לאביב, ואלוהים הוא היודע אם ראו חג־טפחות טרם מותם.

לילדיהם לא היה איכפת, כי הם כבר נחנכו על ריחות־המרחקים הבלתי־יציבים, כשבערו מדורות־פתוחי־האדמה, הצוענים. ארעית ובלשון־עילגים, תקעו יתד בארץ־ההפקר שבין בית־העולמים ובין נמל־התעופה.

בבית־המשותף־דירות־להשכיר שברחוב־המעבר מצויים הילדים להסיר את נעליהם ולשחק, גרביהם לרגליהם, מפני שהם גרים מתחת לבעל־הבית. מותר להם רק להתלחש, ולא ייגמלו עוד מן הלחישה בימי־חיהם אלה. בבית־הספר אומרים להם המורים: להכות אתכם צריך היה, עד שאתם פותחים את הפה. להכות... בין התוכחה על היותם מרעישים־מדי ובין התוכחה על היותם לוחשים־מדי מארגנים הם את חייהם.

רחוב־המעבר שמו בא לו לא מן המשחק שבו עוברים וזשודדים אלא שהילדים חשבו ימים רבים שזהו. רק כעבור זמן, כאשר נשאום רגליהם הרחק יותר, ראו את

המעבר, מנהרה קטנה, שמעליה נוסעת הרכבת לווינה. כאן נאלצו לעבור הסקרנים, שביקשו אל שדה-התעופה, על-פני השדות, חצות את מארגי-הסתיו. בלב מישוה נולד הרעיון לשים את נמל-התעופה ליד בית-העולמים, והאנשים בק' סברו: נוח הוא לקבור את הטייסים, שמשך איזה זמן ערכו כאן טיסות-אימונים. הטייסים לא הואילו לגרום נחת למישוה וליפול. הילדים תמיד צווחו: אווירון! אווירון! הם הרימו את ידיהם אליהם כאילו ביקשו לחפנם, והביטו אל גן-חיות-העננים, בו חגו המטוסים בין ראשי-טיגריסים ובין גלמי-זחלים.

הילדים מקלפים מלוחות-שוקולד את נייר-הכסף ומחללים בו את "צילצולי מאריה סאל". בבית-הספר הילדים מקרבים את ראשיהם לרופאה, לפלדת בהם כינים. הילדים אינם יודעים כמה שעות מצלצל השעון, כי השעון בבית-היראה של העיר עומד-מלכת. תמיד הם חוזרים במאוחר מבית-הספר. הילדים! (בקושי הם יודעים את שם, אך הם שמים לב רק כשקוראים "ילדים").

שיעורי-בית: חלקי-אות עיליים, חלקי-אות תחתיים, כתיבתם בניצב, תרגילים בהרחבת-אפקים ובשיפול-הזיות, שינוני-על-פה בעזרת תחבולות-זכירה. בהבלן של רצפות משוחות, של כמה מאות חייל-ילדים, מעילים זוטים, גומי-מחק חרוך, בין דמעות לנזיפה, עמידה-בפינה, כריעה-על-ברכיים ופיטפוט-שאיין-לכבשו חייבים להספיק: אלפבי"ת ולוח-כפל, הכתבת-כתיב ועשרת הדיברות.

הילדים פושטים מלים ישנות ולובשים מלים חדשות. הם שומעים על הר-סיני ורואים את הר-אולריך על שדות-הסלק, העפרוני המצויץ והארניים שלו, מבלבלים מן הארו ומן הסנה הבורע, והם לועסים את החומעה ומגרמים אשכול-של-תירס בטרם יתקשה ויבשיל, או שהם מטלטלים אותו הביתה, לקלות אותו מעל לאש-זרדים. השיזרה המעורטלת נאגרת באוצר-העצים, ומוצאת את שימושה בהפחת אש-הכירה, ואתה מוסיף אליהם את הארו ואת הזית, והם מעלים עשן, מחממים את הלב ממרחקים ומטילים צללים על הקירות.

עונת-אותות-הנצחון, ימי-חג-המולד, בלא מבט קדימה, בלא מבט אחורה, עונת לילות הדלעת, השדים והבהלות שאין קץ להם, לטובה ולרעה: היעדר-תקוה. הילדים הם ללא מחר. הם יראים את כל העולם. אין להם דימוי ממנו, רק מן הכאן ומן השם, כי את אלה אפשר לתחום בקו-גיר. ברגל אחת הם מנתרים אל הגיהנום ובשתי רגליים קופצים הם אל גן-העדן.

באחד הימים עוברים הילדים להנזל-שטראסה. לבית ללא בעל-בית, לשיכון שבקע מקליפת-משכנתא-אווה, מאולף וצר-לב. הם גרים מרחק שני רחובות מבטוהובן-שטראסה, שבו כל הבתים מרווחים ומוסקים מרכזית, ומרחק רחוב אחד מראדצקי-שטראסה, שהחשמלית, אדומת-אורות ורחבת-פרצוף, עוברת בו. הם נעשו בעל גינה, שבחזיתה נשתלים ורדים, ובאחוריה עצירת-פוח זעירים ושיחי-גרגרים קטנים. האילנות אינם עולים בקומתם עליהם עצמם, והם אמורים לגדול יחדיו.

בימות-קיץ מציצים הילדים מבעד לתריסים ירוקים אל השמש, בימות-חורף עושים הם איש-שלג ותוחבים לו נתזי-פחמים במקום עיניים. הם לומדים צרפתית, מאדליין

אָט אין פטיט פֿיה. אָל אָט אַ לאַ פֿיניטר. אָל ריגארד לאַ רי. הם מנגנים בפסנתר. את שיר־השאמפאניה. הוורד האחרון של הקיץ. המיית־אביב.

אינם מאייתים עוד. הם קוראים עתונים, שמתוכם קופץ רוצח־מין. זה נהפך לצל שמטילים האילנות בדימדומים כשחוזרים משיעור־הדת, והוא מוליד את רחשוש האזדרכת, המאוושת לאורך הגינות העוטרות; העיונית והפֿילוקס מתפרדים וחושפים לרגע את דמותו. הם חשים את אחיות החונק, את המסתורין הטמון במלה תשוקה מינית, והמפחיד יותר מן הרוצח עצמו.

הילדים קוראים עד לכאב־עיניים. הם עייפֿי־שינה, משום ששהו בערב זמן רב מדי בכורדיסתן הפראית, או עם מחפשי־הזהב באלאסקה. הם רובצים במארב לקלוט שיח־אהבה, וחושקים במילון המלים הלא־מובנות. הם תוהים על מהות הגוף שלהם ועל מריבת־לילה בחדר־ההורים. הם צוחקים בכל הזדמנות, אינם יכולים כמעט להתאפק ומתגלגלים מצחוק, קמים וצוחקים עד כדי עווית.

ורוצח־המין מתגלה בקרוב באחד המתבנים, אניצי־קס על גופו ותצלום־פניו מטושטש עד לבלי הכיר, לא רק בעתון־הבוקר.

בבית אין כסף. שום מטבע אינה נופלת עוד לתוך קופסת־החסכון. בנוכחות ילדים מדברים עוד רק ברמזים. אינם יכולים לנחש שהארץ עושה הכנות להסגיר את עצמה ואף את השמיים, שהכל מושכים בהם עד שהם נקרעים, ונבָּעָה בהם חור שחור.

אל השולחן יושבים הילדים מחרישים, מאריכים לעיסתם, ובתיבת־הראדיו קולות סערה קרבה, וקול־קרייִן־החדשות כמו ברק פוגע במטבח וגווע, שבו מכסה־הסיר מתרומם מבוהל מעל לתפוחי־האדמה המתבקעים. קו־החשמל נפסק. בחוצות עוברים טורים־טורים הצועדים. הדגלים מתנפנים מעל לראשים. "..." עד הכל יגופץ לרסי־סיס", כך מושר בחוץ. אות־התחנה נשמע, והילדים לומדים באצבעות מאומנות, ללא אומר, להעביר ביניהם ידיעות.

הילדים מאוהבים, ואינם יודעים במי הם מקשקשים, מפלספים את עצמם לתוך חירון בלתי־מוגדר, וכשאינם יודעים עוד איך להמשיך, ממציאים הם שפה שמשגעת אותם. דג שלי. חפה שלי. שועל שלי. מלכודת שלי. אש שלי. אתה, מים שלי. את, גל שלי. הארקה שלי. את, איל־שלי. אתה, אבל־שלי. או. או. הכל שלי... הכל־כל שלי. הם דוחפים זה את זה, מסתערים באגרופים שלופים זה על זה ומתפתשים על מלת־מענה שאינה קיימת. זה לא־כלום. הילדים האלה!

הם קודחים, מקיאים, קרוּחם להם, דלקת־גרון, שעלת, חצבת, שנית, הם שרויים במשבר, לאחרי־יאוש, מרחפים בין חיים למוות, ובאחד הימים מוטלים הם נעדרי־תחושות ותשושים, ומחשבות חדשות בהם על הכל. אומרים להם שהמלחמה פרצה. עוד חרפים אחדים, עד שתפצנה הפצצות את קרחו, אפשר להחליק על־פני האגם לרגלי הקרויצברג. רצפת־הזוגית הדקה במרכזו שמורה לנערות שבחצאיות־פעמון, המחליקות קשתות־פנים וקשתות־חוץ ושמיניות; הרצועות מסביב שייכות למהירים.

בחדר המוסק מנעילים הבחורים הבוגרים לבחורות הבוגרות את נעליהן הקרה, ובבתי-אזניהם נוגעים הם בעורן, לובן-עור-צווארי-ברבור, של רגליים דלות-בשר. חייב אתה לנעול נעליים מתברגות כדי ליחשב עם המהדרים, ומי שאין לו, כמו הילדים, אלא נעלי-קרחה-של-עץ עם רצועות, שיסור אל שוליהאגם המושלגים, או יעמוד ויסתכל.

בערב, כשהמחליקים והמחליקות התנערו מנעליהם, שהם תולים על שכמם, והם עולים כנפרדים על במת-הקרשים, כשכל הפנים, רעניים ודמויי ירחים צעירים, נשקפים מבעד לדימדומים, עולים האורות מתחת לסוכי-השלג. הרמקולים מתפרסים, והתאומים בני השש-עשרה, הידועים בעיר, יורדים במדרגות-העץ, הוא במכנסים כחולות ובאפודה תכולה. והיא בכלום כחול מעל לטריקו-צבע-העור. באורך-רוח הם ממתנינם לפתיחה, קודם שיפרצו מעל למדרגה התחתונה—היא בהרחפת-כנפיים והוא בקפיצת-שחיין נהדרת—אל הקרה, ומגיעים במספר נשימות עמוקות, חזקות, אל המרכז. כאן היא פותחת בלולאה הראשונה, והוא מחזיק לפניו גלגל-שלא-אור, שבעדו היא מזנקת. עטויה ערפל, כשמחטה-הגראמופן מתחיל לחרוק והמוזיקה מתמססת. האדונים הקשישים פוערים את עיניהם מתחת לגבות מכפירות, והאיש בעל-את-השלג, המפנה את רציף-ההחלקות-הארוכות מסביב לאגם, בעל הרגליים-העטופות-סחבות, משעין ראשו אל קת-המגרפה ועוקב אחר פסיעות הנערה, כאילו מוליכות הן אל הנצח.

עוד פעם אחת יורדת הפליאה על הילדים: אילנות-הנוצרי, זאת הפעם באמת, נושרים משמיים. לזהבים. והמתנה המתלווית, שלא ציפו לה, פנאי שנתוסף לילדים. מותר להם באזעקה להשאיר את המחברות ולרדת למקלט. מאוחר יותר מותר להם לחסוך ממתקים לטובת הפצועים או לסרוג גרביים ולקלוע קופות-לְכֶש למען החיילים לאלה שביבשה, שבאוויר ושבמים. ולזכור אותם בחיבור, בתוך האדמה ובתהומות. ובמאוחר עוד יותר מותר להם לחפור שוחות בין בית-העולמים ובין שדה-התעופה, שכבר הוא מוסיף כבוד לבית-המנוחות. מותר להם לשכוח את הלאטינית שלהם וללמוד להבחין בין רעשי-המנועים בשמיים. אינם חייבים עוד לרחוק הרבה כל-כך, את הציפורניים אין איש בודק עוד. הילדים מתקנים את חבלי-הקפיצה שלהם, כי אין עוד חדשים, ומשוחחים על מנגנוני-השהיה ועל מוקשי-צלחת. הילדים משחקים בחורבות "תנו לשודדים לעבור", אך לפעמים רק יושבים הם ככה, מביטים-ולא-רואים-כלום, ואינם נענים עוד כשקוראים להם "ילדים". יש די רסיסים בשביל "שמיים וארץ", אבל הילדים רועדים, כי הם רטובים וקר להם.

ילדים מתים, והילדים לומדים את תאריכי מלחמת-שבע-השנים ומלחמת-מאת-השנה, ולא היה איכפת להם לבלבל את כל האיבות, את העילה עם הסיבה, שעל ההבחנה המדויקת ביניהן אפשר לקבל ציון טוב בהיסטוריה. הם קוברים את הכלב עלי, ואחריו את בעליו. עת-הרמיזות חלפה. מדברים בנוכחותם על יריות-בעורף, על תליות, על חיסולים, על פיצוצים, ומה שאינם שומעים ורואים מריחים הם, כשם שהם מריחים את הרוגי סאנט-רופרכט. שאי-אפשר לפקח אותם מפני שנפל עליהם

הקולנוע, שאליו נכנסו בגניבה כדי לראות את "הרומאנס במול". לצעירים היתה הפניסה אסורה, אך הותרה להם הפניסה אל המוותה הגדול ואל ההריגה, מספר ימים אחר-כך, וכל הימים מאז והלאה.

אין עוד אף פעם אור בבית. ושום זוגית בחלון. שום דלת על צירה. איש אינו נע ואיש אינו קם.

הגלאן אינו זורם עוד לא למעלה ולא למטה. הנחל הקטן עומד, וטירת-ציגולן עומדת ואינה מתנשאת.

גיאורג-הקדוש עומד בכיכר החדשה, עומד ובידו האלה, ואינו קוטל את הדרקון. ליד זה הקיסרית עומדת, ואינה קמה.

אה, העיר. העיר, עיר הליגוסטרומ, שכל שרשיו חשופים. לא אור ולא פת-לחם בבית. אל הילדים אומרים: שקט, שקט מעל לכל.

בין אלו החומות, בין רחובות-הסביב, כמה חומות עדיין עומדות? ציפור-הפלאים, עדיין היא חיה? היא שתקה שבע שנים, שבע השנים חלפתמו. את, עירי, את, לא-עיר, מעל-לעננים, מתחת-לאדמה-הסידנית, מתחת-לליל, מעל-ליום, עירי-שלי ונהריי-שלי. אני הגל שלך, את ההארקה שלי. העיר עם הוויקטרינג-רינג ועם הסאנט-ויטרינג...

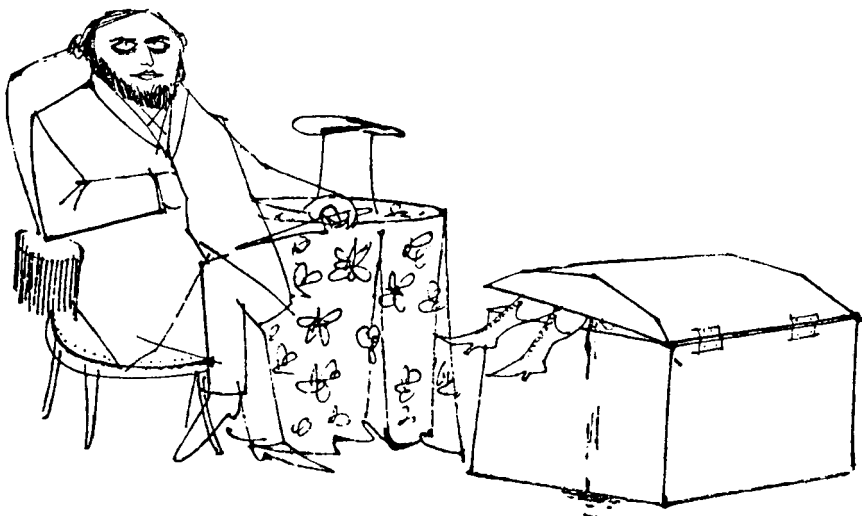
יזכרו שמות כל הרינגשטראסן, כל רחובות-הסביב, ושמותיהם כשמות שבילי-הכוכבים הגדולים, שגם הם לא היו גדולים יותר בעיני הילדים, וכל הסמטות, סימטת-המצודה, וסימטת-התבואה, כן, כך היו שמותיהם, סימטת-גן-העדן, את הכיכרות לא לשכות, כיכר-התבן וכיכר-רוח-הקדוש, כדי שיקרא כאן הכל בשמו, אחת-ועד, שייפקדו כל הכיכרות. גל והארקה.

ובאחד הימים אין עוד מישוהו הכותב תעודה לילדים, והם רשאים ללכת. הם נדרשים לצאת אל החיים. האביב יורד בחשרות מים צלולים סוערים ומוליד גבעול. אין צריך לומר להם לילדים שהשלום הגיע. הם הולכים מפה, ידיהם בתוך כיסים מרופטים, שורקים, שריקת-אזהרה להם עצמם.

לפי שאני, בעת ההיא, במקום ההוא, הייתי בין ילדים, ועשינו כיכר חדשה, מפקירה אני את הנוזל-שטראסה, גם את המראָה אל הקרויצברג, ומעידה את כל הארנים, את עורביה-הציצה ואת העלֶה הלוחשת. ולפי שנתחוויר לי שהפונדקי אינו נותן עוד גרוש בעבור בקבוקי-סיפון ריקים, וגם אינו מוזג לי עוד לימונאד, מניחה אני לאחרים את הדרך ברחוב-המעבר, וזוקפת את צווארון-המעיל כשאני חוצה אותו ללא מבט, להגיע אל הקברים, עובר-אורח שאיש אינו מבחין בו את מוצאו. שם במקום שהעיר מסתיימת, במקום שהבורות פעורים, במקום שהנפות מלאות שיירי-חצץ, והחול חדל מלזמר, שם אפשר לשבת רגע ולשים את הראש בכפות-הידיים. יודעים שהכל היה כפי שהיה, שהכל הוא כפי שהוא, ונמנעים מלבקש סיבה לכל. כי אין כאן מטה שיגע בכך, אין קסמת-חיייה. התרוות ושיחיה-הסמבוק? כלום אינו בא אל לבך. שום נגיעת יד ימים-חלפו, שום בית שחזור והוקם. ולא מגדל-ציגולן, שני הדובים הצודים, האגמים, הוורדים, הגנים שגשמי-זוהב בהם. בזכירה הדוממת, קודם

היציאה, לפני כל היציאות. מה צריך לזרוח לנו? המעט-שבמעט הוא שיכול להסתבר לנו, והילדות אינה בין אלה, אף לא העיר שנתקיימה בה. רק כשהאילן שעם התיאטרון מגשים את הפלא, כשהאבוקה דולקת, עולה ביד, כמים בים, לראות את הכל מתערבב: האפולונית הראשונה על הדאיות מעל לעבים בבוהק-אש; את הכיכר החדשה, על פסלי-הזכרון האוויליים שלה, עם המבט לאוטופיה; את הצופרים של אז עם רחשי-המעלית בבית-קומות; את כריכיי הריבה היבשים עם רסיסי-האבן שנגסתי בו בחוף האטלנטי.

(א. ב.)

גרהארד פריטש: ידעתי

ידעתי הוא לִבְנֵי
וְהוּא יָרַח מֵעַל כְּתֵל־הַבַּיִת
מִצִּיר אֲנִי עֵינַיִם בְּעֵינַי
עֵינֶיךָ הַמּוֹת שְׁאֲנוּ נוֹשְׂאִים
בְּחֻזְקָה בֵּין הַרְגָלִים אֲנִי מִנְצַח אֶתְּךָ מִנְצַח
אֲנוּ מְאֻבְּדִים אֶת הַבַּיִת עֵינֵינוּ
מִצִּיר הַקְרָדוֹם לְלֹא־קוֹל לְתוֹךְ הַיָּרֵחַ
בְּדֶרֶךְ בִּיעַר חוֹרְקַת הַזְכוּכִית
הַעֲשֹׁב הַקָּרָה עוֹר
מְגִשֵׁשׁ בֵּין הַשּׁוֹקִים מְזַכּוּכִית
בְּצֵל הַעֲשֹׁב יְדַעְתִּי
גָּדַל לִבְנֵי מֵעַל הָעֵינַיִם
אֶתְּךָ מִנְצַח עַל כְּתֵל־הַבַּיִת
אֲנִי מִנְצַח בְּצֵל

מי ואיפה

מי בַּמְקוֹם הַעֲשֹׁב אֵינּוּ גָּדַל עוֹד
הֲהִיָּה זֶה הָאֶחָד שְׂצַחַק
קוֹלוֹת הַיְלָדִים הָאֶף מְלַכְסֵן?
מוֹקֵד אוֹ קַן־אֶהְבָּה הַעֲשֹׁב
דְּבוּק בְּנַעֲלֵינוּ אֲנוּ אוֹמְרִים
מֵה שְׂאֵינְנוּ יְכוּלִים לְדַעַת
חֻטְאִים בְּאֶלְכֶסוֹן אוֹ צְחוּק יִשְׂרָאֵל
לֹא הֵינּוּ בַּמְקוֹם שֶׁהֵינּוּ
בְּנַעֲלֵינוּ אֲנוּ דוֹרְכִים עַל אֵשׁ
מְאֻבְּדִים אֲנַחְנוּ הָאֲחֵרִים
עַל הַמְקוֹם פֹּה וְשָׁם

תחנות

רְגֹז לִפְנֵי לוחות-נְסִיעָה
 בְּעָרֵי-שָׂדֶה, תוֹךְ שְׁמִיעָה
 בְּמִסְעָדָה מִזְקָמָה, הַתְּנַגְּשׁוֹת
 קְרוֹנוֹת בְּהִנּוּחַ,
 כְּלָבִים גּוֹבְחִים, וְהַבְּרִזָּל
 מִחֲלִיד, נְשִׁים בּוֹכוֹת לֹא
 רַק בְּסֶטֶם, אִירוֹת אֲחֵרוֹנִים
 אַחֲרֵי סְבוּבִים חֵישׁ נְעֻלָּמִים
 תָּמִיד וְעֵתָה: מְדוּעַ כָּאֵן,
 לָמָּה אָנִי? מָה הַזְּמַן
 שְׁצָרִיךְ לְחִכּוֹת עַד
 גִּדְע, כִּי הַצְּפִיָּה
 הִיא הַנְּסִיעָה וְהַנְּסִיעָה
 הִיא הַשְּׁהִיָּה?

הוכחה

מֵאֲזוּ הִיֹּתִי סְגוּר בְּאֶרְצִי
 וּמִתְחִיל תּוֹפֵס אֶת הַהֶקְשָׁרִים,
 יוֹדֵעַ אָנִי כִּי נִיר־הַעוֹגוֹת וְהַסִּינָרִים
 הַמְעַמְלָנִים שֶׁל עֲלָמוֹת מְגִישׁוֹת-עַל־טֶס
 אֵין לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם, מֵהַשְּׁבָדֶרֶךְ כָּלֵל
 מִסְדָּקֵי אֲרוֹן-הַמֵּתִים יִתְגַּל,
 גַּם זֶה מֵאוֹתוֹ חֹמֶר נִפְרָשׁ.
 נִשְׁבַּע אָנִי בְּאַצְבְּעוֹתַי,
 הַמִּיטִיבוֹת לְזַכֵּר.

קונראד באייר: ניצני פשיעה

בעל הפונדק "לב־הדמים" ניגש באדיבות עד לסף לקבל את פני אורחיו. עוד הוא מסתלק מן המדרגות והנה נכנס ילד, בן עשר לכל היותר, קטן, צולע ומגובן קימעה. הוא השמיע קול גיחר. הרוח גישבה שורקנית בשלטה־הפת המוחלד, ועליו נראה לב אדום מנוקב־חץ, צרפל עלה, סמיד, לח.

היה ערב.

לִור־נצוני הופיע בעצמו וחפן מלוא כפו חול דק והטילו בפני הרוצח. היה בוקר שעה חמש.

קר היה וירד שלג.

הנה, אך יצא לִור־נצוני מן החדר, עט פתאום איש פנימה. הוא אחז בפטיש מעל השולחן, קפץ אל המיטה והדביק קרטון עבה אל הקיר, ושוב הסתלק.

בשעה ששני הסוסים האמיצים קירטעו על רצפת החצר טרק משרת־ענק את דלת העגלה, שעל דפנותיה סימני־יוחסים צבועים.

חדרן פתח את שתי כנפות־הדלת והודיע:

"נִשֶׁק לה, אחיין, אתה לבוש כפפות".

עם זאת הטיל עצמו אל כורסה, זרק בתנועת־יִיאוש את המגבעת ממנו והלאה, הרכיב רגל־שמאל על ברד־ימין, נטל את הרגל בידו והמשיך ביבבותיו.

הרגע הזה דומה היא כי קרוב הוא.

הפונדקית שמעה רחש ליד הדלת, אך היא התחילה להתפשט, פגיון שהיה חבוי לה בחזיה שלפה מנרתיקו והניחתו על שולי התנור. הלהב היה מושחו, שלש־פיות, החוד מורצל.

הפונדקית היתה כבת ארבעים, מגודלת, בריאה, אדמומית, עוטה פלומת־זקן, זרוער תיה וידיה הגדולות אמרו כוח בלתי־רגיל. תכופות נשתקפה במבטה תוגה עכורה. פיה הקטן, חטמה הישר, העדין, וסנטרה—היתה להם צורה חביבה ביותר. תלתלי שער בהיר גלשו על לחייה, מחרוזת־אלגומים סגרה על צוואר צהור־מבריק, אכן, שמלתה הרחבה־מדי עוד היה בה כדי לרמוז על גיזרתה. למחרת זרחה ברקיע שמש־סתיו זוהרת, והסערה שככה.

נעליה הגסות היו מסומרות; הקצרה: פרט לידיה, לא הבדיל לפי־שעה דבר את הפונדקית משאר באי הפונדק. לאחר הרף־עין שוב נעלמה הדמות.

המשורר לִור־נצוני נשאר עומד כמאובן.

שמו נראה מצויר בשיני־סוס על לוח־עץ שחור שעל הדלת. ברית־חת־זעמו הראשונה ביקש המשורר לחנוק את הילד בזרועותיו; אך הוא הבליג, וחזר והסיט אל כיסאו. הנער שרעד על־כרחו והעווה את הבעתו המכוערת, דיבר: "אבא מסכן".

"זה לא־כלום", ענה המשורר כשוב שוויון־נפשו אליו. "יש לי פצע ישן ברגל, שלפ־עמים הוא עדיין מכאיב מאד".

הפונדקית ישבה בכורסה גדולה. מכוסה אריג צהוב־קקש. והיתה לבושה שמלת קטיפה שחורה, שניכרה בה המלאכה הנהדרת שבצווארונה הרחב ובשרווליותיה, מעשה תחרה אנגלית.

כלאחר־הפטיירה: "לא נכון, לא רצחתי שום סוחר־בהמות".

חרמ־הירח הצר, הדק, התחיל לבהוק בוהק פראי.

השקט היה מושלם.

"אבא, המים בכד קפאו", קרא הגער.

"או שבור את הקרח".

"הוא עבה מדי. אבא, תשבור בבקשה את הקרח בכד".

הפונדקית מזגה ללורנצוני, בלי ספק שיקוי־תרדמה (שמא אופיום?). שעות אחדות היה הלום לגמרי, וכשניעור נתמשכה בקצהו האחד של החדר חומה ארוכה, מסוידת. בחייכו נחשפו קצות שיניו, כמעט כולן שחורות.

"סליחה, כולי קשב".

אירע מה שמוכרת היה להתארע.

הרוזנת היתה חירות־כשוי ולבושה עטיפה רחבה, מלמלה לבנה; תנועה פתאומית, עוויתית, הפילתה מן הדרגש, בשעה שאהי הרוזנת התהלך במצפה אין־מנוח.

דבר זה שימש לו לפייטן עילה לפסוק את פסוקו: "יש לי סודות משלי".

"אלי, מהיכן רק נוטל אתה את הרעיונות?" לא יכלה הפונדקית שלא לשאול.

"מן היער, מקום שם התותים צומחים", השיב האמן.

"הבית הזה מכיל שלושה חדרים נאים ומשק־פרות שוייצי, שבו שימשה הרוזנת בימי־ילדותה נערה חולבת".

"אני כולי קשב", נתעלע הישיש באימוץ כל כוחותיו, אף שהקצף זע על שפתותיו.

במאמץ עליון עלה בידו לשבת אל המדרגה האחרונה. הוא צותת וקלט רחשים, לכן מנה את המעלות: שלש־עשרה היו. "רק לשם זהירות", בתוך כך כיוץ את גביניו והעווה העוויה. הממחטה היתה ספוגה דמעות. זה היה יכול לקלקל את הכל.

לורנצוני קם, הקיף את הבית ולא ראה איש, הרוזן לא היה עוד, משק־הפרות נראה עכשיו בלי צעיף־עלים.

יזוף הזקן, כשנכנס, שמע לתמהונו הגדול את אדונו מזמרר שיר־ציידים.

"אבל, הרי הוא מתפפף מצוין מאד".

"אתה דאי שכחת לתת לניקוי את הרובים שלי שבמזווה־הציד?" קרא לורנצוני, כשהטיל עצמו ליד צב־המגן שלו, בתבן, ובכה בכי מר.

למרגלותיו הרגיש במשהו קר מאד; הוא שח ידו, והיתה זו שלולית של מים.

בכל־אופן שחה צב־המגן כמו לוטרה.

באמצע החדר עמד כיסא, ועל המיסעד היה תלוי חבל. או עלה בין האורחים מילמול של מורת־רוח.

"האת, האביב, או מתגלגלים הילדים עליונים באחו".

"זה דם יש לו על בגדו! כלום הוא פצוע, אדוני? מדוע לא צילצל בפעמון?" ענה

יוזף נוגות. "הוא בן־בליעל גדול; אבל עכשיו הוא בוכה, רואה הוא, זה מצער אותי. רוצה מים?"

"לא, רק אוויר", נאנק לורנצוני.
הילד המסכן שוב כרע על ברכיו, פירש זרועותיו, אך לא יכול לומר מלה; נשמעה רק נקישת שיניו.

"קר כקרח כאן?" העירה הרוזנת.
"זה עלינו?" שאג יוזף, שכנראה שכח את תפקידו לגמרי. הוא נדחק אל קרן־זווית, וכמאיים הניף גרון.

העוול הטיח בדלת בעצמה כה רבה עד שהמנעול הממוקמק נפרץ.
לפעמים קרא: "הפונדקי הרשה לי זאת, ואני מתרוצץ בגינה ומסתכל כהלכה. בפניה משמאל עומדת קאזוארינה. אני מתחיל להשתעל כל־כך עד שהאודנית הרוזנת אומרת: ברצון אביא לך כוס מים".

"נכון", הפטיר לורנצוני, בלי שיפקח את עיניו.
אז קם. סר אל החלון, והתחיל לרנן זמר־קט. בעוד הוא מתפף על הזוגית.
"אשים לי גזיר־נייר בקופסת־טבק־ההרחה שלי, שלא אשכח את שמר".
האורלוגין בחדר השמיע תשע שעות.

ירדה דממה עמוקה.

המשרתת הופיעה, לורנצוני שלח את ידו, במירב השקט, אל תחת המעיל, שלף אקדח, הראה אותו לנערה וחזר ותחבו. נתמלא החדר מעט־מעט שלג.

"הרי זה נורא", רטן אחי הרוזנת. מרוב רוגז השליך את המשקפת ארצה.
מוג־האוויר הרע התרכך. העננים שהרדיפה הרוח לפניה היו שחורים כל־כך ונשת־תלשלו עמוק כל־כך עד שהיה לילה כמעט. מלבד זאת חזר יוזף והולך עמו כבשה, בחבל דק. יוזף נשאר עומד בפתח והביט באדוניו במתיחות חיישנית.
"והסוסים?" שאל לורנצוני.

"הוא מפנק אותי", ענה משרתו בחיוך והתישב לו בנוח על הספסל ליד התנור.
הפונדקי הטיל בו מבט קטלני, כמבקש לומר: הגבירה החמודה תשמח. בתחילת החורף נטרפה עליו דעתו. יושב היה, הוא ושפמו האפור הארוך, ליד הדלת ומשגיח על האורחים. המישה ילדים היו לו, הצעיר בהם בן ארבע הקשיש בדוחק בן שתים־עשרה, אמו היתה חולה, ולסוף סבתא בת־שמונים בלתי־שפויה.
הרוזנת הירהרה בילדיה.

סבתא המטורפת לא הירהרה במאום.
לפני הבית צהלו הסוסים בעליצות.

אף שהרוח העיפה כובע אל החדר, נעצר כושי לבן־שער, לבוש בקפידה, על יד־שמאלו שעון־שניות, עמד בחוץ אצל החלון, ובימינו לא עשה ולא־כלום.

"לשון שחורה לו, לורנצוני", קוננה הפונדקית, והעמיקה־שיקעה מבטה בעיני המשורר.

"שחורה כדיר", אמר הלה בנחת. "היא צודקת בהחלט". אחרי עלילות־גבורה כאלו

לא חש עוד את עצמו אומלל כל-כך, אף שבכלל מעולם לא היה צוחק הרי אז ציחק, שם את הכובע אשר לו על אוזנו האחת ושר את המארסייו. הקור נמוג, ויוזף החסכני כיבה משום כך את האש. כשהתאוששה הרוזנת, נטלה את ידה של סבתא הישישה ושאלה: "וכי היכן האדונית הרוזנת המסכנה?"

"היא נמצאת עם ילדיה בחצר־המתבנים".

"אני באמת לא ידעתי זאת", העיד לורנצוני על עצמו. על השולחן היו מונחים שני ארנקי־כסף.

שני הסייסים נשענו אל אילן; האוויר לא ערב להם. יוזף נפל, חיר, ידיו מלאות דם, כמעט בלי נוע, בורעות הפונדקית. "אני רוצה לגלות לה רעיון", שיסע לורנצוני. "בדעתי להלביש את הרוזנת שמלה אדומה ולשים בראשה אותו כובע־נוצות, אני מושיב את הרוזן על שרפרף־תינוקות, עונד לו מפית, ושהיא תהיה לו, סכין־עץ בידה, בִּלְוֶן".

סבתא הוקנה היתה מוכרחה לצחוק.

"אומץ־לב! אומץ־לב!" קרא הרוזן ונכנס בקפיצה מבעד לפתח. זהיר־זהיר ביקש להגיע אל הסולם, שניצב בטבור החדר, ראשו אל עליית־הגג. ברגע זה נכנסה הרוזנת האומללה עם הרוזן אל החדר ושאלה: "אתה כנראה לא מן הסביבה הזאת?"

כבר הניח יוזף את רגלו על החווק העליון כשאחוז לורנצוני ברגליו הדקות ומשכו בחזקה כל-כך עד שלא יכול עוד הוקן להחזיק, נפל מן הסולם ופניו הוטחו אל החור קים כולם, כך היתה דרכו, ולכל מי שניאות להאזין היה אומר, ותכופות, שפך הוא מוכרח לחיות, שלולא כן חש הוא בראשו כל היום.

"זה היה אדום כדובדבן", שאג יוזף בכעס.

כאשר שמע הרוזן את הדברים האלה, החוויר עד־מוות וכמעט התמוטט. "הוא חף־מפשע, אני יודע זאת!" ענה לורנצוני בהדגשה. הרוזן נשאר עומד, הוא התקפל, לא בזריזות יתירה, ובין שינוי החזיק בסכין הארוך, שהבהיק בדימוי־האפלולית. לאחר שכוון אותו למצב המתאים, חזר ושלפו. השמש שקעה; כל הנוף היה רוגע מאד.

"שקט!" שאג הרוזן, ופנה תפנית קלה. "אף אחד?" נאנה יוזף משתימם וקד קידה. הראו לו לחם ובשר, והוא ענה לפתיון הזה. אחי הרוזנת עדיין ישב במיטת־הכוכבים שלו וסוף־סוף אמר: "הו, השמש הנח־מדה". כליו ומכשיריו היו שרויים באי־סדר רב. מהשכמה עד האתר, אך במיוחד מערב עד בוקר, שמעו אותו אומר בלי הרף: "הו, השמש הנחמדה". אך השמש לא זעה.

כשנודע כל זה לרוזן, חזר לביתו ודחה את ביקורו אצל המשורר לורנצוני ליום אחר. הפונדקית נופפה קלות בידה.

”באמת נכון הדבר, לורנצוני היקר?”
שוטר־חרש נבלע מבעד לדלת צדדית.

בזה הרגע נשמעו צלילי פעמונים.

הלילה ירד ובא, הדליקו אבוקות־של־קש וקשרו את הרוזנת אל ספסל, שנישא על כתפיהם של אנשי־הפונדק והמשרת. בעיני הפונדקי והפונדקית לא מצא הדבר חן, כנראה, והם חשפו שיניהם, והרוזנת טולטלה טלטלת־תרועה. אחרי הרוזנת הגיע תורו של לורנצוני, שאיש־שרת בעל־מידות נשאו בזרועותיו. הכל, אפילו המשרתים, סבתא הזקנה והילדים, הקיפו את לורנצוני; האחד נשא את סוסו הברוד, האחר את אתונו, השלישית חזירון־ים, אחדים החזיקו חמת־חלילים וניגנו. בקצרה, זה היה רעש. מאחור הלך הכושי; כמעט כולם נשאו אבוקות־קש בידיהם, כפי שאתם יכולים לתאר לעצמכם, וצעקו כמטרפים: ”בראבו, לורנצוני, תחי השירה!” והגבירות התחבקו.

כך עברה התהלוכה בכל הסביבה.

(א.ב.)

וולפגאנג באואר: השער והכוות

דין־וחשבון על פרקי־חיינו האחרון של שופט הכדורגל ד"ר גוסטל שטוואַסר

אַמילי שטוואַסר היתה תמיד אישונת חסרת־גון ונחבאת־אל־הפלים, ולכן התקשתה להבין איך־זה־פתאום מתפארים כל חברי מועדון־הלוואנגר, כולל העתודאים קולמן ובראונינגר 4, ששכבו אתה. בעלה, שופט־הכדורגל ד"ר גוסטל שטוואַסר, גילה זאת במאוחר. האיש, משפטן לענייני מינהל על־פי מקצועו, התמסר בזמנו הפנוי לכל מיני תחביבים. פעם היה חלוץ מרכזי במועדון־הלוואנגר; עכשיו, כשהוא עמוס זיקנה ושומן, היה לקופאי המועדון ולשופט בליגה א'. בלילות רחץ בולי־דואר, מיון תחתיות בירה, או הדביק באלבום קטעי עתונות על משחקים שבשיפוטי. הוא נחשב אדם חרוץ, אדיב וטוב־לב, בחגיגות נצחון הרבה לשתות וידע לספר בדיחות משעשעות מפעילותו כשופט. הוא היה גם מומחה להלצות דר־משמעיות, וכשהיתה רוח טובה עליו התכופפו המסובים מרוב צחוק לשמע דבריו. אשתו ילדה לו תאומים (זכרים), דבר שגרם לו, אלוהים־יודע־מדוע, להתפאר בכוח־גברותו. הוא הבטיח לדאוג לכך שלכל דמאוחר בגיל שבע־עשרה ילבשו שני בחוריו את בגדי הנבחרת. הוא לא ראה בעין רעה את היעלמותה של אַמילי, למשך שעה, עם החלוץ המרכזי הארטמן: כל כדורגלני וינה, כך היה חוזר ומדגיש, הם משפחת־ספורט אחת. על־פי כלל זה היה מקבל פעמים אחדות בשבוע כרטיסי־קילנר במתנה מן השחקנים של מועדון־הלוואנגר, פעם אפילו מקום ביציע להצגת "דימדומי־האלים" באופרה הממלכתית. לקחת את אשתו אתו, דבר זה נראה לו בבחינת חוסר־נימוס כלפי ידידיו. ערב אחד נקרע הסרט אליו הוזמן מיד אחרי התחלת ההצגה. דמי־הפניסה הוחזרו. הקשר השמאלי גירנברג, שליווה את שטוואַסר, הציע את מסבאת רידל. אולם שטוואַסר היה זעף, וחרף הגשם השוטף הלך מיד הביתה. ליר ביתו חנתה ה"רינו" של שופט־הקו אדוארד שטאמפר, הוא אָדי, הטוב בידידיו, אתו התמודד כבר בהרבה קרבות קשים.

"אדי ?!" נכנס, כולו רטוב, לפרוודור.

"אדי ?!" לטרקליון.

"אדי־בוי ? ?!" לחדר־המיטות.

אדי היה שם. שכב על המיטה בנוחות ובלי בגדים, עישן סיגריות, בעיניים בוחות הסתכל בחברו הנכנס. אמילי התכסתה בחלוק והתהלכה בחדר. הפטיפון מילמל "חשבתי שהלכת לקולנוע?"

שטוואַסר ישב גונח על קצה המיטה, ביקש מאדי סיגרית ומאַמילי יי"ש. הוא הסיר כובעו, התבונן ברצפה והחל לבכות. תחילה בכה חרישית, אך מיד אחר־כך, כשהגישו

לו את היי"ש ואת הסיגריות, התיפח קולנית. כדור רטוב של צער התגלגל על המיטה.

אדי נסע, ואמילי הבטיחה שלא לעשות עוד כדבר הזה.

אולם הנקל היה לה לאמילי להיגמל מאכילה מאשר מאותו בידור יומיומי, אותו רצוא ושוב של חלוצים, מגינים ושופטי־קו צעירים במלוא אונם. היא הגדילה את קהל צרכניה ושוב לא העלימה זאת. שעה שהיתה מקבלת את האורחים מותר היה לגוסטב לשהות בחדר השכן, לעסוק בעבודה כלשהי או לסדר תחתיות־בירה, הקיצוני השמאלי בלאנק, שהיה לקוח קבוע, היה מביא לו מדי־פעם שני בולים של מושבות צרפתיות, ישר מן הדואר. אולם דחף האספנות של גוסטב היה בשפליה־מדרגה. הוא ביזבו את אספו כדי לקנות יין תמורת הכסף. עכשיו היה יוצא בכל ערב וחוזר רק עם האיר הבוקר. הוא נעשה אורח־של־קבע במסבאותיה העלובות ביותר של שכונתו, אשר בכל אחת מהן מצא שותפים־לגורל, שלפניהם שפך את לבו וכטוב לבו ביין אף סיפר להם בדיחות. תכופות היה מתרוצץ שעות על שעות בחוצות וינה הלילית, נעצר לפני חלונות־ראנה מוארים, מסתבך בקטטות קטנות, שר שירי־לכת בבתי־אוכל שהקדימו לפתוח דלתותיהם, נטפל לנשים, אוכל מרקי־שעועית. לפעמים נעדר ימים תמימים מן הבית והיה חוזר אליו בלתי־מגולח, פניו תפוחים ועיניו אדומות ומימיות. השתמט מלהיפגש עם הנהלה, שאמנם פיטרה אותו כעבוד זמן קצר. למשפחתו לא הזיק הדבר, הדירה התהדרה והלכה, עם ערב איזשה האספלה העמוסה־לעופה.

ואולם גוסטב החל לסכול מיחוישי־קיבה, שבגללם נעשה פתאום גחמני, מהיר־חימה וזדוני. שוב אי־אפשר היה לחזות מראש את מצב־רוחו, הוא היה מפתיע את אשתו בשעות התעלסותה, לעתים היכה אותה ועל מבקריה איים בקופיץ. אחר היה חוזר ויושב ימים על המיטה, מביט בכיינית נכחו ומשמיע רק קולות פרא. או שהיה סובא לשכרה, משמיע מעל־גבי תקליט את החמישית ומלווה אותם בזימזום.

כל אלה לא מנעו אותו מלבוא מדי יום־א' אחר־הצהריים, היישר מן המקלחת כשפסו־קת שערתיו עודה רטובה, בריצה אל האצטדיון ולנהל משחק־אליפות. או חזר והיה שוב גוסטל הישן, טוב־המוג, המדרבן את הנבחרות בתאי־ההלבשה באמרות של חכמת־לב. בעת ההפסקה היה מריק לתוכו את מחצית הגביע שלו. היה עוצם עין אחת למראה "עבירות" קלות־ערך. אחר שריקת־הסיום היה משתפר עד לאבדן־החושים.

יום־א' אחד ביוני היה עליו לנהל את משחק־הגמר על הגביע "אוסטריה"—"ראפיד". שעת אחר־צהריים ללא עב וענן. 36 מעלות בצל. כל המקומות באצטדיון נמכרו. התזמורת מתחלפות. מרוצי אופניים ותרגילי התעמלות. טובי הספורטאים של השנה עולים על הבמות, עוטים זרי־דפנה וזוכים לתשואות. דגליט הונפו, שרוולים הופשלו, בירה הורקה מגביעי־נייר, הבריות הזיעו, התנבאו, התערבו, אכלו נקניקיות, מן אמריקאי ותרנגולות קרות, כוססו ציפרניים. נשיא המדינה, ראש־הממשלה, סגן־ראש־הממשלה, שר־החינוך, שר־ההגנה ושחקני־קולנוע הופיעו בשורות השמורות

למיוחסים. מן הרמקולים בקעו הודעות על הרכב הנבחרות. רק עכשיו הגיע שטואסר אל תא השופט. נדף ממנו ריח של יין ושל קיא. בגדיו היו קרועים ומוכתמים, פניו לא־מגולחים, אדומים ונפוחים להדהים. הוא ישב בבית־המרוח "רידל", לא נתן דעתו על השעה, רץ וגנח בכבודות. בקושי שמר על זקיפות קומתו. שוב ושוב תפס בטנו, העווה פניו, גילגל בעיניו ויילל.

"הקיבה שלי!"

"תחליף כבר את הבגדים!" צעק שטאמפר, שעמד לפניו. ההמון שבחוץ החל לאבד את סבלנותו ולמחוא כפיים בקצב. שטואסר סתם את אזניו.

"אתם יכולים כולכם ל...אותי!"

שופט־הקו אדלינגר הביא את אמילי מן היציע. "תחליף כבר, גוסטי־לה".

שטואסר קפץ על אשתו והתחיל לנשקה בפראות. שטאמפר נכנס ביניהם וסטר על פניו עד שהפילו. בחוץ נשמע קונצרט של שריקות. שטואסר שכב באדישות על הקרקע והניח לאמילי ולאדי להפשיטו, לרחצו, להלבישו, להעמידו שוב על הרגליים ולהוליכו אל המסילה שמוצאה באצטדיון. שם קיפצו וריצדו כבר שתי הנבחרות. "סוף־סוף".

הסתדרו בשתי שורות ורצו לעבר המרחב הירוק ובראשם שטואסר, שטאמפר ושופט־הקו אדלינגר. ואולם שטואסר נפל והתגלגל מעבר לפאת הדשא ומעליו עפו ארבעה שחקני "אוסטריה", וצחוק גדול פרץ במעגל הביטון מסביב. עד שחזר וקם על רגליו כבר הספיקו הנבחרות להחליף ברכות ועמדו להגריל את בעיטת הפתיחה על־ידי ילדה בתלבושת עממית שעמדה מוכנה למילוי תפקידה. כוכבים פיזזו בעיניו של שטואסר, אט־אט נכנס לתוך המעגל הפנימי והפריח את הכובע אל־על. קיבתו בערה, ריח חמוץ עלה בפיו בלי הרף, השמש סינורה, תכולת האלכוהול הגבוהה הפרה את שיווי־המשקל. הוא היה בעיניו כמהלך־על־חבל, הרחק למטה תחתיו ההמון, והקו האמצעי־החבל עליו הוא רוקד הלוך־ושוב. אט־אט התבונן סביבו. הרי אי־שם בתוך ההמון ישבו ודאי אמילי ואנשי מועדון־הלואנגר. לא הבחין בהם, אולם אצל "ראפיד" גילה בשמאל הקיצוני את מכרו הותיק בלאנק, זה בעל בולי המושבות הצרפתיות ישר מן הדואר. בלאנק עבר מ"הלואנגר" ל"ראפיד". שטואסר ציחק. תקע משרוקית בפיו ושרק. הנערה בתלבושת העממית התקינה את שמלתה, נגעה פעמים אחדות בכדור והסתלקה מן הדשא בקפיצות גנדרניות כשהמשחק כבר בעיצומו והקהל בן מאת־האלפים כבר שואג. אולם שטואסר היה אטי מדי, רגלו פשלה במרכז המגרש, הכל הסתובב. הוא לא ידע היכן משחקים, התרוצץ בין חשחקנים כסומא. חימה קפצה עליו. בלאנק עבר על פניו, במרחק ראה את ידידו שטאמפר רץ לאורך קו ה"חוצה" ודגל צהוב בידו, עיניו חשכו, רק את שטאמפר ואת אמילי עוד ראה כשהם משתוללים במיטה ערומים כביום היולדם, כלי־מיטה

התעופפו באוויר, אחר פרצופו של בלאנק, ידיו של בלאנק שהושיטו לו שני בוליי דואר מן המושבה טוגו, שוב עיגול האצטדיון, הבהיר-עד-לסנוור והמנצנץ, הדגלונים המתנפפים, הוא חש שהכל מתרחק-הולך-ממנו. שהכל נעשה שקט וקל, שהוא גולש באינ-מעצור לעלפון. אז שרק. רייהאוזר 3 מ"אוסטריה" נמצא אותו רגע בעמדת בעיטה מול "ראפיד", האצטדיון רתח, ראש נבחרת "אוסטריה" התלונן, שטוואסר רשם את שמו בספרו וזכה בתמורה בקונצרט ממושך של שריקות, למען שיווי-המשקל פסק נגד קבוצת "ראפיד" בעיטת-עונש, אותה תקע רייהאוזר לפינה השמאלית התחתונה.

כשהכדור התקפץ ברשת צחק שטוואסר בלעג, פתח במחול של שמחה והיכה על ברכיו מרוב גיל. בלא בטחון חזרו השחקנים ותפסו את מקומותיהם. בפינה הדרור מית, שם עמדו חסידי "ראפיד", קפצו האנשים ממקומותיהם. שר-החינוך רתח, שר-ההגנה חייד.

עכשיו לא מיהר שטוואסר לשרוק. עיניו הבזיקו רעות, בצחוק אותה לצופים שירגו עו. אך אלה עמדו כבר על רגליהם כמו להקת האסירים בנאבוקו ותבעו במקלה שופט חדש. אז חזר שטוואסר ושרק. בלאנק פרץ משמאל, דילג על שני שחקני "אוסטריה", אך לבסוף מעד ונפל. שטוואסר שרק. "אתה יוצא מן המשחק, בלאנק!" הצטעק בקול רוטט. "או שאתה הולך או ששוב יהיה 'פנדל'!" איים. פיו העלה קצף, קיבתו דקרה, רגש חדש לגמרי, רצון להיות סוף-סוף בלתי-צודק, מילא אותו.

האצטדיון רעם.

"פנדל! מלתי האחרונה!"

הוא תפס את הכדור, הביא אותו עד לפני שער "ראפיד", והורה עליו באצבעו. חסידי "אוסטריה" ושר-ההגנה התגלגלו מצחוק בכיסאותיהם, מצודי "ראפיד" ושר-החינוך נקטו עמדה מאיימת.

שטוואסר הניף זרועותיו. חיבק את רייהאוזר 3 ורץ קלילות אל המרכז. פניו אורו באור מזור. אולם נבחרת "ראפיד" לא היתה עוד. רק שחקני "אוסטריה" עוד עמדו במגרש אובדי-עצות. הצופים הזועמים קרבו ובאו. קפצו מעל המחסומים והרסום, רצו מעל למשמרות השוטרים על-פני הדשא לעבר שטוואסר, שעדיין עמד במרכז, צחק צחוק שחצני, שרק ללא הרף והתנהג כמו לא אירע דבר. אולם עתה חדלו חסידי "ראפיד" ושר-החינוך מצחוקם, שוב לא היו מוכנים לסלוח. התנפלו על שופט-הקו והרביצו בו והיכוהו ולא הניחו לו עד שהיה מוטל בתוך העיגול האמצעי, ללא-ניע, שותת-דם, ראשו פצוע, בפיו חסרות שיניים. משרוקית השופט שלו היתה מעוכה. מן הרמקולים בקעו שירי-לכת ושערי האצטדיון נפתחו.

שטוואסר הובא לבית-החולים פצוע פצעים אנושים ונותח מיד. ימים שכב, נטול-הכרה, באוהל-החמץ. משהחל לשוב לאיתנו ופצעיו הגלדו, ראו הרופאים כי מוחו נפגע ללא תקנה. שלחוהו לבית-הבראה שקט בקצה העיר, שם אמור היה לגור מעתה

ההלאה בסיועה הכספי של אמילי.

אמילי שילחה את הילדים למוסד כדי ליהנות מחופש מלא ולפתח ביתר-תנופה את העסק המשפחתי הקטן של קבוצת "הלוואנגר". מקץ חצי שנה נסעה כבר ב"אופל-קפיטן" ורבים מכוכבי החלוצים נמנו על לקוחותיה.

לילה אחד, כאשר שוב התנפצו פקקי השמפניה מגזוזטרת דירתה של אמילי—היה זה בדיוק שנה אחר המשחק "אוסטריה"—"ראפיד"—וסערת-אימים השתוללה בשמי וינה, החליט הפקיד לדרר להעתיק את החיננה לביתו. אמילי ואורחיה השיפורים קיבלו את ההצעה בהתלהבות. נארו בקבוקי השמפניה האחרונים, פוזבו האורות, האנשים הטילו עצמם לתוך המכוניות ונסעו נסיעה מטורפת וצעקנית דרך העיר. לא הרחק מן האצטדיון הווינאי התהפכה מכוניתה של אמילי ונפלה לתוך תעלת-הרחוב. האחרים עצרו וניסו לחלץ את המכונית (אמילי לא נפצעה). ירד גשם שוטף, ברקים הלמו בעצי השדרה, המכונית היתה תקועה עד מעל לגלגלים בתוך בור, שמתוכו ניסו אורחי ההלילה להוציאה תוך ציחקוקים אך בלי שום הצלחה. הגשם הרענן הרים את מצב-הרוח, כל רעם נתקבל בקריאת "הידד", והחלט לפתוח בקבוק חדש בור-במקום. הודלקו סיגריות ומקלטי הראדיו של המכוניות הופעלו בקולי-קולות. אמילי עלתה על גג המכונית ופתחה שם בריקוד מטורף ותוך כך פשטה את בגדיה והתערטלה, כשהיא נופלת מן הגג ושבה ועולה עליו וחוזר חלילה. היו שמחאו כפיים וצווחו. היו שהקיאו אל הוך התעלה, שופט-הקו אדי שטאמפר תקע לסירוגים בצופרו. לפתע נשמע קול שריקה ממרחק-מה. החבורה נדהמה. אמילי החלה לחפש את בגדיה. השריקה חזרה ונשמעה מאותו כיוון. אחת ועוד אחת. ושוב שריקות אחדות. בוז אחר זו. חשבה שזאת המשטרה.

שימונץ, השרוע במכונית כשהוא נושף לתוך בקבוק ריק של שמפניה, חיוה דעתו כי אין לעשות דבר, הוא מכיר די "אדונים חשובים" במשטרה. הוא הזכיר שמות אחדים ואמר כי די יהיה בהשמעתם כדי שכל שוטר שש-אלי-שוחד יהוויר לשמעם.

"אנחנו נשארים כאן! אני מוצא שנורא נחמד פה!"

סמוך לשעה ארבע בערך שקטה הסערה. אמנם היה עוד חושך, אך הציפורים הראשו-נות כבר פתחו בציוצן. המסיבה-שמתחת-לכיפת-השמיים של אמילי עלתה. על שרטון. אחדים ישנו כבר במכוניותיהם. אמילי עישנה וליטפה את ראשו של שימונץ. הטרנז-זיסטור השמיע מנגינות-בוקר ורזיות. מלבד זאת שרר שקט, רק לפרקים נשמעו צעדי המהירים של פועל מן המשמרת הראשונה או הדינאמו של מחלקת-עתונים רכובה על אופניים. פתאום שריקה חדה. "שוב מישהו שורק", אמרה אמילי לשימונץ, "אבל זה לא שוטר".

שימונץ הזדקף והקשיב, עתה באו מכיוון האצטדיון שריקות אחדות.

"זה כאילו מישהו שורק באצטדיון", סבר שימונץ.

בזה אחר זה התעוררו גם האחרים ומיצצו בעיניהם לתוך הלילה התם והולך, כשעודם מבוסמים כלשהו ומבלבלים מן השינה הקצרה. "זה יכול לבוא רק מן האצטדיון", אמר גם בראונינגר.

מישהו הציע לחקור בדבר. נטלו עמהם את בקבוקי השמפניה הריקים-למחצה ויצאו לדרך מתנדנדים, כשהטרנזיסטור של בראונינגר 4 מלווה אותם בקול זמרה. אמילי החזיקה בידיה בשני בקבוקים והפסיעה על קצות בהונותיה. "אני זוחלת!" קראה. לפני חומת הבטון של האצטדיון שהתנוסס שחור מרומה עמדו והקשיבו. אכן, השריקה באה מבפנים. נוצר אפילו הרושם—וההפסקות הלא-קבועות בין שריקה לשריקה חיוקוהו—כאילו מתנהל משחק בפנים. שערי האצטדיון היו נעולים. שטאמפר וריהאוזר 3 חיפשו דרך להיכנס פנימה ואמנם מצאוה (עץ, שצמח עד לגובה השורה השניה). להוציא את בלאנק, שהיה חבוש גבס, טיפסו כולם על העץ. שימונק עזר בסולם מאולתר.

מלמעלה נכנסו אל האצטדיון. הוא היה ריק מאדם. הרחק למטה, בדשא, כתם כהה. רוח רעננה נשבה וכולם הרגישו כאילו טיפסו לפחות על הר בן 3000 מטר, שממנו נשקף מבט נהדר למרחקים. פתאום שריקה. "אדם! שם!" קרא רייהאוזר 3. "שם, למטה!" ובאמת עמד על הדשא אדם בלבוש בהיר. כפעם-בפעם השמיע שריקה והתרוצץ במגרש.

"רוח-רפאים!" צעקה אמילי.

פתאום נעצר האיש והתבונן סביבו. וכשראה את החבורה, הצטעק: "אמילי!" "גוסטל! זהו גוסטל!" קראה אמילי ונפלה על חזהו של שטאמפר. היה זה שטאמפר; הוא הסתער על שורות המושבים וקרא לאמילי. רטוב היה כולו, כמו ביום בו הפתיע את שטאמפר בביתו. לבש פיג'אמה מנומרת בגון אפור-בהיר, וחבש מגבעת גדולה מכפי מידות ראשו, שהגשם ריפכה ושהשתרבבה כמעט אל מתחת לעיניו. מבטו הנוקשה, צחוקו הקצר והמקוטע ואפו האדום והזב השלימו תמונה של אידיוט גמור. לצווארו קשורה היתה משרוקית-ילדים אדומה.

"גוסטל, מה אתה עושה כאן?"

"אל תשאלו שטויות. 'אוסטריה'—'ראפיד' מתחיל תיכף, את צריכה להחליף את הבגדים שלי, אמילי, להחליף! הם כבר צועקים! מהר! אדי! לרחוץ... להחליף... הם מוחאים כבר כפיים. מאה-אלף צופים! חם לי כל-כך, אמילי!" במצחו עמדו אגלי זיעה.

"איך באת הנה?"

"ברחת! היי! מחזיקים אותי במעצר בתוך ארמון! הפרופיסור הוף עצר אותי! ברחתי מן החלון... היי... אני מוכרח לשרוק! באתי בדיוק ברגע הנכון...!" "הה! משחק גאק-אדמיר-אָנְרִי! מצחיק... ילדותי... אפס-ש'לש, שטויות... היי-היי... אפס-ש'לש, שטויות... שטויות... היי-היי!"

הוא עמד וזרועותיו תלויות לו לצדדים והביט בסובבים אותו, שהפשירו אט-אט ולבסוף פרצו בצחוק. שטאמפר פתח בקבוק. לשמע קול חילוצו של הפקק התישב שטואסר תחתיו מרוב בהלה. שפתותיו רטטו, בעיניו עמד הפחד. שטאמפר לחץ את הבקבוק אל פיו והקצף יורד על סנטרו.

"שתה, גוסטל, שמפניה! דבר טוב כל־כך עדיין לא שתית!"
שטואסר שתה בלגימות מהירות. קטנות.

"שתה! שתה עד הסוף!"

הוא המשיך. במאמץ עילאי ובפנים רוויי־כאב כילה את המשקה.
"עכשיו זה מתחיל", אמר והסתכל בדשא.

"בוא, אדי!" זינק בעד השורות כלפי מטה.

"לך אתו, אדי! לך אתו!" קראה אמילי. שטאמפר ירד אחריו במבוכה. גם האחרים ירדו וישבו בשורה הראשונה. שטואסר עמד כבר במסלול הפניסה למגרש. הוא נראה עצבני והחזיק את ידיו על קיבתו. אדי עמד בקו ה"חץ" והעווה את פניו בחיוך אל ידידיו. שמחאו כפיים בקצב. אז בא שטואסר בריצה אל המגרש ונפל. ממש כלפני שנה, מעל לפאת הדשא. הצופים, במצב־רוח מרומם, היו מחולקים בין חסידי "אוסטריה" ו"ראפיד". אלה צחקו והריעו, אלה שרקו וזעקו. הטרוניסטור של בראר נינגר 4 השמיע "אבנים מתגלגלות". שטואסר קם על רגליו, כולו מכוסה בוץ, והלך מתנדנד אל מרכז המרש, שם שהה זמן־מה כשהוא משוחח, כפי הנראה, עם שחקנים אותם בדה לו בדמיונו. אחר הוציא מטבע, זרק אותה כלפי־מעלה ורמז לנבחרות להתחלק, והדבר עורר צהלה גדולה בקרב היושבים סביב אמילי. הוא שרק. רץ מן המרכז החוצה. תחילה מטרים אחדים בכיוון לשער הדרומי, חזר שוב, התחלק, המשיך בריצתו אל קו ה"חץ" השמאלי, הסתובב פעמים אחדות אגב עמידה, עמד על ראשי בהונותיו, הסתכל בהתאמצות בשער הצפוני, כמו השתולל שם השטן, קפץ לעבר דגל־הפינה, הרים את מכנסי הפיג'אמה שלו, רץ שפוף לאורך קו ה"חץ", הגיע ידיו פרא, השמיע קולות עמומים, ולבסוף דהר אל קו הששה־עשר ושרק בחזקה לאות סיום. מילמל משהו, החווה תנועה כשולף את ספרו, נהם ורשת. אחר הצביע בחומרה על ה"פנדל", שרק, הסב ראשו בכיוון השערים, קפץ מרוב שמחה, צחק, שאג "שער" וחבט על ירכיו בהתיזו מהן בוץ על סביבותיו. אחר הלך לאטו, מתקין מגבעתו ומנפח חזהו בגאון, אל המרכז החווה משם מחוזות של הרגעה לעבר שורות הצופים. מצב־הרוח אצל אורחי אמילי הגיע לשיא חדש, הם צעקו, רקעו, שרקו, שרו, נפלו זה בזרועות זה ונשבעו איש באזני רעהו כי מימיהם לא שמעו ולא ראו דבר משעשע מזה. בראונינג 4 סובב את כפתור הטרוניסטור שלו למלוא עצמת הקול. שטואסר שרק שוב, הביט במתיחות במגרש־המשחקים, למעלה, למטה, ימינה ושמאלה והלך לפינה, שם חזר ושרק בעצמה רבה.

"אתה יוצא מן המשחק, בלאנק!" צעק. "החוצה!"

הוא רעד בכל גופו, עיניו שהאדימו מדם כמעט יצאו מחוריהן.

"אתה יוצא! או שאתה יוצא, או ששוב יהיה 'פנדל'!"

אמילי ואורחיה קפצו מעל למחסום ועמדו במסלול, להיטיב ראות.

"פנדל", המלה האחרונה שלי!" שאג שטואסר, החווה תנועה כתופס כדור ורץ על־פני המגרש למקום בעיטת־הענשים. שרק, התכונן אובד־עצות בפינה וחייב ונישק ובירך את מגן־השער המדומה רייהאוזר 3. אחר הפסיע שוב אל נקודת המרכז, קירב

את משרוקיתו אל פיו ופתח בשריקה בלתי-פוסקת, לחייו תפוחות, מבטו המפוחד תר סביב על פני שורות הצופים. אמילי סברה כי הגיעה העת לביים קהל ולהסתער על גוסטב כלפני שנה. בצריחות, שריקות וקריאות "פ'וי" החלה החבורה לסגור על שטוואסר, שעמד דומם, רועד מפחד, שטוף זיעה ושורק. בראונינג 4 העיף בתנועה מאיימת את הטורניסטור שלו, שהשמיע צ'ה-צ'ה-צ'ה.

אמילי והאחרים הרימו את ידיהם במחווה אפוקאליפטי וקרבו אל גוסטב במחול מכושף ובצווחות, פיותיהם פעורים ברעבתנות כאילו זממו להפחיד ילד קטן, וסגרו במעגל סביב גוסטב, שמשרוקיתו הזעירה שמטה עכשיו מפיו והוא החל לצעוק, נפל ארצה, כיסה את פניו, רקע ברגליו, העלה קצף על שפתיו, נשך את כובעו, התחנן לשמיים, השמיע קולות תפילה והתמתח פתאום. האחרים שילבו ידיהם וריקדו, כמו שבת ננסים סביב פיל הרוג, סביב האיש שרק חירחר עוד ושצלקות ישנות פקעו עתה בפניו ובגופו והחלו לדמם בעוז.

מששקטו הרוחות במעגל מוטל היה שטוואסר בתוכו, שקט ומת. בראונינג 4 קבע זאת במששף את דפקו. אמילי בכתה על חזהו של שטאמפר. הטורניסטור שידר אותות הפסקה.

שימונק טיפס ראשון מן האצטדיון וקרא לעזרה-ראשונה. האחרים יצאו אחריו והתפורזו מיד.

(ת. ה.)

הרבט אייזנרייך: נוכחוננו במושרדו

לפעמים הוא אוהב את המשרד. על כל אשר בו. טוב שישנה העבודה, ולפעמים אוהב הוא את העבודה, והוא מתחפר בתוך העבודה כבתוך מערה. במערה הזאת שקט, בה רק בה יש בטחון, מחסה ומשען, ורעש המשרד הוא חלק מן השקט הזה, כמו אבני־הבית.

אך בלילה הזה—זה היה הלילה שבין ראשון לשני—שקט גם במשרד, כי בין ראשון לשני אין עובדים בסמוך, מאחרי הפונגית הגבוהה, ורק פעם־בפעם שומע הוא מעליו את רישורש הטלפרינטרים, כי גם למעלה פתוחים כל החלונות לרווחה; וכשקרב אל החלון, שמע מחלון פתוח בעבר האחר של הרחוב משהו נוצר.

נפלא להיות כאן. הוא חזר וניגש אל שולחן־הכתיבה וגילגל לו סיגרית. את כל כספו ביזבו בגללה; היא היתה נערה יקרה, יקרה ככל הנערות שאוהבים ללא סיכוי; ועכשיו גילגל לעצמו סיגריות מן הזנבות, שצבר כבר זה ימים, ועדיין יש חמישה ימים תמיר מים עד למשכורת הבאה. כן, טוב הוא, שיש לך המקצוע, והוא העביר את עיניו על סביבו, כבעל־אתוזה המשוטט עם אורחו, בשעת־ערב, בשדותיו ובניריו. כך הרחיבה מערת־עבודתו את כתלי חללה. החדר היה כה גדול עד כי ששים איש או יותר יכלו לעבוד ליד שולחנותיהם, אלא מדפיות גבוהות, המגיעות עד לתקרה, חילקהו לחצי אחד ולשני רבעים, עם פתחי־מעבר בקיר; בחצי ישבו המתורגמנים והקצרניות, ומשם הוליכו מעלות אחדות למעלה אל לשפת־המכהל: החלק שבאמצע שייך לסוכ־נות, והרבע האחרון הוא המשרד שהוא עצמו עסוק בו, ולפי שאין הסוכנות עובדת בלילה שבין ראשון לשני, והמתרגמים בכלל עובדים רק יומם, היה שקט מאד במקום זה המחולק לשלושה, והוא הריח את ריחו של נייר, את ריחן של מכונות־הכתיבה ואת ריחו של אבק, אותו אוויר יבש, כמו נשתייר מחומה הגבוה של עבודתו, פעמיים התהלך, הסיגרית בפיו קרבה אל קצה, בחדר כה־זכה; לבדו היה, ומחוץ לחוגי־האור, שחתכתו מן החושך מנורת־הרגל שעל מכתבתו, עם תאורת־התקרה המושבתת, קיבל הכל את הגון האפור של נייר מודפס. כן, לבדו היה, הוא עם העבודה שלו, מחופר לתוכה ומגולם בה, חתוך ממש מתוך כל המסופן האווילי האורב בחוץ בכל מקום. כה נפלא לבד! עורך־הכרוניקה לא יבוא אלא בחמש, הנער־השליח סמוך לשש, והכתבנית גרה בסמוך כל־כך: אחרי חדשות־חצות הלכה לביתה ותשוב לכל המוקדם בארבע. הוא הביט בשעונו: עוד רבה השעה עד אז. לפעמים ישן היה שעות מעטות אלו, מצחו אל בין זרועו ואמתו המזותות, ישוב אל שולחן־הכתיבה; או שהיה נוטל חפסית־נייר מאחת הכונניות ושוכב הוא עצמו פרקדן, חבילת־הנייר מתחת לראשו, על אחד השולחנות הריקים במחלקת־התורגמנים. אך על־הרוב לא היה ישן אלא מדבר, עם הקצרנית, כשלא היתה הולכת הביתה או ישנה. הפעם היה לבדו, וידוע ידע שיהיה לבדו, כי אותה כתבנית, שהמחזור המתחלף זימנז אותה

הפעם. היתה תמיד הולכת הביתה. ידוע ידע שהלילה הזה יהיה לגמרי לבד, והוא שמח על כך מאד. הנחרה שממול, כל רחש רחוק שמן העיר, וכל מה שהוא בחוץ, הגבירו בו את הרגש שהוא לבד, ובלבדיות זו חסוי, שמור ומוגן, וכשהיה עולה לפעמים במדרגות אל האשנב של חדרהטלפרינטרים, לא היה זה בעיניו אלא מעין טיול אל אזורהגבול של רגשו, לא עוד. חומר חדש נמצא רק לעתים רחוקות, וחברת אפ"א הביאה בשעה זו כמעט רק תרגומים משל רויטר ומשל אפ"פ, שאותם כבר ראה במקור.

ממשרדו, כשהיה נשען אל החלון, ראה את חזית הבית הגדול לארפה, ואל מעלה הוידן-גאסה, ריקה היתה, וכשהיה מסתכל ישר-ישר, מביט בדיוק אל תוך הרמאן-גאסה, שהוליכה לשם אל המסעדה, שבה היו מקבלים בצהריים את ארוחת-הקנטינה שלהם על מגשים-שלפח. מכאן אל החשמלית בווסטבאן-שטראסה, אל המשטרה, אל מכבי-האש, וגם סימטה זו היתה ריקה, והוא הפנה ראשו לימינו ושלח מבט חוקר אל הכניסה לבית-המעבר, אל אותה סימטה בלתי-מוצלחת שאפילו לא נשאה שלט-של-שם, והוא עוד עיין במפה, שהיתה קבועה בנעצים אל הקיר מאחורי מכתבתו של עורך-הכרוניקה, וראה ששמה אָרְלֶן-גאסה, אותה סימטה המתרחבת ונעשית מעין קרפיף המשמש חניון-למכוניות ואחר היא נדחת אל תוך בית-המעבר, וכשהצית את בית-המעבר הנה לשמאלך גם בית-הקפה, שם, באֶלוּה-הוף, היה יושב אז עמה תמיד, ותכופות ויותר ויותר תכופות אחר-כך גם בלעדיה, ולפניו כוס חלב שלתוכו יצק את הקוניאק, חלב-קוניאק, ולאחר-מכן המשיך בקוניאק נקי. זה היה מתועב יותר מדי, ותמיד באותו בית-קפה שאותו לא חיבב כלל; אך הוא סבר שהכרח כי תחזור, ואם בכלל תבוא, הרי רק לבית-קפה זה.

הוא סר ממפת-העיר וקרב שוב אל החלון, ובשעה שחזר וצימצם מבטו, בדומה למשקפת שבעדשה מצטעפת התמונה כמאחרי דמעות, וניסה לשוב ולהתמצא בסימטה, שהוליכה היישר כנגדו אל המטעמה ואל החשמלית, ראה את השניים. עומדים היו בדיוק באמצע הכביש, היא, האשה, כבר כפונה ללכת. האיש, גבוה ממנה כחצי-ראש, ניגש קרוב-קרוב אליה, ונראה כאילו הוא מדבר ומדבר על לבה בלא הפסק. האשה הרימה ראשה, והאיש נדם. זה ליד זה קרבו אל ימין הכביש, וכאן נשארו עומדים. האשה היא שנעצרה ופנתה פתאום אל פני האיש, ומיד נעצר אף הוא, ושניהם הסתכלו זה בזה ארוכות ומחרישים. אחר-כך נטלה, עדיין בלא אומר, את זרועו, שוב פנתה לאחור, תנועת האיש נשרכה מאחריה, ושלובי-זרוע שוב פסעו השנים עד לקרן-הזווית שממנה פונים אל בית-המעבר. מחלוננו ראה עכשיו את פני שניהם, והירהר: אה, מה-מכוערת היא! מה, למען-לשם, יכול הוא למצוא בזו? הם פנו אל מעבר לקרן-הזווית, וכאן נעצרה האשה. אחרי שאמר האיש משהררישי-מאד נעצרה פתע, בהסיטה בחזרה אל רגלה הימנית את רגל שמאלה. שכבר היתה בתנועה קדימה, בטלטה שסימרה את כל גופה המרטט; הם עמדו כמו מתחת לאהיל, בתוך אלומת-אור של פנס-רחוב קהוי, שהיה מחובר באמצעות מוט-מתכת מעוקל אל הקיר האטום של בית-הקרן באֶהוּרֶן-גאסה; כך עמדו חורי-ירח; כקפואה

התמידה האשה הרף-עין זעיר, שהספיק לה לומר איזו מלה אחת אך לא הספיק לו להבין אותה מלה. היא נסבה לאחור, יצאה מן החופה הבהירה, שלאורה—כפי הנראה—נתחוויר לו לאיש משהו נורא, והסתלקה אל המקום שממנו באו השנים. מלה אחת אמרה, כלשהי, רק אחת יחידה, שאותה אמנם שמע האיש אך לא הבין, ואילו הצופה שם למעלה בחלון אף לא שמעה כמובן אלא רק חש בה, ואחר אותה מלה אחת-יחידה שאמרה הלכה מכאן והשאירה את האיש, שאליו דיברה, על עמדו, ועוד בטרם יוכל האיש להשיג את שאירע, להחזיק בו, להחזירה, כבר היתה האשה בהרמאן-גאסה, ואז קפץ גם האיש ויצא מאוהל-אלומת-האור, וקדימה עד לקרן-הזווית, אך היא כבר היתה רחוקה פסיעות ארבע, חמש עתה, עתה שש, ועוד ועוד התרחקה, והתרחקות זו נדמתה ללא סוף; וסוף-סוף הבין האיש, והוא גישש מאחריה, אך כבר נגע בריק, עוד מספר פסיעות מועדות פנוצצות, ידו שלוחה אל המרחיקה, אחריה, אז חזרה היד ונרתעה אל גופו, וזה התנדנד פתאום כשיכור, כמו נתקל בקיר-של-זכוכית. כל נייע נשר מעל האיש, וטורקניות הידהדו פסיעותיה של האשה, שכבר פנתה לעבר קרן-הזווית, ואז היה שקט. עדיין היה האיש עומד שם במקום שבו התנגש בקיר-הזכוכית של התנפרותם, להסעיר גדול ועירום, בהתנגשות זו נשר מעליו כל שהיה משלו, והוא נראה עלוב עד להקיא, ובו, עד-הראייה, הצופה למעלה בחלון משרדו, שראה את כל זה, את התקוה הבלוואה, את המשחק העלוב ברגש-הכבוד-העצמי ואת חפיון-הפנים המוחלט: בו אחזה הברושה הקטלנית-שבקטלניות, הוא טרק את החלון והתישב על שולחן-הכתיבה, רגליו מתופפות אל דופן-הלבידים של השולחן, נהדר היה לשמוע רעש זה ולדעת שהוא היה מתגונן מפני הפסיליות; לא, אף לא היה נאלץ להתגונן, כי שונא הוא להיראות עלוב, מושפל ועירום ורועד-מקור לעיני-כל; ומה שעתה-זה ראה לימדו מחדש לאהוב את מערתו, שלעולם לעולם לא יעמוד כה עלוב כמו זה שחזה בו: אותה דמות עלובה שלו עצמו. הוא מיעך אודי-סיגריות אחדים ופורר את הטבק, והירהר באותם ערבים אינו-ספור שבאֶל-זה-הוֹף, ושבגללם אנוס הוא עכשיו לעפל את האודים המסריחים, ופתאום קפץ מעל המכתבה ורץ למטה אל המסדרה, אל הסדר, שהיה מוכר מכירה שחורה את הסיגריות האמריקאיות הטובות, וכבר בעלתו הדליק לו אחת מן החמש ההן שעוד הספיק לו כספו בשבילן. שום דבר שלא יזכיר לו את כל החרפה, שקיימת ושהיתה קיימת לגביו, אלא שלעולם לא תהיה עוד קיימת. והוא חשב: מה-נפלא הוא שישנה העבודה. בעבודה, חשב, חסוי הגבר, והוא בבית, בבית עמוק יותר מאשר בכל חיק שהוא, עמוק אף מאשר בחיקה של אמה; בעבודה מנוע הוא מכל כסילות ומכל עליבות המצפות לו בחוץ. תפארת הוא אותו משרד מאובק, מרופש, שצבעו צבע-עץ, צבע עץ יבש, עם שיירי-דבק על לוחות-השולחנות ועם סלי-הניירות העוברים על גדותיהם, עם המיחם החשמלי שם בפינה, מרובב מרוב מישקע-קפה גולש, אותו משרד על כל רעשו, תולדת ארבעים או חמישים מכונות, על הפורסות הקשות ועל המדפיות הגבוהות, שבהן כל המתארע שם בחוץ מתויק יפה, מכורך, מסודר, מטופל, ממזין ושמור. מאורכב אותו חוץ שפל, על כל איזמיה, פיתוייו והינופיו ועל כל עלי-

בותו. הה. טוב ונפלא הוא שיש לו לאדם עבודה זו, העבודה באותה מערה חמימה. סרחנוני, מלאה ריחנייר ומלאה רעש מכונות־הכתיבה הנוקשות, והוא ידע היטב־ היטב על־מה־זה שמח להיות כל הלילה לבד־לבד. ומה שעת־הזה חוזה, אותו פסל תמונת כל העליבות שבחוץ: זה נתרבץ לו כברית אחרון, מלוא כל רוחב הפתח, שבעדו יכול היה עוד להימלט מבדידותו.

לאחר־מכן, כאשר שוב פתח את החלון, היתה הסימטה ריקה. על שער־ידו קרא את השעה, בלא לקלטה במודעו; לא איכפת היה מה השעה עכשיו. חשוב היה שהיתה לו העבודה שלו. אדם, חשב, שיש לו עבודה שלו לעשותה, אינו צפוי לסכנה שיעשה שטויות ושייעשה עלוב, שדוד וערום. העבודה, היררה, היא אם האדם, היא שאָרתו, כסותו ומעונתו. עליו רק לעשותה.

וכשפנה אל שולחן־הכתיבה כבר עמדה הקצרנית בחזר; היא נכנסה בשער־הבית העילי, וכבר היתה אצל הטלפרינטר; ניפנפה בצרור־ניירות; החומר החדש. הניחה אותו לפניו על המכתבה, ואצבעותיו פירדו את הדפים, כמו דרך־זילזול. ממול שוב שמע את הנחירות. "אתה לגמרי לא ישנת?" שאלה הכתבנית.

"לא."

"כלום, לגמרי לא?"

"לא. לגמרי לא." הוא גרר כיסא אל השולחן, וגם הקצרנית התישבה אל מקומה. על ברכיה מונחות היו צניפות־הצמר וחלק־הגב של האפודה, שבה עבדה בהפסקות בין הכתבה להכתבה. היא סורגת אותה בשביל הידיד שלה, היררה, והוא ניסה לדמות לעצמו איזה איש הוא ואיזה חיבות היא מבקשת; ועוד היררה שמא אין זה כלל הנכון בשביל האשה הזאת. אבל עכשיו לא סרגה אלא הביטה אליו כשואלת, והוא אמר: "עוד אין כלום".

היא מישמשה את הצניפות, אחר הרימה ראשה ואמרה: "אני הרי גם כמעט לא ישנתי." לא יכלה לקבוע אל־נכון אם הוא מקשיב לה, וקצת באי־בטחון המשיכה: "מה אתה אומר; כבר אמרתי להירדם, או יכול להיות שכבר ישנתי קצת, זה אף פעם לא יודעים כל־כך בדיוק: אז מצלצלים מעלינו, וזה לא נפסק. איש אחד גר פה, הוא הולך כבר יותר משנה עם אשה אחת, אך משחו לא בסדר ביניהם. אף־על־פי שהוא תמיד היה טוב מאד אליה, וגם היא היתה תמיד טובה מאד אליו, אבל משחו לא היה בסדר, והאיש הזה ניסה להתהרג".

"להתהרג או להרוג—את עצמו או אותה?" שאל.

"את עצמו, להתאבד", ענתה. "האשה הרי כבר לא גרה אתו. שבועות אחדים היתה גרה אצלו, אבל אחר־כך שוב הלכה ממנו. אני הרי ראיתי את השנים לעתים קרובות, אצלנו בבית, ושם בבית־הקפה", ותנועת־יד מהירה הורתה בכיוון בית־המעבר.

באֶל־זה־הוף זאת־אומרת, היררה, גם אלה—כל מה שמתגורר כאן בסביבה, הולך לשם. והוא שאל את הקצרנית: "גם את הולכת הרבה פעמים לאֶל־זה־הוף?"

"לא הרבה", אמרה. "רק כשהתינוק אצל ההורים, בסופי־שבוע לרוב, או אני הולכת לשם בשבת. הרי באמת די נעים שם".

"נכון, זהו באמת", אמר, וכבר התכעס על ששיקר. ואחר־כך הירהר שהגה אפוא יש לה התינוק. בלי אבא, והוא היה מעדיף לדבר על דבר אחר; אך היא המשיכה: "ובכן, ארְאָה מצלצלים, וזה היה האשה, והיא קוראת משהו אליו למעלה ואחרי כמה רגעים הוא יורד מן המדרגות, אחרי שעה אחת הוא היה פה שוב, אבל בלעדית. אני שמעתי את זה, כי לא יכולתי שוב להירדם, מפני שהתינוק לא היה יכול שוב להירדם, מפני זה שמעתי הכל. אבל אחר־כך נרדמתי, ואחר־כך היתה ההתרגשות, כי הוא רצה להתאבד. הוא הוציא את צינור־הגז, והאשה, זו שגרה על־ידו, הריחה את זה. כי אתה צריך לדעת: הבית שלנו הוא בית ישן מאד, ומאז הפצצות הוא מקולקל, ובין המטבח שלו והדירה של האשה—"

"של איזו אשה?" שאל, כשעינו עוברת על הידיעות שהיו פרושות עתה לפניו. "של האשה שגרה על ידו. זאת־היא לא יכולה לישון מפני הרימאטוזם שלה", הסביר רה, ופניה געוו כמחמת כאב. אבל אחר־כך גיחכה: "השכנה שלנו אומרת: זה לא הרוימא, זה הפשפשים. אבל", ושוב כולה לענין, "גם ביום היא הולכת עקומה כולה, זה ודאי הרוימא. ובין הדירה שלה והמטבח שלו יש רק קיר של קרשים; אמנם עם ספיטים, אבל בכל־זאת מעץ, וכך הריחה את זה האשה."

"והאיש?"
 "אותו לקחו מן העזרה הראשונה. הם היו מוכרחים קודם לשבור את הדלת; אך זה היה רעש! ובגלל הענין הזה לא ישנתי בכלל."
 "את לא עייפה?"

"ההתרגשות העירה אותי לגמרי". ועודה מדברת, סידרה לעצמה את התסרוגת ומנתה את העיניים. "ארבע־עשרה—עשרים—עשרים־ושש", מילמלה, ושניהם שתקו. מבטו ריחף־שוטט עוד על־פני הדפים, שאותם הוסיפו עדיין אצבעותיו למיין, מוכנית, באפס־מנוחה. ולאחר הפסקה ארוכה שאל אותה: "אז־מה את חושבת, מצבו חמור? זאת אומרת—הוא יעבור את זה?"

"אה־כן", אמרה. "אני מאמינה שכן. הרופא מן העזרה הראשונה אמר שזה לא חמור כל־כך. אבל רבע־שעה יותר מאוחר—אז זה היה חמור, או אפילו לגמרי מאוחר מדי". וכמו קר לה, קימרה את גבה, וסרגה־סרגה, בתנועות זריזות־נורא של אצבעותיה. שוב נתלקחה, ונמלה־תעופה אורלי, ותחרות באנקארה—זה שָמָה למדור־הספורט—ותחזית ליום־ב', ושר־הכלכלה ב' וג', ואספקת־מים לגן־החיות—למדור־הכרוניקה—ורויטר, ועוד פעם רויטר—לתיוק—ועוד פעם שר־הכלכלה, אחר־כך כנס ב—, ונפילת מטוס ליד, ושבייתה של כורי־הצדה כל זה, לתיוק, הצדה, הרחק הצדה—ושבייתה שתיים, ובין כל אלה העלים הדקדקים של העתק־רויטר—לתיוק שמאלה—וספורט—סיכום—שָמָה—וגזר־דין־מוות בקארלסבאד—לשם, לשונות־חוץ ושיא־ביקורים בערי־הרחצה—כרוניקה—וסמיגרין־קיץ—הצדה—. ואז פתאום אמרה הכתבנית: "הירהרתי והירהרתי, אם זה לא ידיעה לכרוניקה. חשבתי לי, אני אספר את זה אחר־כך, כשיבואו, לאנשי־הכרוניקה". הוא הסתכל בה מחריש, והיא המשיכה: "אבל—אחר־כך שוב חשבתי. זה הרי לגמרי לא כל־כך חשוב. כידיעה זאת־אומרת, לא כל־

כך חשוב. ר—זה כלי־כך פרטי. אם זה היה קורה למישהו עצמו, גם לא היו רוצים שיעשו מזה ידיעה. אני קודם רק כך סתם חשבתי; זה רק כך עבר לי בראש. אתה יודע, והיא ניסתה לחייך, "בלילה, בייחוד כשלא יכולים לישון—או לפעמים יש כל מיני מחשבות כאלו".

"כמובן", אמר, בלא כל משמעות. "אבל—את חושבת שדבר כזה יכול לקרות למישהו בעצמו?" שאל, ומיד הרגיש מה עשה. הוא הרגיש מה־מגוהך הוא זה. כל זה, שפורה ובא יום־יום, לילה־לילה, ללא הפסק, אל מכתבתו, להיות נערך במספר העפות־עין ובמספר תנועות־יד ונתברר לו שיכול היה להחליף את הדפים, שרירותית, בלי־מישם, מתוך רישעות או אדישות או מכל סיבה שהיא או ללא כל סיבה: יעשה מה שיעשה, היתה זו פ־ארסה: כאילו חורץ הוא לשון למישהו שאינו מסתכל, או שמעקם את אפו מאחרי גבו; והוא חש כמה בזוי כל זה, וכי הוא שנא את זה, את כל הסחי הארור הזה, כשזה כבר כבוש, מצונם, פשוט־גשמיותו—וממשותו, אותו נמסר־לנו, וטרם־נתברר, ונדחה, וניצח, ונתגלה, ונסתיים, ונפגעת־אונה, ונרצה ונפטר... הו מה־שנא הוא את כל החנוטים השטוחים האלה של גייר וצבע־דפוס שחור מחוסן מרקב ומחידלון, אך מה חסר־תועלת, לפי שכלום מזה אינו עשוי להי־רקב, כלום אינו עשוי להישחת ולחדול, לפי שמעולם עוד לא היה, לוא לרגע קט, צפוי־חידלון, חי־עשוי־לגווע; אותם דמוי־חנוטים, שאינם מותרים בכך על המעבר־לחיים־ולמוות שלהם, שגם אין בכוחו לקבוע את מקומם באיזור של מגורי החיים והמוות, בכך שהוא מתקין אותם מחדש להיות מדובריים ומושמעיים; הו, מה־שנא את כל זה—כל זה הארגון של ההתאבדות הזוחלת, שהחיים מבצעים בדרך־עקיפים זו. הוא נטל חלק בכך: התחפר בתוך קליפה זו שאין חיים אותה, כדי להתנער בעצמו מן החיים, משום שמוג־לב היה מדי להמתין עד שיבוא המוות אל תוך החיים האלה. והיא, הקצרנית, אף שלא חשה שלהוט הוא לשמוע את ההן שלה על שאלתו, חשה עם זאת שלהוט הוא מאד לשמוע את דעתה.

"למען השם!" התאנחה, סילקה מעליה את תסרגתה, שיפלה את רגליה וזקרה את ידיה המקופלות בחיקה. "למישהו בעצמו אולי לא. אף־על־פי שאף פעם לא יודעים. אולי..." ופתאום מזוקפת־גו ופונה לצדו, בהתעוררות: "תראה, האיש! הוא היה אדם שקט, עדין, היו לו נימוסים, הרוויח באמת לא רע, והשנים... אֵלֵי, היא מכוערת, זאת אומרת, היא מאמינה שהיא מכוערת ר—אתה יודע!—זו היתה כל הבעיה: היא האמינה כי רק מרחמים הוא טוב וחיבי אליה. היא לא יכלה להאמין שגבר כמוהו מחבב אותה. זאת כל הבעיה, אני יודעת. אבל שיקח את זה כלי־כך ללב—אלי־שבשמיים, מי היה חושב את זה! לא היא אלא הוא! אף אחד לא היה חושב זה ממנו, גם כשכבר הלכה ממנו. אולי לא היה הוא עצמו חושב זאת על עצמו".

הוא הקשיב מאד, וכשסיימה ביקש לתאר לעצמו את מראה השנים; היא עשתה זאת, ואז ידע שהיו אלה. "לא", אמר, והיא שמעה בקולו חריפות שלא ידעה בו, "לא. לא צריך לעשות מזה ידיעה". הוא הביט בה: "אני חושב שזה יפה מצדך שוויתרת מיד על הרעיון הזה. זה באמת נחמד מאד מצדך, אני חושב". עדיין השהה מלוא מבטו על

פניה, והיא לא ידעה מה עליה לענות על כך; כי בעצם מאד היתה רוצה לעשות מזה ידיעה; אבל אם הוא אומר, הרי זה כבר בסדר שלא עשתה זאת; וממבוכה זו ניתקה עצמה, בקפצה מעל כיסאה: "עשר לפני חמש! אני קופצת למעלה, לטלפרינטר". כאשר שוב היה לבדו ניגש עוד פעם אל החלון, אלא שעכשיו כבר היה בהיר ובכל מקום ראה בני־אדם. בעוד שעה ייפתח בית־הקפה; בהיותו מהרהר כך נפוצר־נתמסר מסו מחשבותיו בין אתמול ובין מחר אל תוך אור־לא־אור של דימדומי־הבוקר. הקצ־רנית תורה מן הטלפרינטר, הביאה חומר חדש. הוא כיבה את אור־החשמל, היום העולה האיר מן החוץ דיו; ישב והתחיל לנבור בניירות. "אתה מחפש משהו?" שאלה אותו; "לא", ענה. אחר־כך מצא משהו, ומסר־אפ"א הארוך גזר גזיר קטן והושיט־לה. "להעתיק?" שאלה (כי לפעמים היתה משתמשת בטקסט כמור־שהוא). "לקרוא!" ענה. היא קראה את השורתיים־וחצי, אחר־כך הביטה אליו. ראתה שפניו מחורצים מעייפות ומקומטים מצער, ואמרה: "אבל אתה בכל־זאת עייף מאד. לא כדאי היה לך לישון עוד קצת?" עכשיו היתה מרוצה שוויתרה על רעיון הידיעה, ומכיון שלא ענה על שאלתה הביטה בו, ואחר־כך באותו מבט שואל אל סרט־הנייר, שעדיין בין אצבעותיה. "שימי אותו שם אל הכרוניקה!" אמר ולא יסף, אך כאשר קמה, אמר: "הו, זרקי את זה!" וכשראה אותה מהססת, הוסיף: "עשי בזה מה שאת רוצה". הייאוש, שהכתיב את הוראותיו והעכיר את קולו, עבר עכשיו גם אליה, וברגע שעמדה לעשות את הקל־ביותר, כלומר את הנכון—להניח שם את פיסת־הנייר—אותו רגע עצמו אמר הוא: "הניחי את זה שם. הרי ממילא אין זה משנה". היא הניחה את פיסת־הנייר על שולחנו של עורך־הכרוניקה; ועל ראשי־בהונותיה, כמי שנזחרת לא להיתפס על עבירה, חזרה מהר אל מקומה, והוא התחיל להכתיב לה, ובקושי היא הרגישה שהוא מתרכז כולו במעשה־ההכתבה. אלא שבעצם ההכתבה קם וניגש, צועד כמי שמבוסס עד קרטוליו בניירת רקובה, אל שולחן עורך־הכרוניקה. נטל את הסרט הקטן, מיעך אותו בין אצבעותיו, בחריפות הרבה יותר מן הדרוש, והטילו, כבר שוב בדרכו אל מקומו, אל סל־ניירות. הרגיש שביקשה עכשיו לומר משהו, אך הוא לא רצה לשמוע כלום, וחידש, עוד בטרם תשב מוכנה לגמרי, את הכתבתו המופסקת, בחיפזון כל־כך עד שפלל לא היה בידה לומר משהו; מעט אחר־כך נכנס עורך־הכרוניקה לחדר, בשש בא השליח, במשך הזמן שכחה מה ביקשה לומר, והם עבדו ללא הפסק, עד שבאו עובדי־היום להחליפם.

(א. ב.)

יעקב לינד: גילוי הגרמונים

יומן מסע הרפתקאות

אני שואל את האיש העובר בפרוודור: רגשנים—בני־אדם הם? תשובה: מי יודע. אנו בדרכנו לקבלת תידרוך אצל המפקד. כשאנו נכנסים, כבר יושבים המצליפים המקשנים לפני הכוסיות. זה יום־חמישי, שעה ארבע אחר־הצהריים. ביום שני שעה אפס־אפס־אפס על החומות ליפול. מפני שופרות־יריחו עולה לפי־שעה רק עשן סיגריות כחלחל. המפקד יושב ראש ופותח: העם ניגף, העם חוזר בתשובה. עד מתי ימשך כה המצב? העם מבקש דרכים חדשות, הוא פנה עורף לרוע, הוא הולך בדרך אל החומה. החומות צריכות ליפול, על האחדות לנצח. תחי האנושות האנושית. תריסר האדונים והגברת משוכנעים. אנו שלושה־עשר, ואיננו מאמינים באמונות תפלות. האיש־העובר מלפני־כן, עודו שוֹף מן החופשה היוונית, עיניו עדיין תכלת יונית משל האיים השלווים, משפיה מבטו בקטיפה האדומה של הווילונות. אני מבקש לתפוס מבט זה, אינו ניתן להיתפס. מבקש לדעת מה הוא חושב, אינו רוצה שאדע מה הוא חושב...

אני מסתכל בשערו המתולתל, בתחרים הפלמיים של הצווארון המגוהץ, במשי הוורוד האובד במגפיים השחורים הגבוהים. שמו רודולף. המפקד אינו מדבר עכשיו אך כל העיניים מופנות אל השפתיים, שמאחריהן נתגלתה האנושות האנושית לרגע קט ושבה־נעלמה. שם המפקד וילאנד. שוב הוא פוצה שפתיים, חושף שיניים כהות; מפסיקים את הנשימה, לשוא, זאת הפעם נושף הוא רק עננת־עשן, הנשימה נמשכת.

עיניו קורנות את "נצחון הצדק" ובוזו לשפל־הברכיים של הסריס־למשמעתו. אבל שוב נושמים. הדיון יכול להימשך. לעולם לא אדע מדוע ברגע זה דווקא מופיע ישיש, על־כל־פנים הוא מופיע, מטפס גולמנית על שולחן־הדיונים, מניף תנופה אחת חזקה במקל־טיולים. ראשיהם של וילאנד ושל שני אדונים, היושבים לידו, נופלים. זה ענין של שניות מעטות. איש כנראה לא הרגיש בכך. אולי היה זה מהר מדי. הישיש במכנס־ברכיים, הוא ומטהו, שוכב שוב חבוק אל הטפטיים בין שתי מסגרות־החלור נות. פניו נראים קשישים משהיו. גם ראשי השלושה חזרו למקומותיהם הרגילים. עכשיו קם ריטמייסטר פון־הרוויקס, חוזר על דברי וילאנד ומוסיף עליהם דברים חדשים. פון־ה. הוא צר־גיוזה, מגולח ובשום־ריח. מצח גבוה, עיניים תכולות, ריסים ארוכים עוטפים בצל את קנאותו לענין. פיאתו הנכרית אינה מפודרת כהלכה. הוא לובש מעיל־שפתים לבן, בהידור שכל־אחר־יד, המעיל עדיין כולו טיולי־א־אחר־צהריים באחוזתו פונצק בפומיראניה־מזרה, כשהסוסים הילכים בעקבות האדון, למען ישוב על גבם כאשר ייעף. הד דבריו רוכב לאט יותר: "תחי האנושות האנושית, מוות לאנושות החייתית. יחי האדם, כן, יחי האדם, רק הוא. פקודה: בשעת־האפס, פרנה רכה על עור־הקרקפת, עולה אלברט, חמוש תת־מקלע ואקדח־ברך (כל

העיניים פונות אל אלברט), על הנקודה המסומנת בצלב לבן. נא להסתכל במפה". ציפרנו העשויה מצביעה אל המפה־שעל־הקיר (כל המבטים נסבו מאלברט אל המפה). "הנקודה מרוחקת שני מטרים ר־45 סנטימטר מנקודת־הזינוק". השעה יום־א'־לילה־אחת־עשרה־ארבעים־ושלש. אלברט מגרגר את גירגורו. ארבע דקות הוא מגרגר. האחרים שרויים עדיין בשעה זו במחסה.

אלברט, שחור, איך־נוע, עיניים חומות, בנות לילות רוויים, חולמניות. הוא סומך את ראשו הכבד בכף־יד כבדה, צופה תהילה וחום, ובציפרני אצבעות יד שמאלו—לבנונית, זעה. הוא מתאוושש, קלות יותר מהמייתה החרישית ביותר של הקטנה ביוני־דואר. הוא מוקסם, מכובד, ובודד מאד.

האדון פון־ה: "תמרוגים הערב בעשר מתחת לארנים הטירינגיים. אני עדיין זקוק לששה מתנדבים. ורק למתנדבים־שבמתנדבים". ידיים ימניות מתרוממות. פון־ה: "מה? כולם? תודה. לא. לא כולם? איך זה? רק ששה. אני צריך רק ששה. גם היא, אבנר־אשנבאך? אשה. יפה". זו, א־א', נדה בראשה. הכל רציניים מאד. "הערב בעשר תחת הארנים. קחו לכם אחר־כך את כובעי־הפרנה. תודה". פון־ה. יושב. וילאנד קם. כולם קמים. וילאנד הולך אל הפתח. אנו אחריו. אנשי־שרת במדים, בשער הפתוח, קדים קידתם כמי שרואים מטבעות־זהב על הארץ.

(א. ב.)

פטר פון־טראמין: הכלבים

"רק כלבים!" אמר אוטו אייביש.

אכן. היו רק כלבים. כולם בני גזע אחד, גדולים, עור לבן, נקודי־ברוד. שפתיים מופ־שלות, עיניים נוצצות. עשרים, שלושים כלבים—

"בחומץ ובשמץ", אמר אוטו אייביש בבדיחות־הדעת.

במסגרות־זהב יקרות היו ציורי־החיות תלויים על הכתלים. מנהל־הסיוור, אדם יודע־דבר, הסביר בנגן משונה אבל בגרמנית נכונה את הענין; בעל־הארמון האחרון—בטרם יעבור כל זה לרשות המדינה—היה מגדל וצייר, ולסוף הושם, משוגע, בבית־חולי־רוח. את החיות החזקות היה הכרח להמית בירייה; אין כלוב שיכול היה להכילם, הן היו פורצות החוצה שוב ושוב, והיו טורפות את בעלי־החיים של איכרי הסביבה. ולפעמים היו אפילו מתנפלים על בני־אדם, כי כולם היו מאולפים מאד נגד בני־אדם: פרט זה כנראה גרם לו למספר סיפוק מסוים.

"חיות מטונפות", אמר אוטו אייביש במורת־רוח.

"אנו מגיעים עכשיו לאולם־האבירים", המשיך מנהל־הסיוור המדריך, ועוד תאריך אחד גווע על שפתותיו. קבוצת התיירים חזרו וגררו את רגליהם.

"אני לא אוהב כלבים", אמר אוטו אייביש לא לשום איש במיוחד, והוא חש ברגליו. על כן השקיע את שיפעתו על ריפוד־הספסל ופיגר. הגלויות המצוירות שיש לכתוב הערב הכבידו על גפשו.

האולם היה שרוי באפולו־למחצה. אחר־צהריים מחופה פעמו־של־מועקת־סערה־עולה, שהתלבש על האופק שלא־במושלם; יכולת לחוש בים, כל הארץ היתה כאן שטוחה, והעמק־הרחק שם למטה. היתה הארץ עטויה פס בהיר־בוער של שייר־שמיים גפריתי, שכרטי־עבים כחולות־שחורות רבצו עליו.

אוטו אייביש ראה זאת בעד החלון, מעל לסוללה הגבוהה של מצודת־המים העתיקה. הוא זכה לסיור זה בתחרות של עתון־מולדתו, וכך סייר בארץ־נכר. אי־אפשר היה להמיר את פרס הסיוור האמנותי בכסף מזומן.

"כל הזמן להשתרך ולנעוץ עיניים בכל מיני דברים", אמר מצוברח, עכשיו בשבתו כך לבד.

"רק כלבים", אמר בגועל־נפש.

מי חשב עליו רעות? העלמה ברטה קרוקופ חשבה עליו, מאד, שהואילה להישאר בקירבת מנהל־המסע החדש, שהחליף הבוקר את הקודם. אוטו לא הבין מאומה בלשו־המדינה, העלמה ברטה הבינה מעט. כי היא קנתה מדריך, מיד אחרי שניגש אליה מר אייביש, הרווק, בבית, ובידו הכרטיס השני: "באמת הזדמנות—חמישים אחוז הנחה ממחיר משרד־התיורים, גברת קרוקופ!"—אז כמו־בן צריכים להסכים, ואף להוקיר את השכן הטוב. אמנם, רק עד שנתגלה שהכרטיס השני הזה לא עלה לו ולא־

כלום—מארגני תחרות-הפרסים כנראה חשבו רק על זוגות—עד שנודע מפי דיירי-הבית האחרים, כמה פעמים כבר ניסה מר אייביש להיפטר מן הפרטיס השני, שלו עצמו אין שימוש לו: ועד הנחה של עשרים אחוז כבר הגיע. ואילו היא, התקה האחרונה, נלכדה ברשת חמישים האחוזים, שפרס לפניה—ענין זה הרעיל את נשמתה, המעשית-מלידה.

אשר על כן לא אמרה לו דבר כאשר קירב מסע-הסיוור את הקבוצה, שהורכבה במדוקדק על-פי ידיעת השפה, אל מצודת-המים המעניינת. ועוד על הגשר המיטלטל פתח הצייד ירוק-הלבוש, בעל המבט הנמרודי, בשיחה דוחקת עם מנהל-המסע המזוע, בשיחה בלשון חורקנית, שממנה הבינה לא מעט. אוטו זה היה שמן ובלתי-סימפאתי; הבחירה היתה אפוא כאשר נענה השוער בהיסוסים להסכים לסיוור—הוא העיף מבט באיביש, שעליו הראה מנהל-המסע בגניבה, כאילו הוא מציע הצעה כלשהי—היתה אפוא בעצם מובנת בנקל, ואפילו אפשר היה לצפות לה.

אך העלמה ברטה העמידה פנים כלא-מאזינה כלל. אך היא היתה סקרנית מאד לדעת איך יארגן שוער זה את הדבר. היא הביטה אל חפיר-המצודה. מים לא היו בו עוד. החומות, חומות-אבנים, היו תלולות.

"ובכן, בואינא, גבירתי ורבותי", אמר מנהל-המסע. והספיג מתוך הקלה את מצחו. אל מר אייביש לא הביט עוד כלל.

אוטו, שנשאר באולם-התמונות, עמד מצוברח על רגליו. פתאום חש בדידות בנשמה, כשפסק המילמול.

פרוודורים, אולמות, חדרי-מדרגות, ובשום מקום אין נפש-אדם. עכשיו כבר העיף פה-ושם מבט, אף מבט מודאג, בעד חלונות חצובים עמוק בחומות: כמו דמות מכר-נית-צעצועים עמד שם הרחק לפני הגשר המיטלטל האוטובוס הצהוב. לידו עבר מרגל לרגל הנהג, משמים גם הוא, מעשן.

אישון קטן, כמו פסיק, זעיר.

הארמון היה רחבי-ידיים, וסוף לא היה לו. אוטו עבר מהר על-פני תצוגה של דיוקני-יחוסים חמורי-מבט. אף בקצה היתה דמות אחת, כרגע עדיין בלא תנועה, ולא תמונה בלבוש עתיק כמו כל השאר, אלא הצייד הירוק, שהקביל את פני קבוצת-התיירים.

קצות זקנו השחורים הביטו לוועגים. חוירים עוד יותר מחוורונה של שעוות-נרות הבהיקו פניו הלבנים. "אדוני איבד את המדריך?" אמר בלשון חרקנית. "עלייד הכלבים, כן", אמר אוטו אייביש בהכרת-טובה.

"עלייד הכלבים? אה, בלשכת ציורי-הכלבים", הפטיר הצייד בחיוך. "מצאו התמונות חן בעיניו?"

"נה, הן עשויות היטב, כן", אמר אוטו מתחמק. "נראית בכל-אופן עזות-לעזאזל, החיות, לא הכל הבנתי, אך אני בכל-זאת יכול להבין את הענין, הן נראות פראיות כל-כך, מדוע בעצם ירו בהן כאשר כלאו את הרוזן המטורף-נה, הכלבים הרי לא היו אשמים בזה שהוא—"

"נכון, לא?" שיסע אותו הצייד בנחת. "אני על-כל-פנים משער שהוא רוצה לחזור אל הקבוצה שלו?"

אוטו אייביש עמד על כך, בתחושה של אי-נעימות, שבעל-הדברים שלו דמה מאד, לאי-אומן ממש, לתמונת-הדיוקן שעל-ידו. בחיפזון קרב אל אחד הפוכים, ניגש לאשנב. כבר התישב הנהג אל ההגה. אישוני-פסיק זעירים צולעים, עייפים, מאחרי השער. "אז כן, אדון השוער", אמר אוטו מדוכדך, "אני חושב שאני באמת ממהר".

"שיבוא אתי", אמר הצייד והלך לפניו.

סלילי-מעלות תלולים, צרים, הוליכו למטה. אבן לחלחה, ריח היסטורי, דלתות-ברזל מחלידות חרקר-פלטו רומנטיקת-כלא מרתפית; בתאי-תפיסה חשוכים התגורר אבן פ'אריה, ואדמונט דאנטס גירד באבני-הכתלים.

הצייד פתח דלתית החוצה. "כאן היציאה", אמר ונתן לאוטו אייביש לעבור על פניו—

"תודה, אדוני השוער", אמר-עבר, ולתוך חפיר-המצודה.

למעלה, מעבר לכותרת-החומה, מנה מנה-להמסע בשקידה מעטה את צאנו. דחוקה היתה לו השעה, כי הנה כבר נקשו הטיפות הכבדות הראשונות על אבקי-הכביש. זעוף התגלגל וקרר הרעם מרחוק.

התיירים נדחקו אל האוטובוס. רק ברטה פרוקופ עדיין ניצבה מעל לחפיר-המצודה והביטה למטה. כאילו חש בכך, נשא אוטו אייביש את עיניו ונחרד.

"עשרים-ושלש—", אמר מנהל-המסע, בעצם אמר זאת בלחש רב.

"עשרים-ושלש?— אבל הרי אנחנו—", פתחה אשה בעלת-בשרים, קופאית-שליקולנוע, ולפיכך בעלת חוש-מנייה מצוין, כפי שידוע היה לברטה פרוקופ.

הכלבים שעטורבאו בשעיטות ארוכות, שקטות, מעבר לקרן-הזווית. לא היו אלה כלבי-משטרה, ומשום כך היו מאולפים לא אל הזרוע בלבד; משום כך תקף הראשון את אוטו מיד בצווארו והפילו; שום קול-צעקה לא נשמע, הגשם כבר ירד בשטף; קר ולבן ניתו מן האבנים.

"עשרים-וארבע", תיקנה העלמה ברטה בתקיפות. "אני ספרתי גם-כן; לא חסר אף אחד".

השמנה הדחיקה את כתפה הרטובה-עד-לשד ורוטנת טיפסה אל האוטובוס. אחר העפת מבט אחרון, נכנסה ברטה אף היא וסגרה אחריה. האוטובוס הצהוב הפליג מתנדנד לדרכו.

(א. ב.)

פטר האנדקה: השטפון

איש עומד בנחל, אמרתי. הוא עומד באמצע הגרֹוֹרֶת ומשפיל את ראשו; זרועותיו משולשלות לו למטה. מְהִסְתֵּם ירד מן הגדה שאנו יושבים עליה, אל אפיק הנחל, הלך על־פני האבנים, לאט, אל עבר המים; מפני שאנו רחוקים ממנו כל־כך נדמה שהוא עומד סמוך מאד לגלים: עוד פסיעה והוא יעמוד במים עד לברכיו, עוד אחת והנחל יסחף אותו עמו. אבל הוא ודאי אינו עומד בסמוך כל־כך אלא בריחוק כמה מטרים; בעצם, אפוא, מן הדין היה שישמע אותי.

הוא אינו שומע אותך, אמר אחי. קרא לו. לא, אמרתי. מסתכל הוא במשהו? שאל.

אינני יודע, אמרתי. אני רואה אותו רק מאחוריו. קו־פניו כה מובהר מן השמש עד שאינני מבחין מאומה, אולי עיניו עצומות. הוא הלך על־פני האבנים, והוא עומד שם וישן באפיק־הנחל.

אתה משקר, אמר אחי. אין איש עומד כלל בנחל.

סתיו היום, אמרתי. אז עולות האבנים מן הנחלים. לועות, וענפים מוטלים מעליהם; רק באמצע זורמים המים.

קח אותי בידי ועזור לי לרדת, אמר אחי.

אינך יכול ללכת בלי עזרה? שאלתי.

זוהי שאלה, אמר.

קרה לך משהו? שאלתי. נשברה לך רגל?

אם אינך רוצה, אני הולך מכאן לבדי, אמר אחי. אשָׁאֵל את האיש במה הוא מסתכל.

אבל אתה לא תמצא אותו, אמרתי. אתה תלך בכיוון הלא־נכון ותיכנס לשולליות ולסחף, שם תשקע ולא תוכל עוד לצאת. תן לי את היד שלך.

הוא עדיין אינו שומע אותנו? שאל. אנו הולכים על האבנים כמו על רצפת־כביש.

הוא אינו שומע אותנו, אמרתי. עכשיו הוא משכל את זרועותיו על חזוהו ותוחב את ידיו אל תוך מעילו, כדי להתחמם.

השמש שקעה עכשיו? שאל אחי.

השמש? שאלתי.

פתאום נעשה לי קר כל־כך, אמר.

נכנסת לצל, אמרתי.

אל צל העצים בגדה האחרת? שאל.

אל צל האיש, אמרתי. הפנים שלך הם בצל האיש.

מה האיש עושה? שאל.

הוא מביט באבן, אמרתי.

אינו פונה אלינו? שאל.

כל הזמן הוא מביט באבן, אמרתי.

איזה מין אבן זאת? שאל אחי.

היא עגולה, אמרתי ובחלקה התחתון היא מוטלת בתוך שלולית, שאליה מוליך הריץ דק מן הנחל. המים מסביב לאבן שקטים וצלולים כמו לפני קפיאה. אני יכול לראות על הקרקע את הנצץ.

ואין בעל-חיים בפנים? שאל. שום סרטן ושום תולעת?

זבוב יש בפנים, אמרתי.

והוא לא נע? שאל.

הוא שוחה בעיגול, אמרתי.

הוא מפוגר? שאל.

כן, אמרתי.

אם הוא מת, מוכרחים המים לרחוש, אמר.

הם גואים, אמרתי, הגאות באה.

זה נחל, אמר, לא הים.

זה הים, אמרתי, זה האוקינוס.

זה הנחל, אמר, ואנחנו לבדנו. אין פה שום איש.

כן, אמרתי. אנו לבדנו. ירדנו מן הגדה שבה עמדנו אל אפיק הנחל, ואנו עומדים לפני אבן בתוך הגרֹרֶת. החלק העליון של האבן עדיין פנוי ממים; בסדקים יש סחף שהתיבש; מלבדו אין לראות עליה ולא-כלים.

אולי נמלה? אמר אחי.

שתי נמלים, אמרתי. הן נמלטו אל הסלע וזוחלות עליו; מן המטוס הם נראים כנמלים. הם מנפנפים לנו וצועקים. אילו היו לנו ממחטות, יכולנו גם אנו לנפנף אליהם.

אלה ילדים? שאל אחי.

כן, אמרתי. הם רובצים עכשיו על הסלע ונאחזים בציפרניהם באבן. עכשיו קם אחד הילדים ומביט אל מעבר למים. אם הם עוד עולים? אומר הוא אל האחר. אני לא יכול לראות כלום. קר לי.

גם לי קר, אמר אחי. הרוח נעשתה קרה יותר.

לבש את אפודתי, אמרתי.

מדוע אתה מביט אל האבן, שאל. מוטב שנלך הביתה.

לא! אמרתי.

וכי מה? שאל. מדוע אתה קורא בקול?

המים, אמרתי.

דבר בקול רם יותר, אמר. ברעש המנועים הזה אני לא יכול להבין כלום.

המים קרבו ודחקו את השנים אל מישטח קטן, אמרתי. הילד האחד גורר את השני כמו בובה מאחוריו. אבל המים שוב עומדים; בהם עצמם אי-אפשר להבחין שום תנועה. גג מתנדנד בהם מעלה-מטה; זה מתבן. השבשבת בקדקוד מחוללת מהר, והגג מתנדנד. הרוח שם למטה ודאי סוערת; במקום שהתבן נתלש ממנו מרחפים בין

המרישים בגדים שנסחפו מן הארגזים ומן השידות.
הילדים צועקים ? שאל אחי.

כן, אמרתי, הם צועקים. אני רואה זאת על-פי הפרצופים השחורים, הפעורים, הזקן-
רים אלינו ; אפו של האחד זב דם. לילד הזה יש עוד רק נעל ימין ; גם הקצה המטויט
מכוון אלינו ; רגלי הילד האחר ערומות ; הבהונות משתפשים זה בזה.
והמים ? שאל אחי.

עדיין הם עומדים מסביב לשנום, אמרתי. הם כורעים במרכז העיגול היבש. פתאום
מביטים הם אל השבשבת. מן-הסתם יכולים לשמוע אותה חורקת כשהיא מסחררת ;
אנו כאן למעלה איננו שומעים מזה ולא-כלום. עכשיו פורצים המים בנקודה אחת
לתוך העיגול ומרטיבים את עקב נעלו של הילד האחד. מיד נאלמים השנים ונחלצים
זה אל זה, כמעט אי-אפשר עוד להבחין ביניהם. בזה הרגע—
לא, אמר אחי.

ברגע הזה, אמרתי, נגרף אליהם חזיר מפוגר מן החשיכה ועובר לאט על-פני הילדים.
בלי שיידעו על תנועות זריעותיהם, מחפכים הם בגבות-ידיהם, יחד, את עיניהם
המצועפות ומביטים אל החזיר ; הכרס מזדהרת, מתנדנדת, מתוך המים. חזיר, אומר
האחד בתימהון אל חברו. חזיר, אומר האחר, ומעביר את הדם על שפתיו שלו. ובשעה
שהם יושבים כה ומשוחחים על החזיר מתהווה הרחק מאד באופק, בעמקי המים.
איזה זעזוע שמהלך ועובר בכפרים וביערות ומשבר את האילנות, בלי שתראינה
עינינו.

נלך מכאן, אמר אחי, נלך !

ופתאום, אמרתי, ופתאום, פתאום, פתאום מתרוממים המים, פתאום מתרוממים המים,
מתרוממים המים, פתאום מתרוממים המים, ו— המים מתרוממים ו—ו—ו—ו—ו—
ו—ו—ו—

לא, אמר אחי הסומא.

— עכשיו, אמרתי.

(א. ב.)

הנס קרל ארטמן: נותוך ספר־החלונות

2. אם אתה חולם על כובע וצומחות לו כנפיים המתחברות עם ראשך לשות־פּוֹת־חיים והן נושאות אותך, את כל כובד גופך, בצווארך אל כפר הקאניבא־לים וכבר משחזים לעיניך את הסכין וסוחר־הסכינים מונה בעקימת־שפתיים את כספו, ואשת הטבח מרימה את המצנפת הלבנה של הלז כעטרה נוצצת כדי לשימה בראשך, והיא עושה את הדבר, והנה נפתח חור בחוד־המצנפת וממנו פורצת להקת ברבורים—או־אז כתוב את המספר שתיים.

6. בראותך עמוד־שָׁמֶן גבוה לאיך־ערוך בוקע־ועולה מאדמת ארץ־כנען, עמוד בוהק, המתחלק בסטראטוספירה בדומה לקרני־יוֹבֵל ואינו נופל למטה, ובשניה האחרונה באים לעזרתך גיפים מכוונים־למרחק כדי לחלצך מאזור־הסכנה, ואתה משלם בענבים והמיתקן מוציא לך כתמורה יין חמוץ רע, ואחרי מסע של ימים אתה יוצא מכלי־הרכב והינך באחת מערי אלאסקה וידידים משכבר־הימים־והשנים ואולי אף כאלה שכבר מתו פוגשים בך ומאיימים בשיניהם—או־אז תרשום את הספרה שיש בכרך, לבל תשכחם כאשר תקיץ.

9. בהגיע נחש והוא טורף את היוניונים עם כובע־הצילינדר של הקוסם גם יחד, ואתה הגעת לכדי כך שאתה שוכח את שמך, לפניך נבנה והולך קירקס, והרוח, שאיננו מן העולם הזה, חודר לתוך מוטותיו ומנענעם (אבל הוא מחזיק מעמד כאיש מן המערב), ואתה מהפש כרטיסי־ביקור בכיסי־החזה של אחרים, וממ־נים אותך מומוס על כל המומוסים—או־אז הזדקק, קפוץ בעד הגלגל הבוער של הארי, קפוץ הלאה והלאה עד שתעבור בעד קופה של הספרה תשע.

10. ובחלמך חלום והנה הינך השומר של ביבר־גמלים, כי אז תפריד את הזכרים מן הנקבות, הובל את אלה למערב ואת אלה למזרח, ואם תוך כדי מעשי־תחבולה אלה תמצא את האהבה האמיתית בדמות של שותה תה, ואתה תישן אתה ואחרי לילות תשבור לה את המשקפיים והיא תתחטא תבכה לפניך בעי־ניים כחולות־בהירות ואתה תגיד לה מותי, ציפור! או בלעי! ולבה גשבר ועקב זה גם לבך ונושאים אתכם בשקט בין שני גמלים, אחד זכר ואחת נקבה, אל מקום־הקבורה—או־אז תשכח את כל השבועות, כל האמונים, השתחרר מן התסביך, קפוץ וברח וקרא לכל רוחות העולם את מספר־המזל שלך עשר.

24. אם תחלום שהדגל המרטן של סס"ר מועבר בעד אחת הארופות שבג, רוח־האביב חודר בנחיריך ואתה רואה עצמך כסוס רתום לעגלת־אשפה על הר־פְּרַנְצֵלאוּ (מפעל־המים טרי בשמש־הבוקר), וסטאלין בא מצינתו של איזה חדר־מדרגות, הבאווזליאום שלו, אבהי, יפה, קפדני, אבל צודק, וקוריי־עכביש וריח־פחם בשפמו, קריצה בעינו הימנית, קיפאון בשמאלית וכה דברו: תנו

לאדונים אשר לאדונים—לאמור מאה זוגות נעליים בלתי-שוות! ואולפריכט נבהל ונבוך ומגרד באצבעו מתחת לצווארון-הכותונת וללא שהייה הוא יושב לו על דוכן עגלתך ונוהג עמך עד לבית-המסחר-HO בכיכר-אלקס—או-אז נותרו לך ארבע-ועשרים משאלות.

31. אם מרחפת לעיניך הדמות הנחמדה-המושכת של באיאדירה ואתה פושט בהסתר את מכנסיך כדי לאחל לה מזל באמנותה, ומתברר כי אין היא אלא טופס של מוקיון ומתעתע חסר-מצפון ואתה עומד כאן מבויש ומושפל ואינך מסוגל לשום דבר אחר כי אם לחרון-אף, אדם רק בכותנתו לעורו הרואה פתאום יחד עם מאה מעובדי בית-התפילה את שושנתו הפורחת—הרי אפשר שבכל-זאת לאחר הקיצץ יזכה אותך המספר שלושים ואחת בזכייה גדולה בלוטו.

32. כך הוא הדבר בחלום ולא אחרת. אחד נכנס בפתח, עומד ונושא ידו וראה: בשמאלו יונה חיה, סמל השלום, האהבה, התמימות והתקוה לימים טובים יותר. וראה: את ימינו הוא מכניס לכיס-החזה, מוציא אקדח רחב-קוטר, דורש כסף וזהב ושוב כסף וכנציג מובהק של טון גס אין הוא מניח בשום אופן שידחהו. מה פשר הדבר? נשאלת השאלה בצדק בליל זה אור ליום שלושים-ושנים במאי.

34. שוב אצל האסקימוסים—בתוך סוכת-קרח הנך רובץ בפינה ליד הכניסה. ומי נכנס? אתה עצמך. ומה עושה האני האחר שלך? מתחיל להיאנח ולזחול לאורך הרצפה, נע יותר ויותר לעומק מערת-החורף הזאת, החמה והמפיצה ריח של שמן-דגים, אתה נע צעד בצעד, צעד אחרי צעד ומרגיש קצת אחרי-כן כי הסיבה היא המשכב; המשכב הוא מעורות בקרקעית המערה ועליו שוכבת נערה יפה, בלא בגד לבשרה, והאני שלך זוחל אט-אט אליה, והעורות מרשרשים והיא משימה עצמה ישנה, והאני האחר שלך מגיע סוף-סוף באנחות ובעילפון אל היפה, משכיב עצמו עליה בכבודות, כדי לשקוע בה קימעה-קימעה: קודם עד לברכיים, אחר-כך עד לאגן, אחר-כך עד לחזה, עד לצוואר—ואחר-כך, בצווחה צוללת המעירה את כל הישנים, צולל הוא בים הנושם של הבשר הערום, ואתה מרגיש כי נעשית בלתי-בטוח, אתה פורץ החוצה אל משחק-הצללים של ירח ושבי-הים, נס מעל פני הים הפתוח, שלושים-וארבע פרסות מעל פני הים הפתוח עד לחוף המושלג של יקיצתך.

36. אתה מופיע במחזה כבלש מן הטיפוס הישן, מין שרלוק הולמס, והנה כאן כיכר-לנין, גבעול-הצבי שלך מכוסה דיבקונים, שמי בוקר מוקדם זה ירוקים-כתומים לא-פחות מציץ-מגבעתך, אבל מי כיבדך בזה, מאת מי בא לך זה, כיצד קרה הדבר? מקומה רביעית זורקים בעד החלון החוצה יונים שחוטות ומחוגיי-שעון שחורים, הם נופלים כמו נוצות או עלים חדלי-און לתוך דממת-

הבוקר החרפית, חסוכת-השלג. אתה מוציא את הזוכית המגדלת מנרתיקה הנקי, מתבונן בפצעי-המוות בצווארי הציפרים הנוצצות, סופר את המחוגים הפזורים, הם בדיוק ששה-ישראלים, אתה אוספם לערימונת קטנה ומבקש למצוא קשר בין קרבנות-היונים וזמן ומספר וזר-הדיבקונים.

38. חלמת על קאלאהארי, שמעולם לא ראיתו, כן בעד להררי-אבנים רכבת ובאת, ריחות של אריות אופפים אותך כדגלים צהובים כמו חול, הרקיע האכול כעופרת חודר לערפך בין הכותונת והכובע, באופק הצפוני מתגלגלת ועוברת שיירה של סוסי חווה הוטנטוטית, אתה שומע את השריקה הממושכת, רטט עובר בעמוד-השדרה שלך, מקוצים ויהלומים חמים מאד מתרוממת קת של רובה, מאחרי זה אינך רואה עיניים, וזה בשנת שמונה-ישראלים, ובהקיצך מקץ שמונה-ועשרים שנה והנה חלונותיך מצועפים בקורי-עכביש, ביתך מקלט זבובים מתים, מיטתך חפץ חלוד אפוף-נוצות.

48. חלמו של כושי שונה הוא מחלמו של אדם לבן או צהוב. ואם אתה חולם חלום והנה כושי הינך ואם בחלום זה תעבור פתאום לחלום אחר, חלום בתוך חלום, וראית עצמך בחלום כאיש לבן או צהוב, אז תדמה בנפשך כאילו עוררת וליבית מהפכה לטובתם של השחורים ונעצרת והובלת באוקיידיים לבית-האסורים, וראש-ממשלה לבן או צהוב קרא לך בשם כלב-חוצות ואת כובעך הפיל מעל ראשך ועם זה חזרת ונתגלגלת שוב לחלומך הראשון בדיוק כאילו דילגת מגן אחד למשנהו, ובחלום זה מתבייש אתה מאד בצבע עורך השחור ולכן הנחת שיפשוטו את עורך ויעלו על בשרך עור לבן או צהוב—או-אז במיטתך בבוקר-יום-המחרת תמצא את המספר שמונה-וארבעים מעור-כושי צפור, אות בלי-יכזב של גדילי-אושר ההולכים ובאים.

60. חלמת: אתה נוהג מרכבה ונוסע אל טירת דראקולה ועליך להקדים ולמנוע שם אסון גדול, והנה נכנס באמצע איש חשוב אחר, שגם הוא מצדו מעוניין במניעת האסון הזה, ואתם שניכם עומדים זה מול זה בדרככם (להנאתה כיי-רבה של דראקולה), ובשעת סיור לילי התנגשתם בראשיכם ובמידה איומה עד כדי כך שבאולמות הקודרים נשמע קול גפץ אדיר, והנסיך התעורר בחל-חלה משנתו המשולה כמוות ומיד תפס מה המצב וצחקו הערמומי הקפוא לרגעים מספר את דמכם עד קרח, ואז הששים עגול הוא באמת.

62. אם בחלומך רואה אתה אחד איש-צי'כוסלובקיה ולו שלושים-ואחת שיני-זהב והוא מטפס וקופץ מעל גדר צבועה בירוק ואף-על-פי-כן הוא קורע את אחוריי-מכנסיו כי אם נמלט על-נקלה מידי עדת הכלבים הרודפים אחריו, סר אל מסבאה, מסדר את חליפתו, מהדק עניבתו ומבקש מנה כפולה של ויסקי טהור—או-אז ריץ מהר והוצא את המספר שתיים-וששים במשחק לוטו-המספרים, אבל בעל-הלוטריה צריך שיתקרא בשם המתחיל באות ק.

73. חלומות על נזירות יפות ועל החפצות—וזה כבר ידוע—להיות כאלו יבואו בהכרח בגן-חורף עם דקלים וסחלבים, מלצר טוב-לב ואדיב יגיש יין-שמפניה, לורד יגיד הממ... לידי לא תוכל למצוא עוד את הורד שלה בין אלף אחרים, צייד מצליח יפנס, טינור בקול גבוה יתפטר מתפקיד זה וייהפך לבאס, קוליברי יברח מפני גורילה מחושפת וכד' וכד'. אם כל זה מתארע בערך לפי סדר-התור, או-אז תקבל את הספרות שבע ושלוש וטוב תעשה אם תרשום אותן תיכף בשמשת-חלון שבכאן.

76. שמת מושבך בבית הטוב והחביב של כוהן-דת בכנסיה חפשית, יש עניינים שעליך לשוחח עליהם עמו; הוא יצא אל מחוץ לבית לשעה קלה והנה לפתע ממגירת שולחן-הכתיבה שלו גח וזחל נחש-ענק והכוהן חוזר ורואה את פניך הנבעתים ואומר: כן, אדוני נ. נ., זה היה הנחש שפיתה את אדם וחיה. אני צדתי וריסנתיו למדי, אבל, עיניך הרואות, אין ביכלתי להשתלט עליו תמיד... זהו חלום המעורר מחשבות. הוא מתרחש במקום שוודי כלשהו שצריך עוד להגדירו יותר, צבעיו תרוג, אפור, כחול וירוק, חומו חום-של-חדר בן 18 מעלות צלסיוס בקירוב ובספר זה מספרו שיש-ושבעים.

(פ.מ.)

נילו דור: דרכים

תחילתו של דבר בכך שניצבתי פעם ערב־אביב אחד אל החלון בקומה ג', ועישנתי סיגריה, לאט, בהנאה. הערב נראה עטוי משהו לבן ושקוף. נעים היה הדבר, לפי שכל הקולות והצלילים היו מעומעמים משום כך, ועם זאת היה הערב צלול. כל אחד מוכרח היה להרגיש בכך. חשתי שעכשיו שוררת בכל בני־האדם אורות מסוימת. ביקשתי לראות מה ינסו לעשות באורה זו, כאן למטה ברחוב, או שם־מעבר בבית הסגול־האפור, הגדול, שקומתו האחרונה שרופה. הבריות ודאי שמחים במין ערב שכזה.

נאה הוא, הכרח שהכל חשים בכך. לחוש... עכשיו חשתי בכך באמת. הכל מוכרחים להרגיש זאת, כאשר מישוהו נועץ בהם עיניו נעיצה עקשנית מתמשכת. הרגשתי במבטו החודר על גבי ועל ערפי. היה סמוך לי מאד, היה מחריש בתכלית, אבל הרגשתי את מבטו. עכשיו פניתי לאחורי, פתאום. אבל עם זאת כך כמו היה זה טבעי בהחלט, כפי שהיה נוהג כל אדם במקרה כזה. ראיתי אותו, באמת היה כאן מישוהו, לא טעיתי. אני עצמי הייתי זה שנעץ בי כה את עינו מאחורי. מהדורה ב' של עצמי. "כן, אבל לא לגמרי כל־כך כמו", אמר.

נראיתי לי רזה מעט יותר, קהוי יותר בפרצוף, והעיניים צלולות יותר, חודרניות עוד יותר משראיתיו במראָה. הוא עישן כמוני ונישף כְּחַלַּת עדינה מבעד לאפו ולפאת־פיו השמאלית.

"אה, זה אתה", אמרתי לו, "אבל מדוע מרחק כזה?"
"אוהב אני לפעמים מאד להתבונן בך, ואת זה יכול אני טוב יותר כשאני רחוק ממך צעדים אחדים. אתה יודע, ריוח־הזמן המפורסם שצריך להיות בין האמן ובין האירוע שהוא מבקש לכתוב או לצייר. אלא שאצלנו אין זה זמן כי אם ריוח־מקום של מה־בכך".

הוא התחיל להיות לגלגני. העדפתי לפנות אל עבר הרחוב. הוא קרב אלי מעט, קרוב קרוב בא, נשען אל החלון כמוני, והמתין, כנראה מצפה לשאלה ממני. נעים היה לי הדבר.

הסימטה הצרה מתחתינו הסתיימה בצד שמאל בבנין חדש גדול, כאילו נחתכה באמצעה. הבריות צצו שם כשוחים בים, או שצללו שם ונעלמו, ואחר שבו־צצו כתום שעות אחדות, או רק מחר. משונה, הירהרתי, כלום פירושו של בנין זה תחילה או סוף?

"עכשיו תפסתי אותך בשאלה־של־שטות. הוא הכל, אתה מבין, שני הדברים כאחד. הרי זה מעבר לבני־אדם חסרי־מנוחה. הבט־נא איך הם רוחשים בכניסה".

"לפעמים שונא אני בני־אדם אלה", אמרתי לו, "ואת הליכותיהם ואת אמירותיהם שאינן אלא נאמרות כך־סתם, סתם־כך—פשוט רק שייאמר משהו".
 "מן הדין שתראה גם את צדם האחר של הבריות", אמר לי. "צריך שתשהה פעם לילה בגן הקטן ותתבונן בהם".

"מאד הייתי רוצה להתבונן, אבל סוגרים את הגן כבר מוקדם בערב".
 "אז הישאר כל הלילה שם נעול והסתכל. תמיד עליך להיות נוכח. את הרחישה חייב אתה לראות. בני־אדם חיים, נושמים—כשהם ערים, כשהם אהבים, כשהם שוטמים, כשהם נאבקים, מהרסים, בונים, כשהם מאוכזבים, מיואשים, וגם כשהם מאמינים, מיחלים והוויים..."

"גם לסהרורים מן־הסתם אתה מכוון", אמרתי.
 אך הוא לא נשתסע בדבריו והמשיך: „את הכל, הכל אני אומר לך. מפני שכל אחד מטלטל עמו את הדראמה שלו. רק תן בהם את עינך יותר".
 "אז יתהוו ספרים עבים מאד. יכול אני לתאר לי אותם, כולם, מכורכים יפה, בכריכת־בד או רק בקרטון, ספר־ספר כערפו. אך צריך היה לרשום לסיפורים אלה, שיעברו בעולם, שמות על פניהם. עלייתו ושקיעתו של הסמל כך־זכך. או: הטראגדיה של התנוונותו האטית של מנהל־חשבונות זה־זה, כן, יש כאן אלפי וריאציות, וגם כל סדרת־הספרים הגדולה הזאת מן הדין שתקבל שם משותף, כדי שאפשר יהיה להבדיל בינה לבין כל הקודמות וכל העתידות. לדוגמה: ימים גדילים של המאמצים המכוזרים. שם נהדר, אינך חושב?"

"על כך לא מתלוצצים, ידידי היקר", אמר מרצין.
 קדתי קידה עמוקה לשמאלי, קדתי קידה עמוקה לימיני, ונבוך גימגמתי: "סל־ח־נא לי, מהלך שלא נתתי לכם את הכל. שא־נא לי על כל פשעי הגדולים והקטנים, רחמוני על שהנחתים לפעמים לנפשכם, רוצה אני להישאר עמכם, תמיד, כי בלע־דיכם אין אני יכול לנשום".

"רואה אתה מה־חזק הקשר בינך ובינם".
 "עוד הרבה יותר, ולא רק עם אלה, גם עם האחרים, עם אלה שחלפו, שבעצם־לא־חלפו. בי חיות דרכים שאחרים מהלכים בהן, ופסיעות שמכבר שקעו בנשייה. חיים הם והולכים על־פני הדרך, פסיעות כבודות של האנשים העייפים השבים מן העבודה לביתם, פסיעות קלות של המתהלכים לרוח־הערב־בגן, בצל האילנות, וצעדיהן של נערות, שריח־שלב־בושם עולה מהן, זול, כה חריף, פסיעות־בדד של הולכי־יחיד, המאמינים שבודדים הם, וצעדי־רעם של ההמונים, המסתערים על הבאסטיליה".

כך ביקשתי את נשמת־החיים בצעדיהם של העוברים־ושבים, שבנעליהם הביעו שפה טובה יותר משיכולו לבטא במליהם. הנעלים השאירו עקבות בדרכים הארוכות.
 "אבל העקבות נמחים בנקל, תן דעתך על הרוח ועל השלג. לא רשמו אותם במפות, אפילו לא באטלסים הצבעוניים הגדולים, שבהם אתה יכול למצוא את כל מרחקי־היישובים. קרה־אוויר שאנחא־—סן־פראנציסקו כך־זכך קילומטרים. בין גבעת־הסג־רירים ובין אגם־מוזפת־על־הנשמה כך־זכך קילומטרים־שליצב. את הכל חישובו, רק

את בני־האדם שכחו, שהלכו בדרכים אלו, וכיצד הלכו בהן”.

”רוצה אני לכתוב ספר. זה צריך להיות כמו מפה גיאוגרפית גדולה, שבה מרומזות כל הדרכים, והאנשים שהילכו בדרכים אלו, ואיך הלכו בדרכים האלו”.

הוא מילל לעצמו כמו בחד־שיח.

”להיכן מוליכות דרכים אלו, דרכים־שבכל־הכיוונים? מהיכן הן באות, לאן הן מוליכות, דרכים לבנות ותמירות, שטופות־שמש ומאובקות וכסויות־בוץ, דרכים־למכור ניות־ולוסוסים, לבני־אדם עם מטען ובלי מטען, לבני־אדם עם מולדת וחסרי־מולדת, דרכים שאינן מביאות חזרה, עומדים אנו בראשית, מסילות אינסופיות, שפסי־הברזל שלהן מכאיבים בחדותם, שעליהם דהרו הרפכות, הרפכות האפורות, המפויחות, הישנות, של אירופה, טעונות תחמושת, ששוררו: ‘את התינוקת צריכה כבר לישון’”.

ראיתי את הלילה, וכוכבים התחילו לנשור אל תוך היער, כגחליליות אל תוך סבך־השיחים. נפול נפלו בחיוך, הדורות, בלא עגמה, אלא בשמחה עצובה, כזו שחשים מתאבדים ברגעם האחרון.

בפרשות־הדרכים זעקו עמודי־השלטים בקולותיהם של נביאים מהורגים, עוד פעם ראיתי את הדרכים, זבות־דם, שסועות ורמוסות, רדופות כלבים גובחים, דרכים מורדפות־עד־מוות, יריוות־כנמלטות; רבוצות היו עכשיו מחווירות־בשמש, בזרועות פשוטות ובעיניים מלבינות, מעוותות.

ואז באו מכל עבר בני־אדם שראיתי אתמול, חשמלאים ומסיקים ונהגים, התופרת שידיה פצועות והךשמית שעיניה לאות, כולם באו ואמרו: “אנו אוהבים את השמיים, על שהם רכים כל־יך, ואת היער, על שהוא טוב־לב כל־יך, והוא משיב לנו את הכוח ואת התוחלת שאיבדנו קודם בדרכים”.

האוקינוסים לפנינו, המעירים את המרחב משנתו באצבעות־של־חמה, כהעירנו את האהובה. ידעתי נערות הרבה, אך לשום אחת לא היו אצבעות לבנות־יפות כשלה. אצבעותיה העדינות־הצחורות בכף־ידי, על עיני. זהו שכבר לא היתה נערה, היא היתה הזיה. מתי־מתי היה הדבר. היכן עוגנות הספינות, הספינות הקטנות, הנהדרות, מת־נדודות כשיפורות על הגלים, והן עולצות לקראת דרכן. הרימו העגנים, והוציאו לדרך!

”הדרכים הומות כהמות היים”, לחש.

”תאר את כל זה, אם אתה יכול, אך אל תשכה את הלילה, עדיין לא עלה היום כלייל”.

הוא הטיל יריקה הטופה מבעד לשיניו ונעלם בערפילו של טרם־שחר. הלכתי בעק־בותיו ודיברתי בקצב פסיעותי: “עדיין לא עלה היום, עוד לא עלה היום, עוד לא עלה היום”.

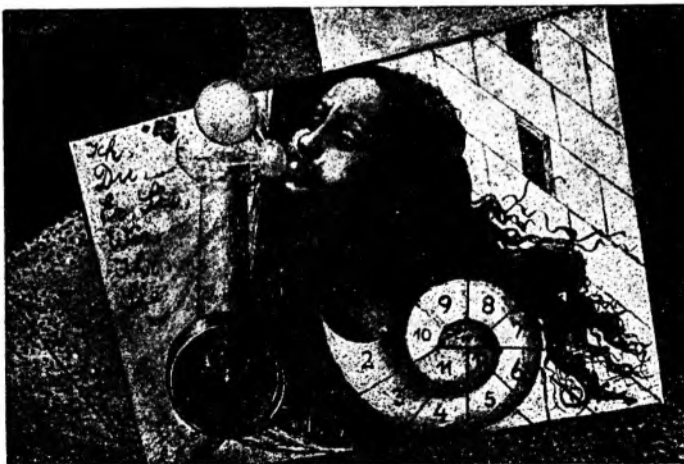
שוב נפגשנו על הגשר. מתחתינו זרם הנהר, או שהגשר שָׁעט בכיוון הפוך. “עצום זה הנהר”, אמר האיש הקטן במעילו המשובץ, ודירדר בקצה־נעלו, נעל צהובה, אבן אל המים.

ערבות אפורות נראו ברחוק, עומדות על גדות הנהר האפל. שכחו שעדיין הן כאן.

שכחו את סיבת הווייתן ואת כיוון הרוחות הבאות והיוצאות. ואילו הנהרות צומחים ופורצים את שריון־הקרח המעיק עליהם ועוצר את נשימתם. האביב עירה בהם את דמו, האביב הפורח, המעלה ריח, הלא־נכבש הנצחי. אנו אז נלך, לפי שאנוסים אנו ללכת. אבל, להיכן?

“אל תוך נהר־החיים הולכים אנחנו, ומפרשינו נטויים. אין אני יראה עוד את המים האלה, עכשיו שאני מכירה אותם כבר”, אמרה הנערה שלידנו. שוב ידעתיה.

(א. ב.)

רודולף האוזנר

הילדה שפיל: הנותבודדים בחברות

הסתירות המציניות את נטיותיהם של הווינאים קובעות גם את חיי החברה שלהם. מלאים הם דחף מתמיד לבדידות, מונעים לעצב את יחידותם, בלתי-בלומה ככל האפשר, ובכל-זאת נראים הם מכוונסים-יחד בצמידות רבה מאד. אין כמעט עיר אחרת אשר לה מבנה חברתי דחוס כל-כך. כאילו חשים הם כאחת חמדה ומורא מן המיתאר החריף-מדי של אישיותם, כאילו יראים הם אותו נצח, שהשאיפה אליו מצווה עליהם בתוקף אמונתם מאז ומכבר, אין הווינאים מחסרים נפשם מכל הזדמנות של שבת-יחוד. ההתבודדות, לה הם צמאים בעצם, מטילה בהם חרדה. בכל האמצעים, ואף בטלפון, מנסים הם להרחיקה מעל עצמם.

למגן מפני תבל-ומלואה בנו להם עולם-של-דמיון. הם חוצצים בעד ההשקף על שמיה-הכוכבים המביכים על-ידי הרהיטים בטרקליניהם ובחדרי-האזרחים שלהם, מקשטים את חדריהם בזוטות-מחמדים של כלום, במפיות-תחרה ובתליוני-בידרמיארא, מתקננים בהוויה זו בנחות ככל האפשר, כדי לשכוח את עולם-הבא כל עוד יש צורך בדבר. תפיסה גשמית מאד של חובותיהם הדתיות, מושג-אלוה מואנש מאד—שכולם נסבלים. ושמא אף מטופחים, על-ידי הכהונה הקאתולית—מעודדים צורך זה. עצרות-הפנסיה והחגים משמשים אותה יחדנות מרגעת שהם מחפשים תמיד, ואפילו היו הצורה הראשונית של אותן התפנסיות, שמהן התפתחו במרוצת מאות-השנים ההתהלכות הערה והתכופה זה עם זה. המערכת החברתית שלהם מכילה רשת סבוכה מאד של יחסים ומידרג קפדני מאד גם יחד. כל אדם מכיר כאן כל אדם, כאילו חיים כאן בכפר. ועם זאת מכיר כאן כל אדם את מקומו, יודע, אפילו אחרי חמשים שנות המדינה הריפובליקאית, לשמור על הבדלי-המעמדות וחש יראת-כבוד כלפי תארים וזכויות-מלידה, שבמובן זה או אחר אין להם עוד משמעות של ממש.

האצולה, אשר בשנות הריפובליקה הראשונה היתה כעומדת ממורמרת מן הצד, חזרה בימי השניה לווינה ולפומביות. היא גמרה בלפה לשוב ולשמש מופת של צורת-חיים מעודנת במדינה הדור-מפגתית, המאזרחת גם בשמאל שלה—לאותן שכבות השואפות תמיד למעלה, שלא הדוגמה הפאטריציית ולא הפרולטרית עומדות לנגד עיניהם כמפת-חיים להעפיל אליו. האזרחיות, שבווינה היא מציאות זה מאה שנים לערך, שוב נעשתה שלב-מעבר. כל אדם שהגיע בה למשהו מבקש למהר ולשוב ולצאת ממנה. בארץ ריפובליקאית זו ענודות טבעות-חוחם על אצבעות-עמלים יותר מאשר בימי המלוכה. כל מי שיש לו סבתא שאביה רכש לו, בזכות ישיבה נאמנה על כס-מינהל, בזכות התנהגות ללא-חת בעת המפלות ליד סולפרינו או קניגראץ, או בזכות ניצול נבון של יבולי-הסוכר הבוהמיים, תואר-אצילים, מפגין מלא-גאון את הסמל המתאים חרות באבן-תכלת וסגור בזהב. יתר על כן, הוא דורש מאנשי האריסטוקרטיה, שבנקודה זו מחולקים הם בדעותיהם ביניהם לבין

עצמם, שיפנו אליו בלשון "אתה". והנה, אף שהשיבה לאציליות הביאה עמה גל של סנוביות, של גנדרנות שחצנית, נעשה משטר-המידרג בכל-זאת פשוט יותר. לא כל אדם יכול עוד להיות בן החברה הראשונה-במעלה אך איש אינו רוצה להיות בן השלישית, הכל רוצים להיות לפחות בני השניה. מי שאינו נמנה עם זו אינו עוד אלא "אורח קטן" ללא-תקנה, או אמן או משכיל.

כי בבתי האצולה או בבתי הנכספים לה שוררת אוירה תרבותית נאה, שהם מהווים אתרי-תרבות, כבימי הקונגרס הווינאי והלאה מכך במאה הי"ט—זאת אי-אפשר לטעון בשום-פנים. בהיעדר משכוכיות תאבות-כבוד כמו פאני ארנשטיין, הנרייטה פריירה, יוזפינה ורטהיימשיין או ברתה צוקרקאנדל-סצפס פיגרה הרכובה התרבותית, התמוגה עם המאסף ועתה היא רובצת, חמדה-לעין, על הדשא, מוקפת סלי-פינקי, שקועה בהתבוננות-בטבע והוגה בדברים בטלים. הרי זו סוף-סוף צורת-החיים הטבעית של האריסטוקרטיה. אם פה-יזם מסתפחים איזו רוזנת ממוצא גרמני או איזה נסיך בעל שאר-רוח על הסופרים והשחקנים, אין זה אלא יצא-מך הכלל. כלום יש עוד בווינה טרקלינים מעין אלה שתיאר שטיפטר—שבהם יכול היה כל אחד לבוא ולצאת בכל עת ובכל שעה, מקום שם "בימים מסוימים אתה בטוח שתמצא משהו מעניין", שם ציירים מוזיקאים ומשוררים משוחחים זה עם זה מתוך חירות, ב"חופש חברתי" מוחלט? בהחלט לא ב"תקופת-אפרוחים" שניה זו. יש נדיבי-עולם-הרוח מבין אנשי התעשייה המואצלת, המזמינים לפעמים את חתני פרס-המדינה לארוחת-בירה פשוטה במתכוון. לנוכח ההסתגרות האדישה של חוגי-אצולה רמים יותר, יש להחזיק טובה גם על קיומם של הללו.

האמנים שוב דואגים לעצמם כדרכם תמיד בימים של חוסר מגע. יוצרים הם לעצמם את המידרג ומפתחים את חוגם שלהם עצמם. בראש הסולם שלהם עומדים המוזיקאים—בין זמרי-האופירה, בין חברי-הפילהרמונית, מלחינים או מנצחים. גם הבורג-תיאטר תובע לו את מקום-הכבוד המסורתי שלו במסעדה: אם מפגין המנהל שלו נהגים קלים יותר והופך את שולחן-הקבע שלו במסעדה ידועה לטרקלין היחיד בווינה שהוא בעל "חירות חברתית", עדיין אין פירוש הדבר ששחקן-תיאטרון-קאמרי מכובד יראה בו דוגמה ראויה לחיקוי. לאמיתו של דבר יש להם לכל אנסאמבל-תיאטרון, לכל חוג-ציירים, לכל חבורת-סופרים מטעמות מועדפות משלהם. חיי-החברה הפרטיים נעשו ענין שבאקראי, מזמן שנשי-האמנים הן אמניות יותר משהן נשי-בית.

ואילו האזרחים-הקטנים שאין להם תקנה חיים כדרך שחיה העם בווינה מאז ומתמיד: נהנים מן החיים אך לא שונאים עמל, מקפידים על שמירת עצמיותם האישית אך מאושרים רק בתוך הקבוצה—אינדיבידואליסטים בעלי דחף עזרי מובהק. יש בווינה, מאז המפקד האחרון, 8451 חברות—יורשיהם של מועדוני-אמנים-וחברה שנוסדו במרס האחרון, כגון "לודלאמס-האלה", "קונקורדיה", "הפרה השחורה" או "סוספיריטום". רבע מהם, לערך, הרי אלה חסכנים משותפים, חברות-בתי-מרזח רופפות, המבקשים להבטיח לעצמם את אוויר-חג-המולד הצלוי. אך גם

מתעמלים ורקדנים, שחיינים ומטפסי־הרים, חובבי גנים וחיות, מחוללי־עם ומשחקי־כדורת, קוסמים ואספנים מאספנים שונים כלולים, עם כל האיגודים המקצועיים, במספר הזה. מה שיעזר האווירה האמנותית האופפת אף את אלה האחרונים, על כך מעיד שם כגון "מקהלת־גברים של הקצבים והנקניקאים".

כל אלה, מקצבי־הנקניקים חובבי־הזמרה עד לאישי־המעמד בעלי הכתר הסגור, השומר על מצחם הגבוה מטיפות־הגשם שלא תרטבנה אותו, ואפילו חכמי־הרוח, החוגים היוצרים והגאונים היוצרניים, מושכים חיונה שלהם מאותו מקור יחיד של המהות הווינאית: הרכילאות. אי־אפשר שתהיה באירופה עוד עיר שתוכל להתמודד עם זו בשפע ובמהירות של הרכילויות שלה, של סודותיה הנמסרים מפה לאוזן, של שמועותיה האמיתיות והבדויות, של לשון־הרע שלה, של מלשינויותיה והעלבותיה. מפטטים ומרכלים, מקשקשים ומלהגים, מלחשים וממלמים, מודיעים ומטלפנים מבוקר עד ערב. רוגשים ורוחשים במשרדים ובלשכות, בסאלוני־מספרות, בקובות־טבק־וסיגריות, בחנויות־מעדנים באותה שקידה כמו בדירותיהם של הווינאים. ידיעות־שערורה עוברות מקצה אל קצה בהולות יותר מטלגרף־הג'ונגל. ואכן, לא אחת דומתה וינה לכפר־של־ג'ונגל, לכוורת־דבורים או לקן־צרעות, ואפילו למאורת־נחשים. מי שרוצה לחיות בה, חייב לזמזם אף הוא ולפעמים אף ללחוש לחש—או לעבור מן העולם. ילידי וינה יונקים כושר זה להישאר בחיים עם המולת־התמיד שבאזניהם, שרק בגלי־קול משודרים עליידי עצמם יכולים הם להחרישה, עוד בהיותם בעריסתם. רק בנדיר מאד מסתגר הולך־יחיד אמיתי, אחד בטהובן, אחד גרילפרצר, בהירשותו או ברוגזותו. יחידים הם אלה בכוורת־הדבורים, המגיעים בוודאות מסוימת לתהילת־עולם.

(א. ב.)

ואלטר טונן: בית נושות

השכנים של משפחת פטרס, הוואוראים, נשמעו כבר כל היום מבעד לקיר. תחילה שיערה הגברת פטרס שהם תוקעים שם מסמרים לתלות בהם תמונות, מפני שקול הפטישים היה חזק. אך האדון פטרס הבחין מיד על-פי הרעש שהשתמשו גם באיזמל, היה זה רעש חריף למדי, הגם שהקיר ביניהם עימעמו, והוא אמר שהוואוראים ניקבו חורים כדי לשים גבס למסמרים בשביל התמונות או שיש להם לתלות משהו כבד הרבה יותר מתמונות, אולי אצטבה של ספרים, או קולב־בגדים או שעון־מטוטלת. זה בכלל לא מתקבל על הדעת שהם תולים תמונות, כי לצורך זה כבר נמשכות הדפיקה והקדיחה יותר מדי, ומלבד זאת נראה שזה מתרכז באמצע הכותל. אז העירה הגברת פטרס שאולי מגרדים הוואוראים את הקיר, שאולי הם רוצים לסייד מחדש, וכדי לחסוך בהוצאות עושים הם חלק מן העבודה בעצמם. ולסוף ניסו השנים להסיח את דעתם מן הדפיקות.

לאחר ששני הפטרסים העסיקו את עצמם שעה־שלושה באיזה דבר שהוא, כדי להסיח את דעתם מן הרעשים שמדירת השכנים, ויתרו על כך ושוב קרבו אל הקיר שמאחוריו עבדו הוואוראים בלי הפסק. "נדמה כאילו שניהם דופקים", אמרה גברת פטרס, ובעלה מיד הצטרף להשערה זו. "כמובן", אמר, "הם דופקים שניהם, זה שני פטישים כאן". אז ניסו, בהסמיכם אוניהם אל הכותל, לקבוע את השטח שבגבולותיו נקדח שם מעבר, והסכימו שזה מוכרח להיות מלבן בגודל דלת־חדר, במרכז הכותל. לא יכלו לאתר רעשים מחוץ לשטח זה, אך בתוך השטח האמור ניתרו הנקישות פעם מעלה פעם מטה, פעם לשמאל פעם לימין, על-פי איזה סדר מבלבל.

עם רדת ערב גברו הרעשים כל־כך עד שהגברת פטרס אמרה בדרך של בדיחות: "עכשיו הם מוכרחים כל רגע לפרוץ אלינו". אך מיד עם זה נשתתקו הדפיקות והקדיחות, וכשמר פטרס ואשתו הביטו זה בזה מתוך רגש של הקלה וכבר אמרו להתחבק זה עם זה, נזדעזע הקיר ממכה עמומה אדירה, ואחר־כך מעוד אחת. המכה השניה היתה חזקה עוד יותר ובה נפרץ חלל בקיר, פרץ משונן־מסגרת, מר וואורא הופיע בו ואמר "ערב טוב".

הפטרסים החזירו ברכה, עוד הספיקו לתמוה על צורת הביקור הזה. אך מיד נעלם ראשו של מר וואורא, נשמעו עוד כחמש־שש מכות אימות, ובכוחן נפרץ אמצע הקיר כל־כך עד שנתהווה חור בגודל ובצורה של דלת־חדר. הגברת פטרס פכרה את ידיה מעט בשל נפולת־הקיר שמילאה את חדרם, אך בכל־זאת הראתה פנים חביבות—זאת עשתה תמיד כשבאו אורחים. לא חשוב מי הם—אמר פטרס שמח שלפחות הגיע הרעש אל סיומו. אך מיד לאחר־מכן הופל מר פטרס על־ידי מר וואורא ועל־ידי אחד, ידידו של מר וואורא, שבא אחריו מבעד לפרץ שבפוחל, ונכבל, וגם גברת וואורא נכנסה מבעד לפתח והסתערה על מרת פטרס, אף כי לא עשתה לה

מעשה אלא רק העוותה עוויות והצוויחה צווחות, וכשראתה מרת פטרס מה עושים לבעלה וביקשה לחושו לעזרתו חסמה הלזו את דרכה, בזריזות ובתקיפות, שוב ושוב. וכשנשאר מר פטרס חסר־מגן כבלו שני הגברים גם את מרת פטרס, נשאו את השנים אל החדר האחר שבדירת הפטרסים, עקרו את דלתו של החדר הזה, התחילו לעקור את מסגרת־הדלת, ידידו של מר ואורא מיהר והביא לבנים מן העבר ההוא, ויהד עם מרת ואורא גם עריבה מלאה טיט, וכאשר שאלה גברת פטרס את השלושה מה פשר כל אלה, אמרה גברת ואורא: "הפשר הוא שהפסדתם חדר, אנו כבשנו אותו, הוא שייך לנו, וזו הדלת"—והיא הצביעה לעבר הפתח, שרק עוד מוזה אחת דבקה בו, אלא שמיד אחר־כך נעקרה אף היא על־ידי מר ואורא—"הפתח הזה ייסתם, יודעת את, מרת פטרס, אני, זהו, אני בהריון, בחודש השלישי, ואנו צריכים חדר, בשביל התינוק שיבוא".

אז התחילו השלושה להניח לבנים, הם עבדו בחריצות רבה, ומרת פטרס אמרה לבעלה: "אם הגברת ואורא היא בהריון, אז מן־הסתם לא השתתפה קודם בקדיחה, בפריצה לדירה שלנו, שני האיזמלים ששמענו זה היה של מר ואורא ושל הידיד שלי". זה כל מה שאמרה מרת פטרס, ומר פטרס לא אמר ולא־כלום, אף לא הניע בראשו. לא הוחלפו ביניהם דברים, כשפסח מר ואורא מעל לגדם־הקיר שעסקו בבנייתו, שכבר הגיע עד גובה ברך, חיטט ושלה מכיס מכנסיו של מר פטרס את מפתחות־הדירה, נטלם לעצמו וחזר וטיפס מעל לקיר. "אנו ניפנס אחר־כך מן הפרוזר דור, כאשר הלבנים תיבשנה קצת, ונתיר את הקרשים", אמר כמסביר, והוסיף שאינם צריכים לחשוש, אשתו תביא להם עד אז לאכול ולשתות, וגם יוליכו אותם לבית־השימוש כשיצטרכו. שרק יקראו בקול כשירצו משהו.

שני הוואוראים וידידם הוסיפו להניח לבנים, וכעבור זמן קצר היה הפתח סתום. אז הפסיקו השלושה את העבודה, השכיבו את הפטרסים במיטותיהם, אם גם לא פשטו את בגדיהם תחילה אף לא רופפו כבליהם ולו במעט, הם עצמם שכבו לישון והביאו למחרת בבוקר טייח, שנצטווה לטוח את קטע הקיר החדש, להחליקו, להניח לו להתיבש ויום לאחר־מכן לבוא ולצבעו בטעם טוב. בחלל הפריצה שם מסגר מסגרת־דלת, ושלושה ימים אחרי הפריצה לדירת פטרס הותרו כבליהם של הפטרסים, הם נתבקשו מאד־מאד לסלוח על הפגיעה בחופש־התנועה שלהם, שלמרב־הצער אי־אפשר היה להימנע ממנה.

בכך נמצאה בבית המשותף שיטה חדשה לפתור את בעיית המחסור בדירות. הדוגמה היפתה גלים, בכמה מקומות אחרים בבית החלו לקדוח, אך במקדם נתגלה כי לא תמיד זה שניגש לפרוץ אל דירת שכניו היה המנצח. אלה ששמעו שאיום צפוי להם הזמינו לעצמם ידידים להגנתם, הנסיון הרביעי מסוג זה נכשל. הפורצים לא יכלו לגבור על השכנים אלא הם עצמם הופלו לארץ ונכבלו, והם לא הרוויחו חדר אלא הפסידו חדר, ושוב זמן מה לאחר־מכן טעו התוקפים, משום שהצפויים לאיום הספיקו להתקין להם קיר ברזל שבו נתקהו או נשברו האיזמל והפטיש. גם נגד הגנה זו נמצא, כמובן, נשק מתאים, באחד הימים פשוט ניגשו במכשיר־ריתוך לקירות

הברזל, אך גם בכך לא היתה הצלחת־הפריצה מובטחת, שהרי, כפי שכבר נאמר, הצפויים לאיום הביאו להם ידידים, ואחרי שנפרץ הפתח התחולל בכל פעם קרב מר, שבו הוכרעו לא אחת התוקפים עצמם. הכרח היה, בעת ביגוי החדר, לטפל במנוצחים, ודבר זה הכביד על התוקפים מאד, בייחוד כאשר הוחל לסתום את הפתח בטון־ברזל תחת לַבְּנִים. לפי שזה נתיבש לאט יותר מן הטיט שבין הלבנים, וכל עוד לא נתקשה הכרח היה להאכיל את המנוצחים, להשקותם ולהוליכם לבית־הכבוד. משנתערער המצב בבית המשותף יותר ויותר, וכל אחד חש כי איום צפוי לו מצד כל זולתו, כמעט בכל רגע, עברו לכך שאחרי גמר הפריצה והכרעת בעלי־הדברים לא די שהיו סותמים את פתח־הדלת אלא היו סותרים את כל הקיר ושמים על מקומו קיר של בטון־ברזל. דבר זה גרם מעמסה כבדה ביותר, מבחינת הזמן, למנצחים. כי המנוצחים היו צריכים להישאר זמן רב חסרי מגן ותושיה, אלא שקיר של בטון־ברזל היה מבטיחם להפליא מפני התקפת־גמול. אלא שאף בטחון זה לא האריך ימים הרבה, עד שאחד הדיירים בבית המשותף הגה את הרעיון לפרוץ לא פריצה אגפית כי אם למעלה, אל הקומה העליונה. הנסיון הראשון מסוג זה נכשל, לפי שעלה בידי הדיירים למעלה, בלי כל עזרת ידידים, לדרוך ולדחוק את התוקפים עד שוויתרו הללו ומיהרו לשוב ולסתום את פרץ־התיקרה. הם רגזו על שאמנם היה להם רעיון חדש אלא שלא היה מתוכנן עד כדי להבטיח הצלחה בכל מחיר. נכון היה לפרוץ למטה ולא למעלה, ואף שעשו כך לאחר־מכן כבר השיגו אחרים לפניהם את ההישג בנוסח זה, אגב, גם נגד פריצות תקרה ורצפה התחילו להתגונן בלוחות־פלדה ובתקרות בטון־ברזל. ואילו מפני הבטחה זו פותחה ההתקפה המשולבת, כלומר פרצו אל הדירה־שממעל, אך מיד ערכו הסכם עם דייריה למעבר בלבד, מן הדירה העילית פרצו אל הדירה הסמוכה, ואף עם בעליה של זו ערכו הסכם־מעבר, ומכאן פרצו אז פריצת־בזק למטה, אל דירת־הצד המבוקשת. בכלל הונהגו בריתות והסכמות, אפילו חוזי־ביטוח־חזור, אלא שהחוזים הופרו תכופות, או לפחות נשכחו.

כך אפוא מתנהלים העניינים בבית המשותף עד היום הזה. מתחלפות השיטות, אך לא התחלף העקרון, אם נתעלם ממקרה אחד שאירע לפני חדשיים: משפחת קריי־קאוה חזרה ועקרה את לוחות־הפלדה שהתקינה קודם להגנת דירתה, והם גם לא נלחמו כאשר הפסידו, זמן קצר לאחר־מכן, את חדרם האחד ואחר גם את השני. בבוא העת לחדר השלישי נכנס בנם הקטן לפעולה ובעט פעמים אחדות ברגלי הפולשים, אך הקריקאוואים ביקשו סליחה על כך, וכשלקחו מהם, אחרי החדר השלישי, גם את חדר־הפניסה ואת המטבח, ואנסיסים היו אפוא לדור במסדרון, החליט הבית המשותף באסיפה כללית, ברוב־דעות גדול, להחזיר לקריקאוואים את חדר־הפניסה.—הרי זה היוצא־מן־הכלל היחיד מן העקרון שעל־פיו פותרים בבית המשותף את בעיית חוסר־הדירות, וכאמור, רק השיטות הן המשתנות.

ג'יני אבנר: החוטים

דיוקן-עצמי של סופרת

תמיד הייתי יושבת כך, הרגליים זקורות, זו אל זו, במקביל, הגב זקוף, אמות-הידיים ישרות על השולחן, ועליו גם מחברת-הכתיבה מוכנה והעטים-הנובעים, השנים, כדי שלא אהיה מעוכבת בהתרוקן האחד שעה שעלי לכתוב מהר ובדיוק כל מה שמתרחש. המסירה היא לא רק מהירה נורא וללא כל אתנח אלא גם לחושה כל-כך עד שמיד היא חדלה להישמע לגמרי כשרק מרשרשים הגיגים כלשהם ולו הקלושים ביותר, כגון אותו הירהור-אגב: עכשיו ריק העט, אני צריכה שוב למלא אותו ואסור לי להרהר אגב כך בשום דבר שעלול להסיח את הדעת.

תמיד אני יושבת כך ומקשיבה ללא-נשמע, המתרחש תמיד. ראשי נטוי קימעה, שלא אראה מאומה לבד מגייר-הכתיבה שלפני, שלא יתיצב שום חפץ לנגדי להסיח את דעתי, כי גם קליטות החושים מעוררות רחשים וערערים המאפילים על המתהווה, שהוא הקרוי בפי עיקר, ההגיונות מרשרשים, והקליטות זורמות שקטות יותר וחד-גוניות יותר מן המחשבות, ללא כל הדגש וללא הפסק.

תמיד כבר הייתי יושבת כך ומקשיבה לזרימה הלא-נשמעת, שבה מכל מקום ומקום שוטפים אלי בלי הרף חוטים אלה, הדקים-משערה, הנפגשים בי בנקודה אחת ומצ-טנפים—או, ליתר-דיוק, מתאחדים—לקשר-ידע דמוי-נקודה. תוכלו לקרוא לכך השיבה זוממת, אם תרצו, אך אין זה קולע ביותר, כי בעת כינויים של אירועים כאלה אסור לרצות בכלל. כולותו של קשר כזה של חוטים המתאחדים זה עם זה—כאילו מקרבים אל חוטי-ניילון, המצטלבים זה עם זה, להבת המתיכה אותם לגושיש מוצק—כולות זו היא, כמוכן, משהו יותר ושונה לגמרי מסכום חלקיה, זוהי ידיעה מקיפה של הפרטים, הכלולים בה כולם בעת-ובעונה-אחת ומחוברים יחד לבלי הפרד. ברגע שמבקשים למסור ידיעה כוללת זו למישהו, שוב היא מתפרדת לפרטים.

כבר תמיד הייתי יושבת כך, וברגע ההתחברות כבר היה תמיד העט ביד, וניסיתי לקלוט את האותות, אף שהם מחוברים-יחד-לבלי-הפרד, כל אחד מהם לחוד, שהרי גם הם יוצאים מעצמם מן הקשר, כדי שלאחר חצותם את האני שלי יוסיפו-יזרמו לכל עבר כחוטים דקים מאד, ישרים מאד, או כקרניים, או אף כאלומות-קרניים, זורמים-ומוסיפים אל אפסי תבל. אין אני יודעת כמה ישויות אחרות כבר חצו קודם השיגם אותי כדי ליצור את הקשר הידוע. אף אין אני יודעת כמה עוד, בדרכם אל רחקי תבל, יתצו לאחר עזבם את קשר-האני בתוכי. באמצעות קרניים דקות אלו הכל קשור בכל. רק למען יהיה לי דימוי כלשהו כדרך-תיאור-ומסירה של אירוע זה, הלא-ברור והלא-שקוף כל-כך, קוראת אני אפוא לכל זה תאריג. משום שהחלל, על-פי אי-אלו הנחות חדשות, הוא עקום, הריני מתארת לעצמי שחוטים אלה אי-שם הרחק בחלל יוצאים מתוך קשר דמוי-נקודה ושועטים כל אחד לחוד בתוך הכל, ואז הם מתאחים

למספר קשרונים, עד שלבסוף, כתום דרך רחוקה לאין-שיעור, ישובו-יפנסו לאותו קשר ראשון ויתמוגו בו. כל אדם הוא קשר כזה, כל יחיד, כמוני עצמי. אמנם אין אני יודעת בדיוק אם הקשר הוא חלק ממני, או אם אני חלק מן הקשר, או אם הקשר ואני ממוזגים עד כדי חפיפה מוחלטת, כלומר זהים, ואילו כל השאר—תכונות, מלים, מעשים, מחשבות, רצונות, תחושות, הרגשות—אינו אלא מספר צורות-הווייה חולפות של הקשר הזה, המקיפות אותו כמין הילה, המורכבת מפלום ממשי, ובעצם אינה אלא אשליה, היבהוב אין-מספר של קרניים יחידות, דקות עד לבלי ראות, החודרות אל תוך האני ושוב יוצאות ממנו. היבהוב זה מתקרא מציאות. השם הולם בקירוב, לפי שהוא מאפשר את האיזכור ההזוי, וגם את השגור יותר: בעיה. האני קיים רק כל עוד הקשר ממוזג מאד במישהו, כלומר למעשה קיים האני תמיד, משום שקשר זה מתהווה ומתפרק ברציפות, הכל בעת-ובעונה-אחת, ומהר כל-כך עד ששום ריח-זמן אין לו מקום בין שלושת המופעים האלה, ולפיכך גם אין הבדל-שהות בין הקשרים המתהווים תמיד מחדש, ללא הפסק. אי-מציאות הבהבנית אחידה זו, זבה כביכול הקשרון האמיתי, אינה אלא תוצאה של מהירות, שאין אנו יכולים לתאר לנו את שיעורה, של תהליך שאינו ידוע לנו. את הקשר הראשון—שהוא רק מדומה, כמובן—בבלתי-גודע מכנה אני לפעמים אלוהים, רק כדי שתהיה לי איזו מלה לכך. ממנו יוצאות כל הקרניים, ואל תוכו שוב הן באות כולן. וכך מאז ולעולם.

אני כבר תמיד הייתי יושבת כך ומשתתפת—ככותבת. כשהייתי תינוקת העריכו אותי נכונה, אומרים היו אז: הילדה כה טוביה. והרי אני באמת טוביה בתוך רשת של חוטים דקים. כשגדלתי אמרו, בפחות חביבות: היא מקשקשת-כמור-טוזה. זה, כמובן, ביטוי בלתי-מדויק, אך אין איש אשם בכך, חוץ (אולי) מן הלשון. אין אני טוזה. אני נטויות. או שאני טוביה (מוטויות, מוארגת, מובחרת, ממוזגת, מצומדת) על-ידי הכל ועם הכל.

ההרגל להחזיק עמי תמיד מחברת ועטים—יושבת אני במקרה בקולנוע או במסעדה, בכל-זאת הם עמי, ברוחני אז נעוץ אמנם לא בצורת-לשון סבילה אלא בפעילה, בשרי-רותיות. אני איני נכתבת. אני כותבת. אני משתתפת-ככותבת, לפי שאני שואפת לרדת לעומק הכל: החוטים, מוצאם, תהליך התמוגותם או מיוזגם למשהו דמוי-נקודה, תהליך היפרדותם-מחדש, המשכם, מטרתם; ואפילו הייתי רוצה להעמיק אל משמעותם או אל הכוונה שמאחרי כל הנפעל הזה, שממנו מורכבת זו המתקראת מציאות. כמובן גם יכולתי, כשבתי כך, להרהר או לקלוט משהו. אמנם איני אוהבת לקלוט משהו שאיני יודעת עליו אפילו אם הוא אמת, אך דומה עלי שאני נתפסת פחות לטעויות אם איני קולטת דברים או מהרהרת הירהורים אלא עוסקת רק בחוטים, שבהם למעשה עשויים דברים והירהורים. הרי הדברים קיימים רק על-ידי התהוות-קשרים בלתי-פוסקת, והקשרים קרובים כל-כך זה לזה עד שהחוטים (בצפיפות בל-תואר) החודרים אל כל קשר או יוצאים ממנו מהווים מעין הילה, ובעינינו הם מעוררים את האשליה שאין חלל ריק בין הקשרים אלא גוף מוצק יש לפנינו. מאז אני משתדלת לא להלביש את עיני ממש על איזה גוף אלא רק לראות עוד קרניים,

יודע אני שאין גופים קיימים. כמובן, אין גם חלל ריק אלא רק מרחבים או מצבים שבהם הקשרים מפורדים קצת זה מזה, הם וההילה הקטנה שלהם, הילת אלומות-הקרניים, שהן בעינינו עוד חלק מן הקשרים. מאותה נקודה והלאה, שבה כבר החוטים מפורדים במידה ניכרת ואינם מהווים עוד מארג נראה-לעין, מדברים אנו על חלל או על ריקנות.

והנה, מכבר ברור הדבר לי גם לכל האחרים שאין עינינו מסוגלות לראות את המצב לאמיתו, ואין לשוננו עשויה לבטא מצבי-דברים לאשורם. אם בכל-זאת מנסה אני לתאר את אלה ולראות את ההוא, אין זה, כאמור, אלא מעשה-שרירות. מדוע אני עושה כך, איני יודעת. ביסודו של דבר אין זו אלא תכונה בלתי-אפשרית, לגנות ולהעביר את החוטים אל הנייר, למזגם לצורך זה לקשרוני-אמרים, שכל אחד מהם אינו אלא סמל מופשט למיליוני חוטים, ולשוב ולהקרין את החוטים האלה מקשרי המלים, אלוהים-יודע להיכן ולשם-מה, אולי בדרך זו ליצר באלה, שהם קוראים מארגים חדשים, דבר המרחיב ומסבך ללא צורך את מכלול הממשות. כאשר שואלים אותי אני אומרת, כדי שתהיה לי מנוחה שאני זקוקה לה מאד, שהמארג שלי הוא דמיונה הנאמן של הממשות. כאשר המארג שלי מתאר מיוצר של גופים נראים וכותב רק על טוויית-חוטים מהבהבת, מתקרב הוא עד קצה הגבול אל ה"בעצם" והולם את האמת במידה שאין למעלה ממנה. איזו אמת? זאת איני יודעת. אבל:

אני כבר תמיד כך ישבתי. מאז ומתמיד. כי החוטים נמשכים אלי לא רק מן החלל אלא גם מן הזמן, שאני קוראת לו, בטרם יגיעוני חוטי, עֶבֶר, למקום בו מתהווה בלי הרף קשר-האני עמהם קוראת אני הווה, ולמקום בו כבר פרשו ממני קוראת אני עתיד. הרי זו שוב שרירות-לב, כי על-הרוב חיים אנו את המתארג במהופך: העתיד תמיד קרב אלינו, ואת העבר מדמים אנו תמיד כאילו הוא כבר מאחרינו. חשיבותו כבולה אל מבני-לשון, ואינה מאפשרת תפיסה מדויקת של העובדות. מובן שאין בנמצא אותם שלושת הזמנים, שהרי כל הזמן מגיעות קרניים, כלומר כל הזמן מגיע עבר, מגיע וישנו, ולפי שכל הזמן מצויים קשרים שזרר בי כל הזמן עתיד, ולפי שגם כל הזמן יוצאות ממני קרניים הרי תמיד גם עתיד, והכל בעת-ובעונה-אחת.

כשהייתי ילדה אמרו עלי לא רק שאני מוארגת, אמרו גם שאני עקשנית ומבקשת תמיד לעבור "ראש בקיר". אך אני רק רציתי לנגח בראשי את הקיר הלא-נראה, ובכל השאר הייתי נוחה מאד. כשגדלתי, ניסו ליראני בשידי-מלים: החטא (מין שד בעל פה גדול, מעלה-קצף), חילול-הקודש (שד בעל ארבעה כלונסים תחת רגליים), ההיבריס (מפלצת רבת-ראשים). אך גם הללו אין הם אלא שלושה קשרי-מלים עם הילות של היבהוב, זה הכל. גם הם אינם בני-ממש, הם שייכים לסוג מסוים של אשליות שבלבי אני קוראת להן "צללי-האמת". שהרי המדובר בהתחוללות שגעונית של צללים שחורים, ברגע שהאמת חולפת על-פני ברק-מחשבה, למשל. את האמת עצמה אין רואים, עליך להיות שבע-רצון אם ראית משהו בכלל, ולו רק את הצל המתחולל של משהו בלתי-יודע.

בוה הרגע יורד עלי הניחוש האיום, שברגע זה (כלומר תמיד) ניתקתי עם הכתיבה

מזן הבעצם. תחת החוטאים, שכה להוטה אני אחריהם, כתבתי רק קשרים. דימויים. השוואות. סמלים מדומים בטיבם. כשאני יודעת זאת, הרי זה גיהנום בפי. כשאני מצליחה פעם-בפעם לא לדעת מאומה זולת מטווה-חוטאי-קרניים זה, לא גופים, לא משמעויות, לא משהו קליט, לא משהו חשיב, לא משהו בל-יובע-במלים, קוראת אני למצב זה שמיים. כמעט בשמיים הנני וכבר גש כותבת אני אותם, לפחות בתוכי, בתודעתי, איני יכולה אחרת, והרי אז עושה אני אותן טעויות, אותם משגים, כמקודם, נופלת קרבן למלים, ושוב אני בגיהנומי.

הגיהנום קיים. בעבר, בהווה, בעתיד, תמיד.

השמיים הווים, היו ויהיו תמיד.

אני הייתי, הווה, אני אהיה תמיד.

המרוצה ביותר והטהור ביותר שאפשר להשיג בשפתנו מצוי הוא, כמדומה, במשפטים פשוטים אלה וכיוצא בהם. המשפט מורכב כולו קשרי-מלים לא-ממשיים, לא-גשמיים, מופשטים ביותר. רק שיגרת-חשיבתנו, האסורה אל טעויות, מכניסה דימויים מזויפים לתוך המשפט. מוטב היה לא לחשוב משהו כזה, על-ידי כך הדבר מקבל תוכן מיד, כמו נערה בתולה שאינה יודעת איזו הדרך קיבלה ממזר. אבל לא לחשוב זה קשה מאד. לעשות לא-מעשה הרי זה אחד העיסוקים הקשים ביותר. הטוב ביותר הוא תמיד רק לשבת כך ולרשום משפט זה, ללא מחשבה, שוב ושוב, עד שאתה חדל מראות ומשמוע, עד שהכל מתהבהב לנגד עיניך, עד שנדמה כאילו שום דבר אינו קיים עוד זולת המצב הטהור, מצב שלצערנו אינו אלא הרף-אור בן חמש שניות.

יודעת אני אז: אני-לא-יודעת-מה.

לאחר-מכן אני עליזה מאד ושקטה ונטולת-משקל.

ושוב מעט לאחר-מכן אני עצובה מאד.

(א. ב.)

נרלן האוזהופר :דיוקן נור של איש זקן

ממגדל כנסיית-הישועים נשמעו חמש פעימות. איש-השיבה הקיץ משנתו ונסוב על גבו. בחמש-וחצי אמור היה לקום, להדליק את הגז במטבח ולהרתיח לו קפה. בעצם מן הדין הוא לו שלא לשנות קפה, מחמת לבו החלוש; אך הוא לא שם לב להתראותיו של יועץ-הרפואה. אותו גבל זקן הוא עצמו שותה קפה, מעשן וסובא קוניאק, ואת לחץ-דמו אינו מודד. היום, שהוא יום-הולדתו השבעים-וחמישה, ישתה הזקן שני ספלים קפה. הירהור זה השרה עליו מצב-רוח עליו ומרושע. מה התגאה שיום-הולדת לך בדצמבר, כשהפרחים יקרים כל-כך. איש לא יעז לשלוח לו במתנה פשוט חרציות, שזה שנים הוא מואס בהן בקול ובבירור כל-כך. ורדים וציפרנים צריכים אלה להיות, פרחי-חממה יקרים. ורדים, חבצלות, ציפרנים. כל הפרחים נובלים, אבל קודם לכך עולים הם בממון רב.

איש-השיבה הביט אל האפילה. הרי זה באמת ענין לשאוג עליו! אם אפשר, היה רוצה גם למות בחורף. פשוט אינם יכולים להרשות לעצמם להניח לו זרי-פרחי-נייר על גל-העפר. טינופת יש לכסות בוורדים, בחבצלות ובציפרנים. הזקן התבדח בהבלותה זו כל ימי-חייו. מה יש? שישלמו את מחיר רגשושיהם העדינים!

אינך אלא מנוול זקן ומרושע, קבע לעצמו קביעה עניינית.

משונה הדבר! פעם, זאת ידע לבטח, לא היה מנוול מרושע. איך קרה הדבר בעצם? כלום נעשים כך קימעה-קימעה או בבת-אחת, ועל הכל כלום קורה הדבר לפל או רק למעטים? אחייניתו השאילה לו ספר לפני זמן-מה, איזה ספר משעמם, שאין לקראו כלל, אבל עמודים אחדים ממנו נשארו חרותים בזכרונו. איזה אדם נהפך לחיפושית-זבל ענקית או למשהו דומה לזה. מי שכתב את הספר אפשר שהוא שוטה, אבל בסיפור אחד זה יש משהו. כן, זה ברור. הוא קרא את הסיפור באי-נעימות גוברת-והולכת, ועדיין אינו יודע אם בסיומו שמח או נתאכזב.

בין חמש לחמש-חצי בבוקר היה מהרהר עכשיו תכופות באותו ברנש שאירעה לו תהפוכה רעה זו; מלא השתתפות-בצער ושמחה-לאידי, אך מדי-פעם כשותף-לגורל. כלום אין הוא עצמו, שכוב על גבו, הסדין פרוש על בטנו, שולח מבט אל התקרה, מתדמה מיום ליום יותר ויותר לאותה חיפושית? על-כל-פנים גלוי לעין איך ציפרני דיו ורגליו מתקרנות יותר ויותר. לפעמים היה ממצמץ חרישית בפיו חסר-השיניים ומטה אזנו לרחש שלא דמה כלל לרחש-אדם.

כמובן, בכל עת יכול הוא לקום, ללבוש גרביים ומכנסיים, לשים את תותבת-שיניו במקומה ולהפוך עצמו שוב לבן-אדם, לפחות עכשיו עוד יכול הוא לעשות כך. הירהורי-שחרית אלה ממריצים היו יותר משהיו מעוררים פחדים. צריך להגיע עד חקר הדברים. עורו ילד כבר החל בכך. רק פעם אחת, מסביב שנת-החמישים לערך, זנחה אותו התבונה כשפתאום נתחוויר לו שאיש החוקר את הדברים עד

היסוד לא יסיים בשיבה טובה וברת-לב כשהוא אהוב על העולם כולו. כי גם הוא לקה בהתקפים שבהם ביקש להיות נאהב, נחמד-למראה ולא להבהיל אף נפש חיה. האת, כאותה חיפושית, הנכספת ודאי לכך שילטפיה על גבה הקשוי, להדיף ריח-נועם ולשמוע כי נאה היא וחמודה.

אך, לעזאזל, ענין זה של אשליות לא עלה למישרים, והוא לא יוציא ימיו כישיש עדין. לאחר מאמצים עצומים הבין סוף-סוף שאין לו תקנה. וכך המשיך ביגיעתו לרדת לעומקם של דברים.

רואה היה טליה צחורה באחו, לא היה לבו מתמלא חדוות-בריאה. לכך, סבר, אין הוא זכאי. הרי תמיד היה נכון לטרופ טלאים צחורים. לא היה הבדל כלשהו בינו ובין הקצבים. דווקא שהוא מחבב בעלי-חיים, בעדנה עמומה, דבר זה דווקא ודאי אינו אלא שגיון רע. הוא ביזה את הלטפני ואת הפועים מְהֵמָה. לכך, סבור היה, זכאים רק תינוקות, שוטים וצמחונים.

התינוקות, הללו מעוררים כך מבוכה כמעט כבעלי-חיים. אף הם מולידים רוך ועצב. הוא ביודעים נואש מלקנות את תומת-לבם בשוקולד. הילדים אף לא נתנו דעתם עליו, הם היו ממשיכים בשקט במשחקם כשהיה מרחיק עיניו מהם בפארק, קשוח וקודר.

גם הוא היה לו ילד פעם. אסור היה לו אז להיענות למאווייה של אשתו. זכר הזקן כמה פיקח, בריא ועליו היה פעוט זה עד לשנתו הששית, כליל-השלמות. היתה זו הרעה בתקופת-חייו לראות במו-עיניו איך נהפך פלא זה במרוצת לימודיו בבית-הספר לעלם רוטן מכוער, שקיפח את כל רגש-הבטחון שלו ושסוף-סוף נטעו בו כל-כך הרבה רשע ופחד עד שהיה רשאי לקוות כי תצלח דרכו בחיים. הידיעה על מות הבן הזה לא פגעה עוד באיש הזקן ככל שציפה. היום היה כל זה עבר, מכבר. ממשית היתה עוד רק הגוועה האטית: הכתמים החומים על הקדקוד הקירח. החרשות הקריבה, שיגרון וצרבת. האוכל שוב לא היה טעים כמלפנים, אפילו הריחות נמרו.

בדידות הזיקנה לא היתה גרועה כל-כך, בודד היה כבר תמיד. הדחף לנתן את חומת-הזכוכית רפה והלך עם השנים. הבדידות היתה עכשיו בעצם על-פני השטח, מכבידה יותר מאשר טראגית. מכביד היה זה לא לתפוס עוד אלא קטעי-שיח, ומכביד היה זה כשסברו מעט הצעירים שחובה עליהם לראות את פניו מזמן לזמן, הם שיעממו אותו והוא שיעמם אותם, אך לא יכול לשלחם מעל פניו; להסביר להם מדוע אינו זקוק להם, דבר זה היה מסובך מדי. כך יושב היה ביניהם ועל פניו חיוך קפוא, מאונס, ומעשן יותר מן הראוי לו.

נחת-רוחו שמלפנים מאנשים צעירים נתגלגלה יותר ויותר ברוע-לב ובקוצר-רוח. עור גופם הצעיר והבריא, שיניהם החזקות, על הכל האפטימיות שלהם האווילית, עוררו בו תרעומת. גם לו היו פעם כל אלה, אף-על-פי-כן לא שמרו עליו מהיות מה שהוא היום. גם הם יהיו פעם, בעוד שנים הרבה, שכובים במיטותיהם בשינוי-צורה, בדימדומים עכורים של התפוררות.

הזקן היריהר בחטוף באשתו ונזח היה לו שאיננה עוד בחיים. הקירבה שבין זוגות באים-בימים, אותה תערובת של בחילה, רחמנות וייאוש, תמיד נראתה לו נתעבת.

נשם בכבדות ונרדם שוב. כעבור חמש דקות בדיוק חזר וניעור. נשא את עפעפיו הדקים וראה את קווי ידיו המסוקסות ומאחריהן את תלולית הסדין השחורה. את שתיים-עשרה השעות הקרובות צריך לעבור בכבוד. עד לאחר השעה שש לא יאריך מן-הסתם אף אחד מן הבאים לברך. מחשבה זו עודדתו עד כדי כך שבפת-אחת נזדקר ושלח רגליו אל דרדסיו.

צדק הזקן: ורדים וציפרנים בכל מלוא-העין—ורדים לבנים, ורדים בגון עלי-התה, ציפרנים ורודים, ציפרנים צהובים, ושוב ציפרנים ורודים. אחותו לא הביאה פרחים, היא הביאה את עוגת-יום-ההולדת שטעמה כשל כל עוגות-מאפה—טעם סוכר. היא, האחות, פיזרה את הפרחים באגרטלים, וכפי שנראה בעליל חשה עצמה שלא-בנות. בת ששים היתה בסך-הכל ובריאותה תקינה בהחלט, והיא שיערה שאחיה מקנא בה. פרגית-פסל זקנה זו! בעצם, כבר תמיד היתה כזאת—אלא שמעולם לא יכול להתרגל לכך. מכל אחי-אחיותיו נותרה היא דווקא, זו שאותה לא חיבב. איך עשו הכל מאמצים להיות חביבים, ואיך ישבו כאן סביב, תְּכִים-במבוכה! וכמוכן, בצדק: וכי מה יכול כבר יום-הולדת השבעים-וחמישה להביא עמו חוץ ממבוכה. בעל-השמחה השתדל מאד להיות חביב. משום כך, מן-הסתם, עשה רושם מדכדך במיוחד. פניו כאבו מרוב חיוכים מיגעים, שעדיין דבקו בהם כמו מסיכה. הוא עיוה העוויות כדי למחותם סוף-סוף מעל פניו, ותוך כך הילך מזר-פרחים אחד אל משנהו. אף ניצן לא העלה ריח. אפשר שחטמו הוא שגורם, או אולי פשוט אין פרחי-חממה נותנים ריח. על-כל-פנים נהדרים היו למראה, ולו גם דמויי-מוות מעט, כולם שלגיות בארונות-מתים. מהר מאד, מן-הסתם, ישיבו את מעט חייהם הקפואים אל העפר.

הזקן גרר רגליו אל שולחן-הכתיבה והדליק לו סיגריה. בטעמה דמתה יותר לעלי-אשור מאשר לעלי-טבק. לפני שנים הרבה כבר עישן עלי-אשור. סחרחורת קלה אחזה בו, ולמשך פועם-לב שוב היה אותו נער קטן במתבן האפלולי: גשימת-לב מהירה, רוק מתוק על הלשון. משהו חלף על לבו ונמוג, מוחרד, שעון אל השולחן ניענע הזקן בראשו. כמי שמבריא זכוב מלפניו.

על נייר-הספוג הירוק מונחת היתה קופסה גדולה: עשר חפיסות סיגריות, מן האהובות על הזקן חלוש-הלב. היתה זו אחייניתו, האדם הנבון היחיד שעוד נותר בחיים במשפחתו. מה-מטופשים הביטו כל השאר. אחותו הסמיקה כולה מרוגז. אחייניתו חייכה אליו וקרצה לו, ועליו להיות סְנִילִי או עיור אם אין משמעותו של חיוך זה: "חביב אתה עלי, זקן".

זכות מה חיבבה אותו? ראוי לאהבה לא היה, מתנות כמעט לא היה נותן, אף רכוש של ממש לא היה לו. בהיותה עוד תינוקת לא ניענה אותה על ברכיו, ובכלל היה אחד הדודים העקרים ביותר שהיו מעולם.

התגרד בפדחתו הזירה. יש שנערות צעירות מהבבות אנשים קשישים, אך היא לא היתה נערה־פגה אלא אשה בעלת עבר מרובה (המשפחה חרקה עליה שן עוד היום בשל הרפתקותיה) והוא לא קשיש אלא ישיש. אולי היא בכלל, כמו שאומרים הפסיכולוגים הללו, משוגעת לפרצוף המסוים הזה.

הזקן הוציא מן המגירה את ראי־הגילוח ובחן עצמו לאור מגורת־השולחן. הוא נאנק בקול. אם צודקים הפסיכולוגים הארוזים הללו, הרי שאחייניתו היא יצור מעורר־חמלה. שטויות, רק שטויות! הוא הטח קצת את הראי ושעה ארוכה ובכובד־ראש בחן את פניו. היו אלה פנים שכיחים בהחלט: מעולם לא היו גאים, ועכשיו אף גשחתו מחמת זיקנה. ואז לפתע ידע מהו שמשך אליו את אחייניתו. אין זה אלא שמפבר, ועוד קודם לו עצמו, גילתה אותה נקודה זעירה בעיניו שמאחריה ארבו השחור והקרה. אכן, זהו, הכליון כבר שרוי היה שם בפנים—והיא ידעה זאת.

הזקן השיב את המראה למקומה, וצר היה לו שלהבא עליו להתחמק מאחייניתו. הרי סוף־סוף אין הוא איזה מיפלץ בן כוכב רחוק שצריך לחקרו ולנתחו לנתחים. הוא חייך לרעיון זה, ובהחלט גטה לאחייניתו חסד. הרי לא עשתה זו אלא מה שעושה הוא: לרדת לעומקם של דברים. מוטב, יהי כן.

עייף מאד היה עכשיו, עייף למעלה מן הרגיל, שמא עוד יקפוץ קפיצה קלה אל הפארק וינשום שם נשיקות עמוקות אחדות.

שעתיים לאחר־מכן שוב היה הזקן שכוב במיטתו, שרוע על גבו, לחוץ מחמת משקלו אל המזרן. הוא המתין לשינה.

(א.ב.)

ג.פ. יזנקה:הערה לנוצב הכללי נוס. אחד:הכפר

מתוך "רומן-מולדת גיאומטרי"

הכפר שוכן בתוך אגן.

הרים סביב לו.

שוליה-הצללית של רכס-ההרים בצפון הכפר צורה לו של ארבע עקומות. הנושקות זו את זו:

עקומת-סינוס, עקומת-קוסינוס ועקומת-סינוס-קוסינוס המוסחות, כל אחת, בשלושת-רבעי מופע.

רכס-ההרים בדרומו של הכפר הוא שרשרת משוננת של הרי סיד, שאת מיתאר צלליתה תוכל לדמות לתרשים של מעגל-כוח הנפסק שוב ושוב.

רכס-ההרים במזרח-הכפר הוא מסוג קדם-הרים.

הנחח ביותר הוא להגיע אל הכפר מן המזרח, לפי שהמעברים מעל להרים נעדרים צוקים תלולים.

הדרכים הבאות מן המזרח אל הכפר מטופחות, מסומנות, משולטות ומסומלות, יש רק מעט סלעי-אבן החוסמים את הדרך, ובאופן יחסי-מעט מהמורות.

בכל מאה מטרים ניצבים בשוליה-הדרך לוחות; על הלוחות אפשר לקרוא הוראה זו:

במקרה של שכבת-שלג ושל זיגוג-קרח מותר להתהלך

בפארקים רק בשבילים הזרויים חול

החלקת-לולאות וגלישה והחלקה אסורות

יש שלטי-אזהרה דו"חות-מצב-הדרכים:

דרך זו אינה מתנקית במצב של שלגים

ובמצב של קרח ממעיד אינה נזרית

השימוש בה הוא איפוא

על אחריות המשתמש

הדרכים מן המזרח אל הכפר מתוחמות על-ידי גדרות-מרעה, המצמיחות ירוקת. כשאתה מהלך מן הכפר מזרחה, גדרות-המרעה מפסיקות שוב ושוב את הנוף.

הן מהוות מלבנים, המחלקים את שדות-המרעה.

טוב שהדרכים מתוחמות על-ידי גדרות, לפי שהשוורים, המטילים אל הארץ את צבעיה-הסוואה שלהם בדמות כתמים חומים, מתקשים אז להפריע להלך

המבקש לבוא אל הכפר. כך אין השוורים יכולים להפריע את ההלכים, אין ההלכים נאלצים תמיד לברוח מן השוורים, ההלכים יכולים לרגוע ולשים את אקדחיהם

בילקוטים ואת חרבותיהם יכולים לקשור אל מתניהם, לנוחותם.

רק לפעמים עומד שור מאחרי הגדר ליד הדרך וגועה לעבר ההלך המבקש לבוא אל הכפר. רוצה היה השור לעבור את הגדר, אך אינו יכול. הגדר מונעתו מלהטריד את ההלך.

ההלך יכול להמשיך בנחת בדרכו אל הכפר. השור מאחרי הגדר אמנם עוד ילווה אותו שעה קלה, השנים יעשו כך עוד כברת־דרך יחדיו, בחינת טובים־השנים, ורק הגדר חוצצת ביניהם; אלא השור יחוש דופי כלשהו בחציצה זו ובקרניו ינסה להתיק את הגדר הצדה. אך על־הרוב חלש השור מכדי לפרוץ את הגדר. אבל אם יאתר השור מקום־תורפה בגדר ויפרוץ שם, ובראשו מזימות:

חכה־חכה, אותך עוד אתפוס,

אל לו אז להלך לאבד את שלוותו בשל המזימות הרעות של השור, המתחורות לו עכשיו, אך מן־הסתם לא תהיה לו ברירה אלא להרים את רגליו, להחיש את צעדיו, להערים על השור. ההלך ינסה להתיר מעל מתניו את החרב, להפשיל את הילקוט מעל גבו, להוציא את האקדה מן הילקוט.

בשעה שהוא משרבט בחרבו לעיני השור, טוען הוא את האקדה. מצליח ההלך, עוד לפני השימוש באקדה, לנעוץ, כדרך לוחמי־השוורים, את החרב בשור, אז יכול הוא לומר בערב:

"יפה פעלת היום, כי חסכת כדור".

אך אם לא עלה בידו לקטול את השור כבר בחרב, הרי בהחלט יש לעוץ לו להשתמש באקדה.

אם פגע בשור במוחו, אין הוא צריך עוד לירות.

אך אם רק באחת מרגליו או באשכיו פגע בו, אראו יעוץ לו להלך להוסיף ולירות, הפעם אל מוחו של השור. שאם לא כן עלול ההלך להסתבך בקשיים עם חברת־צער־בעלי־חיים שבכפר, המחמירה מאד. תקנונה של חברת־צער־בעלי־חיים שבכפר דורש להמית מיד, או לשחוט לאחר־מכן, שוורים שרק נפצעו, וזאת מתוך השתתפות־בצער או מתוך השתתפות־ברגש.

יעוץ לו להלך לחשוב על תקנות החברה לצער־בעלי־חיים שבכפר, ואז יזכה לקבלת־פנים נאותה בכפר.

אם פגע ההלך במוחו של השור אין הוא צריך להוסיף ולירות, יכול הוא לחסוך לעצמו את שאר הכדורים. השור אמנם עוד יעשה מאמצים לתקוף בועמו את ההלך, אך כעבור שניות אחדות יתמוטט איך־אונים ויימנע מכל התקפה נוספת.

אך אם יפגע ההלך רק באחת הרגליים או באשכים, נפול יפול השור, ותוך שהוא רבוץ על־פני הדרך יניף ארבע כרעיו מרוב כאב. אָל לו להלך במקרה כזה להיות חסכן ברגשי השתתפות־בצער אלא יכוון את לוע אקדתו אל מצח השור. אין ההלך צריך לירות שיפצעו השור, יטרידו או יפריעו בשעת הפעולה של כיוון לוע האקדה אל המצח. בסבלנות יפנה אליו השור אל ההלך את ראשו, השור יכוון את מצחו או את רקתו אל לוע האקדה, יטהו אליו וימתין לירייה הגואלת.

אך אם לב ההלך רוחש רגשי פחד, אם ירא ההלך במקרה כזה מליקרב אל השור

לפי שהוא חושש להינגף נגיפת־טלף מרגל השור הגועה ומשתולל מכאב, יש לו אפשרות להביט בהשתוללותו הנואשת של השור, להמתין עד שבשיא מכאוביו יקפח השור את הכרתו ויחדל מכל פירפור, עד שיהיה נדמה כאילו מת השור, אך למען־השם בל יאמין בכך ההלך, בל יאמין ההלך כי אכן מת השור, אלא יכון אל מצחו של השור, שבאמת אינו אלא גטול־חושים, את האקדה ויתקע עוד כדור במוחו של השור, הרובץ בלי נוע.

רק בתנאים כאלה יכול ההלך להיות בטוח כי גאל את השור מייסוריו, רק עכשיו רשאי ההלך להאמין ממש, כי אכן הרג את השור.

בכך קיים ההלך את כל תקנותיה של החברה־לצער־בעלי־חיים, הפועלת בכפר בקפדנות; לא יעשו לו עוד שום קשיים.

הקרה־מנחה של זהלך יהיה בדרך־כלל:

מוטב שתי יריות אל המוח מאף לא אחת.

אין ההלך בטוח אפוא אם אמנם פגע בשור במוחו, או אם רק נדמה שפגע במוחו של השור ואילו למעשה אולי לא פגע ההלך במוחו של השור, רק כל הזמן הוא מאמין שפגע במוחו של השור אך למעשה אין הדבר כך כלל, א־אז קלוע יקלע ההלך שנית אל המוח, ואז יוכל להתמכר לביטחתו ולרווחתו.

יותר מכל יקפיד על כך ההלך, אם כיון את נשקו אל השור ממרחק מטרים מעטים, והשור באמת נופל.

אם חיסל ההלך שור בדרכו אל הכפר, חובה עליו לדווח בכפר על מהלך הענין, ואז תתלקט קבוצה של אנשים בכפר כדי לצאת אל המקום המסוים בשדה, להביא את השור הכפרה. השור ישוּפד או בכיפר־הכפר וייצלה.

כל אחד מקבל אז נתח מבשר־השור הצלוי. גם להלך יותן נתח. ואילו אשכ־השור שמורים לראש־הכפר.

אשכ־השור נמסרים תמיד לשיפחתו של ראש־הכפר, המביאתם אל מטבח בית־המועצה, מוסרתם לטבחית של ראש־הכפר, וזו צולה אותם בשומן רותח, בתוספת תבליים נדירים, ומגישתם לראש־הכפר.

משפילה ראש־הכפר לאכול את ביציה־השור, יוצא הוא אל כיכר־הכפר, למקום שם מתהפך שאר־השור, משופד על האש.

ראש־הכפר נוהג תמיד לאכול יחד עם אנשי הכפר חתיכת בשר. אך אומרים שראש־הכפר אינו עושה זאת מטעמי אכילה בלבד אלא שראש־הכפר פועל פסיכולוגית. על־ידי הסעידה המשותפת עם האנשים הוא מטפח מידה של אהדה. בשעת הסעודה נדונות בעיות הכפר. ראש־הכפר שומע את בעיות הכפר מפי אנשיו והוא פועל בהתאם לכך. אומרים, ראש־הכפר פועל פסיכולוגית. הוא פסיכולוג טוב, אומרים. הוא מטפח את המעורבות־עם־הבריות. בחשאי אומרים שבנעוריו למד בעיר שני זמנים פילוסופיה כלכלית. אחרי־כן, אומרים, נתקפחה שפיות־דעתו. אך זאת אין יודעים בדיוק כל־כך. אולם אפשר גם שרק אומרים כך ומעין כך כדי

שלא יאמין בכך שום איש. לכן אפשר להתווכח בשאלה אם נתקפחה שפיות־דעתו של ראש־הכפר או לא:

יש אומרים, יצא מדעתו, וזה מוכח מעצם העובדה שמבקשים להסתיר זאת, שמעבירים את השמועה הזאת, שתהיינה כנפיים לשמועה, כדי שלא יאמין בה איש ולא ימצא מי שיחשבנה אפשרית; בכך מבקשים להעלים שהטפיש ראש־הכפר, שפן.

טוענת מפלגה זו, לא בלי צדק דווקא,

אמת בלתי־מהימנה אין להכחישה אלא באותה אמת בלתי־מהימנה עצמה; כך מדברים בכפר, על־הרוב, האינטלקטואלים;

ואחרים אומרים שאין זה אפשרי כלל, באמת ובשום־פנים, שראש־הכפר נסכל, והשמועה אינה אלא פעולה תולדת רוע־לב מצד המבקשים להזיק לראש־הכפר, לפי שמקנאים בו על מעמדו הרם והמכובד ומבקשים לשלול ממנו את הטובה שעשה למען הכפר.

אך לא ברצון מדברים על כך בכפר אלא רק בלחש ובחבוי, ותמיד מאחרי המחסה של קירות־המתבנים. כי הפוליטיקה, וזאת יודעים גם בכפר, תמיד כבר היתה ברזל לוחט.

אכל ראש־הכפר עם אנשיו שני נתחי בשר־שור צלוי, נפטר הוא מלפניהם וחוזר אל בית־המועצה. בטרם ייעלם מאחרי דלת בית־המועצה, נושא הוא את ימינו בברכה ומחייך לעבר אנשי הכפר.

ושער בית־המועצה נסגר מאחוריו.

אנשי־הכפר אוכלים אז את שארית השור. בתום הסעודה מקבלים גם הכלבים והחתול־לים את חלקם. ואז נקבר שלד הבהמה בצפוננו של הכפר מאחרי חומת בית־הקברות. למחר יכול אתה לראות על מרצפת אבני־הסיד הלבנה של כיכר־הכפר עיגולים שחורים, עקבות פחמי־העץ; ריח העץ השרוף עודו תלוי באוויר, חלב שנשרף. ריח־בורסקי של העורות שנמתחו בחצרות לייבוש, זעים ברוח. אך גם זה אפשר.

שאין שום עור זע ברוח, בחצרות אין שום עורות מתוחים לייבוש, באוויר אין שום ריח של בורסקי, שום ריח של חלב שרוף אף לא שום ריח של עצים שרופים, אין לראות שום עקבות של פחמי־עץ, שאין אתה יכול לראות על מרצפת אבני־הסיד הלבנה של כיכר־הכפר שום עיגול שחור. אפשר,

ששום שלד־בהמה אינו קבור מאחרי חומת בית־הקברות בצפוננו של הכפר, הכלבים והחתולים אינם מקבלים שום מנה, הכרה אינה מסתיימת, אנשי־הכפר אינם אוכלים את שיירי השור, שער בית־המועצה לא נסגר מאחרי ראש־הכפר, ראש־הכפר אינו מחייך אל אנשי־הכפר

ואינו נושא ימינו לברכס, שאין ראש-הכפר נעלם מאחרי דלת בית-המועצה.

אפשר,

שאיין ראש-הכפר חוזר אל בית-המועצה, שלא אכל עם אנשיו שני נתחי בשר-שור צלוי, שאיין ראש-הכפר מטפח את המעורבות-עם-הבריות, ראש-הכפר לגמרי אינו שומע את בעיות הכפר מפי אנשיו, כלל אינו פועל בהתאם לכך, שבשעת האכילה אין בעיות הכפר נדונות, שאיין ראש-הכפר מטפח על-ידי הסעודה המשותפת מידה מסוימת של אהדה, ולכן בשום-פנים אין ראש-הכפר פועל פסיכולוגית, שאיין לו אפשרות לטפחה שלא מטעמי אכילה בלבד, שאיין ראש-הכפר אוכל שום בשר יחד עם האנשים, שארית-השור אינה מהופכת מעל האש ואינה משופדת.

מאד אפשר,

שאיין ראש-הכפר יוצא אל כיכר-הכפר, שאינו אוכל את ביצי-השור, שאיין הטבחית בבית-המועצה מגישה לראש-הכפר את אשכיו של השור, שאיין היא צולה אותם בתוספת תבלים נדירים בשומן רותח, כי שפחת ראש-הכפר אינו מוסרת את אשכי-השור לטבחית ואינה מביאתם אל בית-המועצה, שאיין אשכי-השור נמסרים לשפחת ראש-הכפר, כי שום אשכים של שור אינם נשמרים לראש-הכפר.

אפשר,

שאיין נותנים להלך שום נתח-בשר, שאף אחד אינו מקבל נתח בשר-שור צלוי, בכיכר-הכפר אינו השור נצלה ואינו נשפד, שאיש אינו גורר את השור אל הכפר, שאיש אינו יוצא אל המקום המסוים בשדה, שום קבוצת-אנשים אינה מתלקטת, שאיין ההלך מדוווח בכפר כי קטל שור בדרכו אל הכפר.

מן הטעם הפשוט:

משום שהוא, ההלך, הרי גם אינו יכול לדוווח על כך בכפר, משום שהוא, ההלך, הרי גם לא קטל כלל את השור, אלא, נהפוך, הוא, השור,

אותו,

את ההלך.

האדמה מחולקת למלבנים. מיתארי המלבנים הם הגדרות.

מלבן ארכו מאה מטרים, ואילו רחבו חמישים עד שבעים מטר. אך יש גם מלבנים קטנים יותר וגדולים יותר. ירוקים בעלי שוליים חומים. הגדרות מכוסות ירוקת. גם במערב מתוחם הכפר על-ידי רכס-הרים משאר חלקי הארץ. זר הצללית של רכס-הרים במערב יש לו צורה של היקף טראפזיה מוארכת.

אף-על-פי-כן התפתחה מגיפה ממש בנוף לאחר-מכן והגדרות עמדו ליד העלים ליד הבדים ליד הענפים ליד הגזעים הגבעולים הניצנים השיחים העדרים האניות הסירות הגשרים הגדרות בכל מדרך-כף-רגל ואי-אפשר היה לנוע מאתר גיאומטרי אחד למשנהו לפי שהיו רק גדרות בכל מדרך-כף-רגל ובכל היצג-כף-רגל מגיפה ממש בנוף אפוא ולא עוד

(א.ב.)

גדהארד אנואנסהאוזר: הערות לספרות

נניח שנשמעה בעיר צעקה לאמור: במקום זה־וזה נחת יצור זר מן החלל החיצון. היתה מתחילה נהירה כללית של המונים, שבגלל חוסר הבהירות שבידיעה זורמים היו, מן־הסתם, לשלושה או ארבעה מקומות ומתאספים שם בעם רב. במרכזם של מקומות אלו אולי לא היה נמצא דבר, אך המאמץ, המיתח והלחץ המאפיינים ציבור גדול ומרוכז היו מעוררים את הרושם שמהו בלתי־רגיל אמור להיוצר מתוך חבלי־לידה כלליים.

או נחשוב־נא על האירופטיקה, שסימניה הבולטים הם רמוני הבטחות ומודעות המתפר־סמות לראנה בכל אתר ואתר וכתוצאה מהן משוכנע כל אדם כי אי־שם ניתן להשיג ולהגשים ציפיות בלתי־רגילות, אף כי אותו אדם, אם יישאל, על־הרוב יודה שאמנם זכה כבר בדרכו לשם בבעיטות אחדות אלא שעדיין לא הצליח לחדור לאותם מרכזים מסתוריים שסביבם ההתקהלות צופה כל־כך.

ועוד שומעים אנו כי מרכזים כאלה של מתיחות שאין למעלה ממנה קיימים גם באמנות ובמיוחד בספרות. המשכיל יודע כי מתיחות מסוג זה אינה מצויה ברומן־הבלשים, שאותו אינו מסוגל להניח מידו מרוב התרגשות. לעומת זאת תימצא גם תימצא, לדברי תולדות־הספרות, או מודעת־הפרסומת, או מלות־ההסבר שעל־גבי העטיפה, ביצירות מסוימות שלמקראן נעצמות עיניו שוב ושוב מרוב שיעמום. והוא ייזהר מלהכחיש דעות מקובלות אלו.

ואם אומר פלוני על ספר מפורסם שהוא אוהב אותו במיוחד, קבל־נא את דבריו בחיוך מלבב של הבנה ורמזו לו בעיניך על הסכמתך, אלא אם כן אף אתה עצמך יודע משהו על ספר זה. א־ראו הישמר משאול אותו על כך, פן יוצרו מצבים בלתי־נעימים, שפן בזכרונו ודאי עטור אותו ספר הילה עדינה של אידיאל, המעיבה על הפרטים. להרוס את דמיונותיו הדתיים של הזולת בשאלות על דברים של מה־בכך, הרי זה דבר הנוגד את הנימוסים המקובלים, לפחות בארצות הקאתוליות: התנהגות כזאת תיחשב פרוטסטאנטית ובלתי־דיסקרטית. חיוך ההסכמה, לעומת זאת, כמוהו כאומר: שנינו יודעים למה כוונתנו, יש שם, ברקע, משהו נוגה, כמו תמונת המדונה באור־דימדומים.

אבל מה על ההמוניות שבספרות בת־זמננו? הגם לה ימצא מקום באותן גומחות שקטות של הגות, שם איש לא יפריענה? דרך־כלל אין היא זקוקה להן, שפן כל תחומה רווי מיתח בדומה לאותם ביטויים עזים ובזטים שספרות זו מלאה אותם. מאז חדלה הפרווה מלספר והחלה להעמיס על כל משפט ממשפטיה מיתח גבוה, די לך שתחליק על פני ספר כזה וכבר ברק מתמלט ממנו. לא ייפלא אפוא שלאחר מגע חולף עם ספרים כאלה מיד מתבקשת, לשם הרפיה, קריאת רומן־בלשים; וכי יכול אדם לשהות עת ארוכה בשדה של מיתח גבוה? בעוד שיצירות־מופת מימים־עברו זכו

לפעמים לקריאה בטרם תתפוסנה את מקומן בגומחות. הרי לגבי יצירות בנות־זמננו די לך כמגע קליל כמגע בגדו של משיח למען תחוש בעצמת המיתח שלהן ותושפע ממנה. מפיון שבעולם־הצריכה אין שומרים ללא־קץ על מוצרים חדשים. גם הגומחה נעשית מיותרת.

אם, כפי שיארע על־הרוב, היצירות פורקות מתוכן מטען אירוטי (והן צופנות בהן, כמובן, רק אירוטיקה גבהת־מיתח ואכזרית), אר־או ניתן לצוד שני זבובים במכה אחת. בספרים מסוג זה מומלץ לעיין רק באותם מקומות (שאותם תוכל למצוא על־נקלה אגב דיפדוף מהיר) שבהם שתי תופעות־היסוד, האירוטיקה והאמנות, חופפות אשה את רעותה. הואיל וממילא העלילה היא שם ענין שולי, נחרטים רק קטעים אלה למעשה בזכרון הקורא וכל הרוצה יכול אף לקמוט את קרנות הדפים המתאימים, למקרה שזודמן לו לשוב אליהם ולהחליף כוח אחר תלאות היומוס הממושך.

סימן־ההיכר של החדיש הוא העזות המצויה־בפל; ואם אומר גיתה על הרומנים שלו שסגנונם הוא בחזקת רמו מנומס, הרי כיונתו לומר שבזמנים מאוחרים ומשוחררים יותר יוכלו הבריות לחסוך מעצמם את הקריאה בספריו, לפי שאז, כפי שאכן יקרה כיום, יוגד בפה מלא כל מה שבעבר רק נרמו והנימוס יתגלה כסימן של הדחקה. גם הופעתם הגופנית של המשוררים בני־זמננו מבטאת בדרך־כלל יתר־עזות מאשר בעבר. תכופות אופפם ריח המרמוז כי כאן, בתוך עולם ממוסד ומווסת, צומח משהו היולי, מין פיסת יער־בראשית, אם בצורת שער־ראש מגודל־פרא ואם במבט־חיה אנארכי או בלבוש פרוע־בקפידה. אכן, מראה מרנין לעיניהם של האנשים הלאים לובשי חליפות־הקונפציה, ממש כמו פעם בעולם הרועים, אחר־כך אצל רוֹסוֹ ובהמשך הזמן—בימים של דס־ואדמה, המשק החקלאי אמנם נמאס עלינו, אך השער המגודל פרא הוא יער־הבראשית של הערים.

המשורר הוא אפוא יצור נחוץ, ואפילו יעברו מן העולם כל רבי־הסופרים שהולידו, כדברי מוזיל, "תעשיית־ענק של הרוח", זו שהביאה להקמת "קופות־חסכון של שפע רוחני־לאומי"—בכל־זאת תמצא ידם של פייטני־השוליים מגודל־הזקן לרכוש חווילה, שאותה ימלאו, כדרך בוני־עולם זוטרים, בריח מקטרות וויסקי. אורח חברת־השפע שיעבור על־פני בית כזה ישמע את תיקתוק המכונה המשליכה על הנייר מלים גסות המעליבות אותה, עד שסוף־סוף יצלצל הטלפון, היוצר יניד רעמתו באי־רצון ואחר יחוש בריצה קלה אל הפרוודור, כדי לשמוע שם דין־וחשבון מפי סוכנו או להוסיף את חתימתו מתחת לעצומת־מחאה.

איך הגענו לידי כך? אולי התחילו הדברים מהודעתו של איזה משורר־חצר מימים־עברו, שהתריע על זיהום קנו ושילב בדבריו רמזים אפלים על קשר בינלאומי, הזומם להפריע את עסקיהם של התמימים, השרשיים ושרי־הדרך ולהחליש בכך את כוח־המגן בשעת־חירום. ליברל זקן אחד עשה אזנו כאפרפסת, אמר בלבו כי אכן הגיעה העת לעשות מעשה וערך כתב־סניגוריה להגנת החירות המדינית והמינית. עתה הכירו הכל שהנה נתגלה חומר להתנעת המכונה הזקוקה מדי־פעם לסוג דלק חדש, או, כדברי מוזיל, "הבקורת גילתה נושא הראוי ליצירתה". לאחר התעודדות

הדדית נמוגו החששות כלפי היצירה שתחילתה נראתה מפוקפקת כלשהו; היא הוצפה נוסחות־כישוף רציניות ומיטאפיזיות ובשם החופש קראו לה דרור. עכשיו העזו לגשת אליה גם הפרופיסורים, תחילה אלה שלא־מִן־המנין ואחריהם אלה שמִן־המנין, והכשירוה. שום דבר לא חסם עוד את הדרך להופעת השר.

עזות־הביטוי פילסה לה את דרכה וכבשה את מקומה לצד אבקת־הכביסה עזת־הפעולה, לצד משחת־העור היעילה ולצד כל אותם מוצרים שתקפם הוכח על־ידי המדע. והאירוטיקה שלטת אף בתחומים שבדרך־כלל אפשר להגיע אליהם רק באמצעות זריקות פֶּאֶרֶאפִּין.

חייב כל אדם להתרשם מן הדוחק: המאמץ והלחץ עזים כל־כך עד כי רק ספקן שונא־הבריות יטען שאין מאחריהם ולא־כלום. האמנם נחת יצור מן החלל החיצון?

(ת.ה.)

אהרן אהרנסון

בפתח הספר כותב המחבר :

"הגיעה השעה להציב את דמותו של אדם מופלא ויהודי גדול זה בתולדות ישראל. הן שעת הספר למלאות 50 שנה למותו היא בגדר מילוי חובה. אך יותר משיש בכך משום עשיית דין לאדם, יש כאן משום מילוי חובה לאומה ולעתידה. בלא דמותו חסרים היינו משהו מעורר ומבהיר. ועתה נלמד להבין ו' להוקיר דברים, שהיו סתומים ואף מרגיזים לבני דורו.

"אגב חקירת חייו ופעלו של א. א. לפי ה' מקורות שבידינו, נתקלתי בדרך הטבע בכלל מעשיו ויחסיו הפנימיים של היישוב הארץ־ישראלי החדש בראשית המאה, וכן בצדדים מרובים מפעלה של התנועה הציונית באותה תקופה, על מנהיגיה ועסקניה. נוכחתי לראות באיזו מידה חוטאת ההיסטוריוגרפיה המקו' בלתי—כולל ספרי־לימוד שנכתבו על־פיה—לאמת ההיסטורית, וכיצד עוותה ורודדה תמונת התקופה".

אכן, רבים מאנשי־דורו של א. א. היו מעוניי'נים, מסיבות שמסתברות בספר שלפנינו, לה' עלים את רושם מפעליו ואישיותו—וכך נס' תלפה עד כה דמותו באספקלריית תקופתנו ולא זכתה למקום הראוי לה. מכאן החשיבות המיוחדת של מחקר שבכוונתו להעמיד דב' רים על דיוקם, תוך כדי הסתמכות מדוקדקת על שפע תעודות ומסמכים, בארץ ובחו'ל. (המחבר הסתמך בעיקר על מכתבי א. א. ה' מכונסים בארכיון־אהרנסון בזכרון־יעקב, וכן על חומר ארכיוני המצוי בגנזכי הממשלה הבריטית ועל ארכיונים פרטיים של אישים אתם בא אהרונסון במגע).

הערכתו הכללית של ליבנה לא. אהרנסון לא הביאה אותו להתרכזות חד־צדדית במע'

לותיו והישגיו. הספר מסתיים במשפט כי תקוותו היא שהדור החדש "יבין את אהרנסון על אורותיו, סתירותיו ואף מיגבלותיו". ואמ' גם, השתדל המחבר לחשוף את תכונות גי' בורו ואישיותו, בלא שינסה להסתיר את מגי' רעותיו וחולשותיו. מצד שני, כשהוא מתאר את פעולותיו בתחומים בהם קל הוא להיתפס לתארי־הפלגה, הקפיד ליבנה לשמור על אמת' מידה זהירה, להימנע מכל הגזמה, לדוגמה, ביחס לגילוי "אם־החיתה", אשר בגינה זכה א. א. לשם בינלאומי, מדגיש הוא כי טעה אהרנסון בהנחתו שיהיה לתגליתו זו ערך מעשי ממדרגה ראשונה. (בפרק על אהרנסון כאיש־מדע נעזר המחבר על־ידי אנשי־מקצוע מתחום מדעי־הטבע ובראשם פרופ' ה. אופנ'ר היימר). בזהירות רבה עומד ליבנה גם על חלקי של א. א. בשיכנוע אישים בכריסטינה לתמיכה בציונות ועל תרומתו למאמץ המל'־חמתי של בריטניה בכיבוש הארץ. משום־מה אף אין ליבנה מציי'ן כמה הערות ידועות של אנשי־צבא אנגליים בכירים ביחס למעשיו של א. א. כגון זו של הגנרל אלנבי, שאמר כי גילויו של אהרנסון חסכו לצבא הבריטי עשרות־אלפי קרבנות, או הערתו של מפקד המודיעין הבריטי (בשעת מסיבה לכבוד הצ'־הרת־בלפור) שהצביע על אהרנסון ואמר: "בזכותו השגתם זאת". חשיבותו המיוחדת של א. א. בשלב המכריע של המאבק להשגת הצהרת־בלפור היתה בגישה שהיתה לו אל אנשי הצבא הבכירים, אשר לווייצמן ועוזריו כמעט לא היה מגע עמהם, ואשר בלי השפ' עתו הישרה ספק אם אפשר היה להבטיח את תמיכתם בקו החדש של בריטניה.

סיפור פעילותו של אהרנסון בניל"י גם הוא משוחרר מכל אבק של תיאור הירואי או דראמתי; הגישה היא עניינית, בלי שמץ פול'־מוסנות. יתר על כן, מתקבל הרושם כאילו לעתים קרובות היו פעולות המחותרת בלתי־זהירות עד לבלי הבן. למשל, המחבר תמה כיצד הסתובב א. א. בגלוי במצרים ולא חשש להתגלות על־ידי כוכני ריגול תורכיים; דוג' מה לענין זה גם ההתבטאות הקיצונית שלו כלפי נעמן בלקינד, מראשי הקבוצה, אחרי שנחפס הלו על־ידי התורכים. בדרך־כלל

* אליעזר ליבנה: אהרן אהרנסון, איש ו' זמנו; מוסד ביאליק, 1969: 398 עמ'.

אוס. הוא היה המהות שבחיים, שעה שהם עיברים על גדוניהם, מתכוננים ומלאי-חיה. רבים בוודאי שווים לו מבחינה אינטלקטואלית—אף שלא פגשתי איש דוגמתו—אולם אינם גדולים כמוהו מבחינה אמוציונלית, באומץ־לב, בכושר האהדה, ברצון, בעדנה ובמהירות ההכנה האנושית¹.

וכאשר אישיות כזו חיה באזור־ספר עותומאני נחשף ב"יישוב" המונה כמה עשרות אלפים בלבד, שבו רק בודדים מבינים לנפשו—מצטייר מצב מיוחד־במינו, אפילו טראגי.

אך עם היותו יוצא־דופן בסביבה האנושית בה חי, היה א. א. סמל לשרשיות עמוקה באדמת הארץ, בנוף ובטבע שאותם כה אהב והכיר. שייכותו המוחלטת לארצו, במובן הפיזי של המלה, מעולם לא עמדה אצלו בסימן־שאלה. עיסוקו בהכרת הארץ ובידיעתה גבל בארוס כמעט, ודומה כי לא היה שני לו בכך. מיל־דונו ועד שהשתקע בעיניני גילי, כלומר עד גיל 40, בילה הלך ניכר מזמנו במסעות, קצרים או ממושכים, ממערב וממזרח לירדן ובדרום סוריה. הוא הכיר בארץ כל ערוץ, גבעה וצמח, ואת מחקריו וגילוייו כלל בהמון פירסומים בעתונות המדעית בעולם בשפות שונות. לימים העמיד ידע זה לרשות הצבא הבריטי במזרח².

א. א. ערך מסעות לימודיים גם בחלקים שור־גים של העולם. כמחצית מיהייו עברה עליו במסעות בחו"ל, אותם הקדיש בעיקר לצביחת אינפורמציה בתחומים המגוונים שענייניו אותו, כדי להעשיר את נסיונו. היתה בו תאוות מחקר שלא ידעה גבול, כמעט בכל ענפי מדעי־הטבע הקשורים בביו־לוגיה (במיוחד בבוטניקה וגנטיקה), חקלאות, גיאולוגיה, מטיאורולוגיה ומקצועות הקרובים להם. מבחינה זו היה בו מן האוניברסליות של איש־הרנסנס, והוא לא יכול להגביל עצמו בדיסציפלינה מדעית מוגדרת. עם זאת, ואף שהיה אוטודידאקט מובהק³, זכה בגיל צעיר־ביחס להכרה בינלאומית רחבה ביותר.

א. א. אכן איש־מדע היה לפי מוגו, תכונותיו וקשריו; הטרמטיות בחייו נבעה מן הדחפים שהגיעו אותו לפעילות ציבורית. עיסוקו המדעי גרם לו נחת וסיפוק ואיוון נפשי, ואילו

מצטייר פעלה של גילי באור חיובי הרבה פחות ממה שניתן היה לצפות בספר על א. א. ; מן הצד המחתרתי מתקבל רושם של קבוצת צעירים שלא גילו תושיה רבה.

עוד דוגמה מתחום אישי: פרשת היחסים בינו לבין ידידו מנוער, ד"ר הלל יפה, בשל חיסוסו של א. א. והוסר גמישותו ביחסו לבריות פגע בו קשות. ללא כל הצדקה, עד כי הפכו לו לשונא־בנפש. בכלל, מצעירותו גילה א. א. יחס של בוז, התגרות והתרסה כאשר נתקל בתכונות שנחשבו פסולות בעיניו. הוא לא היה מוכן להתפשר או לכוף עצמו למוסכמות. בהקשר זה אפיינית תגובתו על השחיתות של פקיד "הברון", כאשר שירת במטולה כמומחה חקלאי מטעם הברון והוא בן פחות מ־20.

המסקנה המתבקשת ביותר למקרא הספר היא ש. א. הרג לגמרי מסביבתו. עובדה זו קבעה את התפתחותו, והיא שהפכה את דרכו בחיים לדרך־חתחתים. במובן זה, טיפוסיות הן שתי הערכות של אישים שהכירוהו היטב.

חיים וייצמן, במכתב לל. ברנדיס: "כל מיני דברים טפלים והתנשנויות אישיות הביאו אנשים לידי שיכחת הכרחיותו לנו. אין מלה אחרת שתהא מדויקת יותר מזו. אהרן נחשב בעיני המשלחות האנגלית והאמריקנית לוועידת־השלום כאישיות החשובה ביותר והמומחה הגדול ביותר לארץ־ישראל מכל הבחינות". ואילו ו. בוליס (מראשי המשלחת האמריקנית לוועידת־ורסאי) כך אמר עליו: "הוא היה האדם הגדול ביותר שהכרתי אי־פעם, מעין ענק מימים קדומים, בדומה לפרומיתיי"

¹ אין רישום של פירסומיו המדעיים, וחלק ניכר מהם הושמד יחד עם אספיו. בעברית הוצאו רק סיכום תצפיותיו הבוטניות בשני ספרים: "צמח עבר־הירדן" (1934) ו"צמח מערב הירדן" (1956).

² בניגוד למקובל לחשוב, לא היה אהרנסון אגרונום מוסמך. כאמור, למד "על חשבון הברון" בבית־הס החקלאי בגריניון, אך הברון נהג להפסיק את לימודי חניכיו בטרם יסיימו את חוק־לימודיהם. לבל יכזב לתעודה העלולה להרחיקם מעבודה מעשית בארץ־ישראל.

בתנאי החקלאות הפרימיטיביים של ראשית המאה היתה בהקמת משרד מעין זה העוה וראייה רחוקה. עדות לכיוון אותו צפה מלכת־חילה. ההצעות והמחקרים שאותם הגיש לפי הזמנת פרופ' ורבורג, ראש הוועדה הארצי־ישראלית (שהחלה בפעולתה בשנת 1903), היו מגוונים־להפליא ועסקו בקשת הרחבה של בעיות התישבות, תוך התבססות על המחקר המדעי החדש.

חשוב לציין כי חרף גישתו המדעית לחקלאות ולהתישבות, לא ביטל את הערכתו למסורת החקלאית הערבית, אף החשיב את הצורך ללמוד מנסיון הפלאחים, את סוד החקלאות העברית ראה במיוג חכמה מסורתית מקומית עם שימוש נכון במדע החקלאי החדש. זו גם אחת הסיבות לחיבה שרחש לכפריים הערבים ולאורח־חיייהם, ולעובדה כי לא ראה בהם זרים באותו מובן כאנשים שלא ידעום מקרוב כמוהו. השקפתו הכללית של א.א. לגבי עתיד מקומם של הערבים בארץ ועתיד היחסים עמם אינה באה לידי ביטוי במחקר שלפנינו. המחבר קובע כי היו סתירות בהשקפתו של א.א. לגבי הערבים, אך הוא לא ניסה להבי־ננו מה היו סתירות אלו ומה היה רקעו.

גם ביחסו לגרמניה גילה א.א. עמדה מקורית משלו (שהיתה משותפת לו ולעזר־ידידו, אבשלום פיינברג). בניגוד לעמדה המקובלת על רוב המנהיגים הציוניים בראשית המאה ואף בומן מלחמת־העולם, שהיו אותה גר־מניה ותרבותה, טען א.א. עוד לפני פרוץ הקרבות כי השתלטות גרמנית על הארץ תזיה אסון ואילו סיכוי חיובי צפוי לעתיד אם תעבור הארץ להסות אנגליה. בתקופת המל־חמה הביאתו מסקנה זו להנהגת גיל־י.

המחלוקת העיקרית בין א.א. ותנועת־העבודה הארצי־ישראלית נסבה על שאלת "העבודה ה־עברית", שאלה שקשה היה לבני אותו דור לגשת אליה בקור־רוח ובדעה שקולה. מכל הגורמים שהשניאו את א.א. על הפועלים, השפיעו ביותר דעותיו, או ביתר־דיק דעות־שייחסו לו, בענין זה של עבודה עברית. למע־שה, פגש א.א. בבעיה עוד לפני ראשית ה־עליה השניה, שהפכה את "כיבוש העבודה" לסיסמתה; היה זה כאשר עשה נסיון ליבא

עסקי־ציבור שלו השביעוהו ממרוצים. כאמור, חסרו לו כמעט כל התכונות ההכרחיות לאיש־ציבור, למנהיג פוליטי במובן המקובל.

מקובל לחשוב כי יריביו היו בעיקר אנשי ה"שמאל", וטעות היא. הוא התפלמט והת־קוטט לא־סחות עם ראשי היישוב ה"בעלי־בית", ובמיוחד עם מנהיגי האכרים במושבות כמו מאירוביץ, סמילנסקי וגלוסקין. קשה לתאר סגנון פוגע ומעליב יותר מזה שנקט בדבריו נגדם. גם מנהיגי התנועה הציונית העולמית, כמו סוקולוב, רופין ואוסישקין, זכו מצדו לבקורת קטלנית, והראשון־גם לבזו ושאת־נפש. מבין המנהיגים הציוניים היה לו יחס של כבוד רק לכמה אישים באר־צות־הברית (לואי ברנדיס, יוליאן מק, פרנק־פורטר והגרייטה סילד) וכן לוויצמן, שאתו שיתף פעולה בהדוק בשנותיו האחרונות. מובן מאליו כי על התנהגות זו שילם מחיר יקר מאד: איש מושמץ היה בחוגים רחבים, ול־מעשה מבודד היה מבהינה ציבורית.

הסיבה המרכזית לחילוקי־הדעות בין א.א. למתנגדיו, מימין ומשמאל, היתה גישתו המ־קורית לענייני התישבות, ביתר־דיק—למקומו של המדע בתהליך ההתישבות. שאיפתו היתה לשחרר את ההתישבות מהשפעה עס־קנית־מפלגתית ומגישה הבנויה על סיסמות, ולבססה על שיטות מדעיות מודרניות. הוא לא יכול לשאת את המלל של ראשי ה"יישוב" ועסקניו ואת הפאתוס שלהם, הור לרוחו כבן־הארץ שקשריו אליה טבעיים ומובינים־מאלי־הם. מערכת המושגים שלו היתה שונה לגמ־רי, ופשוט לא מצא אתם שפה משותפת. גם השכלתו הצרפתית שימשה חיץ בינו לעס־קנים בעלי מסורת תרבותית מזרח־אירופית או גרמנית.

לא מקרה הוא שכבר בשנת 1901, בהיותו בן 25, פתח יחד עם שני ידידים "משרד חקלאי טכני" שתפקידו היו: "חקר התנאים הטב־עיים של הארץ (מתחרמון עד סיני); בדיקת האפשרויות להקמת מפעלים כלכליים נושאי־עצמם, אגב הדגשת החקלאות, תעשיה חקל־אית, סחר חקלאי; מתן עצה והדרכה לעולים; הנהלת חוות ומפעלים של משקיעי חוץ; בי־צוע עבודות להכשרת קרקע. ניקו והשקיה".

באדמת טרשים ואי־אפשר לקצרה במכונות ופועלינו, משולחבים ע"י רצון טוב, מתחילים בתלישה, כשהם צורחים שירים לאומיים במנגינות קוזקיות. בסופו של דבר עשו עבודה הנעשית בידי ערביה אחת ב־5 גרושים. לעי שות עבודה ב־25 גרוש שאפשר לעשותה ב־5—זה מעשה אנטי־לאומי, כי פירושו לזרות לרוח את הפרוטות העלובות של האומה". מובן שאין לגשר בין עמדה זו לבין האידיאל לוגיה של "הפועל הצעיר".

סיפוריה של רחל ינאית, שעבדה במחיצתו בחוות־הנסיונות, מגלה את התהום שביחסי א. א. והפועלים. כאשר הציעה לו, כאחד מס־יוריהם המשותפים, לסדר ללון למרחביה תק"רובה, השיב לה: "אני ואנשי סגור למשק של פועלים בעמק? הרי יגרשונו, לא יכניסונו". כשנעלם א. א. בגלי הים בשנת 1919 הקיץ הקץ על אישיות שעדיין לא באה לגמר גיבושה. המחבר מנסה לשער מה היתה דרכו לולא האסון שקיפד את חייו והוא בן 43 שנה. מבין האפשרויות שהוא מעלה—(1) שי"קום חוות־הנסיונות והפיכתה למרכז מדעי ראשון־במעלה בפיתוח התמישבות והחקלאות; (2) הקמת תנועה מדינית חדשה שהוא יהיה מנהיגה; (3) התמסרות לתחום מדעי חדש שבגבול בין מדעי־הטבע והחברה; (4) הצטרפות לחוג שהתרכז סביב לואי ברנדיס—נראית לי זו האחרונה. קשה להניח שבתקופה כה גורלית היה מתמכר לעבודה מדעית טהורה. מכל המנהיגים הציוניים היה מקורב ביותר לברנדיס, בו ראה את המנהיג הראשון־במעלה בעולם היהודי, והחוג שסביבו כלל את ירדיו הטובים ביותר. לו ולברנדיס היו השקפות דומות ביחס לדרך בה יש לבנות את המרכז בארץ־ישראל. אך כאן כבר אנו עומדים בתחום הניחוש...

במבוא מציינ המחבר כי "לא היה בידי להרחיב את ידיעת הספר יותר מכפי שנדרשה לשם תיאור דמותו ופעלו של אהרן אהרנסון. יבואו אחרים וישלימו". נקווה כי אכן נזכה בקרוב למחקרים נוספים שיאירו באור אמיתי את ראשיתה של התקופה המודרנית בהיסטוריה של ארצנו.

מכונות חקלאיות ובעורתן לבצע עבודות קבילות בעבודה עברית, כדי להוכיח שאפשר לעבוד עם פועלים יהודים בתנאי שהמשק יהיה ממוכן. הנסיון נכשל, הן מסיבות טכניות והן משום שהפועלים אליהם התקשר לא הוכיחו את יכלתם.

מתנגדיו האשימו אותו שהוא שולל את העבודה העברית. קשה למצוא אשמה כה מסולפת. "הוא ראה בעבודה עברית, כלומר בפועלים יהודים, יסוד הכרחי להתמישבות הציונית; בלעדיו היה בעיניו מפעל ההתישבות הסריבסיס וחסר־תכלית". עם זאת חשב כי התגברות העבודה העברית במשק החקלאי צריכה להיות תהליך אורגני המשולב בתהליכים כלכליים טכנולוגיים ודמוגרפיים אחרים, ולא תוצאה של סיסמות שאין להן אחיזה במציאות ומקורן באידיאולוגיות שאולות. הפועל היהודי ימצא את מקומו בעבודה כאשר ירצה כיש ידע ויהיה לבעל־מקצוע. אין בסיו תשובה ברורה לגבי השאלה מי יעשה בעתיד את העבודות הפשוטות.

על־כ־לפנים, לא קיבל א. א. את ההנחה של עבודה עברית טהורה, שפירושה—החרמת הפועל הערבי, וזאת לא רק מסיבות אנושיות אלא גם משום שראה בכך משגה מדיני חמור. במכתב לד"ר רוסין משנת 1911 הוא מציינ את "הקנאות הברבריות, חוסר האנושיות וחסרון יהדות שבבדלנות הגמורה של פועלינו. חסרון תבונה ואפילו כסנה וכפיות־טובה שיש בבדלנות זו מצדם של נרדפים, שעדיין לא השתחררו, ביחס לאוכלוסיה שקיבלה או תנו בסכר פנים יפות". בהודמנויות אחרות הדגיש כי צריך לחיות בשלום עם השכנים ואין להפכם לאויבים.

היו כאן אפוא תבדלי גישה מובהקים בין א. א. והפועלים, הבדלים שהחריפו בשל הבקורת החריפה שמתח על החוות הלאומיות (כמו בן־שמן וחולדה). אחרי ביקורו בחוות אלו, התחזק בעמדתו עד כמה מסוכנת "עבודה טהורה": "במסווה של לאומיות, עשו עבודה בלתי־לאומית ביותר. במסווה מלים מפוצצות מבזבזים בצורה איומה, וכל זה נעשה, אני רוצה להודות, בידיים טהורות, ללא פניות אישיות. אך אין זו הצדקה. שעורה נזרעה

יש קסם מרתק ועצמה רבה בפרקים הקצרים של הסיפור, בדרך בה מנצל שדה את חומר הגלם שמספקים לו הסיפור המקראי ומקורות קדומים אחרים, ואף בהיסטוריוסופיה הא-הוימנית, הפסימית והדטרמיניסטית שלו, על-אף חוסר-המקוריות שבה. מקוריות רעיונית אינה חייבת להיות תכונתו של סופר; ואילו פנחס שדה מתגלה כאן כסופר אמיתי כשהוא מצליח לתת לרעיון פילוסופי גיבוש ספרותי מעולה. לא מכבר אמר שדה כי למד מן ההיסטוריונים הקלאסיים ומקליסט את סוד סיפור-העלילה המצומצם והעשיר. דומה כי יותר מכל דומה "מות אבימלך" ל"כה אמר זרטוסטרא" של ניצ'ה, בתכנון כבעיצובו.

זהו ספר שהוא—חרף ההסתייגות הצפויה מדעותיו—מיוחד-במינו, רב-השראה, פיוטי ודימוגי, בו מגיע שדה אל שיא יכלתו; כאילו לא היו ספריו הקודמים אלא פרודור המוליך עד כאן.

י. ש.

השטן במוסקבה

כדי להביא את השטן לבירתה של ברית-המועצות זקוק סופר לא רק להרבה "כוח המושך" כי אם ל"כוח הדוחף" הזק שבע-תיים. הברית מן המציאות הסובייטית חייבת להיות שרשית ביותר, והרתיעה מכל גי'וייה—עמוקה וסולדת כאחת. למיכאיל בולגאקוב היו כל התכונות האלו, ובספרו האחרון והגדול ביותר הצליח להביע את הסתייגותו הרבה מן המשטר הקומוניסטי ומהשפעתו על עיצובם של יחסי הבריות.

הספר כולל ערבוביה שלמה של נושאים הניתנים כולם בשלושה מישורים. המישור האחד הוא תעלוליו של השטן המתעלל באנשים ובמשטר. המישור השני הוא משפטו וצליבתו של ישוע על רקע העימות שבין ישוע ותלמידו לבין פונטיס פילאטוס. הרובד השלישי הוא האהבה בין גבר ואשה—האמן ומרגריטה. את המוטיבים העיקריים בכל שלש העלילות אפשר לראות במאבק שבין טוב לרע. שהיא

מות אבימלך

אבימלך מלך שכם הוא גיבור מיתולוגי של סיפור תמציתי ורב-עצמה. יותר מכל גיבורי האחרים של פנחס שדה, מתאים אבימלך להצגה הספרותית של הנוסח הפילוסופי ל"מצבו של האדם", שהוא עיקר כל יצירותיו עד כאן, ומן-הסתם גם להבא.

שדה הוא סופר "מונותימטי" במובן זה שגירבוריו פועלים תמיד על-פי אותה נוסחה. חייב הם אינם אלא פרודור ארוך וחסר-משמעות אל המוות. אבימלך נאבק על השלטון ואוחז בידו את מוסרותיו כאילו השתתף במשחק שבו בני-האדם המשתתפים לכאורה במאבק בין הטוב לרע אינם אלא משחקים משחק-חיים שהוא הסר-ערך כשלעצמו. אבימלך אומר לפנחס הכותן: "כל עוד חי אני על פני האדמה, תהי לי האדמה, כך אמרתי בלבי, רק במת משחק. גם החטא, גם החן, גם המר, גם המתוק, הכל משחק יהיה בידך..." וקודם-לכן הוא מנסח במשפט אחד את תמצית דעתו על קיום האדם: "אך יוכל היות שאין יתרון בעיני האל לטוב מן הרע, ואולי אין הם נחשבים בעיניו כלל, ואין החיים אלא כמשחק לפגיו". על כך משיב הכותן בלחישת: "הרי זו חזות מבעיתה".

הדבר היחיד בעל-המשמעות בחיי האדם על-אדמות הוא החלום. כאן סיטה המחבר מסיפור-העלילה ופונה להרצאה על-פני שני עמודים, תוך שהוא צולף בפסיכולוגיה לזרמיה. החלום הוא "אותו פתח אשר דרכו באים אנו במגע עם המלכות הנסתרית המושלת, ממחשכיה, בכל, ואשר שמץ ממנה יגונב אלינו בחלום או בדברי המשוררים והחוזים האמיתיים". פירושו של החלום פשוט: "המאורע העתיד לבוא הן כבר הוזה וקיים הוא. לאמיתו של דבר, אלא שעודנו ממתין לבוא שעת-החלום הוא אשר יכול לבשר לנו את העתיד לבוא". לכן חייו של אבימלך הם, למעשה, הגשמת החלום שחלמה אמו. לכן משמעות יש רק למותו של אבימלך "ועלייתו השמימיה בזרועות אמו".

* פנחס שדה: מות אבימלך ועלייתו השמימה בזרועות אמו; הוצאת שוקן, 1969; 99 עמ'.

שהצמיחה המהפכה. חושבי רוסיה מוסיסים להיות גיבוריו של גוגול, שהשפעתו ניכרת מאד ביצירת בולגאקוב.

כשם שהמחבר הופך את המציאות למיתוס כך הוא מנסה להפוך את המיתוס על צליבתו של ישוע למציאות, ולא עוד אלא מציאות מתמדת וקיימת, שמיצויה הוא המאבק בין טוב לרע. לפי השקפתו של בולגאקוב, הרע הוא הכרח שבלעדיו אין קיום לטוב. שניות זו היא תמצית החיים. עמידתו של ישוע מול צילבו נמשכת והולכת, ואין ספק שבולגאקוב ראה עצמו בחינת משיך משנתו של ישוע מול המהפכה הבולשבית. בכך קדמו לבולגאקוב הוגי דעות רוסיים במאה ה-19 שראו את עיקר החיים במאבק הנצחי שבין "כוחות אלוהיים לכוחות דימוניים".

כמוטו לספרו מצטט בולגאקוב את "פאוסט" לגיטה ומביא את הכרזת מפיסתחופל: "אני חלק הכוח ההוא, השוחר תמיד את הרע ויוצר את הטוב". במשמעות זו אפשר לראות את רעיון הנאמנות של האדם לעצמו כרעיונה המרכזי של כל היצירה. כל הרמוניות נבחנות—וגם נכשלות—במבחן מוסרי זה. הכפייה בהשטן קשורה בכפירה בישוע והמאמין בישוע חייב לראות בהשטן את ה"אנטי־כריסט" הקיים בכל הזמנים ומנסה להשתלט על האדם. המשטר הסובייטי הוא אנטי־כריסט, והמלחמה נגדו היא היא הנאמנות לישוע ולתורתו.

בוויכוח הטראגי בין ישוע לפילאטוס מרוכז כל המיסר לצדו של ישוע. פילאטוס הוא שליחו של הכוח הגס, המעמיד את רומא מול מלכות השמיים. החירות האמיתית היא החושש הפנימי של האדם, המקבל את ערכיו ממלכות המוסר והטוב. העלייה על הצלב מתיך נאמנות האדם לעקרונותיו היא שאי ההקרה, שלעומתה מחוורים כל כוחות השטן והרע בימים רחוקים כזומננו שלנו. רק האמן ואהובתו יוצאים בשלום מ"פרדסו" של בולגאקוב. אמנם, גם בהם מתעלל השטן, אך הם השנים מאמינים באהבתם ושומרים אמונים לעצמם. על־ידי כך גובר ה"רוחני" שבהם על תעלולי הכוחות הרעים, והם זוכים לחסדו של המספר.

הגרעין לקשת מגוונת של בעיות דת ומוסר, חברה ופילוסופיה, אך הספר כולו מעוצב ביכולת אמנותית הרוויה הומור וסאטירה, לעג ושגינה לדמויות ולאירועים כאחד. זהו עולם מלא צבעים וקולות ורחוק מן הריאליזם הסוציאליסטי. למעשה, סותר בולגאקוב את הממשות הסובייטית ומורד בה בכל שורה של ספרו. הוא אינו מקבל את התורה התופסת את האדם ואת העולם בשחור־לבן ומרדדת לגמרי את הקיום האנושי.

בולגאקוב מתעניין בפרטים הקטנים, וככל אמן־אמת הוא מחפש בהם את גילוי של המופשט ושל הכללי. את חיפושיו הוא עורך באמצעות המרידה ב"תבונה הטהורה", והעקרון המנחה אותו הוא שהכל ייתכן בעולמנו, כולל נסים־ונפלאות. "הנסתר" שבחיים חשוב לא־פחות מן ה"נגלה", והקשרים הקיימים בין האדם לעולם המיטאפיזי חזקים הרבה יותר ממה שאנו משיגים בכל חמשת החושים שלנו. הקיום הוא איראציונלי, ואם אפשר לתפסו בכלל הרי זה רק בעזרת המיתוס, האגדות והדמיון. כל הצורות האלו אינן צורות בלבד; הן מלאות תוכן וממשות "ריאליות" בעלת משמעות מהותית ביותר.

אל העולם הדמוני הזה, יציר־השטן, מביא המחבר את אורחי מוסקבה בשנים הראשונות שלאחר המהפכה. אפיקורסות גדולה מזו, כ"מדומה, לא יכול אפילו השטן להמציא. התרשים, ההיים בשיגרה אפורה, מאבדים פתאום את הקרקע מתחת לרגליהם ונופלים ל"תוך זרועותיו של מיתוס ההפקר. העולם המאטריאליסטי ניטל בסיסו ממנו, והאנשים מתגלים בכל קטנותם, כפי שהיו בימי הצארים. אך לא רק האנשים כושלים; גם מוסדות נכבדים כאגודת הסופרים וועד־הדיירים מלאים שחיתות ובטלנות. באחת הסצינות מתאר המחבר חליפה ריקה, היושבת במשרד ומלאה טפסים. לאחר שהפקיד חוזר לתוך בגדיו הוא מאשר את כל החלטותיה של החליפה הריקה... אין כל זכר ל"הומו ג'ובוס"

* מיכאיל בולגאקוב: השטן במוסקבה; תרגום: גים; א. ר.; עם עובד / ספריה לעם, 1969; 374 עמ'.

אליקום : ספר ההזיות

בחלקה האחרון של הטרילוגיה המספרת על חיי אליקום חוזר מחברם של "חיי אל-יקום" ו"בסוף מערב" במסע־הזיות, הנמשל כמסע־רכבת, אל תוכן וברן של מציאות יות והתרחשויות אותן תיאר בספרים הקודמים, מתוך כוונה לרדת עד תכלית משמעותן. עלילות שני הספרים הקודמים היו אפוא חיצוניות, עלילות־משחק, שמטרתן להמשיך ולהניע את החיים עד בואו המיוחל של יום הגאולה, ציפיה שבמהלכה מקפח כנראה אליקום את צלילות־דתו. "יום אחד ויחיד של היותי נופל וגלוי עיניים, אשר מחזה שדי יחזה... הן לשמו של הרגע הזה התפללתי ומפוחו חזרתי וקמתי מן המפלות". זהו מסע פיוטי רב־השראה, רווי חכמה נוגה, אל העבר, בחיי פוש אחר ההתגלות והסיום הגואל. ברוחו קרוב "ספר ההזיות" הרבה יותר ל"חולות הזהב" שני ראשיתו של תמוז כמספר מאשר אל שני החלקים האחרים בטרילוגיה, זאת על אף שמסע הזיותו, המתרחש כשאליקום בן ה־44 יושב בבית מחסה ואגב קריאה בעתון יומי, מחזיר אותו לא רק אל "חולות הזהב" של הילדות התמה והטהורה אלא גם אל עלילות הפיקאר־רסקה והאהבה האירוטית מן החלק הראשון והשני של הטרילוגיה. אכן, במסגרת רתבה יותר ראוי היה להקדיש תשומת־לב מפורטת לשאלה אם יש הומוגניות בין החלק המשלים של הטרילוגיה לחלקיה הראשונים. וכן גם לשינויים החלים בדמותו של הגיבור, הריפים עד כדי כך שדומה כאילו רק עלילות־חיים חיצוניות מחברת את אל־יקום זה ל"אליקום" האחרים. זו שאלה נכבדה, אך במסגרת קצרה זו מן הדין לקבוע כי "ספר ההזיות" אין בו רק משום חיפוש של תיקון לגשמת הגיבור אלא יש בו משום תיקון לדמותו של בנימין תמוז כמספר, החוזר בעצמו, ממש כגיבורו, אל העבר הרחוק יותר, שאיננו רק

מיכאל אפאנאסייביץ' בולגאקוב נולד בקיוב בשנת 1891. אביו היה פרופיסור באקדמיה תיאלולוגית, ובכך אולי הסבר ליקתו העמוקה של הסופר לדתיות הנוצרית. בולגאקוב למד רפואה ועסק בה ארבע שנים בלבד. בראשית המהפכה פירסם סיפורים ורומן־ביכורים בשם "הגווארדיה הלבנה", שעובד למחזה בשם "ימי הטורבינות". מחזותיו האחרים נפסלו על־ידי הצנזורה ובגיל צעיר ראה עצמו בולגאקוב מיותר במחנה הסוציאליסטי. החל משנת 1927 לא ניתן לו לפרסם אפילו שורה אחת. אין תימה אפוא שלא מצא את מקומו במציאות הסובייטית.

מכאן והלאה גזו כל מה שכתב. ב־1930 עשה מאמץ לצאת מרוסיה, ובמכתבו לממשלה הסתיר עד כמה אין מקום ליצירותיו ברוסיה המהפכנית. הוא מעלה את "היסודות המופיעים" בסיפורי הסאטיריים: הצבעים השחורים המיסטיים (אני סופר מיסטיקן) המבטאים את הכיעור האין־סופי של הווי־חיינו; הרעל בו ספוגה לשוני; הספקנות העמוקה בנוגע למהפכה העוברת על ארצי הנחשלת... והעירק—תיאור תכונות אפיים הנורא של בני עמי שגרמו, זמן רב לפני המהפכה, ייסורים כה עמוקים למורי ורבי, סאלטיקוב־שצ'ד־רין... בכל שנות עבודתי הספרותית הוכיחה העתונות הסובייטית פה אחד ובלהט שאין דוגמתו, כי ליצירותיו של מ. בולגאקוב אין קיום בבירת־המועצות, ואני מצהיר בזאת כי העתונות הסובייטית צוֹדקת בהחלט".

גם וידוי זה לא הועיל לסופר, והשלטונות לא הניחווה לצאת. בולגאקוב חי בעוני ובבדידות עד למותו במרס 1940. מחלותיו הקשות ועורונו לא מנעוהו מלשקוד על יצירותיו. שתיים־עשרה שנה עסק בכתבת "השטן במוסקבה", שהיתה צוואתו הרוחנית. בסוף שנות ה־50 החלה הריאהביליטציה הספרותית שלו.

י. פ.

* בנימין תמוז: אליקום—ספר ההזיות; עם עובד / ספריה לעם, 1969; 176 עמ'.

הסוציאליסטי" המפורסם. ספרים אלה מעסיקים תקופת-מה את המוספים הספרותיים וכתבי-העת, נחטפים ככעכים טריים, ואחר נעלמים הם, אם אין הוליבוד מוצאת להם גאולה על גילי הצלוליד. אין זה מפליא כל-עיקר שרוב הדברים שנכתבו על "קובלנת פורטנוי" התייחסו אל הספר לא כאל יצירה ספרותית בעלת-ערך אלא כאל מסמך פסיכולוגי-תרבותי-חברתי ובידקו את מהימנותו ואת מהימנות הגיבור, כמו גם את מהימנות הפסיכיאטר הדומם שלו. ע"פ בחני-הפסיכואנליזה. כמסמך פסיכולוגי-סוציולוגי יש לספר חשיבות בלתי-מבוטלת, לפחות כמו לדו"ח-קינסי עליו-השלום. דמותו של פורטנוי מיצג אותו "מיעוט" מודרני החותר לחירות הסטיות (סליחת!) המיניות, בצדק או שלא בצדק, ולהתפרקות מכבלי המסורת הפוריטנית, הפרוטסטנטית והיהודית כאחת, ויותר מכך הוא דמות המיצגת חלק לא-מבוטל מן האוכלוסיה היהודית הצעירה ילידת אמריקה. אבל דומה כי המהומה האינטלקטואלית ש-עורר רות, שכתב ספר קומי שהוא פארודיה מבריקה על הפסיכואנליזה, היא תופעה פארודיסטית מובהקת הזקוקה בלי ספק לד"ר שפילפויגל משלה, שירצה להשתתף במשחק המלגלג על מקצועו.

"קובלנת פורטנוי" הוא ספרו של סופר שנין וממולה, שעלה על ה"גל" הנכון ושט בזרם האופנתי של התסביכים, ה"מלים הגסות" וה"אידישקייט", בספינה מלוטשת ושנוגת-חרטום משלו. אין ספק שהוא משעשע לפרקים, אך בפרקים לא מעטים הוא משמים. אלה מקוראי הספר שלא נתפסו לבולמוס הווכחנות סביבו והסבורים ש"משהו לא ב"סדר" אצלם עקב כך, אינם צריכים לפנות לפסיכיאטר. כותב השורות האלו מוכן ליטול עלו את האחריות ולרשום תרופה: לקרוא ספר טוב באמת. למשל, את "השטן ממוס" קבה", שיצא בתרגום עברי סמוך לתרגומו של "קובלנת פורטנוי" וזכה משום-מה לקב"ת לפנים עירנית פחות. ההקבלה בין שני הספרים מעוררת הרהורים מרים בדבר גורלם של ספרים וסופרים.

י. ש.

עבר של סיפור-מעשה רהוט וכתוב בכשרון ושל עלילה צבעונית ושטוחה אלא של סיפור המחפש אחר משמעות הדברים. אמר גם יש ב"ספר ההזיות" פרקים שאינם אלא פרקי זכרון מן הסוג הראשון, אך עיקר שבהם איננו באותה "תדמית דברים" אלא בתהיה על סוד פשרם, בחתייה להכרה-העצמית. "אינני מבין כיצד ואימתי נתרחשו הדברים שנתרחשו בי בכל ימי-חיי. לכאורה, כל מה שהיה, הריהו מצוי ועומד גם עתה בתוך נשמתי; אבל, מאידך גיסא, דומה עלי כי מאומה לא אירע בי מעולם, ורק תדמית-דברים, כמו חשרה מגביהת-עוף, היתה מרחפת על כל ימי, ובתוכה טעונים ומקופלים כמה מן הדברים הקשורים ליום אחד ויחיד, יום שלא בא—יום שעתיד לבוא בירושלים ולהביא בחובו את גאולתו של אליקום. מסע-ההזיות של אליקום אינו מסע שלם, הוא מוליכו אל זכרונות לא-סדורים ואל הירהורים שאין אחריהם תשובה, אך לם זהו, כאמור, מסע שיש בו אמת פנימית רבה; מסע פיוטי, מיוסר, כמה לגאולה ועזרושם.

י. ב.

מה מעיק על פורטנוי

אטלס מן המיתולוגיה היוונית הקדומה נשא את כדורי-העולם על כתפיו, ורתר הצעיר של תקופת "הסער והפרץ" את ייסורי העולם, ואילו אלקסנדר פורטנוי, יהודי-אמריקאי פיקח בן 33—את תסביכי-המין של התרבות המערבית בת-זמננו. ה"יודוי" איננו, כמובן, צורה ספרותית חדשה בה ניתן לחשוף את כל מכמני הנפש, אך טבעי הדבר שפילוסוף רות בחר במונולוג לפני פסיכואנליטיקן וב"שפתה של הפסיכואנליזה המודרנית כדרך לסיפור ייסוריו של מר פורטנוי. ספרו שייך לאותה פריפריה גדולה של ספרים אופנתיים של "הריאליזם המיני", על משקל ה"ריאליזם

• פילוסוף רות: מה מעיק על פורטנוי; תר"גום: היים גליקשטיין; הוצאת שוקן, 1969; 227 עמ".

דרכים לעיון ברומן

קובץ התרגומים של מאמרים אנגליים, על-פי מבחר של רוברט סקולס מאוניברסיטת וירג'יניה, עשוי להיות לעזר לכל אוהב ספרות המבקש להרחיב את ידיעותיו על הרומן—בתנאי שיהיה מוכן לוותר מראש על הנאה מן התרגום ועל קריאה שוטפת בלא התחתיים ואבני-נגף. אילו היה הפגם רק באיכותם של התרגומים אולי לא היינו מופתעים ביותר, שהרי רוב התרגומים לספר-רימחקר היוצאים אצלנו אינם מצטיינים ברמה גבוהה, אבל תמוהה ומרגיזה העובדה שחלק מן המתרגמים עשו מלאכה קלה ובלתי-אחראית בהשמיטם חלקים חשובים מתוך הפרק המקורי בלי שיטתו לציין זאת. ישמשון ענבל תירגם רק חלק זעום ממאמרו של ר. ס. קריין על "מושג העלילה" ולא סיים אפילו את החלק הראשון שבמאמר; קיצץ את הפתיחה ואת הסיום והשאירו פורה באוויר. ולקורא התמים, שאינו מכיר את המקור, אין מבהירים זאת כל-עיקר.

ראובן צור משנה את טעמו מתרגום לתרגום (ולפעמים יש שיפור). בזאת נוכחתי כשקראתי את תרגומו הנרכה לפרק "העלילת לה" של פורסטר. בתרגומו הראשון (שנכלל ב"אספקטים של הרומן") הוא כותב: "...ויכול לסדר לנו שששמע כשהם מדברים אל לבם", ואילו בפרק שלפנינו: "...ויכול לאפשר לנו לשמוע אתם כשהם מדברים אל לבם". או תירגם fiction כ"מלאכת הסיפורת", ועכשיו—"מבדה" (אגב: זה המונח שנכפה על כל התרגומים, בצד המונח "פעולה" כתרגום ל-action).

העובדה שהתרגומים גולמניים אינה גורעת, כמוכן, מערכם של המאמרים עצמם, שנכתבו בידי טובי המבקרים האנגליים והאמריקאיים כהגרי גיימס, נורתון פריי ואחרים. כבודם במקומם מונח. המבקר הנודע לאיוול טרילינג (שכתב, בתוך השאר, מסה יפה על מרק טוויין) מנתח כאן במאמרו את

היחס שבין מנהגי החברה, המוסר והרומן מתוך גישה דומה לזו של אמנות-ההרצאה של פירסטר.

לאבוק, במסה "ציור, דרמה ונקודת-ראות", כותב שהרומן מורכב שני ניגודים: תמונה ודראמה. בדראמות-בימה המחזאי נעלם, השחקן ניצב על הבימה ומשחק, ולפי דבריו ותנועותיו אפשר להבין מה ביקש המחזאי לומר. המשותף לדראמות-בימה וליסוד הדראמות ברומן הוא שגם פה, ביסוד הדראמתי ברומן, המחבר נעלם ומניח לגיבורים לומר את דברם. ביסוד התמונתי ברומן מורגשת נוכחות המחבר המתמצת, מוסר אינפורמציה ומביע את השקפת-עולמו; אך תמונה כאן הסכנה שהמחבר יתערב עד כדי כך שהקורא יפסיק לחשוב לבדו. לכן מותח לאבוק בקור רת שלילית על "אנה קארנינה" וטוען שטולסטוי "שופך" אינפורמציה מיותרת ומגלה מיד את קלפיו. רומן דראמתי, לפי לאבוק, נכתב מזווית-הראייה של גיבור אחד, ואז הקורא חודר לנפש הגיבור ורואה את עולמו מתוך פרספקטיבה רחבה ועמוקה יותר. אבל—מוסיף לאבוק—גם כאשר פלובר מתאר את הכל בעד עיני אמה, הרי הוא מתאר את הדברים בלשון כזאת שזו אינה ראייתה של אמה. פלובר יוצק בעקיפים את השקפת-עולמו לתוך אמה (זוה האיש שאמר: "מאדאם בובארי זה אני"). מחבר אידיאלי, לדעת לאבוק, הוא אותו מחבר שאינו משריר דברים מעורפלים אך, מצד שני, אינו מפרש יותר מדי. הרומן הדראמתי, מיעוטו הם היסודות הדראמטיים ולרובו היסודות התמונתיים. הרומן הדראמתי עדיף על דראמה כי בו מכירים אנו את החיים בצורה מעמיקה ואינטנסיבית יותר מאשר במחזה המוצג על הבימה. הדראמה היא האובייקטיבית בית שבכל הז'אנרים הספרותיים. הגיבורים חיים על הבימה, לכן טוען לאבוק שרומן מסוג זה הוא האובייקטיבי ביותר, כי אנו יכולים לחוש אם היצירה נושאת את עצמה או לא.

הרבה קיבל מיור מלאבוק. ראשית: את התיוה על הרומן הדראמתי. אך א. מיור בדברו על רומן דראמתי מתכוון להבדיל בין רומן-דראמה לבין רומן-האופי, בעוד

* ראובן צור ויצחק קשתי (עורכים): דרכים לעיון ברומן; הוצאת "דגה", 1968; עמ' 629.

של לחשי-הכישוף, שהיו בשיריה הקודמים, כמו נעלם ואיננו. אין מהם בספר השלישי אלא קולות עמומים ורחוקים, ועל מקומם באו קולות המדברים על הידלדלות האמר-נה בכוח-הכישוף. הלשון השירית, שהיתה רוויה ארכאיזמים וסוגסטיביות מקראית, מפנה את מקומה כליל לשפה פשוטה, יומיומית כמעט, ולא אחת פשטנית ("טיפש מי שמניח לשקוע כרצונה", או "שגעון שכזה שדשא יחשוב שהוא שדה שעורה"). תפנוקי האשה-הילדה-המשוררת עם שיריה ועולמה, הגעגועים, עומק האהבה והבדי-דות—שעלו כמו באוב בשירי "אהבת תפוח הזהב" ו"חורף קשה"—הפכו להיות דיון שירי של המשוררת עם עצמה ודיווח על המתרחש בעולם ובעולמה. האווירה התרחקה לגמרי מן המיסטי-הבאלאדי והת-קרבה לממשיות ריאליסטית, בנושאים, בסי-טואציות ובציורים. ההיואשות מפותח של שירה המעלה עולם של חלומות ודמיונות מתבררת בשיר "ומיון הוא דבר שאין לו שיעור"; וכך היא אומרת שם: "וכל חלום מות נעוריד וכל דמיוןך לא יוציאו אותך / מתוך המים". חידת החיים והמוות, געגועי האינסוף, התרדה והפחדים, הפכו אבדן שהוא עובדת-קיום שאין למרוד בה, ודאות איומה שיש להביט עליה בעין מרה ומפוי-חח ("ידעתי שמר יהיה סופן של הנמלים / הרבה עבודה קשה, ובלי אריכות-ימים"). כל שאפשר לעשות באבדון הוא לשוחח על-אודותיו עם אחרים או להתלונן בלי לצפות לניחומים. כך אפוא רבים מן השי-רים נעשים שיחת-תלונה והצבעוניות האק-זוטית—צעצוע וקישוט, לא עוד איי-שמשוזהב אלא יכשות חמות מאוכלסות כיעור ומוות. יראת הבדידות והתעיייה אחר האהבה הופכת להיות עולם מרוחק, קר, התחסדות או אף משחק. זעקתה של המשור-רת—"אין בני בגד בכלל / הרי זאת אני הבערת"—קשה לה לתפוס לגבי שי-ריו של הספר השלישי. כאן הנקל להבחין

שלאבוק ניגש אל הרומן מתוך דמות המספר, או מתוך היחסים בין המספר, הגיבורים והקורא. לפי מיד, רומן דראמתי פותח בנוג, שלא כרומן-האופי הפותח ביחיד (כדוגמה לרומן-אופי הוא מביא את "יריד-ההבלים"). בנובילה דראמטית, אומר מיד, צריך המספר להוביל את הסיפור לספונטא-ניות כדי שלא יהיה סכימתי. ברומן דרא-מתי, האופי מקדם את העלילה והעלילה משפיעה על האופי. הרקע נוצר על-ידי מאון כל הלחצים על האפיים של הדמויות. מתוך כך נוצרת סיבתיות פנימית קסדגית; ברגע שחל שינוי באופי חל שינוי בעלילה—ולהי-סך. מיד מדבר על האמת הפנימית של הרומן הדראמתי; עולמן הפנימי של הדמוי-יות מוצג לפנינו כהופעתן כלפי-חורן, ואילו זו חופפת את מצבן הפנימי. תכונה זו נעדרת מגובלית-האופי. כאן הגיבורים הם טיפיים—דמויות שטוחות. הרומן הדראמתי מתקרב יותר לטראגדיה פואטית, בעוד שרירי מן-האופי מתקרב יותר לקומדיה. ברומן הדראמתי יש התרכזות במעגל-חיים אחד, התרכזות המעשירה את העלילה, ואילו בגי-בילת-האופי עובר הגיבור מתפאורה לתפ-אורה. הסיום של הרומן הדראמתי נותן לנו תמונה שלמה ומוגמרת של אופי הגיבורים. בעקבות לאבוק כתב פורסטר את ספרו "אספקטים של הרומן". פורסטר אינו מקבל את גישת לאבוק לגבי הרומן הדראמתי. הוא מחלק את בעיות הרומן לאספקטים אחרים ובהם אספקט העלילה, המובא בקובץ שלפ-נינו.

פ. ב. ד.

הספר השלישי

קריאה בספר השירים השלישי של דליה רביקוביץ מביאה לידי מסקנה כי המשוררת הגיעה לאיזו נקודת-סיום בכתיבתה. קסמם

* דליה רביקוביץ: הספר השלישי; הוצאת לוינ-אפשטיין, 1969; עמ' 64.

פי". השואה מרופזת בסיפור העיקרי, "החנות ברחוב הראשי", המופר לנו גם מעייבודו הקולנועי.

ייחודו של גרוסמן בעיצוב הווייתה של השואה הוא בשיטתו המקורית, שהלכה מן הכלל אל הפרט. דרך-כלל מקובל ש"סופרי השואה" מתחילים את תיאורם בגורלו של איש בודד ומפליגים לסבך הכללי של יהודים רבים במחנות-השמדה. גישתו של גרוסמן הפוכה: הוא מעלה את השואה באספקלריה "פעוטה" שלה; בתוך עיירה קטנה, הממשיכה כביכול בחייה המסורתיים, "מחוץ לתחום", כמו של האש הגדולה השורפת מסביב.

היהודים חוששים, אך אינם חשים די-הצורך באסון הקרב לבוא. שכניהם שומעים שהנאצים משמידים את כל היהודים, אך גם תחושתם אינה חריפה עד כדי כך שיראו את היהודים "שלהם", המוכרים להם אישית, כמועמדים להשמדה סופית. אנשי "משמרה-הלינקה", גדודים לאומיים סלובקיים, מנסים לעלות על עגלת האנטישמיות ולהתעלל ביהודים. בתוך השאר הם ממנים מקבלי-נכסים—"אריזאטורים"—על עסקי היהודים ומנסים לשדוד מן היהודים את רכושם, שבעיד זמן-מה ממילא לא יהיה לו כל ערך...

וכך מצמצם גרוסמן את מוקדה של השואה, אך את עיקר כבדה הוא מטיל על שני אנשים בלבד: ברטקו, הנגר הסלובקי מצדם של ה"גויים", והגברת לאוטמן, זקנה חירשת ובעלת חנות לכפתורים, מן הצד היהודי. ברטקו הוא ה"אריזאטור" של העסק, שאינו מכניס כלל, ואילו הזקנה האלמנה מתפרנסת מקיצבתה של הקהילה היהודית. הקהילה מוכנה, אגב, לתמוך גם ב"גוי", מקבלי-הנכסים של היהודיה. העימות בין השניים הוא עיצובה של השואה בדרך אמונתית, ללא כל הפלגות ישרות ועקיפות לתהום הזוועה הגדולה המתרחשת מסביב.

ברטקו הוא סלובקי פשוט וישר, הנתקע לתוך "העסק" שלא מרצונו כלל. הוא בעל-מלאכה הגון, המתפרנס בדיוק, ואינו מוכן כלל להיסחף עם "רוחות הזמן" ולפגוע

בכבדים שהיא עוטה עליה; רובם בגדי אבלות, ייסורים, התיסרות.

הרבה מן השירים הם תגובה על גירויים חיצוניים, כמו חדשות ראדיו, מאורע פוליטי, סיפור היסטורי וכיו"ב. דוגמה קיצונית לרעה הוא השיר "מה קורה לנו" ("והיום מנהמת הרוח בהר הגולן / כחולת-כלבת / מה קורה לנו?"), אך גם בשיר טוב יותר, כמו "קרני חטין", אין למצוא אלא טיפול צבעוני, פוזל-אל-אופנות, בפרט שה היסטורית רחוקה, כבדה במשמעויות רציניות.

שיריה החדשים של דליה רביקוביץ הם שירים של התפכחות, של בדידות וצבעים אפלים יותר, והם מגלים חוסר-אמונה בכוח ניחומו של השיר. דומה כי רגש-אכזבה זה הפך אותה למתלוננת או למספרת. נראה כי בראש-וראשונה הוא נובע מסיומה של דרך-בשיר, מדילדולם של מקורות השיר האמיתי. רק שורות מעטות שבות ומגלות את כוחה לכבוש ולהכריע את הקורא בעצמת הנסיון של חזירתו אל משמעותם של דברים.

3. ז.

סיפורי גרוסמן

סיפוריו של הסופר היהודי-הצ'כי היושב בישראל, לאדיסלאב גרוסמן, עוסקים בקיום ו-באיי-קיום—השואה של יהודי סלובקיה. המחבר מעלה לפנינו את הווי-החיים המשותף ליהודים וסלובקים בעיירה קטנה, אשר נכרת בימי המלחמה, כאשר זכתה סלובקיה ל"עצמאות" בחסותה של גרמניה הנאצית. גם במבחנה של ההשמדה מגלה המחבר בין פשוטי-העם סלובקים המסייעים ליהודים ומנסים להצילם מן "הפתרון הסופי".

* לאדיסלאב גרוסמן: חנות ברחוב הראשי, מבית אנא-אמא, הכלה; תרגום: נחמן בן-עמי; ספרית מעריב / הוצאת אותפו בע"מ, 1969; 255 עמ'.

תצפית אל מעבר לרחוב

על נוסח כתיבתו של הרצל ארליך מעיד הוא עצמו בסיפור האחרון שבקובץ, "חריי-שי ומאוהב": "אינני מתחיל דברים ואינני מסיימם. אני מצוי אי-שם באמצעיתם, קבוע שם כקלף-תמונה קטן על ציור-קיר ענקי שמסגרתו המסד והטפחות. זהו גם אופי עבודתי. חלקי בה תלוש-בלי התחלה ובלי סוף". הודאה זו של בעל-דין שרירה וקיימת לגבי כל הסיפורים, והמחבר ידע מה כתב. הקו האפייני להבעתו הוא אפוא אקלים העלילה; העלילה עצמה אין לה משקל וחשיבות. החשוב הוא "מסביב לנקודת", שבהעלאתה ובתיאורה מתגלה כש-רונו של המספר.

באותו סיפור, "חרישי ומאוהב", כותב המחבר: "כל האנשים שיש לי נגיעה בהם רואים בי אדם שקט, מסודר ונקי... אך לעתים יש בי הרגשה שאינני מדביק את קצב החיים. יש בי הרגשה שאני משייט לי כך, עצל ורפה באוויר השקוף, כעלה נוצה ברוח מצויה, לא-איכפתי ובלתי-שייך... מאחורי ומצדדי נושם הכל בקצב קדחתני עד להתפקע, ואילו אני מקופל סביב עצמי בחמימות ומתיקות כוחל בפקע-עת-גולם—טוב לי כל-כך עד שאינני מתאוה להבקיע, לצאת ולפרוץ..."

הסיפור הגדול ביותר הוא "יום אחד, לוואני טיג, עמוק", ועניינו סתם-יום-של-חול המורכב שלושה מעגלים, הרמוזים בכור תרתו. היום נמתח לא רק בתחום הזמן אלא במישור ההווה כולה. אין לו ראשית אף לא אחתית. הוא זורם לאטו וגורף אתו את ה"אני" המספר בעצלותיים, המשול לעלה נידף ברוח. אפילו נסיון הגניבה שמנסה האנטי-גיבור בקופת-החסכון של אחיו הנער מתואר כלאחרי-יד, מתוך התעלמות גמורה מן הצד המוסרי שבדבר. נסיון כושל זה זוכה ליתר-הצלחה עם סחתי בת כרכי "אנציקלופדיה כללית לנוער"

* הרצל ארליך: תצפית אל מעבר לרחוב (סיפורים); ספרית מקור, הוצאת אגודת הסופרים ליד "מסדה", 1968; 131 עמ'.

בגב' לאוטמן, שאותה הוא מכיר ומכבד זה שנים רבות. אלא שגיסו, מפקד-המשמר, עלה לגדולה באותם ימים והתעשר משוד יהודים. הוא ואשתו ואחותה—אשתו של בר-טקו—לוחצים עליו ותובעים ממנו בכל פה שימלא את תפקידו ה"לאומי" ויקבל אף הוא את חלקו בסעודה הכללית. ברטקו נקלע לנפתולי מצפון, בעוד האדם הישר שבו מנסה להתקומם נגד תפקידו החדש.

בבוא המבחן הגורלי ויהודי העיררה מוצאים לגירוש, אין ברטקו יודע מה יעשה ביהודי דת. מרוב היסוסים הוא דוחף אותה בכוח למחסן אפל, ומכוח מפתו מוציאה הזקנה את נשמתה. כאשר הנגר רואה מה עולל ליהודיה הזקנה, הוא תולה את עצמו כדי לכפר במותו על פשעו.

הגברת לאוטמן הזקנה התאלמנה והתחרשה לפני שנים רבות. הואיל והיא מכירה את בני המקום מילדותם, סבורה היא שברטקו הנגר בא לעזור לה בחנותה לעת זיקנתה. היהודיה הזקנה אינה צועדת עם הזמן, שלגביה נעצר מכבר. מאז היא חיה מעבר למציאות. היא אינה יודעת מאומה על השואה, כשם שאינה קולטת כלל את המציע אות החברתית: כשהנגר מנסה להסביר לה את הענין של גירוש היהודים אין מוחה תופס כלל. השואה מידפקת על דלתה, חודרת לביתה, אך אינה מגיעה אל תודעתה. תה. הזקנה היהודיה שייכת כבר לנצח, ומותה וחיה אינם משנים ולא-כלום...

רוב הסיפורים האחרים עוסקים אף הם באווירת השואה: אשה סלובקית המסתירה זוג זקנים יהודים ומציגה את הוקן כרבי שקם בתחית-המתים ("מיטת עץ-אגוז"); מניעת ניתוח של ילד נוצרי באמצעות "מעשה-נסים" כביכול של יהודים ("בטרם ביקר"); מעשה בכלה יהודיה שמנסים להצילה מן הגירוש והיא עומדת לגורלה ("הכלה"). בשני סיפורים נוספים ספוגי הזמור ("מבית אבא-אמא" ו"הדוד דוד הולך לראות כלה") מעלה המחבר מזכרונות ילדותו.

שרשים יש לה בתוך העולם הפנמי, ומהם היא מסתעפת והולכת לכיוונים שונים, העולים מלמעלה וסוגרים על "מיטת־סדום" של המאוויים הדחוקים והגלויים.

מסעי איִש־הַחוֹשֵׁשׁ

מיעוטם של הנושאים ב"מסעי איִש־הַחוֹשֵׁשׁ חש" לקוחים מן ההווי האוניברסיטאי־הסטודנטי בירושלים, ורובם ממסעות בצפון־אמריקה ואירופה. מכנה־משותף להם: הנ"דדים וחוסר השרשיות וההיצמדות לאינו קרקע שהיא. הצורה הקלילה והשוחקת של הסיפורים, הסגנון המרחף, כביכול, מעל לדברים, נוגע־ואינו־נוגע ומתובל בסוג מיוחד של הומור־לא־הומור—אין בכוחם להסתיר את ה"אנטי־קיום" של הדמויות. הגיבור, שהוא דומה בכל האירועים, תועה בדרכי נעוריו, מתחיל ללמוד ואינו מסיים, אוהב ואינו מקשר עצמו לאשה, מחפש ואינו מוצא, נודד ואינו מגיע לשום מקום. אפילו משא ה"תסביכים", שבלעדיהם לא תיתכן כמעט כל כתיבה "מודרנית", אינו מעמיס עליו משא כבד־לעיפה. הוא ניתן בצורה קלה וב"כפיות של תה" שאפשר להתגבר עליהן בלי קושי. אך לשונו של המספר והאווירה שהיא יוצרת הן־הן המח־יות את העלילה ומשוות לה ארשת שמחה, אפילו כשהדברים אינם שמחים כל־עיקר. בסיפוריו האחרים, "שכונת חאפ" ו"לפחד אין צבע", הצטמצם המחבר בראיית נופי ילדותו ובתהודת האירועים המרכזיים של מלחמת־העולם השנייה ומלחמת־ששת־הי"מים. ב"מסעי איִש־הַחוֹשֵׁשׁ" ניתק המחבר את גיבורו מן המציאות "הקטנה" של ישראל והפליג אתו ל"עולם הגדול". הוא מעבירו לנופים זרים, מלבישו לבושים אחרים של זמן ומקום, ומוכיח כי "צבר" נשאר יליד־הארץ לכל דבר ולכל אירוע.

* גדעון תלפו: מסעי איש החושש (סיפורים); אל"ף הוצאת ספרים בע"מ, 1969; עמ' 184.

ומכירתם למוכר ספרים משומשים. והנה גויס סכום של חמש לירות כדי לעשות "חיים", המתחילים בביקור ב"סינמאסקופ", שהוא "בית־היוצר לחלומותי הוורודים". השקיעה בחלל החלומות מסתיימת בהצלחה חמרית של קבלת דמי־הכניסה בחזרה. לא־חר־מכן בא ייצוג קטע מן המציאות, על בריותיו ועל אירועיו במסגרת בית־קפה "של הבוהימה". האורחים "השובים כחלק מן הריהוט, כמכונת־האספרסו הצמודה לדל־פק: לעולם הם שם, איש בפִּינתו..."

דמויות רבות עולות כאוב מארץ. עברן ועתידן נסקרים בדמיונו של המספר. הוא מנסה לתפוס את האנשים ברגעים מסוימים ובעין "הצלמניה" שלו לקבוע מהיכן באו ולאן הם הולכים. השקיעה הצפויה לכל אחד מהם באה לפתור את חידת קיומם, הנתונה מראשיתה בתוך צללים מאפילים של אנטי־קיום. הפעילות הבאה בסוף אותו יום של בילויים ממשיים נעשית על גבי קטנוע של חבר: "אנו כבר דוהרים. מהירותו של אדם כבודו: הכביש, המדרכות, עצי הפי־קוס הנטועים בשוליהן, פנסי הרחובות, גורות הניאון, בתי־הקפה, האנשים. אנו נמצאים בתוך המירוץ הגדול ויקח השד את כולם..."

ובסופו של המירוץ הנה בא הווידי: "גופי ספוג רעל... אני מנסה לחשוב על עבודה קבועה, חיים מסודרים, יציאה מן הערבוב־יה של מעשי־עראי שאין לי שליטה בהם; ... השיתוק אוֹחֹזני, הפחד; המפלט—דרך פרודור החלומות, הבטחון—בעצלות המשפרת; סומר כולי ומכוֹדן אני מתחפר בעמדת הקיפוד שלי, איש לא יעקרני... ראשי מלא פרחים, שירים, חרוזים, דמיוֹנות, אכסיומות ואגואיזמים. אני מנסה לע־צום את עיני, תוצאות מדהימות! אני נרדם כהרף־עין..."

בתוך המעגל—הראשון—של "היום" הארוך שתולים המעגל ה"ליוואנטיני" והמעגל ה"עמוק". רישול, עצלות, היסחפות עם גלי הזמן הם מסימני הליבנטיניות, ואילו המע־גל "העמוק" בא להוכיח שכל האנטי־מציאות הזאת איננה מן השטח ולחוץ.

בת מאד—נמצאים רבדים אחרים לגמרי, ספור־גים ריח אדמה טריה של קבר רענן ולוח־שים פסוקים ידועים מקהלת.

לפתחו של בור

עולמם של יהודים חרדים בירושלים אינו פתוח לאנשים מן החוץ ומעט מאד נכתב עליו. החרדים היחידים שאינם משכיחים את קיומם הם אנשי "נטורי קרתא". רובם הגדול של יראים־ושלמים בירושלים רחוקים כמדומה מן ה"תדמית" שהציבור הכללי משווה להם בגלל פעילותם של "נטורי קרתא". הללו ממשיכים במסורת הקיום היהודי לפי הדפוסים המקובלים מן הדור־רות הקודמים, ועיקר קיומם המגמה לקיים את אורח־חיייהם בעולם המודרני, לעמוד ב"רוחות הומן", ולהבטיח את הרציפות הדתית־המסורתית לדור יבוא.

סיפוריו של לוי־יצחק הירושלמי פותחים אשנב קטן למציאות חייהם של הללו ומר־אים לנו שגם בעולם סגור זה יש מאבקים והתלבטויות שהמיתח האנושי שבהם אינו נופל מזה שבחיייהם של חילוניים. המתברר, מיוצאי השכונות החרדיות בירושלים, מכיר היטב את הרקע האנושי והחברתי. כל סייפור שלו מעלה אירוע יוצא־דופן המציג את בעיות ההתנגשות שבין עולם שרשי ויצבי זה לבין טבע האדם וחולשותיו. שנאה וקנאה, צרות־עין, אמונות תפלות, לעג ובוז לאנשים מופייגורל ולמודייסבל, חוסר כל הגנה לזולת, התעלמות מרצונו של הפרט לנהל את חייו לפי רצונו ומצ־פוננו—כל המידות המגוננות האלו שרירות וקיימות בחברה זו כבכל זולתה, הצביון הדתי והמסורי של השקפת־עולמם של הדת־יים מבליט ביתר־שאת את חריפותם של הגילויים השליליים כפי שמעלה הסופר בחיבורו.

• לוי יצחק הירושלמי: לפתחו של בור (סיפורי ירושלים); צייר: משה בן־שואל; הוצאת אור, תלאביב, 1969; 152 עמ'.

נראה שפוחו יפה במקום־גידולו בלבד, על כל חילופי המראות שחלו בו בעשרות הש־נים האחרונות. קליטחו בפאתי מערב אינה עולה יפה, בדרך־כלל, ותחושת הנכר והז־רות מלווה אותו כל הימים.

הקשרים היחידים המזינים אותו הם, להל־כה לפחות, היחסים עם טיפוסי הנשים המזדמנות בדרכו. אך גם יחסים אלה מש־תבשים, במוקדם או במאוחר. איזה נוגדנים קיימים בתוכו, והם דוחים ממנו את כושר ההסתגלות וההתבוללות בחברה זרה. דוג־מה נאה לכך היא הרגשתו בתוך ניו־יורק, כשסביבו "עדר צפוף של פנים נכריות, בדי־דות מטומטמת ומאופנת, המאוחד כולו בברית־סתרם והמובל כחפרפרות מתחת לא־דמה, במחילות חשוכות, בעיר העצומה והמזורה ביותר בתבל..."

הוא חש כי העיר הגדולה היא מיתוס ומפק־פק אם אי־פעם יהיה בשל דיו כדי להי־פתח אליה כדרוש". אף אשתו האמריקאית אינה מבינה לרוחו, וכשהיא מנערת אותו ממחשבותיו היא שואלת: "עדיין הוגה באמא ז'?"

ניו־יורק הגדולה מזה, ואמא בעלת־הקיוסק בפתח־תקוה מזה—אלה הם שני הקטבים שביניהם נרקמת ישותו של התינוק שיצא לתרבות גדולה, כפי שמעלה תלפו בכל סיפוריו. אך לא רק בעולם הגדול קיימת בדידותו של הישראלי הצעיר. גם בהווי האוניברסיטאי, במצהלות הסטודנטים, בהול־לות, בצנייות, בפרשות־האהבים הגדולות והקטנות מצויה נקודת־המוקד בחדר "מוזר ומקולל", שבו איבד סטודנט אחד את עצמו לדעת והשאיר פתק ובו שלש מלים: "שלום, עולם נפלא". גם כאן ניטל טעם המציאות, כל הדרכים נגמרות, כל הפתחים נסגרים, "והכל פה הוצף בשחור, / ונחנקת גם קרן־האור... / אז תדע, ידידי, כי הגעת לחוף, / הכיסא והחבל, הסוף". בנכר הקרינה דמות האם, ואולי הנוסטלגיה לבית ולנופי היל־דוח, ואילו בירושלים מצפים הכיסא וה־חבל...

מתחת לשחוק שקוי־שמש, מתחת לפתיבה הלכבית—וכתיבתו של תלפו היא אמנם נלב־

ויגונם של אנשי "העליה השלישית". כתיבתו מעלה את מראות הנגעים של העיירה היהודית החרבה ושל דמויותיה, את משברי נפשם של צעירי היהודים, הרואים עוגן הצלה יחיד בעקירה לארץ־ישראל, אך גם פתרון זה הוא יותר בבחינת נסיון הצלתו של הפרט מאשר הקרנתה של אידיאולוגיה ציונית. גם בבואם לארץ־ישראל לא ימצאו מרפא למדווייהם. בקיבוצים, במושבות ובערים שב־ כאן ממשיכים הם בהווי־חייהם המעורער— ותקנה לשברם אין.

אולי אפייני ביותר לכל הסיפורים הרומנים והתנובילות של יערי הוא הסיפור האחרון החותם את כל ארבעת הכרכים, "התועה והעיור". המוטיב הוא סיפורו של חסיד כרסלבי:

"אחד מן התבורה שמרגיש בעצמו כי הוא נופל ממדרגותיו ועבודתו שוב איננה מה שהיא צריכה להיות, הולך אל חברו ושופך לבו לפניו, עד שהלה מחזקו בדברים ומסייע בידו לצאת מן המבוכה. אבל היאך ידעתי לבוא אל חברי ולספר להם דבר כזה, שאיני יודע עוד אם חי אני? מה אומר לך? התהלכתי כמו בעולם התוהו. ידעתי שאני ראוי לרחמים, אבל אפילו לרחם על עצמי לא יכולתי.

"והנה קרה לילה אחד שהייתי מהלך בחור צות העיר בחשכת הלילה... ושמעתי קולות יוצאים מן החצרות החשוכות, קולות פשו־ טים של בני־אדם, שאתה יכול לשמוע כמו־ תם בכל לילה ובכל מקום בעולם; כאן גניחת זקן שנדדה שנתו, כאן צעקת אשה שביעתה חלומות רעים, כאן בכי תינוק רעב. וכשמעתי את הקולות הללו נתמלא לבי רחמנות גדולה על העולם, על הבריות שבעולם וגם על עצמי. אז ידעתי שאני חי..."

לעומתם יודע לוי־יצחק הירושלמי לספר על בני־עלייה מועטים, אשר כגדולתם בתור־ רה כן גדולתם במוסר ובדרך־ארץ. הללו מנסים לעמוד בפרץ ולסייע בידי האיש או האשה הסובלים. בדרך־כלל אינם מצ־ ליחים בשליחותם, שאותה הם נוטלים עלי־ הם מאהבה ומרצון. "דעת הקהל", שב־ חברה סגורה זו היא תקיפה יותר ורגישה יותר לכל אדם ולכל מעשה הפוגעים במוסכמות הכלליים והמסורתיות, מתאכזר־ רת יותר ומבקשת להעמיד את הדברים על הדין ועל חומרת הדין.

הסיפור המרכזי, "לפתחו של בור", מספר על יחסים יהודים־ערביים בימי המאורעות ומלחמת־48. רבי־השכונה מטפח קשרי רעות ואחוה עם חלבן ערבי ומסייע לו. לאחר שהערבי נהרג בידי יהודים, שנקמו על רצח יהודים ביום שלפני כן, מטפל הרב בבני משפחתו של הלז ועוזר להם לקיים את עצמם. את ילדתו היתומה של ההרוג מכניס הרב לביתו ומגדל אותה, בניגוד גמור לדעתה של השכונה. משגדה הנערה וביקשה להתגייר נאבק הרב עם המוסדות הרבניים כדי להכניסה ליהדות. לאחר שנים מרובות של מאבק עלה בידו לגייר את פטמה ולהשיאה לאחד מבני השכונה, אך התנגדותם של בני השכונה נמשכה, ולא נמצא בעל־בית שיסכים להשפיר לזוג הצעיר חדר למגורים. אמה הערביה של הגיורת העמידה לרשות הוג הצעיר חדר הסמוך לרפת בה התגוררה. והנה, עשרה ימים לפני הנישואים פגע בכלה ובחתנה פגז שנורה בידי הערבים, ולא זכו להיכנס לחופה.

סיפורי יהודה יערי

סיפוריו של יהודה יערי נסבים על ההווי היהודי במזרח־אירופה בימים שקדמו ל"עליה השלישית" ועל גילגוליה של זו בארץ־ ישראל. "שבירת הכלים" של הקיום היהודי במזרח ובמרכזה של אירופה לאחר מלחמת־ העולם הראשונה היא נושא מרכזי ביצירתו של יהודה יערי בנוסף לנושאה השני—סבלם

* סיפורי יהודה יערי, מהדורה חדשה מתור־ קנת (ארבעה כרכים): כאור יהל (רומן), דרכים ואהלים (סיפורים), שורש אלי מים (רומן), עד הביתה (סיפורים); הוצאת אגודת הסופרים העברים בירושלים, ע"י הוצאת „אוגדן", ירושלים, 1969.

איוונה הפנימי ואת משענת המשמעות החד צדדית שקיימה אותה בתוך עולם סגור ו"מבוצר". כמה קולות וצלילים יש בעולם שאין אדם שומעם כלל, כמה מראות וחזיונות יש בעולם שאין אדם רואם כלל. חמישה חושים לאדם ואפילו הוא בריא-אולם, לא כל חמשת חושיו שלמים בתכלית. על כן נכנס כל חוש בתחומו של חברו, פעמים גוון על חשבונו ופעמים משלים את חסרונו. קולות וצלילים הקרובים ביותר לאדם כמעט שאין הוא שומעם כלל. וכי מתי יקשיב אדם לקול גשמת אפו? מתי יאזין לקול הלמות לבו?..."

ולא רק העולם החי והמדבר ניחן בראייה ושמיעה שמחוץ לטבע. גם העצים והצמחים יודעים לנשום... ולבכות. וכאשר הירש-מלך, חלוץ העובד במושבה, עושה את מלאכתו רמייה וחופר באדמה תעלות שחיות ומונע מים מעצי הפרדס, מוכיח אותו המשגיח ה"תימני": "לא טוב, ריש מלך, לא טוב, בחיי!.. ראה מה עשית, סתמת להם לעצים את הפה ואת הנף ואיך ינשמו?... ראה, הנה הם בוכים העצים, בוכים הם, בחיי! החנקת אותם. קרעת להם חוט חייהם.."

הבעתו הסיפורית של יהודה יערי פשוטה, עממית ואנושית. מן החסידות של ר' נחמן מברצלב קיבל יערי את השקפת עולמו הפסיכית-הפאטאליסטית, ובכוחה הוא בוחן את מסתרי התודעה האנושית. סבלם של גיבוריו ובדידותם המדכאה מתוארים מתוך מידה רבה של הזדהות. גילגול העלילה הקצרה או הארוכה מתכוון למבחנו של האדם, ובשעת המבחן הוא מעניק לגיבוריו את שעתם הגדולה, שאינה אלא הליכה בכיוון הזהות העצמית, שנסתרה מהם זמן רב. חמימות עולה בסיפוריו, שהיא מורשת עקיפה של סיפורי ההשכלה, לאחר שהקו המוביל היישר מסופרי הדור הקודם נשבר על-ידי ברנר, ברדיצ'בסקי וגנסין. מבחינה זו רחוקים עי צוביו האמנותיים של יהודה יערי מרחק רב מומננו, ובנקודה זו אולי הפיקאנטי שבהם.

י. פ.

בסיפוריו של יערי החיים מלאים רחמים, שהם סימן-היכר מובהק לחיפוש האדם אחר זהותו. חוסר-הרחמים מעמיד את האדם ב"מערומיו, לבלי תקנה לא לעצמו ולא לחברה. סתימת המעין האנושי הזה שוללת ממנו את ההתחברות לסביבה ומונעת בעדו את ההת-וודעות העצמית, והוא תועה ותוהה בדרכי החיים. ואם במשך היום הוא מוצא לו איזה עיסוק שהוא, המבריך אותו מעצמו ומבדיו-דותו, הרי בלילות ייסוריו גדולים מחוסר רוגע פנימי. כי "מי שמע קול שאון בלילה וילבו לא חרד? מי האזין לאנקה באפילה ובשרו לא סמר? בך כי יבקע את שחור המחשכים באישון לילה, ישתוקק לבנו ויאור; רעם כי יפלח את דממתו, תשחה נפשנו מאימה... יש קולות בלילה, שכבר נתמוגו עם הדממה והיו כביכול חלק ממנה... אלא שכל אותם הקולות רוח-נכאים מהלכת בהם וכל השומע אותם נפשו תכבה במסתרים..."

הנהירה אחרי הדממה ואחרי קולה הרם של השתיקה היא שהביאה את יערי להעלות ברומן "שורש אלי מים" את סיפור חייה של צעירה אשר משך שש-עשרה השנים הרא-שונות לחייה היתה חירשת-אילמת. לאחר-מכן נפקחו אזניה לקלוט קולות והותרה לשו-נה, והנה, תמורה עצומה זו לא הביאה לה את הגאולה הנכספת. שתיקתו של העולם ושתיקתה שלה שמרו בתוכן את ההרמוניה הפנימית של הבריאה ושל הברואים. הצעירה היתה כולה ספוגה הרמוניה זו, שהיתה לה כעין חומה-ומגדל; חומה שהגנה עליה מפני הכל, ומגדל ששימש לה מצפה ממנו השקי-פה. מן הצד וממרחק מטיים, על הבריות ועל מעשיהם.

כאשר ניתחו את אזניה ונפתח לפני העולם הגדול וניתן הדיבר בפיה, לא שפר עליה חלקה. היא הוצאה מבדידותה וטולטלה בתוך אירועי הימים וספינת-חייה החלה להיטלטל בגלים הסוערים של ימי המלחמה, הפגורומים, הפריחה והנדודים, והעיקר—בסערות-הנפש החזקות ביותר של האהבה ושל מיתח-ההר-גשות והחוויות המסעירות. היא קיפחה את

"קיבל", "מצויין", "נתכוזה" במהדורות המ"אחרות.

ענין זה, כלומר ריבויים של תיקוני־סופר בין מהדורה למהדורה, יש בו כדי להוכיח ולהפ"ר גי'ן שוב את הידוע על עגנון הסופר בכל הנוגע לשקידתו בלתי־הרגילה על כל אשר כתב, אף לאחר שנתפרסם. לגבי חוקר הלשון והסגנון, ואף לגבי מבקר הספרות, תיקוני־סופר כאלה הם אוצר בלום להכרת יצירותיו של סופר כלשהו. במישור הבלשני מעלה מנצור, אגב השוואת הגרסות השונות, מסק"נות מאלפות לרוב, ודומה כי אפשר לסכם את מימצאיו בשני כיוונים: מן הצד האחד, מצביעים תיקוני־נוסח אלה על השפעה גר"ברת־הולכת של הלשון התקנית ושל הלשון החיה בארץ על סגנונו של עגנון; מן הצד השני, מלמדים התיקונים על דבקוּתו האדוקה של הסופר בתקנים של לשון־המשנה. כך, למשל, תיקן הוא את מינה של המלה "קרונ", שבמהדורה קודמת היה זכר, ועשאו נקבה במהדורה מאוחרת, וזאת בהתאם למצוי בל"שון־המשנה ובניגוד לנהוג בלשון ימינו.

דבקוּתו של עגנון בלשון חז"ל מגיעה לממ"דים מפליאים, כפי שמדגים מנצור בפירוט רב. לשם היצמדות ללשון זו עקב עגנון מק"רוב אחר מחקרי המדקדים שעסקו בלשון־המשנה, ולעתים קרובות אף התאים את לשונו למימצאיהם. פרק י"ב בספרנו, הנושא את השם "על יידועו של הצירוף מטיפוס 'שמו של שם'", הוא, לדעתנו, המעניין ביותר בסוגיה זו. כידוע, צירופים כגון "ביתו של אדם", הנפוצים בלשון ימינו, מקורם בלשון־המשנה. חוסר הידוע הפורמלי במלה שאחרי "של" עורר תמיתה בקרב חכמים, ויש שנהגו להוסיף ה"א אחרי ה"של", כפי שדורש התגיון (וכפי שמצוי בחלק מן הדוגמות שבמשנה). אולם בשנות ה־30 רווחה הדעה, בעקבות "דיקדוק לשון־המשנה" של פרופ' סגל, כי הצורה הנכונה של צירופים אלה היא בהש"מטת הה"א. תיקוני־סופר שבכתבי עגנון מלמדים כי בשנים ההן אימץ לו הסופר מס"קנה זו, ובמהדורותיו שיצאו בשנות ה־30 השמיט את ה"א־הידיעה ברוב המקומות שבהם היתה מצויה קודם־לכן. אולם בכך לא

בלשונו של עגנון

לשונו של הסופרים העברים בני־דורנו לא זכתה עד כה לשימת־לב ראויה לשמה מצד חוקרי לשונו; והלא העיון הלשוני היהו כיום בחינת אבן־השתייה לחקר היצירה הספ"רותית, שלא לדבר על ערכו של חקר לשונו של הקלאסיקנים המודרניים לקידום מחקר הלשון ולהבנת תהליכי ודרכי התפתחותה. אפילו לשון יצירתו של ביאליק עדיין לא נחקרה ביסודיות (אך יש להזכיר כאן לטובה את עיוניהם של הבלשנים א. אברונין וי. אבינרי באספקטים אחדים של לשונו של ביא"ל(יק). לעומת זאת הרבו בלשנינו להעמיק בלשון המקורות הקדומים, ואף השיגו היש"גים מרנינים לכל הדעות. ולא ייפלא הדבר: דורנו זה נשתמע בשפע של טקסטים חדשים שהועלו מגניזתם כגון מגילות יב"ה־מלח, הג"ניזה הקאהירית וכן כתבות ארכיאולוגיות אין־ספור, והללו כמו הכתיבו לחוקרינו את תחום עיסוקם. אלא שעל־ידי כך נתקפחה הלשון החדשה, ואך בודדים נוטים כיום לתהות על קנקה.

ספרו של ד"ר יעקב מנצור היהו, אפוא, מעשה חשוב ודבר־בעתו. ספר זה, שראשיתו בעבודת־דוקטור של מחברו, מוגש לנו כאן בגירסה מורחבת, צורפו אליו פרקים אחדים העוסקים אף בסגנונו של עגנון.

לכאורה, רוב פרקי הספר הזה עיסוקם ב"קט"נות": כתיב מלא וחסר, פיסוק, זמני הפועל, מילות וכינויים, יידוע וחוסר יידוע, וכיו"ב. אלא שהמעין היטב ימצא כי בלי בירורים אלה לא ייתכן מחקר יסודי כלשהו. הפרק הדין בכתיב חסר/מלא מלמדנו, דרך־משל, שבעצם נכנע עגנון לכללי הכתיב המלא, וזאת חרף הצהרותיו בננות הלח"ת יו"דין ו"וין "מיותרים" (ור' דבריו ב"זכרונות האק"דמיה ללשון העברית", י—יא, ע' 108). מנ"צור מראה לנו כי לעתים קרובות שינה עג"נון מלים כגון "קבל", "מצויין", "נתכוזה" שבמהדורות המוקדמות של ספריו ועשאו

• יעקב מנצור: עיונים בלשונו של ש"י עג"נון; הוצאת דביר, 1968; עמ' 260.

הברונים השודדים

"ברונים שודדים" היה הכינוי בו כינו איכרי קנזס באחד מקונטרסיהם (הדומים לקונטרסים של איכרי צרפת ערב המהפכה נגד אדוניהם הפיאודליים) את עתודי המונופולים ואילי ההון. זאת על משקל אדוניה הפיאודליים של אירופה של ימי הביניים. אצילים אלה, שישבו בטירות הבצורות וניצלו את רפיונו של השלטון המרכזי, היו מביאים תחת חסותם את האיכרים העצמאיים ומנצלים את כוחם לגביית כל מיני מסים ותשלומים, שאיפשרו להם להקים צבא פרטי ולרכוש כוח פוליטי. ברונים אלה נראים כאכזרים ילדותיים מול עתודי ההון של ארה"ב, ממש כשם שריבו הידוע של ריצ'ארד לב"הארי, אם למשול משל אחד מרבים, עם מלך צרפת על טירת שאטוֹגֵיִיאר לא היה אלא תיגרת אכזרים עקרה לעומת התמודדות הנפילים בין גולד ודרו, מצד אחד, לבין ה"קומודור" ואנדרבליט, מצד שני.

הציביליזציה, כידוע, איננה נולדת מעצמה, וצריכה היא למאיצים ומדרבנים. מה שעשו האוטוקרטים הגדולים במזרח עשו התעשיינים ואנשי הממונות במערב. כמובן, הם עשו מה שעשו לא מתוך מסייגרות ציביליזטורית, אך בסופו של חשבון, אף אם נתעב את דמותם או נסבור כי יש דרך אחרת לפחות לקידמה, אין להכחיש את העובדה ההיסטורית שהם אשר ביזמתם, חזונם וחריצותם האגדית דית הדחירו את הציביליזציה על פסיהן של מסילות הברזל מחוף אל חוף. הרוח הקאל־ווינגיסטית והדוגמה הדארווינגיסטית מצאו להן כר נרחב ושופע ביבשת העצומה, שצפנה בחובה את המאגר הגדול ביותר של אוצרות טבע והיתה אבן־שואבת למיליוני מהגרים מן "העולם הישן". "הברונים השודדים" מראשית ימי הביניים העניקו לאיכרי סביבתם חסות ומגן מפני פשיטות ברברים, ואילו במחצית השנייה של המאה הי"ט כיסו את יבשת אמריקה רשת של מסילות ברזל ובתי־חרושת. בכך העניקו לארצות־הברית עצמה כלכלית ומדינית שהצעידתה אל דרכה כמעט צמה עולמית ראשונה־במעלה.

מאז תום מלחמת־האזרחים ועד ראשית המאה

תם הענין. שכן באותן שנים לערך קם המדק־דק חנוך ילון והפך את הקערה על פיה. הוא עיין בכתבי־היד הקדומים של המשנה ומצא שבצירופים מטיפוס זה אכן קיים יידוע פור־מלי. בכתבי־יד אלה הצורה איננה "ביתו של האדם" אלא "שלאדם" במלה אחת, וצורה זו מיודעת היא (+ל+ האדם). ואין הצורה "של האדם" אל שיבוש של מעתיקים מאוחרים (בזכות שיבוש זה, אנב, נולדה לנו המלית "של" שלא היתה קודם־לכן!). מה עשה עגנון בעקבות גילוי זה? הלך ותיקן את ספריו בהתאם לתגליתו של ילון, וברוב המקומות הוסיף ה"א" הידיעה אחרי "של".

ובל יזלזלו חוקרי הספרות בדיקדוקי־עניות אלה. יעיינו־נא בפרקים ה"דיקדוקיים" ביוֹתר בספר הנידון ויסתבר להם שאצור בהם חומר רב העשוי לסייע להבנת דיוקי סגנונו של מספרנו הדגול. בירוריו של ד"ר מנצור בדבר מקומו של פועל, של שם או של מלת־יחס אינם עיונים תיאורטיים "סבילים" אלא יוצאים הם, בסופו של דבר, לענות על שא־לות הנוגעות לכל קורא שרצונו להעמיק בספרי עגנון. וכך מסביר החוקר בהקדמתו את אופן בירורו:

אחת השאלות, שביקשתי למצוא להן פת־רון, היא זו: שני צירופים תחביריים או יותר, שנראים משמשים לאותה משמעות, מה ביניהם? שמה יש ביניהם הבדל כלשהו במשמעות? אם לאו, אפשר רק צירוף אחד רגיל, ואילו משנהו אינו בא אלא לצורך חיקוי או בניב, שאין צירוף מלותיו חפשי, וכיו"ב? אם שניהם רגילים, האם הם מות־נים? ואם כן, במה? (ע' כ).

הספר כתוב בבחירות רבה, על אף אפיו המורכב (בעיקר בסוגיה של שינויי גרסות); ואף זאת: לשונו של מנצור יפה, עשירה וקצרת־משפטים (שלא כדרכם של בלשנים מסוימים בארצנו, הכותבים בלשון מסורבלת וחסרת־עצמיות). החומר מסור לנו בחסכון ותכליתיות (אף ההמדפיס לא סייע בכך, שכן הצד הטיפוגרפי אינו עומד על הרמה הדרושה לספרי־מחקר).

ש. ס.

של ארה"ב. עם זאת, כל המתעניין בהיסטוריה של ארה"ב, ובעיקר בהיסטוריה הכלכלית שלה, כדי ללמוד על התפתחותה בצורה מעמיקה ולא בצורה השטחית והפשטנית הנהוגה בספרי תוכחה ומגמה שונים, ימצא ב"ברונים השודדים" ספר רב-ערך וגדוש עובדות.

י. ש.

מחשבה מדינית

פרופסור י. אריאלי, ההיסטוריון איש האוניברסיטה העברית, שתולדות אמריקה והתקמות האידיאולוגיה והלאומיות באמריקה הן משטחי התמחותו העיקריים, הרים תרומה

הנוכחית גדל ארכן של מסילות הברזל פימישה וייצור הפלדה גדל פי אחד-עשר. בתוך מחצית היובל עברה ארה"ב את תור המהפכה התעשייתית והמדעית בקצב מזורז ונכנסה גם לתור האימפריאליזם הקולוניאלי. בתוך כך השתנה אורח-החיים במהירות עם המעבר ממדינה אגררית למדינה תעשייתית ועירונית, ושלטונם של הקאפיטליסטים הגדולים על הכלכלה—ומכאן גם על הפוליטיקה—הביא לעוללות וקיפוחים סוציאליים חריפים, שהוקעתם כבר נעשתה שיגרה.

ספרו של מאתיו ג'וזפסון אינו ההיסטוריה של ארה"ב במחצית השניה של המאה ה"ט. הוא שילוב ביוגרפיות של "מפלצות-הקדומים הכלכלית" ושושלותיהן, עם תיאור של התמודדויות-נפילים על מנופולים ושלטון. המחבר נמנע מכל הטפה נגד גיבורי ספרו; די לו בהצגת דברים כהווייתם כדי לתת תמונה מדויקת מעלילותיהם של גולד, ואנדר"כילט, מורגן, רוקסלר, קוק, קארנגי, הנטינגטון (אם נזכיר רק שמות בודדים) ומן ההיסטוריה הכלכלית-החברתית של ארה"ב, שבעת ההיא האפילה על ההיסטוריה המדינית.

ג'וזפסון פותח בסיום מלחמת-האזרחים ב"שנת 1865, מלחמה אשר נתנה את הדחיפה הגדולה לתעשייה הצפונית ואשר לאחריה נפתחו המערב והדרום לרכושנים הצפוניים תאבי-הבצע, שהסתערו מערבה תוך כדי בניית קיסריות פרטיות שעלו בעצמתן על הקיסריות של ימי-הביניים. חולשתו של הספר בכך שהוא מסתפק בתיאור הצמיחה הכלכלית של בעלי הצבר-ההון, המונופולים והטרוסטים, בלי לעמוד על מערכת היחסים הלא-פשוטה בין האינטרסים השונים; אף בלי לעמוד על מערכת היחסים בינם לבין הרשויות הפוליטיות של הרפובליקה. כך, למשל, הפכת מלחמת-האזרחים להיות מאורע הפורץ דרך בפני הקאפיטליזם מבלי שיוסבר חלקו המכריע של זה במאורעות שהולידו לקראת המלחמה וקבעו את גורלה

* מאתיו ג'וזפסון: הבארונים השודדים; הרגום: בועז עברון; הוצאת שוקן, 1969; עמ' 452

כתבי

זיגמונד פרויד

ב-5 נרנים

כינוס מיטב כתביו של אבי הפסיכואנליזה בשפה העברית

הכרכים כוללים:

מבוא לפסיכואנליזה

טוטם וטאבו

מעבר לעקרון העונג

עתידה של אשליה

האני והסתם

הלא מודע

תרבות בלא נחת

מלחמה למות?

ועשרות מסות אחרות

במחיר מוזל — 65 ל"י (במקום 82.50)
בכל חנויות הספרים

הוצאת דביר

ונדידה מתמדת, והלך-הנפש-והרוח של הנעינד הפך חלק בלתי-נפרד של אורח-המחשבה האמריקני. מראשית התישבותה ועד למאה העשרים חזרה אמריקה על תהליך זה של הגירה מחודשת כשהגבול נע מערבה, והנטייה לניידות גברה והלכה בהכרה האמריקנית. תהליך זה הביא עמו עקירת-שרשים מתמדת מעבר מיושב והתיישבות ברחוקים ובהכנת העתיד, ומכאן עיר-נות כלפי הבלתי-צפוי, כושר החלטה מהירה ומרץ להסתגלות. המהגר האירופי שרף את גשריו עם העבר בשעה שנחת בחופי ארצות-הברית, או שעבר זה נתמעם ונדחק יותר ויותר מפני השומם של הארץ החדשה והחיים החדשים שניצבו לפניו ואתם צריך היה להתמודד. החלוץ יליד הארץ, שכבש את השממה והרחיק את הספר מערבה, נתנסה באותה חוויה.

תהליך זה של ניכור לעבר, שפעל ביחידים ללא ספור, חזר ונשנה במישור הקיבוצי עם מלחמת העצמאות... אפשר לדבר על מנגנון פסיכולוגי חדש שהלך ונתהווה כאן, מנגנון של גישות, אוריינטציות וכי' ווניזמן; של נטייה וציפייה כלפי העתיד והתמורה, שהעמידו את האופי הדינאמי הכללי של העם האמריקני בתולדותיו.

(כרך א', ע"ע 17—15, מבוא)

זאת ועוד :

התיחסות... המחשבה המדינית למציאות היסטורית בולטת במיוחד בתולדות המחשבה האמריקנית... תופעה זו נראית טבעית בחברה שנוצרה... בדרך של התישבות וקו-לוניזציה ובתנאים של מאבק בלתי-פוסק על קיומה הפיסי והחברתי. עד סוף המאה הי"ט היתה החברה האמריקנית 'בדרך' במלוא מובנה של המלה, בתהליך שאינו פוסק של התפשטות התישבותית, שהרחיב את היישוב מחופי האוקיינוס האטלנטי במזרח עד חופי האוקיינוס השקט במערב. במשך כל אותה תקופה נשתנו גם דפוסי החברה והיישוב מבחינה אתנית, דתית ותרבותית. תנאים אלה לא יצרו אקלים נוח לעסוק בתיאוריה ועודדו מנטאליות פראגמטית, שדנה ערכו של דבר על-פי

נכבדה בשני כרכים אלה שאותם ערך, בתוספת מבואות מקיפים והערות מאירות-עיניים משלו, ואשר בהם כינס וסיכם את המחשבה המדינית בארצות-הברית עד ימינו אלה. זהו מפעל היכול לעמוד בכבוד בהשוואה עם אנתולוגיות שראו אור בתחום זה בארצות-הברית גופה. יתר על כן: קוראים בארץ הזאת, אשר להם נועדו שני הכרכים, עשויים למצוא בהם, במרוכז, מדריך רבי-השראה למחשבה מדינית עברית.

אכן, עם כל השמירה הנאותה על יחסי-המידות, ועל חושי-המידה, ועם כל ההבדלים ברקע ובמהות, דומה כי אין בעולם של ימינו הקבלה קרובה לנסיון האמריקאי, להוויית ההתהוות הלאומית-ההיסטורית של אמריקה, יותר מזו המתגלמת בישראל החדשה, שעודה יכולה להתפאר בדוחק במאה שנים של היסטוריה רצופה.

כמה מהערותיו של פרופיסור אריאלי עצמו במבוא הכללי לשני הכרכים יש בהן כדי להצביע, אם גם לא במתכוון דווקא, על קצת מן ההקבלות המתבקשות מאליהן.

למן ראשיתה ליפפה את הבא לארץ-הרגשה של התחלה חדשה, לרבים מן המהגרים המתישבים היתה זאת הארץ היעודה והם 'ישראל' המתנחל בה... הארץ לא היתה, כמו בעולם הישן, patria, ארץ-אבות; היא לא היתה ארץ של זכרונות, של נוף מוכר היטב, קראופק הסוגר על חוג חיים מושרישים. היא לא היתה גם מסגרת לאומית, קהילית-אומה שאליה השתייך היחיד מתחילת ברייתו... הארץ היתה שייכת לעתיד... והיא הפכה את היחידים והקבוצות שנקלטו בה לאמריקנים, לעם חדש.

...היתה זאת לא לבד ארץ של התחלות ותקוות חדשות אלא גם ארץ של הגירה

• יהושע אריאלי (עורך): המחשבה המדינית בארצות-הברית (מקורות ותעודות); מוסד ביאליק / ספרי-מופת מספרות העולם; כרך ראשון: למן הגירת הפורטיגאים ועד למלחמת האזרחים (1861—1960), 1967, 317 עמ'; כרך שני: למן מלחמת האזרחים ועד נשיאות קנדי (1861—1961), 1969, 412 עמ'.

מלודיה של טמבור

לכינור ארבעה מיתרים. לניטרה ששה. לאמוליון ו-סופרלק של טמבור שבעים ותשעה נוונים מוכנים לשימוש. ארבעים ושבעה נווני אמוליון לצביעה דקורטיבית ולהשלמה — שלושים ושניים הנוונים המרהיבים של סופרלק — לדלתות, חלונות וכל משטחי ברזל ועץ. סימפוניה של נוונים! חבר לך מהם את המנגינה הערבה לעיניך. אינך צריך לתיות וירטואוז. אמוליון ו-סופרלק מנגנים את עצמם. נמרת? הקורות והדלתות ימים למראה? אך זו עדיין אינה המנגינה כולה. נע בחם. הכל חלק כקטיפה ועם זאת הכל ממשך, לנשום" ברוו, טמבור! — לנוי והיזור:

טמבור ט

שימושו המעשי, על-פי יכלתו לפתור בע- יות שהמציאות מעלה אותן. (ש.ס., ע' 10) בימים אלה, שבהם מעסיקים אותנו בוויכוח תפל, עקר ומלאכותי כל-כך בשאלה כגון "מיהו יהודי?", ימצא הקורא העברי ענין מיוחד במסגרת "אמריקני מהו?" (כרך א, ע' 71 וגו'), מתוך "המכתב השלישי" בחיבור בשם "מכתבים מאת חוואי אמריקני" שנדפס לראשונה, בלונדון, בשנת 1782. מאת האיש מישל גיום ז'ן דה-קרווקר, צרפתי-אמריקאי שהיה, כמובן ידוע, מאבות ה"תודעה" הא- מריקאית. כאן אנו מוצאים אמירות כגון אלו (כרך ב, ע"ע 3—311):

האמריקני הוא אדם חדש, הנוהג לפי עקרונות חדשים; עליו אפוא להגות רעיון נות חדשים ולצור דעות חדשות... יחיד-י אדם מכל האומות מותכים כאן לגזע-אנ- שים חדש, אשר מפעליהם ועתידותיהם יתור- ללו באחד הימים תמורות גדולות בעולם... אין אנו יודעים כלל, לאמיתו של דבר, זרים; זו ארצו של כל אדם... אכן, מהר-ב השינוי! עקב השינוי הזה הוא [המהגר] נעשה אמריקני. תמורה זו פועלת פעולה כפולה, משתקת את כל הדעות-הקדומות האירופאיות שלו, הוא שוכח את הרגלי הכפיפות... ופעמים אף עשוי הוא לשכוח יתר על המידה, כשהוא עובר לעתים קר-ות מקיצוניות אחת לאחרת.

הנה, כעבור כ-130 שנה, בשנת 1915, שעה שהצמיחה האורגאנית והמסיבות החי- צוניות קרובות כבר להבשיל את ארה"ב כמעצמה עולמית מן המדרגה הראשונה, עדיין אותה נימה בוקעת—תקיפה ומודעת—בדבריו של נשיא אמריקאי, הוא וודרו וילסון, בנאום מפורסם, "המלחמה למטה מכבודנו", שהוא משמיע בטכס להענקת אזרחות, לפני קהל רב של אזרחים חדשים. וכך היו קצת מן הדברים שהשמיע במעמד ההוא (כרך ב, ע"ע 2—311):

זו הארץ היחידה בעולם המתנסית בהולדת מתמידה וחוזרת. מדינות אחרות עומדות על ריבויים של בני שלהן. מדינה זו אינה פוסקת מלגמוא אוניס ממקורות חד- שים על-ידי זה שמתחברים עמה מרצונם

העמים. (כרך ב, ע' 159)

ובימי-מצוק ומבחן אלה שאנו עומדים בהם כיום, כאן ועכשיו—שאף הם הלא יש בהם, אם תרצו, הקבלות לא מעט למלחמת-האזרחים בת-ארבע-השנים בין הצפון לדרום—יכול יוכל הקורא העברי, כמדומה, למצוא דברים המכוונים כביכול לשה"ז ש"ו בפסוקים החותמים את המובאה מתוך וולט ויטמן (ש"ס, ע' 161). אפשר אין בהם הרבה "מח" שבה מדינית" במובנה הפורמלי-המצומצם אבל יש בהם מן המחשבה החזונית, ה"מיטא" מדינית", החותרת אל שרשי הווייתם של עולם ולאום ואל תועפות עתידם.

ההגה שלנו נתון בידיים נאמנות יותר מידינו; זרם המאורעות חזק הוא מדי בש"ביל כל תופש-הגה, והארבה הקטה שלנו נגררת על-ידי ספינת הקברניט הג"דול (התדגשה במקור — א.ר.) היודע את הדרך וידו תקיפה למשך בני-אדם וכוכ"בים ומזלות אל טובתם.

כזו וכזו נאדרה היא הדרך הנעלה, שבה שולחת לנו ההשגחה העליונה את עיקרי טובותיה במעטה פגעים, עד כי אין אני סבור שכל מזימות-סלף שלנו עלולות למ'נוע ממנו את ברכתה.

בראיית היד הנוהגת הזאת במהלך המאורעות, בראיית האושר הזה שאין משלו, שהיה נחלת הברית עד כה, מתחדש בטחוני בעתיד.

א.ר.

ציבורים גדולים של גברים חזקים ונשים שואפות קדימה מארצות אחרות... בהביאכם את כל הארצות, אתם באים מתוך כוונה להניח את כל הארצות האחרות מאחוריכם... אינכם מציצים מאחרי גבכם, ואינכם מבקשים להתמיד מה שביקשתם להשאיר בהן מאחור... אי אתם יכולים להתמכר לאמריקה אלא אם כן תיעשו אמריקנים גמורים לכל דבר ולכל תכלית... ואם יש בתוכנו ששכחו מהו שאמריקה הא"מינה בו, אתם, על כל פנים, מביאים לנו בלבכם פנימה חידוש האמונה. מטעם זה אני כשלעצמי מקדם פניכם בכרחה... אתם מע"שירים אותנו אם אתם מצפים מאתנו שנהיה טובים משהיינו...

אומה שאינה מתחדשת תדיר ממקורות חדשים עלולה להגיע לידי צרות-אופק ואי-סובלנות של משפחה; ואילו אמריקה חייבת בזו התודעה, שמכל צד שבה היא נוגעת בידם ונוגעת בלבם של כל עמי האנושות. וולט ויטמן, איש "עלי-עשב" ו"אפקים דמו"קרטטים", עומד מבחינה כרונולוגית לערך בחצי-הדרך בין דור-העצמאות לדור של מלחמת-העולם הראשונה, ובכל ישותו הוא "חי" את מלחמת-האזרחים הנוראה, שהיא כשלעצ"מה פרשת-דרכים גורלית בהיסטוריה האמריק"אית. מה בפיו לומר כתום איתו מבחן אכזר? לא זו השאלה אם נהיה המון-עם. לא, דבר זה כבר הוכרע לעין-כל; אלא אם נהיה עם חדש, מורה-דרך ומורה-הוק לכל

זה עתה הופיע

פיליפ רות

היה שלום, קולומבוס

הספר כולל רומן אהבה תוססת וחמישה סיפורים מן ההווי האמריקני.

ספר עטור פרסים שהפך קלאסי בכוח כשרונו הסיפורי של המחבר שהנו כיום אחד הסופרים החשובים ביותר בארצות הברית.

המחיר 9.50 ל"י

ש הוצאת שומו / ירושלים ותל-אביב

האם אפשר לדבר עם הנהלת הבנק?

כן. גם אם הנך תושב תל-אביב או חיפה. תוכל להתקשר עם הנהלת בנק הדואר בירושלים. במחיר של שיחה מקומית בלבד. חייג בתל-אביב 621008. או בחיפה 522207. ותקבל מיד את הנהלת בנק הדואר (בירושלים 24411).

זהו שרות. שרות שנועד להקל עליך. זהו שרות שבא לייעל את עבודתינו ולעזור לך לקבל שרות טוב יותר. מהיר יותר וזול יותר. בנק הדואר מעמיד לרשותך את שרותיו: חשבונות סילוקין. תכנית חסכון -עממית- ותכנית חסכון -רגילה-. בדבר פרטים נוספים. התקשר עמנו ישירות. או פנה אל כל אחד מסניפי הדואר. דואר נע. או לפי הכתובת: בנק הדואר ירושלים.

בנק הדואר
לשרותך בכל מקום בו אתה נמצא

המשחתפים בחוגרת

ג'יני אגבר היא, משנת 1968, שותפת בעריכת הירחון הספרותי הווינאי החשוב Literatur und Kritik. היא נולדה ב-1918 באוסטרליה, אך גדלה באוסטריה. מנעוריה היא עוסקת בספרות ובתרגומי ספרות, והחל מ-1951 פירסמה כמה כרכי שירה ופרוזה. בראשית אלפרד אגר נולד בגראץ ב-1924. ב-1943 גויס לצבא הגרמני ובראשית 1944, בעת חופשת-מולדת ראשונה, ערק ונמלט לפאריז. כפועל זר צרפתי הגיע בשם "ברטראן" לווינה, ולמעלה משנה עבד בה כרתך ושרברב. אחרי המלחמה שימש תורגמן אצל כוחות-הכיבוש האמריקאיים, ואחר התפרנס מעתונאות וספרות. קובץ ראשון של שירה וסיפורים קצרים מפרי עטו הופיע ב-1951. אגנדריאס אוקופנקו נולד ב-1930 בעיר קושיצה אשר בסלובאקיה, אך מילדותו הוא חי בווינה. הוא נחשב על טובי המשוררים באוסטריה, וכותב גם סיפורים ומסות. הרברט אייזנרייך, יליד העיר לינץ (1925), הוא מספר, ליריקן ומסאי פורה שבראשית שנות ה-50 החל לעשות לו שם בגרמניה ובאוסטריה. הוא מרבה להשתתף בעתונים ובשידורים מחוץ לארצו, וזה בפרס-התסכית של ראדיו-ברמן לשנת 1955 ובפרס-איטליה לתסכיתים ב-1957 בעבור התסכית "על מה חיינו וממה מתנו", שתורגם לעשר שפות ויותר. אילוה אייכניגר, חלוצת התחדשותה של הספרות האוסטרית אחרי מלחמת-העולם השניה (ר' המאמר של הנס וייגל בחוברת זו), נולדה בווינה ב-1921. הרומן הראשון שלה יצא לאור ב-1948. מאז 1953 היא נשואה לסופר גינטר אייך, ומתגוררת באחרונה בבוואריה עילית. גרהארד אמאנסהאוזר, יליד 1928, הוא משורר ומסאי פורה. הנס קרל ארטמן, שנולד ב-1921 בווינה, הוא מגדולי החדשנים בשירה, במחזאות ובסיפור הקצר של אוסטריה בימינו. עוסק הרבה בתרגומים ובעיבודים לבימה, וכן כתב הרבה שירי-דיאלקט בכתיב פויניטי. חי בשוודיה. וולפגאנג באואר נולד ב-1941 בעיר גראץ ובה הוא חי. הוא כותב סיפורים, מחזות ומערכונים קצרים ("מיקרו-דראמה"). קונראד באייר נולד ב-1932 בווינה וב-1964 התאבד. כתב מחזות, פרוזה ו"מונטאזים של טקסט", והשתתף בעשיית סרטים נסיוניים. כריסטינה בוטה, משוררת וינאית ילידת 1915, הוציאה קובץ ראשון משירה בשנת 1951. הוכתרה במספר פרסי-שירה, באוסטריה ומחוצה לה. אינגבורג בכמן, מגדולות השירה בלשון הגרמנית בימינו, נולדה ב-1926 בקלאנגפורט וכיום היא גרה ברומא. קובץ שיריה הראשון ראה אור ב-1953. מאז פירסמה כמה וכמה קבצים של שירה וסיפורים קצרים, וכן הגדילה עשות בתחומי התסכית, הליברית והאופירה. ב"קשת" כבר פירסמו מיצירותיה, בשיר ובפרוזה, בחוברת טו (אביב 1962) ובחוברת לה (אביב 1967). הרמן ברוך (1886-1951), יליד וינה, למד מתימטיקה ופילוסופיה ועסק בחרושת, ורק בגיל 43 התמסר כליל לספרות. ב-1931/2 הופיעה בשוויץ הטריולוגיה שלו, "הסהרורים", שהכרך האמצעי שלה, Esch oder die Anarchie, הוציא לו שם עולמי. ב-1938, עם סיוח אוסטריה לגרמניה הנאצית, עקר לארה"ב, שם הורה ספרות גרמנית במכללת ייל ועסק במחקר מקיף בפסיכולוגיה של המונים. שם גם הוציא את יצירתו העיקרית, "מות וירגיליוס". תומאס ברנהארד נולד ב-1931 והוא מתגורר בווינה ובאחוזת-כפר לסירוגים. התפרסם

בעיקר בתחום הרומן והסיפור הקצר, אך פירסם גם כמה כרכי שירה. אלברט פאריס גיטרסלו (Gütersloh), אישיות רב-צדדית במידה בלתי-רגילה, הוא בבחינת "הזקן הגדול" שבחבורת סופרי אוסטריה. הוא נולד בווינה לפני 83 שנה, ובצעירותו היה שחקן ב"דויטשה תיאטר" של ריינהארט בברלין. אחרי-כן שימש כתב לענייני אמנות בפאריז ובימאי במינוך, היה מאבות הרומן האקספרסיוניסטי בשנים שלפני מלחמת-העולם הראשונה, וכן עשה לו שם כצייר חשוב, מאנשי חוגו של הצייר הווינאי הנודע אגון שילה. חיבר מסות רבות-מספור באסתטיקה, ומשמש פרופיסור באקדמיה-לאמנויות בווינה. הוא הוכתר בפרסים הממלכתיים הגדולים של וינה הן לציור והן לאמנות-השירה. מילודי נולד ב-1923 בכודאפשט, וימי ילדותו עברו עליו בחבל באנאט ובבלגראד. בשנות המלחמה היה פרטיון, שבו-מלחמה ועובד-כפייה בווינה, בה הוא חי מאז 1944. הוא רומניסט, מספר ומתרגם, וערך מספר קבצים ספרותיים הנחשבים ציוני-דרך בהתפתחותה של הספרות האוסטרית החדשה. פריץ האבק נולד ב-1916. מאז 1937 שירת בצבא האוסטרי והגרמני, ועשה שנה אחת בשבי. אחרי המלחמה השלים את לימודיו ועסק במחזאות ובבימוי, עד שהתמסר כליל לכתיבה. מאז 1941 הוציא מספר רומנים, שרובם יצאו במהדורות אחדות אף ניתרגמו ללשונות זרות. ידוע גם כמחזאי תסכיתי, תסריטן, מתרגם ומספר לבני-הנעורים. מרלן האוזנר נולדה ב-1920 באוסטריה עלית. מאז 1951 פירסמה מספר רומנים וכן סיפורים ונובילות. ב-1969 זכתה בפרס הממלכתי האוסטרי לספרות בעבור קובץ סיפוריה Schreckliche Treue. פטר האנדקה, מן החדשנים הבולטים בספרות האוסטרית הצעירה, נולד ב-1942 בפלך קארינטיה. הנס וייגל, מחזאי ומספר, מבקר ופיליטוניסט, נולד בווינה ב-1908, ונעדר ממנה רק בשנות הכיבוש הנאצי, בהן גלה לשווייץ. טיפח דור שלם של סופרים אוסטריים לאחר המלחמה, ועשה להם מהלכים בשורת אנתולוגיות שהוציא. ואלטר טומאן, שנולד בווינה ב-1920, הוא גם תוקר ומורה בשדה הפסיכולוגיה. מאז 1951 פירסם כמה כרכים של שירה ופרוזה. ב-1953 הוכתר בפרס-העיר-וינה בעבור עבודתו בתחום של פסיכולוגיית-המעמקים. פרידריך טורברג נולד בווינה ב-1908, גדל בווינה ובפראג, וב-1930 פירסם את רומן-הביכורים שלו, "התלמיד גרבר", שעד היום הוא חוזר ונדפס במהדורות חדשות אף ניתרגם לעשר לשונות. הצליח עד מאד גם ברומנים הבאים שלו ("הקבוצה", רומן-ספורט ראשון בלשון הגרמנית; und glauben es wäre die Liebe, מהווי צעירי המשכילים של הדור). ב-1938 הלך בגולה, וכאנטי-נאצי פעיל התנדב ב-1939 לצבא צרפת. אחרי כניעתה של צרפת הגיע לארה"ב, ושם ישב מ-1941 עד 1951. כיום הוא עורכו ומוציאו של הירחון הספרותי האוסטרי, Forum. טורברג הוא יוצר רב-צדדי: מספר, רומניסט, מסאי, מבקר, פארודיסט וליריקן. הפרק המובא בחוברת זו לקוח מן הרומן שלו, "הנני, אבי", שנכתב בשנות גלותו. פטר פון-טראמין, רומניסט ומסאי, נולד ב-1932 בווינה. ג. פ. יונקה נולד ב-1946 בקלאנגפורט. קטע הפרוזה המובא מפרי עטו בחוברת זו הוא פרק מן הרומן הראשון שלו, "רומן-מולדת גיאומטרי", שראה אור לפני חודשים אחדים בלבד בהוצאת זורקאמפ הפראנקפורטית. כריסטינה לאוואנט נולדה ב-1915 כבת-זקונים במשפחה עניה ומרובת-ילדים של כורה בעמק-לאוואנט שבאוסטריה. החלה לכתוב שירה מגיל צעיר. מאז 1944 הוציאה כמה קבצי שירה ופרוזה. יעקב לינד, שנולד ב-1927 בווינה, חי מ-1939 מחוץ לאוסטריה. כרומניסט, ליריקן

ומחזאי החל להתפרסם בעולם בראשית שנות ה־60. פרידריקה מאירקר, מורה וינאית
לידת 1924, היא משוררת ומספרת. קובץ שיריה הראשון ראה אור ב־1966, קובץ הפרוזה
הראשון שלה ב־1967. רוברט מוזיל נולד ב־1880 בקלאגנפורט ומת ב־1942 כגולה
בשווייץ. עד שהופיע ב־1924 צרור סיפוריו "שלוש נשים" (אחד מהם, "גריג'ה", נדפס ב"קשת"
ה, סתיו 1959, בתרגומו של א. כרמל. הקובץ כולו, בתרגומו של הנ"ל, יצא בספריית־פועלים
ב־1962) היה ידוע רק בחוג ספרותי מצומצם ביותר. עשרות שנים שקד על רומן־הענק שלו,
"האדם ללא תכונות", שעד מותו יצא רק בשלושה כרכים והושלם ב־1952 על־ידי אדולף
פרייה, בהוצאת רובולט. משהתגלה במלואו שיעור־קומתו, אחרי מותו, היו שהגדירוהו כ"גדול
ברומניסטים כותבי־הגרמנית במחצית הראשונה למאתנו וגם כנעלם שבסופרי הדור". הסיפור
שבחוברת זו, ממוצרי־הלוואי של עבודתו על הרומן הגדול שלו, לקוח מקובץ סיפוריו, "עובון
בחיים", שראה אור ב־1936. גיאורג סאיקו, מגדולי הרומן והסיפור הקצר של אוסטריה,
נולד ב־1892. המשורר היהודי־האוסטרי אריך פריד נולד בווינה ב־1921 ומאז צאתו את
אוסטריה ב־1938 הוא יושב באנגליה, בה עסק שנים רבות במלאכות שונות ובה הוא כיום
משתתף "חפשי" בשידורי הבי.בי.סי. קובץ־שיריו הראשון, Deutschland, יצא בלונדון ב־1944
על־ידי הפאן־קלוב האוסטרי. מאז הוציא כמה וכמה כרכי שירה (בעיקר בגרמניה), וכן
רומן, "חייל ונערה" (1960). תירגם לגרמנית מיצירות שקספיר ות. ס. אליוט, דילן תומאס
וא. א. קאמינגס. משיריו נדפסו בעברית גם ב"קשת" לה (אביב 1967). גרהארד פריטש
נולד ב־1924 בווינה ובה שלח יד בנפשו לא מכבר, ב־1969. לאחר שנים של שירות צבאי
וילמודים שימש ספרן בווינה, ורק מ־1958 התמסר לכתיבה. בשנים 5—1962 ערך את כתב־
העת הספרותי Wort in der Zeit ומ־1966 עד מותו ערך (יחד עם אוטו ברייכה) את הירחון
הספרותי המרכזי באוסטריה, Literatur und Kritik, וכן את השנתון Protokolle. פראנץ
תיאודור צ'וקור, נשיא פאן־קלוב האוסטרי, נולד בווינה ב־1885. הוא מחזאי, מספר
ומשורר, וחתן הפרס הממלכתי האוסטרי לספרות. פאול צלאן, שביקר לא מכבר בישראל,
הוא משורר יהודי־אוסטרי הנמנה על גדולי השירה בלשון הגרמנית בימינו. הוא נולד
בצ'רנובין אשר בבוקובינה ב־1920, ואת ראשית דרכו בשירה עשה לאחר מלחמת־העולם
השניה כפליט בווינה. שם יצא ב־1948 קובץ שיריו הראשון, Der Sand aus den Urnen.
אחר עקר לפאריז, ובה הוא יושב עד היום. הוציא כמה וכמה קבצי שירה, וכן קבצי תרגומים
משירי ראמבו וואלרי, יסנין ואסיפ מנדלשטאם. יוסף רוט (1894—1939), מאמני הסגנון
הגרמני בתקופה בין־המלחמות, שנודע כפיליטוניסט מעולה של ה"פראנקפורטר צייטונג",
פירסם כמה נובילות מצוינות וכן הרבה מסות, מאמרים וכתבות מארצות אירופה השונות.
מת כמה־גרפליט, שותה־שיפור, בבית־חולים לעניים בפאריז. ב־1932, שנה לפני עובו את
גרמניה, הופיעה יצירתו המפורסמת ביותר, Radetzky marsch, והיתה זו כעין שירת־הברבור
של אוסטריה הישנה. הילדה שפיל, שנולדה בווינה ב־1911, ישבה בין 1936 ל־1950
באנגליה. היא מספרת, מסאית. מתרגמת ומבקרת, ומשמשת כיום מזכירת פאן־קלוב האוסטרי.

במות

ש.י. עגנון

יאבל

"קשת"

INHALT

6	Wort von der Redaktion
7	Robert Musil: Ein Mensch ohne Charakter
12	Christine Lavant: Zwei Gedichte
14	Hermann Broch: Ballade von der Kupplerin
23	Friederike Mayröcker: Toder-8 Liebeslied
24	Joseph Roth: Der Nachtredekteur Gustav K.
27	Andreas Okopenko: Tod eines Altersgenossen
28	Albert P. Gütersloh: Ein Held seiner Zeit
41	Gerhard Amanshauser: Der Denkmalschänder
42	Franz Theodor Csokor: Aus "Dritten November 1918"
49	Christine Busta: Vier Gedichte
50	Fritz Habeck: Februar 1934
54	Bertrand Alfred Egger: Der Tod des Kanzlers
57	Franz Theodor Csokor: Die Berufung des Matthäus
58	Friedrich Torberg: Der Pakt mit dem Teufel
61	Erich Fried: Die Ausgrabung
64	George Saiko: Der Sturmangriff
71	Ingeborg Bachman: Nach dieser Sintflut (Gedichte)
74	Erich Fried: Gedichte
80	Tomas Bernhard: Der Italiener
86	Paul Celan: Gedichte
89	Hans Weigel: Es began mit Ilse Aichinger
92	Ilse Aichinger: Spiegelgeschichte
98	Ingeborg Bachman: Jugend in einer österreicherischen Stadt
104	Gerhard Fritsch: Gedichte
106	Konrad Bayer: Kriminelle Ansätze
111	Wolfgang Bauer: Tor und Tod

119	Herbert Eisenreich: Von seinem Büro aus
126	Jakov Lind: Die Entdeckung der Deutschen
128	Peter von Tramin: Die Hunde
131	Peter Handke: Die Überschwemmung
134	Hans Carl Artman: Aus dem Traumbuch
138	Milo Dor: Wege
142	Hilde spil : Lob der Döblinger
145	Walter Toman : Das Ssheffelhaus
148	Jeannie Ebner: Die Fäden
152	Marlen Haushofer: Bitteres Porträt eines alten Mannes
156	G. F. Jonke: Bemerkung zur allgemeinen Situation Nummer Eins: Das Dorf
162	Gerhard Amanshauser: Bemerkungen zur Literatur
165	Bücher-Abschauung
188	Die Autoren

ספרית פועלים בע"מ
תל-אביב, אלנבי 73, טל. 611431

**עמיצור אילן:
בתים מתרוקנים**
(3 מחזות)

"הדיבוק מנהיג-שאנן", "לא סארטר" ו"ה-
שופלדור" אינם רק מחזות להצגה אלא
גם חומר-קריאה מעורר ומתסיס. "הדיבוק
מנהיג-שאנן" הוצג בהצלחה בתיאטרון
"זוית" ב-1968—1967.

**ליאון פוליאקוב:
מאנטיציונות לאנטישמיות**

האם האנטי-ציונות אינה אלא מסווה ל-
אנטישמיות חדשה?

בתשובתו לשאלה זו מנתח המחבר את ה-
אינטרסים והשיקולים השונים המזינים את
המערכות האנטי-ציוניות לפי האזורים וה-
משטרים.

**אלי נצר:
זמן אחר שירים אחרים**

קובץ שירים חדשים של המשורר. ליריקה
אישית המצוינת בכיטוי כן של רגש, צלילה
אל גבאי החוויה וחריגה אל אפקים חדשים.
הישג למשורר וברכה לחובבי השירה.

**הוצאת הספרים של
הקיבוץ הנאוחד**

רח' סוטינ 27, תל-אביב, טל. 246194

הופיע

צבי לוז / עונות

9 סיפורים מחיי הארץ והקיבוץ. 200 עמ'

אידה צורית / פריחה אפילה

גובילה על פריחתה המאוחרת של אשה
בראשית גיל העמידה, יחסיה הדמיוניים
בתקופה של משבר והזדככות.

מהדרה חדשה

א.פ. ציכוב / רומאנים

קצרים וסיפורים

מרוסית מ. ז. זלפיבסקי

הוצאת "יבנה" תל-אביב

**מפעל מקיף ורב-ממדים,
מאיר-עיניים, מרהיב-לב
ומרומם-רוח, נכס תרבותי
אשר יפאר כל בית בישראל**

**תורה נביאים
כתובים**
ב-15 כרכים

**• פירושים • מבואות
• מפות • צילומים מקוריים
בשלל צבעים**

**מפורש בידי פרופ' א. ש. הרטום
על-פי שיטת פרופ' מ. ד. קאסוטו**

פירוש עממי-מדעי ממצה ומאלף,
המבוסס על המסורה והמחקרים
החדשים של זמננו, וכן על התג-
ליות הארכיאולוגיות, ובתוכן
"המגילות הגנוזות", המפיצות
אור על כמה סתומות במקרא.
המבואות הקצרים, המקדימים
כל פרק, מקילים על הבנת הנוש-
אים והרקע ההיסטורי שלהם.

צילומים ומפות של "פני עולם המקרא",
מפתיעים במקוריותם ובדיוקם, מעודכנים
על סמך הגילויים המדעיים האחרונים
בארכיאולוגיה וביתר ענפי-המחקר. המח-
שה חזותית נאמנה של המקרא, המפע-
נחת צפונות, פותחת נתיבות חדשות לעור-
למס של האבות, השופטים והנביאים, מר-
ציאה את מראות התנ"ך מתחום הדמיון
ושופכת אור-יקרות על העולם העתיק,
שבו חיו, פעלו, חזו ולחמו גיבורי ספר-
הספרים.

**בשוליים של ספרי התנ"ך נדפסו מראי
מקומות של התמונות והמפות המתייחסות
לספרים שכתבם.**

הספרים נדפסו על נייר משובח וכרומו,
בתבנית גדולה, ומכורכים כריכה מהודרת.
הפירוש כולו מנוקד, באותיות גדולות
ונאות, בביצוע מושלם ומעולה.

בחדשי מרץ-אפריל מחיר מוזל!

פרוספקט חינם לכל דורש

חתימות מתקבלות בהוצאת "יבנה" ת"א,
רח' מזא"ה 4, טל. 611856; רח' אלנבי 80,
טל. 625098 ואצל כל מוכרי הספרים וה-
סוכנים בארץ

הוצאת "מערכות" צבא הגנה לישראל

ספרים חדשים בעיני הערבים מאת שמעון יצחקי

ספר רב-ענין הדן בהתפתחויות שהביאו למלחמת ששת הימים ובהתפתחות שלאחר המלחמה ובשאלה "מה הלאה". כן דן הספר בארגוני החבלה השונים.

המחבר מפרט בו, על יסוד דבריהם של שליטי ערב, את התפיסה הערבית הבסיסית כלפי ישראל וכן מה הן הדרכים הנראות לערבים לחיסולה של מדינת ישראל.
מחיר הספר: 7.20 ל"י

עד ענווד התליה

עלילות המחותרת בעיראק
מאת יהודה אטלס

"אני מכיר את הפרצופים האלה", אמר הבלש לרב-סמל המשטרה, בהצביעו על שני הצעירים שישבו בקרון האפלולי, "צריך לעשות אצלם חיפוש"...
"אתה רוצה לחפש — חפש!" שיעע אותו אחד הצעירים, ודחף אליו את המזוודות (המלאות נשק), "נו פתח וחפש — למה אתה מחכה?"
מחיר הספר 12.40 ל"י

להשיג בחנויות הספרים, שק"ם, בית החייל
תל-אביב, ובהוצאה-לאור של משרד הבטחון

משרד הבטחון - ההוצאה לאור

ספרים מומלצים

ספר התענוגות

מאת עמוס קינן

יום הדין

מאת ברנרד מלמוד

הספר השלישי

מאת דליה רביקוביץ

המצב חמור אבל לא רציני

מאת דידי מנוסי

הוצאת

א. לוי-אפשטיין בע"מ

הפצה ראשית: ספרי צבר, יבנה 9,

טל. 623206, ת"א

הוצאת "יחידו"

מבחר ספרותנו לעם

סידרת ספר-כיס עממיים המור פיעה בשיתוף עם אגודת-הסופרים. בכל ספר מבחר מפרי עטו של סופר, משורר או הוגה-דעות המלווה הערות, ביאורים ורשימה ביבליוגרפית.

עד כה הופיעו ילקוטי: ד. שמעוני, א. נ. גנסיין, י. קרני, יעקב שטיינברג, ש. צמח, ג. שופמן, ד. בארון, אלישבע, א. שלונסקי, י. קלצקין, נ. סוקולוב, י. שנהר, יהודה שטיינברג) ש. שלום, א. דרויאנוב.

להשיג בחנויות הספרים ובהוצאת "יחידו"
רח' קרליבך 29, טל. 264191, תל-אביב

חברת-האביב של "קשת" (מ"ז. מאי 1970) תהיה כולה סביב הנושא

אחרי 67

ועיקרה תרגומי שירה, פרוזה והגות של ערבים לאחר מלחמת-יוני בלווית מסות סיכום וניתוח ובקרות-ספרים.

חברת-הקפיץ של "קשת" (מ"ח. אוגוסט 1970) תהיה כולה סביב הנושא

זכרונות ארץ-ישראל

פסיפס סגוני של פרקי זכרונות, הווי ומסעות עם מסות ועיונים שעניינם בחיי הארץ הזאת מימי אברהים עלי עד ימי הנציבים הבריטיים

בהזמנות מוקדמות נא לפנות אל

"קשת", רח' ביאליק 9, ת"א

תמיד טל שולחנך

מיאיש ממוחקים
משקה קל מהורים
שימורי פירות
שימורי ירקות
המעולים של

יכין

**בהר
בתערוכה
המתמדת
של 34 מפעלי
כור**

בת"א, רח' בן-יהודה 99
בת צו ג ה

פאר מוצרי מפעלי כור החל
מחדר אמבטיה מושלם על
כל אבזריו ועד מוצרי חשמל,
אלקטרוניקה, קרמיקה סני-
טית ואמנותית, עץ, מוצרי
מתכת ופלסטיקה-
התערוכה פתוחה מ-8:00
בבוקר עד 4:30 אחה"צ.

**הממיצים
סולפודר בעימ**

טוס בארקיץ לאיתת

בגלל האופי המיוחד של
חברותינו הקרובות
(ר' הודעה בעמוד הקודם)
מתבקשים משתתפינו להימנע
מלשלוח אלינו כל חומר
עד חודש אוגוסט.

"קשת"

הצטרף גם אתה
 ערבות אוספי הבורחים
 ע"ד דואר ישראלי

טפסים להזמנה קבועה אפשר להשיג באשנבי

השירות הבולאי

ירושלים: בנין הדואר המרכזי, סניפי הדואר בשער
 הורדוס ובמגדל דוד. תל-אביב: רח' אלנבי 27. יפו:
 שד' ירושלים 12. חיפה: סניף דואר הנביאים. טבריה:
 בנין הדואר המרכזי. נתניה: סניף הדואר ברח' הרצל.
 באר-שבע: בנין הדואר המרכזי. לוד: בנין נמל התעופה

ציון

חברה לבטוח בע"מ

כל עסקי ביטוח

תל-אביב, ירושלים, חיפה

ובכל ערי הארץ ומושבותיה

המשרד הראשי:

רח' אלנבי 120, טל. 614711, ת"א

בנק דיסקונט
לישראל בע"מ

המרכז רח' יהודה הלוי 29-27, ת"א
120 סניפים ברחבי הארץ
2 סניפים בניו יורק
511 פיפט'אבניו
1350 ברודווי
סניף בוסאן, איי בהאמה
כל ערותי בנק חקלאיים ובינלאומיים

הסניף בניו יורק 511 פיפט'אבניו

כעת כדאי גם לך
להצטרף אל
תגמולים בע"מ

קרן מרכזית לתגמולים
ופיצויים ע"י
בנק הפועלים
בע"מ

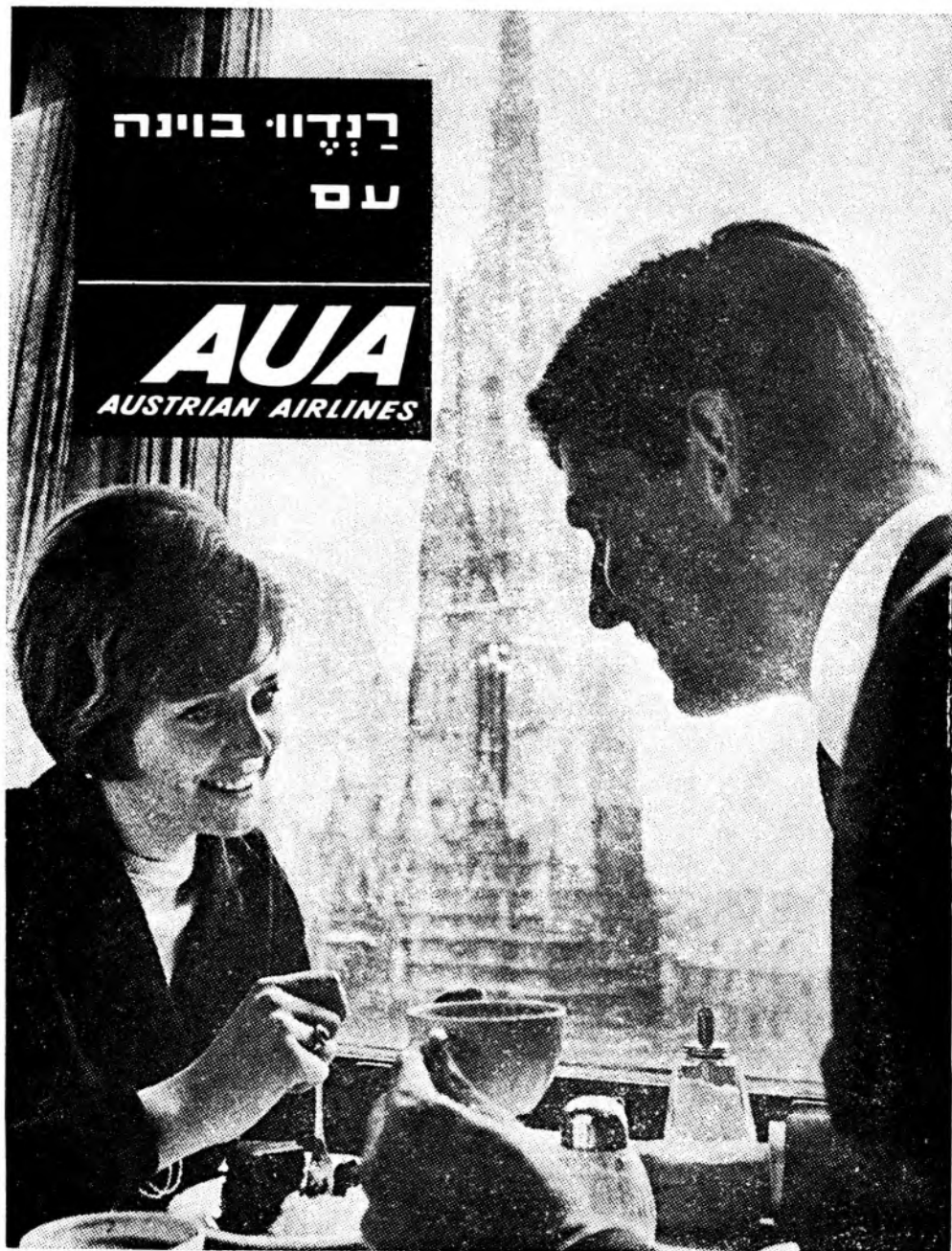
וליהנות

מיתרונותיה:

- צבירה מתוכננת
- חסכון ניכר
- במס־הכנסה
- ביטוח חיים
- פטור ממס־הכנסה
- על כל הרווחים.

רנדוו בוינה
עם

AUA
AUSTRIAN AIRLINES

מטיילים באירופה? וינה היא בדרככם.

אולמי הקונצרטים של וינה, האופרה הממלכתית, התיאטראות מציעים לבחירתכם תכנית נפלאה ומגוונת.

לקבלת פרטים נא לפנות אלינו:

A. U. A. - נתיבי אוויר אוסטריים

כל אחד
מחפש דבר מיוחד בביטוח־חיים...
אך ביטוח־חיים ב"הסנה" מספק
את כולם כאחד.

הסנה
חברה ישראלית לביטוח בע"מ

